

ΒΡΑΒΕΙΟ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ναυτική Επιθεώρηση

Τεύχος 590

Τόμος 174ος

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

ΠΑΡΟΡΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Του Προβόλου
Κ.Ε.Μ.Π.Α.Θ.
Αριθμός Άδειας
4332

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1918/04 Κ.Ε.Μ.Π.Α.Θ.
ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΝΑΥΤΙΚΟΥ
Μορφώνι 20, 106 47 ΑΘΗΝΑ
ΚΩΔΙΚΟΣ 011451

Σεπτέμβριος - Οκτώβριος - Νοέμβριος

Ναυτική Επιθεώρηση

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εκδηλώσεις - Φωτογραφίες.....4 ΓΕΝ/ΔΕΔΗΣ	Furkan Medar An effective initiative for Maritime Security in Southeast Asia 66
Παναγιώτης Γέροντας Υποπλοίαρχος (ΕΦ/Ο) ΠΝ Προσπάθειες εκσυγχρονισμού του Πολεμικού Ναυτικού στην εποχή του Όθωνα 12	
Κωνσταντίνος Καρατόλιας Εκπαιδευτικός Το Υγρό Πυρ και η χρήση του από το Βυζαντινό Ναυτικό 30	
Αναστασία Τσαγκαράκη ΜΥ Β' βαθμού Υπουργείου Εθνικής Άμυνας Οι Γάλλοι Φιλέλληνες στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας 44	Δελτίο Ενημέρωσης 74

ΕΤΟΣ 92ο - ΤΕΥΧΟΣ 590 - ΤΟΜΟΣ 174ος
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2014

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Υπηρεσία Ιστορίας Ναυτικού

Μαρκόνι 20 Βοτανικός - Αθήνα 10447

ΤΗΛ: 210-3484 233 • ΤΗΛ./ΦΑΞ: 210-3484 234

e-mail: yin_nafter@navy.mil.gr

ΠΑΡΑΓΩΓΗ:

Βιβλιοσυνεργατική ΑΕΠΕΕ

ISSN 1105-6061

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΤΗΣ:

Υπηρεσία Ιστορίας Ναυτικού

Δ/ΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ:

Πλοίαρχος Σ. ΜΙΜΙΚΟΣ ΠΝ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΝΤΑΞΗΣ:

Αρχιπλοίαρχος Ι. ΣΑΜΑΡΑΣ ΠΝ

Πλοίαρχος Σ. ΜΙΜΙΚΟΣ ΠΝ

Πλοίαρχος Α. ΜΙΧΕΛΗΣ ΠΝ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ:

Υποπλοίαρχος (Ε) Ν. ΜΑΛΑΠΑΝΗΣ ΠΝ

Υποπλοίαρχος (ΕΦ/Ο) Α. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΠΝ

Υποπλοίαρχος (ΕΦ/Ο) Π. ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΠΝ

Ανθυποπλοίαρχος (Ε) Σ. ΦΟΙΦΑ ΠΝ

ΔΙΕΚΠΕΡΑΙΩΣΗ - ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ: ΤΗΛ. 210-3484 243

Ανθυποπλοίαρχος (Ε) Ε. ΛΙΟΥΔΑΚΗΣ ΠΝ

Αρχικελευστής (ΔΙΑΧ) Γ. ΑΝΤΩΝΙΝΗ

Ετήσια Στρατ. Προσωπικού ε.ε. και ε.α., και

Πολιτικού Προσωπικού (Πολεμικού Ναυτικού):

10€

Ετήσια Ιδιωτών, Ναμικών Προσώπων

12€

Ετήσια Εξωτερικού

40\$ ΗΠΑ

Τιμή Τεύχους:

3€

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ: Οι απόψεις που εκφράζονται στη «Ν.Ε.», είναι προσωπικές και δεν δεσμεύουν το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού, ούτε και ερμηνεύουν την πολιτική ή τις αποφάσεις του.

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: Κατάπλους του Α/Τ «ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ» στο λιμένα Πειραιώς στις 3 Νοεμβρίου 1944 στα πλαίσια της επιστροφής του στόλου στην ελεύθερη πλέον Ελλάδα (**Φωτογραφικό αρχείο ΥΙΝ**).

ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟ: Απόσπασμα από το ημερολόγιο πλοίου του Θ/Κ «ΑΒΕΡΩΦ» που καταγράφει τον κατάπλου του Α/Τ «ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ» στον λιμένα Πειραιώς στις 3 Νοεμβρίου 1944 (**Ιστορικό αρχείο ΥΙΝ**).

Σύνθεση εξωφύλλου - οπισθοφύλλου:

Σημαιοφόρος (Ε) Γ. Μαστρογεωργίου ΠΝ

Πρόλογος Έκδοσης

Αγαπητοί αναγνώστες,

Το τεύχος αυτό της Ναυτικής Επιθεώρησης πραγματεύεται ιστορικά θέματα που σχετίζονται με τη ναυτική και τη γενικότερη ιστορία του τόπου μας, τα οποία δεν έχουν αναλυθεί ή έχουν αναλυθεί πλημμελώς.

Ο Υποπλοίαρχος (ΕΦ/Ο) Παναγιώτης Γέροντας ΠΝ, ασχολείται με τον εκσυγχρονισμό του Πολεμικού Ναυτικού, στην περίοδο του Όθωνα. Σε αυτό το πόνημα αναλύεται η πορεία από τον «Τρινήσιο Στόλο» της Επανάστασης σε ένα οργανωμένο σύστημα σύγχρονου Ναυτικού. Εξετάζονται η εξέλιξη του Στόλου, του Ναυστάθμου, της Διοικητικής Μέριμνας και της Ναυτικής Εκπαίδευσης. Το 1862 το Πολεμικό Ναυτικό ήταν τελείως διαφορετικό από αυτό του 1833, αν και απείχε ακόμη πόρρω από το να θεωρείται ένα σύγχρονο ευρωπαϊκό αξιόμαχο Ναυτικό.

Ο εκπαιδευτικός Κωνσταντίνος Καρατόλιος, ασχολείται με το «μυστικό όπλο» της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, το θρυλικό υγρό πυρ. Το εν λόγω όπλο υπήρξε πολύ σημαντικός παράγοντας νίκης των βυζαντινών δυνάμεων σε καθοριστικές σημασίας μάχες σε στεριά και θάλασσα. Ως μία τέτοια θα μπορούσε να αναφερθεί η λύση της πολιορκίας της Κωνσταντινούπολης από τους Άραβες το 717 μ.Χ. Αυτή η απόκρουση των Αράβων ήταν το ίδιο σημαντική με αυτή των Φράγκων στο Πουατιέ. Παρ' όλα αυτά η εν λόγω εργασία δεν εξαντλείται σε παράθεση ιστορικών γεγονότων, αλλά αναζητά την ενδεχόμενη χημική σύσταση αυτού του μείγματος καθώς και τους πιθανούς τρόπους που αυτό εκτοξευόταν στους αντιπάλους.

Η μελέτη της ΜΠΥ Β' βαθμού Υπουργείου Εθνικής Άμυνας Αναστασίας Τσαγκαράκη, εξετάζει τη δράση των Γάλλων φιλελλήνων στην Ελληνική Επανάσταση του 1821. Πραγματικά ο φιλελληνισμός αποτελεί ένα ξεχωριστό κεφάλαιο της Επανάστασης. Οι φιλέλληνες στελέχωσαν ένοπλα τμήματα όχι μόνο κατά τη διάρκεια της Επανάστασης αλλά και στη συνέχεια τον Στρατό και το Ναυτικό του ελεύθερου κράτους.

Ιδίως πολλοί Γάλλοι φιλέλληνες, παρά την παλινόρθωση των Βουρβόνων ως

συνέπεια του Συνεδρίου της Βιέννης το 1815, συνέχισαν να εμπνέονται από τις αξίες της ελευθερίας των λαών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παράλληλα η αναγέννηση του Ελληνισμού είχε συγκλονίσει την Ευρώπη ξεσηκώνοντας κύματα φιλελλήνων με κατεύθυνση την Ελλάδα. Αν και έχει γίνει πολύς λόγος για τον λεγόμενο κίβδηλο φιλελληνισμό και χωρίς να παραβλέπεται ότι αρκετοί εξ αυτών ήρθαν με ιδιοτελείς σκοπούς, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι πολλοί έδωσαν τη ζωή τους για την Ελλάδα ή συνέδεσαν τη ζωή τους με αυτήν αποφασίζοντας να ζήσουν σε αυτόν τον τόπο.

Τέλος, στο πλαίσιο των Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης (MOE) μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, στο παρόν τεύχος φιλοξενείται η μελέτη του Furkan Medar για τη θαλάσσια ασφάλεια στη Νοτιοανατολική Ασία.

Στο εξώφυλλο του παρόντος τεύχους εικονίζεται ο κατάπλους του Α/Τ «ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ» στον λιμένα Πειραιώς στις 3 Νοεμβρίου του 1944 κατά την επιστροφή του Στόλου στην ελεύθερη πλέον Ελλάδα, ενώ στο οπισθόφυλλο εικονίζεται απόσπασμα από το Ημερολόγιο Πλοίου του Θ/Κ «Γ. ΑΒΕΡΩΦ» που καταγράφει τον κατάπλου του Α/Τ «ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ» στον λιμένα Πειραιώς.

Δέον να σημειωθεί ότι το Πολεμικό Ναυτικό μετέβη στη Μέση Ανατολή οργανωμένα ως σύστημα (πλοία, υπηρεσίες, προσωπικό) και ως τέτοιο πολέμησε στο πλευρό των Συμμάχων εναντίον του Άξονα, παρόλο που η Ελλάδα είχε καταληφθεί. Το ίδιο συντεταγμένα γύρισε στην Πατρίδα μεταφέροντας την εξόριστη ελληνική Κυβέρνηση.

Καταλήγοντας, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους συντάκτες των παραπάνω μελετών για τη συνεισφορά τους στην έκδοση του παρόντος τεύχους. Ευελπιστούμε ότι η Ναυτική Επιθεώρηση θα συνεχίσει να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των αναγνωστών της στην επιστημονική και ενημερωτική της διάσταση.

Η Επιτροπή Σύνταξης

Εκδηλώσεις

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Τελετή Ορκωμοσίας 33ης Σειράς Κελευστών ΣΜΥΝ, που πραγματοποιήθηκε την 3η Σεπτεμβρίου 2014 στις εγκαταστάσεις της ΣΜΥΝ στον Σκαραμαγκά. Στην τελετή παρέστη ο τ. Υφυπουργός Εθνικής Άμυνας Ιωάννης Λαμπρόπουλος, συνοδευόμενος από τον Αρχηγό ΓΕΝ Αντιναύαρχο Ευάγγελο Αποστολάκη ΠΝ, καθώς επίσης και ο Διοικητής Ναυτικής Εκπαίδευσης Υποναύαρχος Γεώργιος Γιακουμάκης ΠΝ.

Από την υπογραφή αποδοχής δωρεάς σκάφους που πραγματοποιήθηκε στο Γενικό Επιτελείο Ναυτικού την 12η Σεπτεμβρίου 2014. Ο Αρχηγός ΓΕΝ Αντιναύαρχος Ευάγγελος Αποστολάκης ΠΝ, συναντήθηκε με τον κ. Παναγιώτη Λασκαρίδη και υπέγραψαν την αποδοχή δωρεάς μηχανοκίνητου σκάφους, το οποίο θα χρησιμοποιηθεί για κάλυψη εκπαιδευτικών αναγκών της ΣΝΔ. Με απόφαση του ΑΝΣ, το εν λόγω σκάφος θα ονομασθεί «ΚΥΚΝΟΣ Ι».

Από τη Συμμετοχή του Πολεμικού Ναυτικού στις εκδηλώσεις «Αρμάτα 2014» που πραγματοποιήθηκαν τη 13η και 14η Σεπτεμβρίου 2014 στη ν. Σπέτσες. Στις εκδηλώσεις παρέστη ο Αρχηγός Στόλου Αντιναύαρχος Παναγιώτης Λίτσας ΠΝ ως εκπρόσωπος του Αρχηγού ΓΕΝ.

Από τη συμμετοχή του Πολεμικού Ναυτικού στις εκδηλώσεις της 71ης Επετείου Απελευθέρωσης της νήσου Μεγίστης που πραγματοποιήθηκαν τη 13η Σεπτεμβρίου 2014 στη νήσο, παρουσία του Υπαρχηγού ΓΕΝ Υποναυάρχου Παναγιώτη Παστουσέα ΠΝ ως εκπροσώπου του Αρχηγού ΓΕΝ.

Τελετή εορτασμού γενέθλιας ημέρας της Διακλαδικής Διοίκησης Ειδικών Επιχειρήσεων που πραγματοποιήθηκε την 23η Σεπτεμβρίου 2014, στην έδρα της Διοίκησης Υποβρύχιων Καταστροφών (ΔΥΚ). Στην τελετή παρέστη ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ Στρατηγός Μιχαήλ Κωσταράκος, συνοδευόμενος από τον Αρχηγό ΓΕΝ Αντιναύαρχο Ευάγγελο Αποστολάκη ΠΝ. Η ΔΔΕ, η οποία υπάγεται απευθείας στον Αρχηγό ΓΕΕΘΑ, συστάθηκε πριν από δυο χρόνια με σκοπό τη διεξαγωγή διακλαδικών ειδικών επιχειρήσεων.

Από τις εορταστικές εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Ιερά Μονή Παναγίας Μυρτιδιώτισσας ν. Κυθήρων την 24η Σεπτεμβρίου 2014, στο πλαίσιο της επετείου των 150 ετών από την ένωση της Επτανήσου με την Ελλάδα.

Από την τελετή της 71ης επετείου βύθισης του Α/Τ «Β. ΟΛΓΑ» που πραγματοποιήθηκε την 26η Σεπτεμβρίου 2014 στη ν. Λέρο. Στο πλαίσιο των εκδηλώσεων παρέστησαν ο Υφυπουργός Εθνικής Άμυνας Ιωάννης Λαμπρόπουλος, συνοδευόμενος από τον Αρχηγό ΓΕΝ Αντιναύαρχο Ευάγγελο Αποστολάκη ΠΝ, καθώς επίσης επιζώντες από το πλήρωμα του Α/Τ «Β. ΟΛΓΑ» και συγγενείς εκείνων που απωλέσθησαν. Παράλληλα, στη νήσο κατέπλευσαν η Φ/Γ «ΣΑΛΑΜΙΣ» και η Κ/Φ «ΑΗΤΤΗΤΟΣ».

Εορταστικές εκδηλώσεις επετείου Ναυμαχίας της Σαλαμίνας την 27η και 28η Σεπτεμβρίου 2014, με καταθέσεις στεφάνου στο Μνημείο Αγνώστου Στρατιώτη από τον Υπαρχηγό Στόλου Υποναύαρχο Νικόλαο Τσουνή ΠΝ, καθώς και στον τύμβο Σαλαμινομάχων από τον Αρχηγό Στόλου Αντιναύαρχο Παναγιώτη Λίτσα ΠΝ, οι οποίοι παρευρέθησαν ως εκπρόσωποι του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ.

Από τις τελετές καθέλκυσης του Υ/Β «ΠΙΠΙΝΟΣ» και Υ/Β «ΩΚΕΑΝΟΣ» που έλαβαν χώρα στις εγκαταστάσεις των ΕΝΑΕ στον Σκαρμαγκά την 6η και 20ή Οκτωβρίου 2014 αντίστοιχα, παρουσία του Προέδρου της Δημοκρατίας Κάρου Παπούλια και του τ. Πρωθυπουργού Αντώνη Σαμαρά, της στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας.

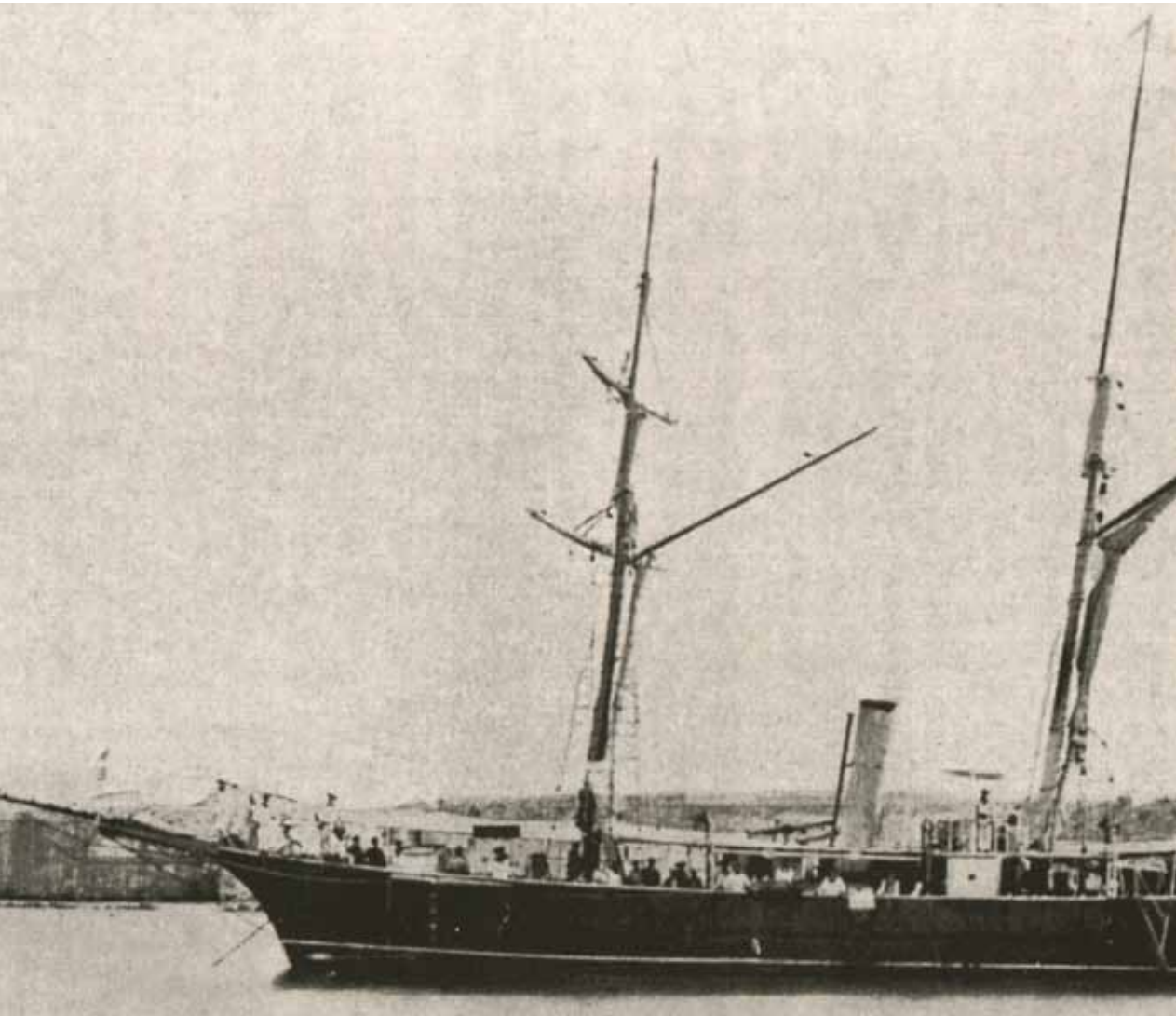
Από τις εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Πύλο τη 19η και 20ή Οκτωβρίου 2014 για τον εορτασμό της 187ης επετείου της Ναυμαχίας του Ναβαρίνου. Στις εκδηλώσεις παρέστη ο Αρχηγός Στόλου Αντιναύαρχος Παναγιώτης Λίτσας ΠΝ, ως εκπρόσωπος του Αρχηγού ΓΕΝ.

Από την τελετή αποφοίτησης της 10/14 Εκπαιδευτικής Σειράς Αξιωματικών Ειδικοτήτων που πραγματοποιήθηκε στη Σχολή Διοίκησης και Επιτελών Αξιωματικών Πολεμικού Ναυτικού (ΣΔΕΠΝ), παρουσία του Διοικητού ΔΝΕ Υποναυάρχου Γεωργίου Γιακουμάκη ΠΝ, ο οποίος απένειμε τα πτυχία στους αποφοιτήσαντες αξιωματικούς.

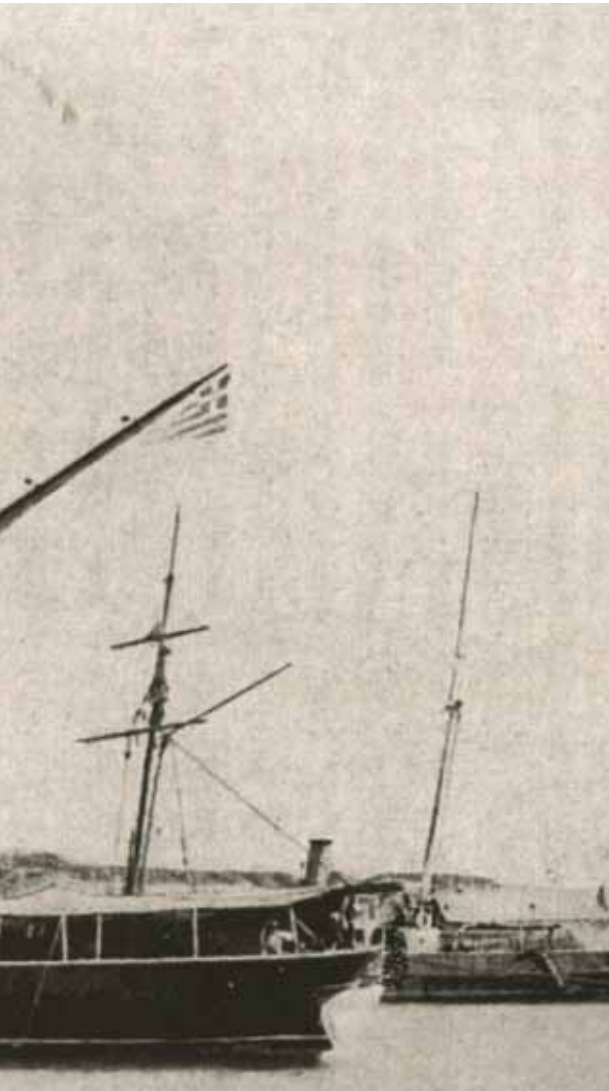

Από την τελετή επίδοσης ξιφών σε Αξιωματικούς Ειδικοτήτων που πραγματοποιήθηκε στο Κέντρο Εκπαίδευσης ΠΑΛΑΣΚΑΣ στον Σκαρμαγκά την 23η Οκτωβρίου 2014 από τον Αρχηγό ΓΕΝ Αντιναύαρχο Ευάγγελο Αποστολάκη ΠΝ. Στην τελετή παρέστησαν τα μέλη του Ανώτατου Ναυτικού Συμβουλίου, καθώς και συγγενείς και φίλοι των αξιωματικών.

Προσπάθειες εκσυγχρονισμού του Πολεμικού Ναυτικού στην εποχή του Όθωνα

Του **Παναγιώτη Γέροντα**
Υπολοιάρχου (ΕΦ/Ο) ΠΝ

Η ατμομηιολία «ΠΛΗΞΑΥΡΑ». Ναυπηγήθηκε το 1856-7 στα ναυπηγεία Reid & Co της Γλασκώβης. Ήταν ελικοφόρο και ναυπηγηθέν εξ ολοκλήρου από σίδηρο, όταν τα άλλα πολεμικά ναυτικά της εποχής χρησιμοποιούσαν ξύλινα ή μεικτά πλοία.

Ο Παναγιώτης Γέροντας, Υποπλοίαρχος (ΕΦ/Ο) ΠΝ, γεννήθηκε το 1984 στην Αθήνα, ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του στο Λύκειο της Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης. Σπούδασε Κλασική Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και σήμερα υπηρετεί στο τμήμα ιστορικών αρχείων της Υπηρεσίας Ιστορίας Ναυτικού με την ιδιότητα του Βοηθού Τμηματάρχη. Ομιλεί άριστα την αγγλική (Cambridge Proficiency) καθώς και την ιταλική γλώσσα (CELIPerugia). Το διάστημα αυτό παρακολούθησε το μεταπτυχιακό πρόγραμμα «Νεώτερη και Σύγχρονη Ιστορία» του τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου. Έχει ασχοληθεί με μεταφράσεις αρχαίων Ελλήνων κλασικών σε γνωστό εκδοτικό οίκο, ενώ σήμερα επιμελείται τα τεύχη του περιοδικού *Ναυτική Επιθεώρηση*, στο οποίο έχουν δημοσιευτεί άρθρα του. Ακόμη ήταν ο συντονιστής έκδοσης της επετειακής έκδοσης της *Ναυτικής Επιθεώρησης* για τα εκατό χρόνια από τους Βαλκανικούς Πολέμους με τίτλο «1912-2012, εκατό χρόνια από την ναυτική εποποιία των Βαλκανικών Πολέμων». Στα φοιτητικά του χρόνια συνεργάστηκε με το φοιτητικό περιοδικό *Καλειδοσκόπιο*. Ο πατέρας του ήταν εν αποστρατεία αξιωματικός του ΠΝ.

Οι ελληνικές ναυτικές δυνάμεις μέχρι την περίοδο του Όθωνα

Οι ελληνικές ναυτικές δυνάμεις¹ κατά τη διάρκεια της κυριαρχίας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στον ελλαδικό χώρο² ακολούθησαν πορεία ενδυνάμωσης λόγω πολλών παραγόντων (ναυτικών, πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών και στρατιωτικών) στον ελλαδικό αλλά και στον ευρωπαϊκό χώρο. Συγκεκριμένα:

Πρώτον. Η άρχουσα οθωμανική τάξη με τη νομαδική-πολεμική προέλευσή της διακρίθηκε στον στρατό και στη διοίκηση, αλλά αδυνατούσε να ανταποκριθεί στον επιχειρηματικό τομέα, με αποτέλεσμα ο πλούτος της αυτοκρατορίας να συγκεντρωθεί στα χέρια των υπόδουλων χριστιανικών λαών -ιδίως Αρμενίων και Ελλήνων- και των Εβραίων. Δεύτερον. Οι πολιτικές και στρατιωτικές εξελίξεις, όπως η συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή³, με την οποία πλέον τα ελληνικά καράβια έπλεαν με ρωσική σημαία⁴, αλλά και οι Ναπολεόντειοι Πόλεμοι (1799-1815), κατά τη διάρκεια των οποίων οι Έλληνες ναυτικοί διασπούσαν τον ναυτικό αποκλεισμό των Άγγλων στην ηπειρωτική Ευρώπη. Αυτά οδήγησαν στη δημιουργία ενός εκτενούς θαλάσσιου εμπορικού δικτύου. Τέλος, η πειρατεία προερχόμενη κυρίως από την Αλγερία, Τύνιδα και Μαρόκο, συνετέλεσε στη δημιουργία αξιόμαχων ελληνικών πληρωμάτων για την προστασία των караβιών.

Κατά τις παραμονές του 1821 το Ελληνικό Ναυτικό ήταν έτοιμο να παίξει τον πολύπλευρο

Πολεμικές σημαίες των νησιών Υδρα (αριστερά) και Σπέτσες (δεξιά). Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.

του ρόλο στην Επανάσταση, έχοντας κυρίως να κάνει με τα εξής: Πρώτον, την ταχεία διάδοση της Επανάστασης σε όλη την Ελλάδα. (Δέον να σημειωθεί ότι ο ελλαδικός χώρος είναι ιδιαίτερα εκτεταμένος, με τεράστια ακτογραμμή και πολλά νησιά.) Δεύτερον, την προστασία των εφοδιοπομπών όπως και την προσβολή του εχθρικού στόλου, ο οποίος θα προσπαθούσε άμα τη εκρήξει της Επανάστασης να αποβιβάσει στρατό στην Πελοπόννησο. Παράλληλα θα γινόταν η προσβολή εχθρικών νηοπομπών και ακτών μεγαλώνοντας έτσι το πλήγμα για τον εχθρό. Τρίτον, την προστασία των ελληνικών κέντρων ναυτικής ισχύος, ήτοι την τεράστια ελληνική ακτογραμμή και τα πολυάριθμα νησιά.

Τα σημαντικότερα νησιά που με τα πλοία τους συγκροτούσαν τη ναυτική δύναμη της επαναστατημένης Ελλάδος ήταν η Υδρα, οι Σπέτσες και τα Ψαρά.⁵ Αν και από το 1822 είχε ιδρυθεί «Μινιστέριον των Ναυτικών»⁶, εντούτοις αυτό δεν διοικούσε πραγματικά

1 Με αυτόν τον όρο εννοούνται οι ναυτικές δυνάμεις οι οποίες έδρασαν μέσα στα πλαίσια του ιστορικού ελλαδικού χώρου.

2 Με τον όρο «ελλαδικός χώρος» εννοούνται τα εδάφη εκείνα τα οποία ενετάχθησαν μετά το πέρας της Ελληνικής Επανάστασης στο νεότευκτο ελληνικό κράτος.

3 Αυτή είχε μεγάλη σημασία διότι τότε τα εμπορικά πλοία μετατρέπονταν άμεσα σε πολεμικά.

4 «Με τη Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή το 1774 και με τις άλλες συνθήκες Ρωσίας και Πύλης που ακολούθησαν, οι ραγιάδες αποκτήσαν το δικαίωμα να υψώνουν τη ρωσική σημαία στα καράβια τους. Μετά τη συνθήκη του 1779, προς ουδετέρωσιν της ρωσικής επιρροής, ο ευφυής και μεγαλοπρεπής στόλαρχος Χουσεϊν πασάς παραχώρησε ανάλογα προνόμια στις ναυτικές νήσους, καθώς και άδεια κατασκευής μεγαλύτερων πλοίων, αλλά κυρίως τη χρήση ιδιαίτερης σημαίας, από τα πλοία των νήσων, της Γραικοτουρκικής (τρεις οριζόντιες ζώνες, μια κυανή στο μέσον και δύο ερυθρές επάνω και κάτω). Λέγεται ότι ο Χουσεϊν πασάς κατήγετο από γονείς χριστιανούς και ότι νήπιο ακόμα είχε αρπαγεί από τους Τούρκους» Μαζαράκης-Αινάν Ι.Κ., *Τα Ακρόαγγραφα του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου*, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα 2007, σ.9.

5 «Ο ελληνικός "τρινήσιος" στόλος δεν ήταν ευκαταφρόνητος αριθμητικά. Η αριθμητική δύναμη των τριών ναυτικών νησιών που είχαν επωμιστεί το βάρος του θαλάσσιου αγώνα κατά το πρώτο και δεύτερο έτος της Επανάστασης, κυμαινόταν μεταξύ 50 και 62 πλοίων. Αναλυτικά: η Υδρα είχε 21-26 πλοία, οι Σπέτσες 15-20 και τα Ψαρά 14-16. Η ναυτική δύναμη σε άνδρες δεν μας είναι γνωστή. Είναι όμως βέβαιο πως το απαιτούμενο κάθε μήνα ποσό για τη συντήρηση του στόλου ανερχόταν σε πολλές χιλιάδες γρόσια. Κατά μία πληροφορία [...] απαιτούνταν το ποσό του ενός εκατομμυρίου γροσίων κατά μήνα. [...] Η ανάγκη για την αντιμετώπιση των τεράστιων δαπανών, που απαιτούσε ο στόλος, έκανε τα τρία νησιά να στέλνουν αντιπροσώπους στα λοιπά νησιά για την είσπραξη χρημάτων. Τα εισπραττόμενα όμως ήταν ελάχιστα.» Μουτζούρης Ιω., *Η Αρμολογία των Νήσων του Αιγαίου Πελάγους στα Χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης*, Σύλλογος προς Διάδοση Ωφελίμων Βιβλίων, Αθήνα 1984, σ. 10.

6 Κώνστας Π.Ε., αντιναύαρχος ε.α., *Ναυτική Εποποιία του 1821 (βάσει των Πολεμικών Ημερολογίων των Ναυμάχων του Εικοσιένα)*, Έκδοσις Αρχηγείου Ναυτικού/7ον ΕΓ, Αθήνα 1971, σ. 32.

Πολεμική σημαία των Ψαρών, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.

το Ναυτικό, καθ' ότι τα πλοία δεν ανήκαν σε κάποιο «ελληνικό κράτος»⁷, αλλά σε ιδιώτες, ναυτικούς των νησιών.⁸ Κάθε νησί όριζε δικό του ναύαρχο και αντιναύαρχο. Κάθε ναύαρχος είχε ανεξαρτησία από τους στόλους των άλλων νησιών και μόνο όταν οι στόλοι των τριών νησιών (Υδρα, Σπέτσες και Ψαρά) συνεργάζονταν, αναγνωριζόταν ο ναύαρχος της Ύδρας ως γενικός αρχηγός.⁹ Πρώτοι ναύαρχοι ορίστηκαν στην Ύδρα ο Ιάκωβος Τομπάζης, στις Σπέτσες ο Γκίκας Τσούπης και στα Ψαρά ο Νικόλαος Αποστόλης.

Ο κύριος τύπος των πλοίων της Επανάστασης ήταν ο «πάρων», κοινώς «μπρίκι».¹⁰ Είχε κατά μέσο όρο εκτόπισμα 250 τόνων,

7 Λαζαρόπουλος Ι, «Ιστορικά Σημειώσεις περί του Υπουργείου των Ναυτικών επί της προ της εγκαθίδρυσεως της Βασιλείας Εποχής», *Ναυτική Επιθεώρηση*, τόμος 1, Αθήνα 1917.

8 «Κατ' αρχάς τα πλοία των Ελλήνων νησιωτών ήσαν μικρά ιστιοφόρα, τα οποία εναυπήγουν μόνοι των, πλουτήσαντες όμως εν τω μεταξύ κατέφυγον εις τα ευρωπαϊκά ναυπηγεία και ιδία εις τα του Φιούμε, έθθα έξιδον παραγγελίας προς ναυπήγησιν μεγάλων σκαφών. Επίσης κατ' αρχάς τα πλοία των νήσων, τα οποία ήσαν ιδιόκτητα, έπρεπε να είναι περιωρισμένα εις αριθμόν, ο οποίος ωρίζετο υπό του Τουρκικού Επιτελείου. Ο Τούρκος όμως αρχιναύαρχος του Αιγαίου, ο Χουσεϊν-Πασσάς, κατήργησε το σύστημα αυτό και ούτω οι ραγιάδες των ελληνικών νήσων ηδύνατο πλέον να έχουν υπό την κυριότητά των όσα πλοία ήθελον.» ό.π., σ.31.

9 «[...]Επειδή το ναυτικόν μας είναι νημεμένον με τα πλοία των άλλων δύο νήσων, να συνεργώ μετ' αυτών εις τον κοινόν σκοπόν κατά την απόφασιν, ήτις θέλει γίνεται εις τα πολεμικά μας συμβούλια κατά καιρούς.[...]» *Όρκος του εκλεχθέντος ναυάρχου υπό των καπεταναίων Υδριωτών*.

10 Παραφθορά της αγγλικής λέξης (πανομιότυπη στα γαλλικά) Brig.

έφερε δύο ιστούς εξαιρετικού ύψους¹¹, με τέσσερα και ενίοτε πέντε τετράγωνα ιστία ο καθένας και ο οπλισμός του δεν ξεπερνούσε τα 20 πυροβόλα των 12 λίτρων. Χρησιμοποιήθηκαν και μεγαλύτερα πλοία, τα οποία ήταν τρίστουλα, εκτοπίσματος 500 τόνων και καλούνταν αναλόγως του είδους τους «νάβες», «ναβέτες», «γαβάρες» και «πολλάκες». Ακόμη συνηθέστερα αναφέρεται η «γολέττα» αλλά και άλλοι τύποι όπως το «μπιγκραντίνι», το «γολεττόμπρικο» και το «μύστικο». Τα μεγαλύτερα πλοία της Ύδρας ήταν δύο: το τρικάρτο του Τομπάζη με 20 πυροβόλα των 12 λίτρων και το δικάρτο του Μιαούλη με 18 πυροβόλα των 12 λίτρων. Τα άλλα πλοία έφεραν 10 έως 14 πυροβόλα, συνήθως των 9 λίτρων.

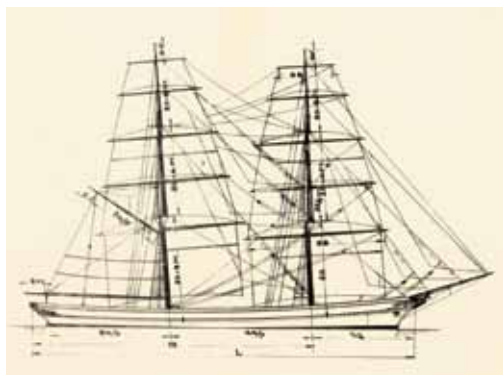
Από την άλλη, ο Οθωμανικός Στόλος διατηρούνταν ετοιμοπόλεμος λόγω των συχνών πολέμων με τη Ρωσία. Ο Οθωμανικός Στόλος που ναυλοχούσε στην Κωνσταντινούπολη, ανά πάσα στιγμή πολλαπλασιαζόταν με τη ναυπήγηση σκαφών στα ναυπηγεία της Αυτοκρατορίας στη Σινώπη, την Κωνσταντινούπολη, τη Μυτιλήνη και την Αλικαρνασσό, χρησιμοποιώντας τις άφθονες πρώτες ύλες από τις περιοχές της Μικράς Ασίας και του Ευξεινού Πόντου. Μεγάλο πρόβλημα αντιμετώπισε το Οθωμανικό Ναυτικό μετά την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης λόγω της έλλειψης των ελληνικών πληρωμάτων.¹²

Όταν όμως ο σουλτάνος το 1824 ζήτησε τη βοήθεια των στόλων των υποτελών σε αυτόν κρατών της Βορείου Αφρικής –Αλγερία, Τύνιδα και Τρίπολη– καθώς και του Πασά της Αιγύπτου Μεχμέτ-Αλή (Μοχάμετ Άλι), με αποτέλεσμα την ένωσή τους με τον σουλτανικό, τα νέα έμπειρα πληρώματά τους δημιούργησαν μεγάλο πρόβλημα στον Ελληνικό Στόλο.

Τη διοίκηση του Οθωμανικού Ναυτικού την

11 Οι ελληνικοί πάρωνες υπερείχαν των οθωμανικών κατά την ταχύτητα, η οποία επιτυγχανόταν με την καλύτερη ναυπήγηση του σκάφους και τον καλύτερο εξαρτισμό. Οι ελληνικοί έφεραν πολύ υψηλούς ιστούς με μεγάλα τετράγωνα ιστία για να παρουσιάζουν στον άνεμο μεγάλη επιφάνεια ιστιοφορίας. Έτσι αποκτούσαν μεγάλη ταχύτητα.

12 Σφυρόερας Β., *Τα Ελληνικά πληρώματα του Τουρκικού στόλου*, Αθήνα 1968.

Σχεδιάγραμμα πάρωνος.

είχε ο «Καπουδάν/Καπετάν Πασά», θα λέγαμε ο γενικός αρχηγός του Ναυτικού, διοριζόμενος από τον ίδιο τον σουλτάνο. Ήταν από τα μεγαλύτερα αξιώματα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Εκτός της αρχηγίας του στόλου, είχε και την επικυριαρχία στα νησιά του Αιγαίου με την είσπραξη των φόρων και τη στρατολόγηση των κληρωτών ναυτικών πληρωμάτων. Είχε υπό τις διαταγές του δύο υπαρχηγούς, ο μὲν ένας ονομαζόταν «Καπετάν Μπέης» και είχε την διοίκηση κατά τη διάρκεια της ναυμαχίας τη μοίρα της εμπροσθοφυλακής, ο δε ἄλλος, ο οποίος ονομαζόταν «Ριαλά-Μπέης», διοικούσε την οπισθοφυλακή. Ο καπουδάν πασάς επόπτευε το κέντρο.

Οι Έλληνες Καπεταναίοι λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ προσανατολίστηκαν στη χρησιμοποίηση ενός ὄπλου, το οποίο εἶχε ἤδη χρησιμοποιηθεῖ ἀπὸ πῖο ἀδύναμα Ναυτικά γιὰ νὰ πλήξουν ἰσχυρότερα, τὸ πυρπολικό. Ἡ πρώτη μαρτυρημένη χρήση του δε εἶναι στὴν ἀρχαιότητα, τὸν 5ο αἰ π.Χ., ὅταν οἱ Συρακούσιοι τὸ χρησιμοποίησαν ἐναντίον τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Στόλου.¹³

Για τὴν κατασκευὴ του χρησιμοποιοῦσαν πάρωνες ἢ καὶ μικρότερα πλοία, τῶν ὁποίων ὁ ὥρος μεταξύ τοῦ καταστρώματος καὶ τοῦ κάτω ἀπ' αὐτοῦ υποστρώματος γεμιζόταν με πυρίτιδα καὶ ἐμπρηστικές ὕλες μαζί με τεμάχια ρητινώδους πεύκης γιὰ ταχεία ἀνάφλεξη. Στὸ κατὰστρωμα ἐπίσης τοποθετοῦνταν βυτία με ἐκρηκτικές ὕλες. Ἀκόμη, σε διάφορα μέρη τοῦ πυρπολικοῦ ἐναπόθεταν ασκούς με ρητίνη ἢ δοχεῖα με νάφθα καὶ οἰνόπνευμα, ἐνῶ παράλληλα ἀλείφαν με πίσσα, οἰνόπνευμα καὶ θεῖο ὄλο τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ πλοίου.

¹³ Θουκυδίδης, Ζ53.

Τὸ πυρπολικὸ οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ τὸ χρησιμοποιοῦσαν ὄχι μόνον σε ἀγκυροβολημένους στόλους νύκτα καὶ μέρα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴ διάρκεια ναυμαχιῶν. Μόλις ὁ Ἕλληνας ναύαρχος «ἐπαίρνε τὸν αἶρα» ἀπὸ τὸν ἀντίπαλο στόλο, τότε διέτασσε νὰ ἐπιτεθοῦν τὰ πυρπολικά. Ἀυτὰ πλησίαζαν τὸν ἐχθρὸ συνοδεῖα μοίρας σκαφῶν.

Τὸ τελευταῖο στάδιο τῆς ἐπιθέσεως ἦταν θέμα ἀποκλειστικὸ τῆς δεξιότητάς τοῦ κυβερνήτη τοῦ πυρπολικοῦ. Ἐπρεπε νὰ πλησιάσει τὸ ἐχθρικό πλοῖο προστατεύοντας τὸν ἴδιο καὶ τὸ πλήρωμά του ἀπὸ τὶς σφαίρες τοῦ πληρώματος τοῦ ἐχθρικοῦ σκάφους, νὰ τὸ κολλήσει καὶ κατόπιν νὰ ἀνέβει αὐτὸς καὶ τὸ πλήρωμά του στὴ ρυμουλκούμενη βάρκα πρὸς διαφυγὴ.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση καὶ λόγω τῆς σημαντικῆς συμμετοχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου κατέληξε στὴ δημιουργία ἑλληνικοῦ κράτους.¹⁴

Στὴν καποδιστριακὴ περίοδο τίθενται τὰ

¹⁴ Για τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση καὶ εἰδικότερα γιὰ τὴ δράση τοῦ Ναυτικοῦ σε αὐτὴν προτείνονται τὰ κάτωθι: Μισούλης Α.Α., *Συνοπτικὴ ἱστορία τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος γενομένων ναυμαχιῶν*, ἔκδοσις Ναύπλιο 1833. *Ἱστορικὴ ἡμερολόγια τῶν Ἑλληνικῶν Ναυμαχιῶν τοῦ 1821 ἐκ τῶν ἡμερολογίων τοῦ Ναυμάχου Ἀν. Τσαμαδοῦ*, ἐκδ. Ν.Δ. Πάτρας, Βιβλιοπωλεῖον Νότη Καραβία, Ἀθῆνα 1886. *Ἡμερολόγιον τοῦ «Φιλοκλήτου»*, ψαριανῆς μοιραρχίδου ὑπὸ τὴ σημαία τοῦ ἀντιναυάρχου Γ. Σκανδάλου (1821-1824)-ἀνατύπωση ἀπὸ τὸ δελτίο τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας 1925. Νικόδημος Κ., ναύαρχος, *Υπόμνημα τῆς νήσου τῶν Ψαρῶν*, ἔκδοσις 1862. Ορλάνδος Α.Κ., *Ναυτικά*, ἔκδοσις 1869. Ἐκθέσεις Γάλλων καὶ Ἀγγλῶν διοικητῶν τῶν Ναυτικῶν Μοιρῶν τῆς Ἀνατολῆς (Σμύρνης) περιόδου 1821-1828, οἱ ὁποῖες δημοσιεύθηκαν σε Ναυτικὴ Ἐπιθεώρηση τοῦ 1954 ἀπὸ τὸν ὑποναύαρχο Ν. Μπότση ὁ ὁποῖος συνέλεξε τὰ ἀρχεῖα ἀπὸ τὸ γαλλικὸ Ὑπουργεῖο Ναυτικῶν. Γκρόρντον Τ., *Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως*, τόμ. Α' καὶ Β', ἐκδόσεις Μπαύρον. Φίνλεϋ Γ., *Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως*, τόμ. Α' καὶ Β', ἐκδόσεις ἀ/φων Τολιδη, Ἀθῆνα. *Ἐφημερίδες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως*, Δημοσιεύματα τῆς Νομαρχίας Ἀττικῆς, Ἀθῆνα 1972. *Ἀρχεῖον Ψαρῶν* (ἐκδιδόμενον ὑπὸ Βασ. Βλ. Σφυρόρα) Α' 1821-1824. *Μνημεῖα Ἑλληνικῆς Ἱστορίας*, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Ἀθῆνα 1974. Μουτζούρης Ιω., *Ἡ Ἀρμυσία τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους στὰ Χρόνια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως*, Σύλλογος πρὸς Διάδοσιν Ὠφέλιμων Βιβλίων, Ἀθῆνα 1984. Σπανός Γ., *Ἡ Συμβολὴ τῶν Ψαρῶν κατὰ τὸ 1821*, ἐκδόσεις Χ. Πάτσι, Ἀθῆνα 1958. *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, τόμος ΙΒ', Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, Ἀθῆνα 1975. Κώστας Π.Ε., ἀντιναύαρχος ε.α., *Ναυτικὴ Ἐποποιία τοῦ 1821 (βάσει τῶν Πολεμικῶν Ἡμερολογίων τῶν Ναυμάχων τοῦ Ἐικοσιένα)*, ἔκδοσις Ἀρχηγείου Ναυτικοῦ/7ον ΕΓ, Ἀθῆνα 1971. Μ.Γ. Σίμφας, ἀρχιπλοίαρχος ε.α., *Ναβαρίνον, Ἡ Ναυμαχία ποῦ θεμελίωσε τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος*, Ἀθῆνα 1974.

πρώτα σπέρματα δημιουργίας ενός σύγχρονου Ναυτικού. Αυτή η διαδικασία εντάσσεται στη γενικότερη προσπάθεια του Κυβερνήτη για τη δημιουργία και ενδυνάμωση της κεντρικής εξουσίας. Σε αυτό το πλαίσιο θα συγκρουστεί με τις παραδοσιακές περιφερειακές δυνάμεις, τη Μάνη και την Ύδρα.

Όσον αφορά το Ναυτικό, η ηγεσία του Στόλου, μετά την αποχώρηση του Κόχραν¹⁵ τον Δεκέμβριο του 1827, ρυθμίστηκε ως εξής: την αρχηγία της Μοίρας του Αιγαίου την είχε ο Μιαούλης και την αρχηγία του υπαγόμενου σε αυτή Στολίσκου των Πυρπολικών, ο Κανάρης. Την Μοίρα Ακτών Μεσσηνίας την ανέλαβε ο Γεώργιος Σαχτούρης, ο οποίος επιφορτίστηκε με τον θαλάσσιο αποκλεισμό από την Πρέβεζα ως την Κρήτη. Την αρχηγία της Μοίρας Ευβοϊκού την πήρε ο Γεώργιος Σακίνης, ενώ τη Μοίρα Κορινθιακού, η οποία αργότερα ονομάστηκε Μοίρα Δυτικής Ελλάδος, ανέλαβε ο πλοίαρχος Άστιγξ¹⁶, μετά τον θάνατο αυτού ο Μπασάνος¹⁷ και τέλος ο Αντώνιος Κριεζής.¹⁸

15 Ο Τόμας Κόχραν ή «Κοκράνς» (Thomas Cochrane) είχε λαμπρή σταδιοδρομία στο βρετανικό Βασιλικό Ναυτικό με την αντιμετώπιση της πειρατείας καθώς και εναντίον του Γαλλικού Στόλου. Στη συνέχεια, όταν αποστρατεύθηκε, ασχολήθηκε με την πολιτική και αναγκάστηκε να εκπατριωθεί και να φύγει για τη Χιλή, όπου βοήθησε τους Νοτιοαμερικανούς Επανάστατες να δημιουργήσουν αξιόμαχο στόλο εναντίον των Ισπανών. Με αυτόν τον στόλο μάλιστα κατέλαβε πολλά οχυρωμένα λιμάνια και πλοία των Ισπανών. Τον Μάρτιο του 1827 έφτασε στην Ελλάδα. Τελικά όμως δεν κατάφερε να ανταποκριθεί στις προσδοκίες των Επανάστατών και θεωρείται από την ιστοριογραφία αμφιλεγόμενη προσωπικότητα.

16 Φραγκίσκος Άμπνεϋ Άστιγξ (Frank Abney Hastings). Από τους θερμότερους φιλέλληνες. Εισαγήθηκε στην Ελληνική Κυβέρνηση την αγορά στο ατμόπλοιο «Καρτερία», ενώ ο ίδιος επιμελήθηκε τη ναυπήγησή του προσφέροντας και μέρος των χρημάτων από την προσωπική του περιουσία. Τραυματίστηκε κατά τις επιχειρήσεις στο Ανατολικό τον Μάιο του 1828 και πέθανε στη Ζάκυνθο από μόλυνση της πληγής εννιά μέρες μετά.

17 «Ιταλός το γένος καν Γάλλος...» Δελγιάννης Καν. στρατηγός, *Απομνημονεύματα*. Οι Μπασάνοι ήταν Κορσικανοί φιλέλληνες 1. Αντόνιο (-Ναύπλιο 1836). Όταν άρχισε η Ελληνική Επανάσταση ήρθε στην Ελλάδα και διορίστηκε διοικητής μικρού πολεμικού στόλου στον Αμβρακικό και στον Κορινθιακό κόλπο. Αιχμαλωτίστηκε στην Πρέβεζα, αλλά αργότερα απελευθερώθηκε. Έφτασε στο βαθμό του πλοίαρχου. 2. Πασκάλ (-1827). Κατέβηκε στην Ελλάδα μόλις άρχισε η Επανάσταση και αγωνίστηκε κάτω από τις διαταγές του Φαβιέρου. Διακρίθηκε κυρίως στη μάχη του Χαϊδαρίου. Σκοτώθηκε στις 6 Μαΐου 1827, κοντά στους Τρεις Πύργους.

18 *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. ΙΒ', σελ.487, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1975.

Τον Ιανουάριο του 1828 ο Καποδίστριας συγκρότησε ένα νέο όργανο, το Πολεμικό Συμβούλιο¹⁹, το οποίο προΐστατο του Στρατού και του Στόλου. Σε αυτό το Πολεμικό Συμβούλιο προήδρευε ο ίδιος ο Κυβερνήτης. Στη συνέχεια συστάθηκε το Γενικό Φροντιστήριο, που ήταν υπεύθυνο για τις οικονομικές υποθέσεις. Στην επιτροπή αυτή υπεύθυνος για το Ναυτικό ήταν ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος²⁰, ο οποίος ήταν και μέλος του Πολεμικού Συμβουλίου.

Τον Σεπτέμβριο του 1829²¹ καταργήθηκαν τα τρία τμήματα του «Πανελληνίου»²² καθώς και το υπαγόμενο σε αυτό Γενικό Φροντιστήριο και δημιουργήθηκαν έξι υπουργεία, «φροντιστήρια» λέγονταν τότε, μεταξύ των οποίων των Στρατιωτικών και Ναυτικών. Λίγο αργότερα το φροντιστήριο αυτό μετονομάστηκε σε «Γραμματεία»²³ ενώ την 1η Απριλίου του 1830 διαχωρίστηκε σε δύο γραμματείες, των Στρατιωτικών και των Ναυτικών. Γραμματέας επί των Ναυτικών παρέμεινε μέχρι τον Ιούλιο του 1831 ο Βιάρος Καποδίστριας και στη συνέχεια αντικαταστάθηκε από τον Γεώργιο Γλαράκη.²⁴

19 *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος*, 25 Ιανουαρίου 1828.

20 «Για τον Μαυροκορδάτο οι προσωπικές προτιμήσεις δεν είχαν καμία θέση στις κρατικές υποθέσεις. Δεν ήταν ούτε δογματικός ούτε αφελής στο ζήτημα της αναζήτησης ξένης βοήθειας, αλλά είχε ως βάση τη ρεαλιστική αρχή ότι οι δυνάμεις ενεργούσαν αποκλειστικά με γνώμονα το εθνικό τους συμφέρον. [...] Φαινόταν επίσης καθαρά ότι η Αγγλία θα έπαιζε πρωτεύοντα ρόλο στον τελικό διακανονισμό του ελληνικού ζητήματος. Και επειδή ο ίδιος (σ.σ. ο Μαυροκορδάτος) ήθελε να έχει αποφασιστική συμμετοχή στις τελικές διαπραγματεύσεις, έδωσε προτεραιότητα στη Βρετανία σε σχέση με τη Γαλλία. Ο Μαυροκορδάτος άλλωστε είχε τις πιο πολλές πιθανότητες από όλους να κερδίσει την αποδοχή της Αγγλίας. Ήδη το 1824 η επίσημη Αγγλία τον ενουούσε ως το καλύτερο προπύργιο απέναντι στην πιθανή άνοδο του Καποδίστρια στην εξουσία, γεγονός που το ταύτιζε με ρωσική κυριαρχία. Επιπλέον ο γαμπρός του Μαυροκορδάτου Σπυρίδων Τρικούπης ήταν ένθερμος αγγλόφιλος». Πετροπουλος J., *Πολιτική και Συγκρότηση Κράτους στο Ελληνικό Βασίλειο 1833-1843*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1985, τομ. Α' σ. 124.

21 ΛΔ΄ Ψήφισμα «Περί διοργανισμού του υπουργικού συστήματος», *Γενική Εφημερίς*, 2 Νοεμβρίου 1829.

22 Το Πανελλήνιο αποσείονταν κατά τη σύστασή του από 27 μέλη, χωρισμένα σε τρία τμήματα. Στα τρία αυτά τμήματα επικεφαλής ήταν οι πρόβουλοι. Επειδή το Πανελλήνιο έφερνε αντιρρήσεις στις αποφάσεις του Κυβερνήτη, ο Καποδίστριας πρόσθεσε ενέντα μέλη για να αποκτήσει την πλειοψηφία, ανεβάζοντας το σύνολο των μελών του σε 34.

23 *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος*, 25 Ιανουαρίου 1828.

24 Η αντικατάσταση του Βιάρου με τον Γλαράκη έγινε προς κατευνασμό των νησιωτών. Ο Βιάρος Καποδίστριας ήταν μιστός σε αυτούς. Τρικούπης Σπ., *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Αθήνα 1862, τόμ. Δ', σ. 215.

Η διοίκηση του Ναυτικού οργανώνεται το 1828. Τον Μάρτιο ιδρύεται η Υπηρεσία των Προσωρινών Διευθυντών των Ναυτικών Υποθέσεων του Πόρου με επικεφαλής τον Φραγκίσκο Άστιγξ, ενώ συνδιευθυντής ήταν ο Εμμανουήλ Τομπάζης. Η Υπηρεσία είχε προέλθει από την αναδιοργάνωση της παλαιότερης Επιτροπής επί των Ναυτικών Υποθέσεων, η οποία είχε συσταθεί στον Πόρο τον Μάρτιο του 1827 και για μικρό χρονικό διάστημα ονομαζόταν Ναυτική Επιτροπή.²⁵

Τον Μάρτιο του 1829 οι αρμοδιότητες της Υπηρεσίας διευρύνθηκαν²⁶ και έγινε ένα είδος ναυαρχείου με αρμοδιότητες που κάλυπταν αυτές ενός Αρχηγείου Στόλου και ενός ανωτάτου Ναυτικού Τεχνικού συμβουλίου, ενώ πριν από τη διεύρυνση οι ασχολίες της αφορούσαν μόνο τη διοικητική μέριμνα. Η επίσημη συγκρότησή της έγινε τον Οκτώβριο του 1829 και υπεύθυνοι ορίστηκαν οι ναύαρχοι Γεώργιος Σαχτούρης από την Ύδρα, ο Γεώργιος Ανδρούτσος από τις Σπέτσες και ο Κωνσταντίνος Κανάρης από τα Ψαρά. Εκείνη την εποχή μετονομάστηκε σε Ναυτική Υπηρεσία του εν Πόρω Ναυστάθμου.²⁷

Ακόμα και μετά τη διεύρυνση των αρμοδιοτήτων αυτής, τα περιθώρια δράσης της ήταν πολύ στενά. Η Ναυτική Υπηρεσία έκανε μόνο εκθέσεις προς την προϊστάμενη πολιτική αρχή, η οποία και αυτή με τη σειρά της τις προωθούσε στον Κυβερνήτη, ο οποίος ήταν ο μόνος αρμόδιος για να αποφασίσει.²⁸

Εκείνη την εποχή τα πλοία του Εθνικού Στόλου χωρίζονταν σε τρεις κατηγορίες: πρώτον, αυτά τα οποία είχαν παραγγελθεί από το εξωτερικό και η παραλαβή τους είχε ξεκινήσει

από το 1826, όπως το «Ελλάς» και το «Καρτερία»· δεύτερον, αυτά τα οποία περιέρχονταν στο ελληνικό κράτος από αγορές στο εσωτερικό και καταλήψεις πλοίων εχθρικών ή πειρατικών· και τρίτον, αυτά τα οποία είχαν ναυλωθεί ή παραχωρηθεί από πλοιοκτήτες. Των δύο πρώτων κατηγοριών ονομάζονταν «εθνικά πλοία»²⁹ ενώ της τρίτης «πλοία εν εθνική υπηρεσία» και ήταν ένα είδος επιτάκτων πλοίων. Δεν ήταν δυνατό να αλλάξει ο ιδιοκτήτης τους ούτε να χρησιμοποιηθούν σε εμπορικές αποστολές άνευ της αδείας αυτού. Ο Εθνικός Στόλος είχε την ανάγκη αυτών των σκαφών³⁰ λόγω των λίγων πλοίων που διέθετε εκείνη την εποχή.

Όσον αφορά την εσωτερική υπηρεσία, επί Καποδίστρια δεν θα θεσπιστεί ένας γενικός οργανισμός του Ναυτικού. Ο Κυβερνήτης θα προτιμήσει να επεμβαίνει συνεχώς σε μικρές έκτασες ζητήματα. Υπήρχε ο φόβος ότι οι ριζοσπαστικές αλλαγές ενός γενικού οργανισμού θα έφερναν αναστάτωση στον ναυτικό κόσμο της χώρας.

Σε αυτήν την εποχή δεν καθορίστηκε με κανονισμό ούτε η ιεραρχία ούτε ο τρόπος εξέλιξης των αξιωματικών. Από το Διάταγμα της μισθοδοσίας του Ιουνίου του 1830 φαίνεται ότι εκτός από τον βαθμό του ναυάρχου που είχε απονεμηθεί στον Μιαούλη, υπήρχαν ακόμα οι βαθμοί: πλοίαρχοι α΄ και β΄ τάξεως, υποπλοίαρχοι α΄ και β΄ τάξεως, σημαιοφόρος και δόκιμος.³¹ Σημασία όμως έχει το γεγονός ότι πλέον το κράτος

25 Σίμψας Μ., αρχιπλοίαρχος ε.α, *Το Ναυτικό στην ιστορία των Ελλήνων*, έκδοση Γ.Ε.Ν. Αθήνα 1982, τόμ. Γ΄ σ. 222, και Ρούσκας Ιω., *Πόρος. Ναύσταθμος και Εκπαιδευτήριο του Πολεμικού Ναυτικού. Ιστορική μελέτη για τα 100 χρόνια από την ίδρυση της Σχολής Ναυτοπαιδών, σήμερα Σχολής Μονίμων Υπαξιωματικών Ναυτικού* (Σ.Μ.Υ.Ν.), έκδοση Γ.Ε.Ν. Αθήνα 1989, σ. 14.

26 *Γενική Εφημερίς*, 15 Μαρτίου 1829 και Ι. Γ. Ρούσκας... σ. 24.

27 Ρούσκας... σ. 24-25.

28 «Η Δ΄ Εθνική των Ελλήνων Συνέλευση του Άργους (11 Ιουλίου 1829) με το Δ΄ ψήφισμά της 26 Ιουλίου 1829 βοήθησε στην Οργάνωση Εθνικού Ναυτικού. Με το ψήφισμα αυτό, ο Κυβερνήτης «Ανώτατος αρχηγός των κατά ξηράν και θάλασσαν δυνάμεων έχει την πληρεξουσιότητα να επιφέρει στους οργανισμούς κατά τους οποίους είναι οργανωμένα τα τακτικά, τα ελαφρά στρατεύματα και το Ναυτικό όλας τας βελτιώσεις, όσας η ώρα και το συμφέρον της υπηρεσίας ήθελον υπαγορεύσει εις αναγκαίας». Ρούσκας... σ. 26.

29 Σύμφωνα με τις εκθέσεις του Α. Μαυροκορδάτου στις Εθνοσυνελεύσεις του 1829, τα εθνικά πλοία της εποχής ήταν σύνολο εκατόν δώδεκα, εκ των οποίων τα τριάντα έξι ευρίσκονταν στον Πόρο («άχρηστα διάφορα πλοία και πλοίαρια»), ενώ σε ενέργεια ευρίσκονταν πενήντα έξι («πολεμικά, φορτηγά ή ταχύπλοα»). Και από αυτά όμως που ευρίσκονται σε ενέργεια είχαν χρεία εκτεταμένων επισκευών. Ο μεγάλος αριθμός εθνικών πλοίων την εποχή αυτή εξηγείται από το γεγονός ότι μόλις είχαν εξουδετερωθεί οι πειρατές στις Βόρειες Σποράδες και στη Γραμβούσα. Η έκθεση έχει αθροιστικό λάθος. Βγάζει 112 τα πλοία. 36 πλοία στον Πόρο συν 56 εν ενεργεία ίσον 92 πλοία. Έκθεση Α. Μαυροκορδάτου προς την Δ΄ Εθνοσυνέλευση, 8 Ιουλίου 1829.

30 Για να καλυφθούν οι κρατικές ανάγκες, η Κυβέρνηση αποφάσισε την αγορά πλοίων από τους αγωνιστές. Συγκεκριμένα, το βρίκι του Ν. Αποστόλη, το βρίκι του Μπόμπολη, την κορβέτα του Τομπάζη, το βρίκι του Τσαμαδού και το βρίκι του Γιαννίτσου. Τον Οκτώβριο του 1831 τα εθνικά πλοία μειώθηκαν σε 44 μετά την καταστροφή στον Πόρο των πλοίων «Σπέτσαι», «Ελλάς» και «Ύδρα».

31 Αρχείο Βλαχογιάννη, Α΄, φακ. 104 (Γ.Α.Κ.).

απονέμει τους βαθμούς και όχι οι δημογεροντίες των Νήσων. Οι βαθμοφόροι έπρεπε πλέον να αποκτούν τα αντίστοιχα κρατικά διπλώματα³² ανάλογα με τον βαθμό και τη θέση τους και αυτό έδωσε τη δυνατότητα στο κράτος να επιλέγει το προσωπικό του Ναυτικού.³³ Αυτή η τακτική οδήγησε στη δραστική μείωση των αξιωματικών, ιδίως μετά και τη στάση στον Πόρο. Το 1831 υπήρχαν τρεις αντιναύαρχοι, δύο πλοίαρχοι α΄ τάξεως, εννέα β΄ και εκατόν πενήντα υποπλοίαρχοι και υπαξιωματικοί.³⁴

Τέλος, δεν υπήρξε νομοθετική ρύθμιση για τη ναυτολογία. Η Κυβέρνηση δεν είχε έλλειμμα πληρωμάτων λόγω της δυσμενούς οικονομικής συγκυρίας και της οικονομικής κρίσης που είχε πλήξει τα νησιά.³⁵

Γενικά για την εποχή του Όθωνα και το Ναυτικό

Ο νέος βασιλιάς, όταν ήρθε στην Ελλάδα, ήταν ανήλικος ακόμη. Μέχρι την ενηλικίωσή του ανέλαβε η Αντιβασιλεία να οργανώσει ένα ανύπαρκτο κράτος. Πράγματι, όλες οι δομές είτε δεν υπήρχαν, είτε είχαν καταστραφεί λόγω των συνεχόμενων ενόπλων αιμαχιών. Εκτός αυτού, ο τοπικισμός συνέχισε να υπάρχει έντονος, δυσχεραίνοντας το έργο της εκάστοτε κεντρικής διοίκησης. Έπρεπε όλα να δημιουργηθούν από την αρχή.

Το Ναυτικό, ως αναπόσπαστο μέρος της ελληνικής κοινωνίας, ήταν ομοίως ανύπαρκτο και σε καμία περίπτωση δεν μπορούσε να συγκριθεί με τα σύγχρονα Ναυτικά της Δύσης. Ναύσταθμος υπήρχε (από το 1828), ήταν όμως ένα συνονθύλευμα από παράγκες μέσα στην πόλη του Πόρου. Ναυτική εκπαίδευση δεν υπήρχε, Διοικητική Μέριμνα επίσης. Το προσωπικό από την άλλη πλευρά απαρτιζόταν από αξιωματι-

Ο βασιλέας Όθων.

κούς εξαιρετικούς ναυτίλους μεν, αλλά παντελώς αγράμματους. Παράλληλα, ακόμη και τα στοιχειωδέστερα ζητήματα, όπως το πώς συμπληρώνεται ένα ημερολόγιο πλοίου, θέματα στολής και ιεραρχίας, απαιτούσαν εναγωνίως λύσεις.

Το Πολεμικό Ναυτικό παρ' όλα αυτά διακρίθηκε στο ότι ενστερνίστηκε ταχύτατα τις εξελίξεις της νέας εποχής. Αμέσως έστειλε στελέχη του να σπουδάσουν σε άλλα Ναυτικά της Δύσης, προκειμένου αυτοί στη συνέχεια να μεταλαμπαδεύσουν τις γνώσεις τους στην Ελλάδα. Το έπραξαν με ζήλο, αν και πολλές φορές είχαν απέναντί τους το συντηρητικό πνεύμα των παλαιότερων γενεών.

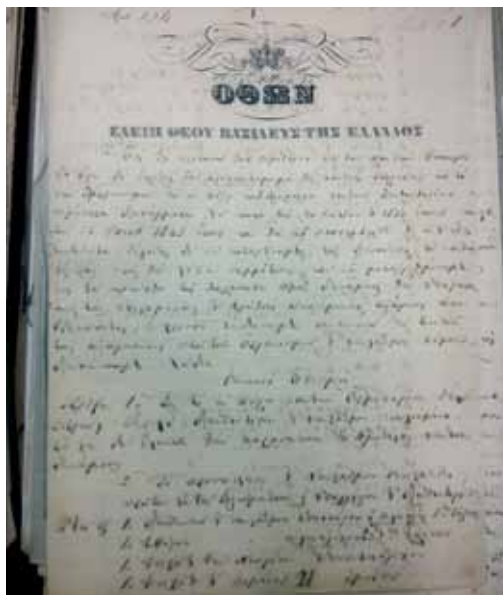
Αυτή την εποχή λάμπει ιδιαίτερα το αστέρι του Λεωνίδα Παλάσκα, ο οποίος, αφού με δικά του έξοδα σπούδασε στο Γαλλικό Ναυτικό, ήρθε στην Ελλάδα και πρωτοστάτησε στην οργάνωση του Ναυτικού και στην εισαγωγή της ατμοκίνησης.

Το Πολεμικό Ναυτικό το 1864 δεν θύμιζε σε τίποτα αυτό του 1833. Πολλές εξελίξεις είχαν ήδη γίνει. Παρ' όλα αυτά ο δρόμος για τη δημιουργία ενός αξιόμαχου και σύγχρονου Ναυτικού ήταν ακόμη μακρύς.

32 Τα διπλώματα εισήχθησαν το 1830. Έκθεση Γλαράκη στην Ε΄ Εθνοσυνέλευση (20 Δεκεμβρίου 1831).

33 Το σύστημα αυτό της επιλογής βαθμοφόρων μέσω των κρατικών διπλωμάτων προκάλεσε την αντίδραση των παλαιών ναυμάχων και ο Καποδίστριας για να τους πρεμήσει, διέταξε τον Μάρτιο του 1831 την ίδρυση του Ναυτικού Ταξιαρχικού Σώματος, το οποίο δεν πρόφτασε να δημιουργηθεί γιατί μεσολάβησαν τα γεγονότα του Πόρου. Αυτό το Ναυτικό Ταξιαρχικό Σώμα θα ήταν απλά μια τιμητική εφεδρεία και δεν θα ανήκε στο κυρίως σώμα του Ναυτικού.

34 Έκθεση Γλαράκη στην Ε΄ Εθνοσυνέλευση (20 Δεκεμβρίου 1831).
35 Έκθεση Μαυροκορδάτου.

Διάταγμα του βασιλέως Όθωνα με το οποίο καθορίζεται η διοικητική οργάνωση του Ναυτικού (Αθήνα, Εθνικό και Ιστορικό Μουσείο).

Διοικητική οργάνωση³⁶

Η Αντιβασιλεία, αποσκοπώντας να οργανώσει το κράτος, εφάρμοσε σε όλους τους τομείς συγκεντρωτικό σύστημα. Αυτό ίσχυσε και στο Ναυτικό. Η πρώτη λοιπόν Αρχή στο Ναυτικό ήταν η επί των Ναυτικών Γραμματεία, η οποία είχε τη γενική διεύθυνση του Ναυτικού. Μεριμνούσε για τη βελτίωσή του, τη διατήρησή του, τη χρησιμοποίησή του, την ναυπήγηση νέων μονάδων, τη συντήρηση και τον εξοπλισμό όλων των πλοίων κτλ. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι ήταν ένα είδος Υπουργείου των Ναυτικών. Άλλωστε θα μετονομαστεί σε Υπουργείο Ναυτικών μετά τη μεταπολίτευση του 1843.

Το προσωπικό περιελάμβανε έναν διευθυντή,

αξιωματικούς ή υπαλλήλους που επιλέγονταν ανάλογα με τις ανάγκες, δύο γραμματείς, έναν γραφέα και έναν κλητήρα. Ακριβώς από κάτω ήταν το Ναυτικό Διευθυντήριο, το οποίο είχε οριστεί να εδρεύει στο πρώτο λιμάνι της χώρας, προσωρινά όμως στον Πόρο. Αποτελούνταν από το ακόλουθο προσωπικό:

- 1) έναν διευθυντή
- 2) τρεις εφόρους, ένας του λιμένος, έναν των νεωρίων και έναν του προσωπικού και των επιθεωρήσεων.
- 3) έναν ελεγκτή
- 4) έναν προϊστάμενο του οπλοστασίου
- 5) έναν τροφοδότη
- 6) έναν ταμία
- 7) έναν γραμματέα της Διευθύνσεως
- 8) δύο λογιστές, τέσσερεις υπογραμματείς και τρεις αντιγραφείς για τις γραφειοκρατικές ανάγκες της Υπηρεσίας.

Το προσωπικό συμπληρωνόταν από τους αναγκάσιους επιστάτες αποθηκών.

Στο Ναυτικό Διευθυντήριο υπάγονταν η Ναυτική Οικονομία, ο Ναύσταθμος και όλοι οι αξιωματικοί και τα πληρώματα των πολεμικών πλοίων.

Ο διευθυντής υποβοηθούνταν στα καθήκοντά του από τους τρεις εφόρους και τον ελεγκτή. Αυτός επιτηρούσε κάθε ναυπήγηση και επισκευή πλοίων, επαγρυπνούσε για τη συντήρηση των υπάρχοντων και επιστατούσε στον εφοπλισμό και αφοπλισμό των πλοίων. Όφειλε επίσης να επιθεωρεί τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα τον Ναύσταθμο για να βλέπει την πρόοδο των εργασιών. Πρέπει μάλιστα να τονιστεί ότι εκείνη την εποχή όλα τα πλοία αφοπλίζονταν και έμεναν υπό συντήρηση στον λιμένα και όποτε διέταζε η επί των Ναυτικών Γραμματεία τον απόπλου πλοίων, αυτά τότε εφοπλίζονταν και επανδρώνονταν.

Καμία πληρωμή δεν γινόταν χωρίς την υπογραφή του στις καταστάσεις, όπως και η προμήθεια υλικών ή τροφίμων και γενικά χρήσιμων ειδών για τον εφοπλισμό των πλοίων. Για κάθε προμήθεια αυτός επέβαλλε δείγμα με την τιμή στην επί των Ναυτικών Γραμματεία. Ο διευθυντής υποχρεούνταν να υποβάλλει, μέσω της επί των Ναυτικών Γραμματείας, στον βασιλέα ετήσια έκθεση διαγωγής όλων των αξιωματικών και υπαλλήλων του Διευθυντηρίου και του Ναυστάθμου.

Υπό την προεδρία του συνερχόταν το Συμβούλιο του Διευθυντηρίου, το οποίο απαρτιζόταν από

36 Φωκάς Δ., αντιπλοίαρχος, *Χρονικά του Ελληνικού Β. Ναυτικού 1833-1873*, Έκδοσις Γενικού Επιτελείου Β. Ναυτικού 1923. Ραύσкас Ι.Γ., αντιπλοίαρχος, *Πόρος. Ναύσταθμος και Εκπαιδευτήριο του Πολεμικού Ναυτικού*, ΓΕΝ, Αθήνα 1989. Κωνσταντινίδης Τρ., υποπλοίαρχος, «Ιστορική Συμβολή εις την Ιστορίαν του Σύγχρονου Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού στα χρόνια της απολύτου Μοναρχίας 1833-1843», *Ναυτική Επιθεώρηση*, τόμος 16, Αθήνα 1928. Λυκούδης Σ., «Αντιπλοίαρχου Δημητρίου Γ. Φωκά Χρονικά Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού (βιβλιοκρισία)», *Ναυτική Επιθεώρηση*, τόμος 10, Αθήνα 1923 και Χαράλαμπος Ε., πλωτάρχης (Ο), «Η επί των πλοίων υπηρεσία επί Βασιλείας του Όθωνος», *Ναυτική Επιθεώρηση*, τόμος 25, Αθήνα 1933.

τον διευθυντή, τους 3 εφόρους και τον ελεγκτή, ενώ χρέη γραμματέα εκτελούσε ο γραμματέας του Διευθυντηρίου. Σκοπός του Συμβουλίου ήταν να βοηθεί τον διευθυντή στα καθήκοντά του, ενώ η ψήφος των μελών του ήταν συμβουλευτική.

Όταν στο Συμβούλιο επρόκειτο να συζητηθεί ζήτημα περί πυροβολικού ή περί τροφών, καλούνταν να παραστούν και οι επιφορτισμένοι ειδικά αυτούς τους κλάδους, των οποίων η γνώμη καταχωρούνταν στα πρακτικά. Σε περίπτωση που το Συμβούλιο είχε διαφορετική γνώμη από αυτή των «ειδικών», έπρεπε να αναφερθούν οι λόγοι της διαφοροποίησης στα πρακτικά.

Κάθε τρίμηνο ο διευθυντής υπέβαλλε στην Επί των Ναυτικών Γραμματεία τους λογαριασμούς της δοσοληψίας του προς έγκριση. Προτού λήξει η τριμηνία, υπέβαλλε τον προϋπολογισμό των εξόδων της επόμενης τριμηνίας.

Ο έφορος λιμένος είχε υπό τη δικαιοδοσία του την αστυνομία του λιμένος και του Ναυστάθμου (βοηθούνταν στην εκτέλεση των καθηκόντων του από έναν υπασπιστή), όπως και τον Λόχο των Τεχνιτών³⁷, τον αξιωματικό του οπλοστασίου, τον αρχιτεχνίτη για την κατασκευή σχοινιών, τον επιστάτη των τροφών, που διπύθιζε τα αρτοποιεία, και τον επιστάτη των αποθηκών ειδών αρμένων, πηδालουχίας κτλ.

Ο έφορος του λιμένος κρατούσε και τα κλειδιά της πόλεως του Ναυστάθμου στην οικία του και όταν το πρωί ξεκινούσαν οι εργασίες, ο ίδιος ή ο υπασπιστής του άνοιγε τις θύρες για να εισέλθουν οι εργάτες, οι τεχνίτες και οι αξιωματικοί. Το βράδυ, με το πέρας των εργασιών, την έξοδο του προ-

σωπικού και αφού περίπολος στρατιωτών ήλεγχε το μέρος, μήπως κρύφθηκε κανείς μέσα για κακό σκοπό, όφειλε ο ίδιος να κλείσει τη θύρα και να ενημερώσει τον διευθυντή.

Κατά δε τον εφοπλισμό ή αφοπλισμό πλοίου, διέτασσε να γίνει έκθεση εφοπλίσεως ή αφοπλίσεως, η οποία εγκρινόταν από τον διευθυντή και προσυπογραφόταν από τον ελεγκτή, αφού προηγουμένως την είχε καταχωρήσει στο βιβλίο των εξόδων προκειμένου περί εφοπλίσεων και στο βιβλίο εσόδων προκειμένου περί αφοπλίσεων. Αρμοδιότητά του ήταν και η επιτήρηση της επιβιβάσεως ή αποβιβάσεως με ακρίβεια των ειδών των αναγραφόμενων στην έκθεση.

Ο έφορος του προσωπικού και των επιθεωρήσεων είχε τη μέριμνα για όλα τα ζητήματα που αφορούσαν το προσωπικό και τη μισθοδοσία αυτών από τον διευθυντή και κάτω. Δεν μπορούσε ο διευθυντής να διατάξει ούτε ο ταμίας να πληρώσει τις καταστάσεις πληρωμής, αν δεν υπογράφονταν προηγουμένως από αυτόν.

Είκοσι τέσσερις ώρες προ του απόπλου του πλοίου, έκανε επιθεώρηση του συγκροτηθέντος πληρώματος για να πληροφορηθεί τον αριθμό του πληρώματος από τον κυβερνήτη (τότε ονομαζόταν διευθυντής) μέχρι και τον τελευταίο ναυτόπαιδα σύμφωνα με το ναυτολόγιο. Η βεβαίωση της καταστάσεως αυτής χρησιμοποιούνταν ως βάση για την μισθοτροφοδοσία του πληρώματος, στην οποία αν υπήρχαν μεταβολές, αυτές έπρεπε να αναγράφονται στο ημερολόγιο του πλοίου. Την ίδια επιθεώρηση έκανε και κατά την επιστροφή του πλοίου. Κάθε τρίμηνο διενεργούσε έκτακτες επιθεωρήσεις.

Στον έφορο του νεωρίου υπάγονταν οι κατασκευές και οι επισκευές των πολεμικών πλοίων. Επιθεωρούσε τα καταπλέοντα και αποπλέοντα πλοία για να γνωρίζει αν χρήζουν επισκευής και ανέφερε στον διευθυντή. Σε αυτόν υπάγονταν όλες οι μηχανές, τα σιδηρουργεία της οπλοθήκης και το εργοστάσιο των πυξίδων, όπως και ο Λόχος των Τεχνιτών.

Ο ελεγκτής ήταν διευθυντής του Λογιστικού του Διευθυντηρίου και συνυπεύθυνος για την τήρηση του προϋπολογισμού. Καμία πληρωμή και παράδοση υλικού δεν γινόταν χωρίς την υπογραφή του.

Ο προϊστάμενος του οπλοστασίου ήταν ο

37 Η οργάνωση του Λόχου των Τεχνιτών ήταν η πρώτη σοβαρή φροντίδα του γραμματέα της Επικρατείας επί των Ναυτικών Α.Ι. Κριεζή μέσα στα πλαίσια της δομής του ναυστάθμου του Πόρου. Με το από 17/29 Αυγούστου Β. Διάταγμα ιδρύθηκε ο Λόχος των Τεχνιτών και καθορίστηκε η δύναμή του, ώστε να περιλαμβάνει ένα (1) λοχαγό, τέσσερις (4) αξιωματικούς, είκοσι ένα (21) υπαξιωματικούς, εξήντα έξι (66) τεχνίτες και δέκα τρεις (13) μαθητευόντες. Η οργανική δύναμή του καθορίστηκε σε 92 άνδρες. Ο λόχος διαірρέθηκε σε πέντε τμήματα, λεπτουργείο, σιδηρουργείο, κλειδοποιείο, οπουργείο και χημικά καταστήματα. Ο λόχος των Τεχνιτών ήταν ο πρόδρομος της μετέπειτα ιδρύσεως μηχανικού συνεργείου στο ναύσταθμο του Πόρου. Αυτός διατηρήθηκε μέχρι το 1858. [...] Τα πρώτα στελέχη του Λόχου των Τεχνιτών αποτελούσαν οι Βαυαροί, ο λοχαγός Κίρχμπίερ που ήταν αρχηγός του λόχου και οι ανθυπολοχαγοί Σπιτς, Ελκάρφεν και Άουσελερ». Τσαπράκης Ν., πλοίαρχος (Ο), *Ο Πολεμικός Ναύσταθμος Σαλαμίνας*, έκδοση ΥΙΝ 1991, σ. 37.

αξιωματικός του πυροβολικού, υπαγόμενος στον έφορο του λιμένας όσον αφορά την υπηρεσία, όσον αφορά όμως το τεχνικό μέρος υπαγόταν άμεσα στον διευθυντή. Βοηθούμενος από αξιωματικούς των πυροβόλων είχε στην αρμοδιότητά του όλα εν γένει τα πυροβόλα των οπλοστασίων και των πλοίων, καθώς και τα όπλα και τα πολεμοφόδια. Τηρούσε λεπτομερείς σημειώσεις των εισερχομένων και εξερχομένων υλικών και κατά τον αφοπλισμό των πλοίων παρελάμβανε το είδος του πυροβολικού συντάσσοντας ειδικό πρωτόκολλο για την κατάστασή τους. Ήταν υπεύθυνος για την καλή συντήρηση των ειδών οπλισμού.

Ο τροφοδότης προϊστάτο της αποθήκης των τροφών και των αρτοποιειών. Το Διευθυντήριο μεριμνούσε για την προμήθεια και αποθήκευση των τροφών αναλόγως των αναγκών των πλοίων και του Διευθυντηρίου. Υπαγόταν στις διαταγές του εφόρου του λιμένας. Όταν εφοπλιζόταν ένα πλοίο, ο τροφοδότης έδινε τροφές όχι περισσότερες των τριών μηνών. Τα συνήθη είδη ήταν άλευρα, παξιμάδια, ξηρά όσπρια, παστά ψάρια, παστό κρέας, λάδι κτλ. Κατά τον αφοπλισμό παρελάμβανε τα υπόλοιπα και γινόταν έλεγχος των δαπανηθέντων βάσει των εν ενεργεία επί του πλοίου ατόμων και των ημερών ταξιδίου.

Ο ταμίας είχε το ένα κλειδί του ταμείου ενώ από ένα είχε ο διευθυντής και ο ελεγκτής. Αυτοί οι τρεις απάρτιζαν την επιτροπή του ταμείου. Ο ταμίας τηρούσε καθημερινό βιβλίο, το οποίο κλειδωνόταν στο ταμείο και αναγράφονταν τα έσοδα και τα έξοδα κατά πράξεις. Η συμπλήρωσή του γινόταν ενώπιον της επιτροπής. Τηρούσε και δεύτερο βιβλίο, στο οποίο καταχωρούσε τις πράξεις και προσέθετε ή αφαιρούσε την νεότερη πράξη, ούτως ώστε το άθροισμα ή το υπόλοιπο να είναι το ποσό που βρισκόταν στο ταμείο.

Ο γραμματέας τηρούσε το πρωτόκολλο συνεδριάσεως του Συμβουλίου, διύθυνε το πρωτόκολλο και τη διεκπεραίωση και ήταν υπεύθυνος για την ευταξία του γραφείου.

Τέλος, σε κάθε αποθήκη οριζόταν και ένας επιστάτης, ο οποίος ήταν υφιστάμενος του διευθύνοντα την αποθήκη. Επιλεγόταν από τους πλέον ικανούς και τηρούσε τα βιβλία και τους καταλόγους των υλικών της αποθήκης.

Ιεραρχία και οργάνωση³⁸

Κατά την χρονική περίοδο της Αντιβασιλείας και του Όθωνα, σημαντικότατο έργο συντελέστηκε σε κεφαλαιώδη ζητήματα οργάνωσης του Πολεμικού Ναυτικού.

Μια από τις πρώτες ασχολίες της Αντιβασιλείας, με σκοπό την οργάνωση του Ναυτικού, ήταν η αναθέωση των καταρτισθέντων επί Καποδίστρια καταλόγων των υπηρετούντων στο Ναυτικό. Άμεσα συνεστήθη επιτροπή, στην οποία ανατέθηκε η εξακρίβωση της προσφοράς εκάστου ναυτικού στην πατρίδα κατά την Παλιγγενεσία. Επί τη βάση των πορισμάτων της εξεταστικής επιτροπής και αναλόγως του βαθμού της προσφοράς εκάστου στον Αγώνα, απενεμήθησαν στους εν λόγω ναυτικούς του Αγώνα διάφοροι βαθμοί αξιωματικών, υπαξιωματικών και ναυτών.

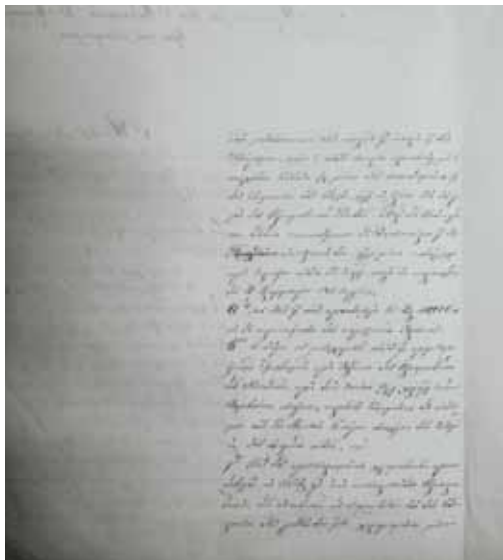
Επειδή όμως πολλοί, δίκαια, ζητούσαν διορισμό, ενώ οι θέσεις των αξιωματικών του Πολεμικού Ναυτικού ήταν περιορισμένες, διορίστηκαν και ευθύς αμέσως τέθηκαν σε διαθεσιμότητα λαμβάνοντας τον αντίστοιχο μισθό. Στην πρώτη ονομαστική κατάσταση του προσωπικού του Ναυτικού, του έτους 1833, αναφέρεται ως πρώτος «Διευθυντής του Ναυτικού» ο ναύαρχος Ανδρέας Μιαούλης. Υπάρχουν και αρκετοί αλλοδαποί Ευρωπαίοι φιλέλληνες, όπως ο Κάρολος Μπρούμε από τη Σαξονία, ο Δανός υποπλοίαρχος Κέστερ, ο Άγγλος μηχανικός Αλφόνσος Πάρις κ.ά.

Στη συνέχεια η Αντιβασιλεία προχώρησε σε ταχύ σχέδιο οργάνωσης του Ναυτικού. Διείρεσε τον στόλο σε δύο μοίρες, την του Αιγαίου και την των Δυτικών Παράλιων. Οργάνωσε τον Ναύσταθμο φροντίζοντας για τον εφοδιασμό των αποθηκών. Ίδρυσε τον Λόχο των Τεχνιτών, αποτελούμενο ως επί το πλείστον από Βαυαρούς. Διείρεσε τα παράλια του Κράτους σε πέντε αρχικά και ύστερα σε τέσσερις λιμενικές αρχές με έδρες την Ύδρα, τη Σύρο, τη Σκιάθο και το Μεσολόγγι. Προχώρησε στην επισκευή των πλοίων και καθόρισε την οργανική τους δύναμη κ.ά.

Έγιναν προσπάθειες και για την υιοθέτηση μιας

38 Φωκάς Δ., αντιπλοίαρχος, *Χρονικά του Ελληνικού Β. Ναυτικού 1833-1873*, Έκδοσις Γενικού Επιτελείου Β. Ναυτικού 1923. Μιαούλης Α., Σαχτούρης Δ., Ζωχιός Γ., Μιαούλης Ν., «Υπόμνημα περί του Βασιλικού Ναυτικού», *Ναυτική Επιθεώρηση*, τόμος 22, Αθήνα 1931 και Χαράλαμπος Ε., πλωτάρχης (Ο), «Η επί των πλοίων υπηρεσία επί Βασιλείας του Όθωνος», *Ναυτική Επιθεώρηση*, τόμος 25, Αθήνα 1933.

Έγγραφο του Ναυτικού Διευθυντηρίου προς την επί των Ναυτικών Γραμματεία στο οποίο τονίζεται ότι αρκετοί αξιωματικοί δεν μπορούν να προμηθευτούν τα εξαρτήματα της στολής τους λόγω χρηματικής απορίας. Προτείνει λοιπόν πρώτον, να κρατηθούν 30.000 δρχ και με αυτό το ποσό να αγοραστούν εξαρτήματα στολών και δεύτερον, να χορηγηθούν αυτά τα εξαρτήματα στους αξιωματικούς κρατώντας ένα μέρος από τον μισθό τους (Αθήνα, Εθνικό και Ιστορικό Μουσείο).

κοινής στολής. Με το Β. Διάταγμα της 3ης Νοεμβρίου του 1833 καθοριζόταν η στολή των αξιωματικών και των ναυτών του Πολεμικού Ναυτικού. Οι παλαιότεροι ναυτικοί βέβαια συνέχιζαν να φορούν την παραδοσιακή νησιώτικη φορεσιά, πολλές φορές λόγω υπερχρήσεως. Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα ήταν η οικονομική δυσπραγία των τότε αξιωματικών, οι οποίοι αδυνατούσαν να αγοράσουν τα ξίφη και τις επωμίδες, τα οποία ήταν και δύσκολο να τα προμηθευτεί κανείς στην Ελλάδα. Το Ν. Διευθυντήριο πρότεινε να προμηθεύει τους Αξιωματικούς τα αναγκαία εξαρτήματα κρατώντας ένα αντίτιμο από τον μισθό τους.

Στη συνέχεια υπήρξε άλλο ένα Β. Διάταγμα του 1852, το οποίο περιελάμβανε όλες τις προηγούμενες αλλαγές στις στολές του Ναυτικού των ετών 1842-1852. Παρ' όλα αυτά θα περάσει καιρός μέχρι να επιτευχθεί η ομοιομορφία στη στολή των στελεχών του Πολεμικού Ναυτικού.

Όσον αφορά τη σύνταξη ημερολογίου πλοίου, ο κανονισμός της Εσωτερικής Υπηρεσίας του 1837 δεν προέβλεπε σαφώς τον τρόπο τήρησης

αυτού. Προέβλεπε τη σύνταξη τεσσάρων ημερολογίων· όμως, ιδίως στα μικρά πλοία, δεν συμπληρωνόταν κανένα λόγω της ελλείψεως εγγράμματων αξιωματικών.

Αυτή η κατάσταση οδήγησε την επί των Ναυτικών Γραμματεία στο να καθορίσει το 1842 την τήρηση επί των πλοίων ενός μοναδικού ημερολογίου. Η συγγραφή αυτού ανατέθηκε στους φροντιστές ή τροφοδοτές με ευθύνη των διευθυντών, στην περίπτωση κατά την οποία αυτοί και οι υπόλοιποι αξιωματικοί του πλοίου δεν γνώριζαν γράμματα. Η συγγραφή του ημερολογίου για τους εγγράμματους αξιωματικούς ήταν υποχρεωτική.

Το 1858 δημοσιεύθηκε και το επίσημο ναυτικό ονοματολόγιο, που συντάχθηκε από τους Παλάσκα, Κουμελά και τον καθηγητή Φίλιππο Ιωάννου. Μέχρι τότε γινόταν χρήση του κοινού ναυτικού λεξιλογίου από την εποχή της ενετικής θαλασσοκρατίας, στο οποίο υπήρχαν πάρα πολλές ξένες λέξεις. Συν τοις άλλοις το ονοματολόγιο αυτό ήταν περιορισμένο στην ιστιοφόρο ναυτιλία και δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στις ανάγκες της νέας εποχής του ατμού. Η εργασία των Παλάσκα, Κουμελά, Ιωάννου ήταν γραμμένη με αρχαιοπρεπή γλώσσα, αλλά ήταν ένα σημαντικό έργο, το οποίο επικράτησε στα έγγραφα του Ναυτικού ακόμα και στον προφορικό λόγο των στελεχών του.

Το 1858 αποφασίστηκε η τακτοποίηση του σώματος των υπαξιωματικών με την εκκαθάριση από αυτό των άχρηστων και γερασμένων στελεχών του. Με Β. Διάταγμα του 1858 οι υπαξιωματικοί χωρίζονταν σε δύο κατηγορίες, τους «μάχιμους» και τους «άμαχους». Οι μάχιμοι διαιρούνταν σε τρεις κλάδους, των αρμένων, του πυροβολικού και της πηδαλουχίας, ενώ σε κάθε κλάδο ορίζονταν τρεις βαθμοί, του κελευστή, του υποκελευστή και του δίοπου. Οι άμαχοι διαιρούνταν σε δύο κλάδους, στους οποίους υπήρχαν δύο βαθμοί: οι μηχανικοί-υπομηχανικοί και ξυλουργοί-υποξυλουργοί.

Το Β. Διάταγμα όριζε ότι οι μετατάξεις των υπαξιωματικών σε κλάδους και βαθμούς θα γίνονταν από το Υπουργείο των Ναυτικών (έτσι ονομάστηκε η επί των Ναυτικών Γραμματεία μετά την μεταπολίτευση του 1843), το οποίο θα συγκροτούσε για το θέμα ειδική τριμελή επιτροπή από τους πλωτάρχες Παλάσκα, Σαχίνη και Κουμελά.

Η επιτροπή εξέτασε περιοδικά τους υπαξιωματικούς στον Ναύσταθμο και τους κατέταξε σε κλάδο και βαθμό αναλόγως των ικανοτήτων τους. Όσοι δεν κρίθηκαν ικανοί από την επιτροπή είτε αποστρατεύθηκαν είτε μετετάχθησαν στον Λόχο των Πρεσβυτών.³⁹

Εκπαίδευση⁴⁰

Ήδη από το 1836 είχε αποφασιστεί να σταλούν στη στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων στην Αίγινα 15 μαθητές. Το Ναυτικό Διευθυντήριο επέλεξε για τον σκοπό αυτό 15 νέους. Οι μαθητές αυτοί είχαν ειδικό καθηγητή για τα ναυτικά μαθήματα.

Παράλληλα το Ναυτικό από πολύ νωρίς άρχισε να στέλνει νέους να σπουδάσουν στο εξωτερικό και σε ξένα Ναυτικά. Με δαπάνες της Κυβέρνησης εκπαιδεύονταν στην Αγγλία οι Δημήτριος Γ. Σαχτούρης, Αλέξανδρος Κουμελάς (ο οποίος αρχικά ειδικεύθηκε στο Μόναχο στο ναυτικό πυροβολικό), ο Εμμανουήλ Ιακ. Τομπάζης, ενώ στον Αγγλικό Στόλο υπηρετούσε ο Αθανάσιος Μιαούλης αργότερα και ο αδερφός του Νικόλαος. Στη Γαλλία εκπαιδεύονταν οι Δημήτριος Σαχίνης, Νικόλαος Δομεστίνης και Νικόλαος Βελτάκης, ενώ παράλληλα με αυτούς, στον

Ο Λεωνίδας Παλάσκας. Είχε όραμα για ένα σύγχρονο Ναυτικό δυτικού τύπου. Δυστυχώς δεν θα ζήσει την αλλαγή των καιρών.

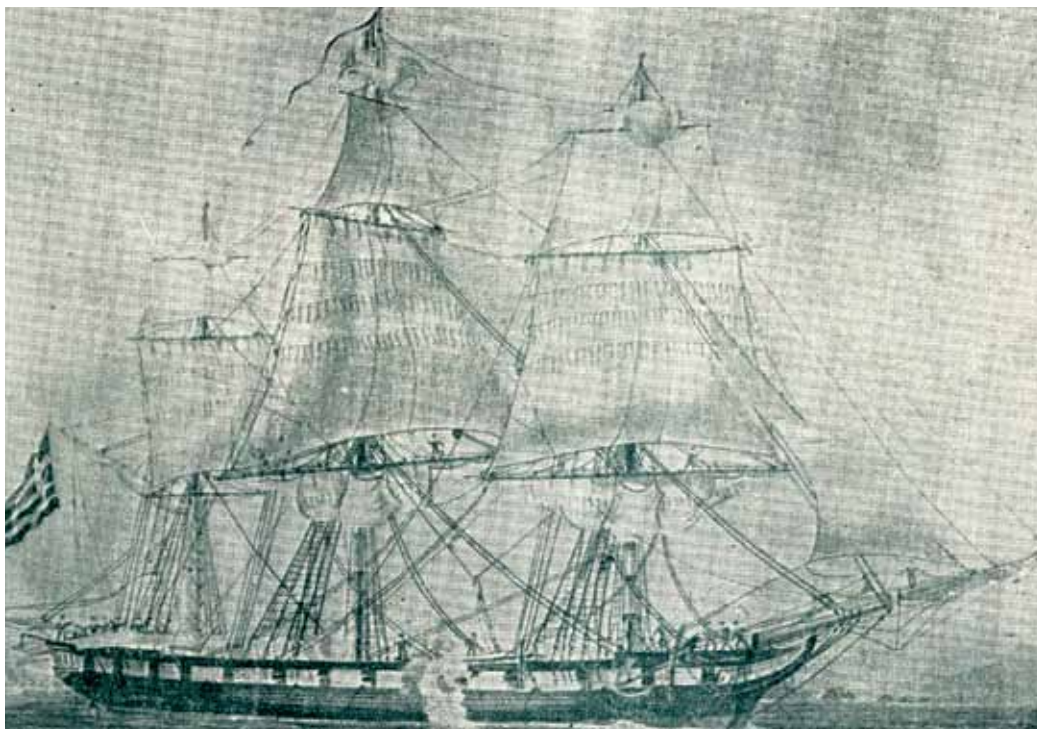
Γαλλικό Στόλο σπούδαζε με δικές του δαπάνες ο Λεωνίδας Παλάσκας.⁴¹

Το Πολεμικό Ναυτικό αμέσως κινήθηκε για να εισέλθει στη νέα εποχή του ατμού. Για αυτό τον λόγο δόθηκε βαρύτητα και στην εκπαίδευση των μηχανικών. Ανατέθηκε λοιπόν στον Άγγλο μηχανικό Αλφόνσο Πάρις η εκπαίδευση κάποιων σημαιοφόρων, υπαξιωματικών και ναυτών για να γίνουν μηχανικοί, υπομηχανικοί, θερμομαστές και σιδηρουργόι. Ο Α. Πάρις όμως, ο οποίος είχε κληθεί στην Ελλάδα για τη συντήρηση των ατμόπλοιων «ΚΑΡΤΕΡΙΑΣ» και «ΕΡΜΗΣ», αξίωσε αύξηση μισθού και προβιβασμό. Η επί των Ναυτικών Γραμματεία αρνήθηκε και τόνισε ότι στηρίζεται στην «καλή διάθεση» και τις «φιλελληνικές διαθέσεις» του Α. Πάρις. Τα αποτελέσματα δυστυχώς δεν ήταν αξιόλογα.

41 Λυκούδης Σ., «Ολίγα τινά δια τον μέγα του Ναυτικού μας ευεργέτη τον ποτέ Λεωνίδα Χρ Παλάσκαν Πλοίαρχον του Β.Ν.», *Ναυτική Επιθεώρηση*, τόμος 36, Αθήνα 1938 και Οικονόμου Δ., αντιναύαρχος, «Αναμνήσεις εκ του βίου του Λεωνίδα Παλάσκα», *Ναυτική Επιθεώρηση*, τόμος 36, Αθήνα 1938.

39 «Ενα από τα έργα της (σ.σ ενν: της Αντιβασιλείας του Όθωνα) ήταν και η ίδρυση του σώματος των πρεσβυτών «Veterans» που όπως αποδεικνύεται πρέπει να ήταν η τελευταία νομοθετική εργασία της. Το σώμα των πρεσβυτών το πλαισίωσαν γενναίοι ναυτικοί που και τη ζωή τους και την περιουσία τους διακινδύνευσαν ή θυσιάσαν για την πατρίδα τους, αποκτώντας έτσι το δικαίωμα για διεκδίκηση κάποιας θέσης στην πολιτεία. Οι αγωνιστές αυτοί ήταν ναυμάχοι, άνθρωποι όλοι κάποιας προχωρημένης ηλικίας, άνω των 50 ετών, βετεράνοι των θαλασσινών αγώνων, χωρίς πόρους, σύνταξη, συνωστίζονταν κοντά στα εθνικά καταστήματα προσπαθώντας να αποσπάσουν καμιά υπόσχεση για μια θέση ή παροχή από τους αρμόδιους συναγωνιστές, λόγω της τραγικής θέσης στην οποία είχαν φθάσει, γιατί τους έλειπε ακόμη και το καθημερινό.» Ν. Τσαπράκης πλοίαρχος (Ο), *Ο Πολεμικός Ναύσταθμος Σαλαμίνας*, ΨΙΝ 1991, σ. 37-38.

40 Φωκάς Δ. αντιπλοίαρχος, *Χρονικά του Ελληνικού Β. Ναυτικού 1833-1873*, Έκδοσις Γενικού Επιτελείου Β. Ναυτικού 1923. Παπαδημητρίου Χ., πλοίαρχος, «Η Εξέλιξις της Εκπαιδεύσεως του Ναυτικού από του 1833-1892», *Ναυτική Επιθεώρηση*, τόμος 16, Αθήνα 1928. Φοκίδης Ι., αντιναύαρχος ε.α, *Ιστορία της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων (1845-1973)*, Ναυτικόν Μουσείο της Ελλάδος 1996. Γέροντας Π., εφ. ανθυποπλοίαρχος (Ο), «Η ναυτική εκπαίδευση ως παράγοντας νίκης στους Βαλκανικούς Πολέμους», *Ναυτική Επιθεώρηση*, 1912-2012 *Εκατό Χρόνια από τη Ναυτική Εποποιία των Βαλκανικών Πολέμων*, Αθήνα 2012 και Ανώνυμος, «Η Χαραυγή της Παιδείας εις το νεώτερον Ναυτικό των Ελλήνων», *Ναυτική Επιθεώρηση*, τ. 97, 1973.

Η κορβέτα «ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ». Πλοίο το οποίο όταν αγοράστηκε, θεωρήθηκε πολύ μεγάλο για τις ανάγκες του τότε Ναυτικού. Στην συνέχεια, λειτούργησε ως πλοίο εκπαιδευτικό. Ήταν μια από τις πρώτες προσπάθειες δημιουργίας ναυτικής σχολής παραγωγής αξιωματικών. Αν και η προσπάθεια αυτή δεν τελεσφόρησε, εντούτοις έθεσε προβληματισμούς όσον αφορά τα εκπαιδευτικά ζητήματα στο Ναυτικό (Αθήνα, Υπηρεσία Ιστορίας Ναυτικού).

Παράλληλα για την θεωρητική κατάρτιση του προσωπικού του Εμπορικού Ναυτικού ιδρύθηκαν με Β. Διάταγμα του 1837 έδρες ναυτικών μαθημάτων στα Ελληνικά Σχολεία της Σύρου και του Ναυπλίου. Οριζόταν στο Β. Διάταγμα ότι κανείς δεν θα ελάμβανε από τούδε και εις το εξής δίπλωμα πλοιαρχίας, εάν δεν αποκτούσε απολυτήριο από ένα από αυτά τα σχολεία. Η δαπάνη για τη συντήρηση αυτών των σχολείων ανατέθηκε στην επί των Ναυτικών Γραμματεία.

Η σχολή όμως του Ναυπλίου, λόγω ελλείψεως μαθητών, μεταφέρθηκε τον Δεκέμβριο του 1838 στην Ύδρα, όπου γρήγορα συμπληρώθηκε ο αριθμός των μαθητών. Στις σχολές αυτές ζήτησαν και πέτυχαν να μαθητεύσουν και αξιωματικοί του Πολεμικού Ναυτικού, όπως ο υποπλοίαρχος Ν. Σαχίνης και από το 1839 μαθήτευαν ένας υποπλοίαρχος και πέντε ανθυποπλοίαρχοι κατ' έτος. Δυστυχώς οι σχολές αυτές δεν άργησαν να πέσουν θύματα των περικοπών των δαπανών του ελληνικού κράτους. Λειτούργησαν μέχρι το 1843,

οπότε καταργήθηκαν οι ναυτικές έδρες και απολύθηκαν οι διδάσκαλοι, πάνω ακριβώς τη στιγμή κατά την οποία η επί των Εσωτερικών Γραμματεία ζήτησε από την επί των Ναυτικών την παράταση των σπουδών στα 4 έτη, ούτως ώστε οι εμποροπλοίαρχοι μετά την αποφοίτησή τους να είναι περισσότερο καταρτισμένοι.

Τον Σεπτέμβριο του 1843 επαναλειτούργησε η σχολή στη Σύρο με διδάσκαλο τον σημαιοφόρο Νικόλαο Δομεστίνη, ο οποίος είχε σπουδάσει στην Γαλλία με δαπάνες της Κυβέρνησης. Δίδαξε μέχρι το 1845 και μη υπάρχοντας αντικαταστάτη, η έδρα σταμάτησε να λειτουργεί και πάλι.

Τον Ιούλιο του 1843 η επί των Ναυτικών Γραμματεία κάλεσε τον υποπλοίαρχο Λ. Παλάσκα και τον υπηρετούντα στον Αγγλικό Στόλο υποπλοίαρχο Α. Κουμελά. Το 1845 οι δύο υποπλοίαρχοι κατέλθαν στην Ελλάδα και τοποθετήθηκαν αμφότεροι στον «ΛΟΥΔΟΒΙΚΟ».

Η κορβέτα «ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ» καθελκύστηκε στον Ναύσταθμο του Πόρου, σχεδιασμένη από

Πρόγραμμα μαθημάτων της ναυτικής σχολής στον «ΛΟΥΔΟΒΙΚΟ» (Αθήνα, Εθνικό και Ιστορικό Μουσείο).

τον ναυπηγό του Ναυτικού Γεώργιο Τομπάζη, την 7 Σεπτεμβρίου του 1837 και παρ' όλο που εξετάλεσε καθ' όλα επιτυχείς δοκιμές, θεωρήθηκε πολύ μεγάλη για τις ανάγκες του Ναυτικού και παρέμεινε στον Ναύσταθμο αφοπλισμένη.

Τους τελευταίους μήνες του 1845 το Υπουργείο των Ναυτικών την εξόπλισε και τοποθέτησε επ' αυτής ως επιτελείο τους καλύτερους διαθέσιμους αξιωματικούς με σκοπό να γίνει ένα εκπαιδευτικό πλοίο πρότυπο, το οποίο θα ταξίδευε και παράλληλα σε αυτό θα γίνονταν μαθήματα σε δοκίμους. Κυβερνήτης ήταν ο πλοίαρχος α' τάξης Ραφαήλ και ύπαρχος ο υποπλοίαρχος Παλάσκας.

Ο κυβερνήτης, ναυμάχος του 1821, ήταν πολύ δύσκολο να ενστερνιστεί τις νέες αντιλήψεις, τις οποίες αντιπροσώπευε ο Λ. Παλάσκας. Έτσι δεν άργησαν να αρχίσουν οι συγκρούσεις. Ο κυβερνήτης υπέσκαπτε τον Παλάσκα με το να αθλώνει δοκίμους στους οποίους ο Παλάσκας ζητούσε να επιβληθεί τιμωρία. Λόγω αυτής της σύγκρουσης, το Ναυτικό Παιδευτήριο επί του Λουδοβίκου, αν και ξεκίνησε ελπιδοφόρα, τελικά απέτυχε και από την αποχώρηση του Παλάσκα την 29η Μαΐου του 1847 υπολειπομένη. Αποτέλεσμα τούτου ήταν ο υπουργός των Ναυτικών να ζητήσει με αναφορά προς τον βασιλέα το 1851 τη διάλυσή του, το οποίο και έγινε.

Οι δόκιμοι του Ναυτικού συνέχισαν να εκπαιδεύονται. Στο σχέδιο του οργανισμού της Σχολής των Ευελπίδων οριζόταν ότι η εκπαίδευση όλων των μαθητών ήταν 4 έτη, ενώ στις δύο τελευταίες τάξεις δινόταν ειδική εκπαίδευση στους αξιωματικούς του Πυροβολικού, του Μηχανικού και των Γενικών Επιτελών. Οι μαθητές, οι προοριζόμενοι για το Ναυτικό ονομάζονταν «υποδόκιμοι», ξεκινούσαν την εκπαίδευση στην 4η τάξη και τελείωναν στην 5η, οπότε πήγαιναν στο Ναυτικό. Όμως ούτε αυτό το σύστημα εφαρμόστηκε, οριζόμενοι αυτοί απευθείας δόκιμοι.

Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης πρέπει να τοποθετηθεί και η πρώτη προσπάθεια έκδοσης ναυτικού περιοδικού. Πράγματι λοιπόν, το 1842 ο σημαιοφόρος Γεράσιμος Ζωχιός εξέδωσε το περιοδικό «Πολικός Αστήρ»⁴², αναφερόμενο σε ενημερωτικά και κυρίως εκπαιδευτικά ζητήματα. Ο σκοπός του ήταν κυρίως η εκπαίδευση των αξιωματικών. Οι περισσότεροι όμως αξιωματικοί δεν γράφτηκαν συνδρομητές είτε γιατί ήταν αγράμματοι, είτε γιατί δεν είχαν ενδιαφέρον για τη θεματολογία του περιοδικού. Στον Ζωχιό επίσης οφείλουμε την ίδρυση του Ναυτικού Απομαχικού Ταμείου καθώς και τον αρχικό καταρτισμό της βιβλιοθήκης του Υπουργείου των Ναυτικών.

Ο Ναύσταθμος⁴³

Ο Ναύσταθμος είχε οικοδομηθεί προσωρινά από τον Μανώλη Τομπάζη το 1828 στην πόλη του Πόρου. Δεν ήταν τίποτε άλλο από ένα συνονθύλευμα ξύλινων παραπηγμάτων, ενώ ο περίβολός του ήταν ένας ξύλινος φράκτης και οι γύρω ξύλινες ιδιωτικές οικίες. Πάνω σε αυτές τις ιδιωτικές οικίες στηρίζονταν οι αποθήκες μαστιζόμενες από την υγρασία, ενώ τα υλικά υπέκειντο σε μεγάλη φθορά. Στο μέσο ακριβώς του οικοπέδου

42 «Ο Πρόδρομος της "Ν. Επιθεωρήσεως". Το πρώτον Υπηρεσιακών Ναυτικών Περιοδικόν», *Ναυτική Επιθεώρηση*, τόμος 23, Αθήνα 1932.
 43 Στασιράκης Ν. πλοίαρχος (Ο), *Ο Πολεμικός Ναύσταθμος Σαλαμίνας*, ΥΙΝ 1991. Ρούσкас Ι., αντιπλοίαρχος (Δ), *Πόρος Ναύσταθμος και Εκπαιδευτήριο του Πολεμικού Ναυτικού (Ιστορική Μελέτη για τα 100 χρόνια από την ίδρυση της Σχολής Ναυτοπαιδών, σήμερα Σχολής Μονίμων Υπαξιωματικών (Σ.Μ.Υ.Ν.))*, Γ.Ε.Ν, Αθήνα 1989. Φωκάς Δ., αντιπλοίαρχος, *Χρονικά του Ελληνικού Β. Ναυτικού 1833-1873*, Έκδοσις Γενικού Επιτελείου Β. Ναυτικού 1923 και Παϊζής-Παραδέλης Κ. αντιναύαρχος ε.α., *Τα πλοία του Πολεμικού Ναυτικού 1829-1999*, Ασπράδια-Ναυτικόν Μουσείον της Ελλάδος, Πειραιάς.

βρισκόταν το Ναυτικό Διευθυντήριο. Είχε και αυτοκτιστεί με χαρακτήρα προσωρινότητας πάνω σε πασσάλους, χωρίς θεμέλια με τσατμάδες.

Όσο αύξαναν οι ανάγκες, τόσο προσέθεταν δωμάτια ακανόνιστα, τα οποία για να στηριχθούν είχαν τοποθετηθεί πέτρινες στήλες. Δίπλα σε αυτό το οίκημα του Ναυτικού Διευθυντηρίου ευρίσκονταν κλίβανοι, οι οποίοι είχαν κατασκευαστεί για να παρασκευάζεται ο άρτος του πληρωμάτων. Όταν όμως εγκαταλείφθηκε αυτή η πρακτική, χρησιμοποιήθηκαν οι κλίβανοι ως αποθήκες. Πάνω τους φτιάχτηκαν τα καταστήματα του Ταμείου και του νεωρίου, ενώ από κάτω τους εγκαταστάθηκε το ραφείο, στο οποίο κατασκευαζόταν ο ιματισμός του Στόλου.

Πόσιμο νερό δεν υπήρχε στον Ναύσταθμο. Αυτό μεταφερόταν με λέμβους από τις ακτές της Πελοποννήσου, ενώ λόγω ανεπάρκειας των αποθηκών, αγοράστηκαν το 1834 από τους Ρώσους οι αποθήκες, τις οποίες είχαν αναγείρει στη γνωστή μέχρι σήμερα τοποθεσία με την επωνυμία «Ρώσικος Ναύσταθμος». Αυτές όμως ευρίσκονταν μακριά από τον Ναύσταθμο και αυτό δημιουργούσε πολλά πρακτικά προβλήματα. Επίσης μακριά από τον Ναύσταθμο, στον ισθμό του νησιού, ήταν το Εργοστάσιο και ο στρατώνας του Λόχου των Τεχνιτών. Το αυτό συνέβαινε και με το νεώριο του Ναυστάθμου.

Το Νοσοκομείο και το Φαρμακείο του Ναυστάθμου ευρίσκονταν σε ιδιωτικές οικίες στο κέντρο της πόλης του Πόρου, οι οποίες είχαν ενοικιασθεί για αυτό τον σκοπό. Ακόμη και το πυροβολικό ευρισκόταν εκτός του περιβάλλου του Ναυστάθμου σε έναν ενοικιασμένο ιδιωτικό χώρο. Για την φύλαξη όλων αυτών των διεσπαρμένων κτηρίων του Ναυστάθμου χρειαζόταν μεγάλο αριθμό ανδρών και μεγάλη χρηματική δαπάνη. Παρά αυτές τις δυσμενείς συνθήκες, ο Ναύσταθμος κατάφερε όχι μόνο να επισκευάζει τα πλοία του Στόλου, αλλά να ναυπηγεί κιόλας. Ήδη από το 1833 ξεκίνησε η ναυπήγηση κανονιοφόρων και μέχρι το 1835 είχαν κατασκευαστεί δώδεκα. Το 1837 κατασκευάστηκε το ατμόπλοιο «ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝΟΣ», ενώ στις 3 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους η κορβέτα «ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ».

Μετά από αλληπάλληλες διαμαρτυρίες των διευθυντών του Ναυστάθμου, η Κυβέρνηση αποφάσισε να βάλει τέρμα στην προκαλούμενη εκ της διασποράς των κτηρίων δυσλειτουργικότητα. Αποφάσισε το 1846 να ιδρύσει νέο Ναύσταθμο και πάλι στον Πόρο, όχι στο κέντρο της πόλης, αλ-

λά στον ισθμό του νησιού. Μέχρι όμως το 1853 είχε κτιστεί μόνο ένα κτήριο, ενώ η ενέργεια του Υπουργείου Εξωτερικών να ζητήσει ναυτικό αρχιτέκτονα από την Γαλλία έπεσε στο κενό.

Δύσκολη κατάσταση προέκυψε, όταν ο ελληνικός Πολεμικός Στόλος περνούσε στην εποχή του ατμού και τέθηκε το ζήτημα του καθαρισμού της γάστρας των πλοίων, διότι ούτε νεωλκείο υπήρχε, ούτε δεξαμενή. Αρχικά τα πλοία στέλνονταν προς καθαρισμό στο εξωτερικό (Τουλόν, Μάλτα, Τεργέστη κ.α). Αργότερα με την ίδρυση της εταιρείας «Ελληνική Ατμοπλοία», εγκαταστάθηκε δεξαμενή στη Σύρο και τα πολεμικά πλοία μεταφέρονταν εκεί. Εντούτοις όμως υπήρξαν παράπονα ότι το νεωλκείο εκείνο δεν επαρκούσε για τον καθαρισμό των πολεμικών. Ένεκα αυτού το Ναυτικό Διευθυντήριο ενοχλούσε συνέχεια το Υπουργείο επισημαίνοντας την αναγκαιότητα κατασκευής δεξαμενής μόνο για πολεμικά πλοία. Μόλις τον Αύγουστο του 1860 εγκαταστάθηκε στον Ναύσταθμο του Πόρου νεωλκείο και καθαρίστηκε πρώτη η ατμομητολιά «ΠΑΝΟΠΗ». Όλες όμως οι επισκευές ήταν ατελείς, διότι δεν είχε φτιαχτεί μέχρι το 1863 το μηχανικό Συνεργείο. Η έλλειψη αυτή ήταν η αιτία της αχρήστευσης σχεδόν όλων των λεβήτων των παλαιότερων ατμομητολιών.

Η πορεία προς τον ατμό⁴⁴

Το Πολεμικό Ναυτικό ευθύς εξ αρχής κινήθηκε προς την εποχή του ατμού. Η Ηγεσία άμεσα αντελήφθη ότι η ιστιοφόρος ναυτιλία ήταν πλέον παρελθόν.

Ήδη από την εποχή της Επανάστασης είχε φθάσει στην Ελλάδα η «ΚΑΡΤΕΡΙΑ» του Άστιγγος, ενώ δεύτερο ατμοκίνητο ήταν ο «ΕΡΜΗΣ», επί του οποίου επέβαινε ο Κόχραν. Από αυτά τα δύο όμως, η «ΚΑΡΤΕΡΙΑ» ήταν εντελώς άχρηστη και δεν χρησιμοποιήθηκε πλέον αυτή την εποχή, ενώ ο «ΕΡΜΗΣ» έκανε δύο πλόδες, με τελευταίο πλοιο αυτόν της Αντιβασιλείας στις Κυκλάδες τον Ιούνιο του 1833.

44 Τσαπράκης Ν., πλοίαρχος (Ο), *Ο Πολεμικός Ναύσταθμος Σαλαμίνας*, ΥΠΝ 1991. Ρούσκας Ι., αντιπλοίαρχος (Δ), *Πόρος. Ναύσταθμος και Εκπαιδευτήριο του Πολεμικού ναυτικού (Ιστορική Μελέτη για τα 100 χρόνια από την ίδρυση της Σχολής Ναυτοπαίδων, σήμερα Σχολής Μονίμων Υπαξιωματικών (Σ.Μ.Υ.Ν.))*, Γ.Ε.Ν, Αθήνα 1989. Φωκάς Δ., αντιπλοίαρχος, *Χρονικά του Ελληνικού Β. Ναυτικού 1833-1873*, Έκδοσις Γενικού Επιτελείου Β. Ναυτικού 1923 και Παϊζής-Παραδέλνης Κ. αντιναύαρχος ε.α., *Τα Πλοία του Πολεμικού Ναυτικού 1829-1999*, Ασπράδα-Ναυτικός Μουσείο της Ελλάδος, Πειραιάς.

Στην αρχή υπήρξε η σκέψη επισκευής της «ΚΑΡΤΕΡΙΑΣ», δυστυχώς όμως μετά από αμφιταλαντεύσεις, το πλοίο κρίθηκε άχρηστο. Αποφασίσθηκε λοιπόν να ναυπηγηθεί στον Πόρο νέο ατμόπλοιο και να χρησιμοποιηθεί η μηχανή του άχρηστου «ΕΡΜΗ» και μάλιστα η συντήρησή της ανατέθηκε στον Άγγλο μηχανικό Α. Πάρις. Έτσι λοιπόν με τη μηχανή διαθέσιμη, παραγγέλθηκε ο λέβητας από την Αγγλία. Ο λέβητας είχε φθάσει στον Ναύσταθμο το 1835, όμως λόγω άλλων ανειλημμένων ναυπηγήσεων, δεν είχαν καν ξεκινήσει οι εργασίες. Αυτό προκάλεσε τη δυσφορία του βασιλέως, ο οποίος διέταξε να είναι έτοιμο το πλοίο σε τρεις μήνες.

Στην αρχή η ευθύνη της ναυπήγησης ανατέθηκε στον αντισυνταγματάρχη Ροζέν, ο οποίος υπηρετούσε στον Ναύσταθμο. Ο Ροζέν όμως αρνήθηκε την ευθύνη αυτή της ταχύτατης ναυπήγησης, οπότε ανατέθηκε στον Γεώργιο Τομπάζη, ο οποίος σπούδαζε ναυπηγική στην Αγγλία. Ο «ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝΟΣ» καθελκύστηκε επιτυχώς την 2α Απριλίου του 1837. Δόθηκε δε αμέσως στη Γενική Διεύθυνση των ταχυδρομείων, όπου παρέμεινε μέχρι και το 1841, οπότε και επέστρεψε στο Ναυτικό με βλάβη στη μηχανή. Έκτοτε παρέμεινε παροπλισμένος στον Ναύσταθμο.

Στη συνέχεια επικράτησε διχογνωμία ως προς τη φύση του ατμοκίνητου, αν θα είναι με τροχό ή με έλικα. Ήδη ο Έρικσον το 1836 είχε φτιάξει ελικοκίνητο ατμόπλοιο και ο Σμιτ και ο Σωβάς συγχρόνως είχαν εφαρμόσει τον έλικα ως προωστήριο μέσο.

Το 1847 το Υπουργείο των Ναυτικών ζητεί πληροφορίες από τον ευρισκόμενο τότε στην Αγγλία πλοίαρχο Α.Α. Μιαούλη. Ο Ροζέν, αφού επέστρεψε στη Σουηδία, τελειοποίησε την εφεύρεση των Έρικσον, Σμιτ, Σωβάς και ναυπήγησε ένα ταχυδρομικό ατμόπλοιο το οποίο και πρότεινε για αγορά στο Υπουργείο των Ναυτικών.

Το Υπουργείο στη συνέχεια απύθυνε στον Τομπάζη τις ίδιες ερωτήσεις που είχε υποβάλει και στον Μιαούλη, περί έλικα ή τροχού. Ο Τομπάζης όμως, λόγω του γεγονότος ότι απείχε ήδη μεγάλο διάστημα από την Ευρώπη, δεν ήταν ενήμερος για τις νέες επιστημονικές εξελίξεις. Φάνηκε λοιπόν πολύ διστακτικός.

Μέχρι το 1852 οι συζητήσεις δεν είχαν καταλήξει σε ένα συμπέρασμα. Τότε ζητήθηκε από τον πρέσβη της Ελλάδος στο Παρίσι Α. Μαυροκορδάτο να συλλέξει λεπτομερείς πληροφορίες για την ναυπήγηση στην Γαλλία ατμόπλοιοι 200 ίππων, καθώς

και το αν έπρεπε να προτιμηθεί ο έλικας ή ο τροχός. Ο Μαυροκορδάτος απάντησε με λεπτομερή έκθεση. Σε αυτήν σαφώς αναφερόταν ότι τα ελικοφόρα ήταν ανώτερα από τα τροχοφόρα. Το ίδιο έτος κατέπλευσε στην Ελλάδα το πρώτο ελικοφόρο εμπορικό ατμόπλοιο με το όνομα «ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ», στο οποίο κατέφθασε άμεσα επιτροπή αξιωματικών του Πολεμικού Ναυτικού με σκοπό να το εξετάσει.

Το 1855, μετά από πρόταση του τότε υπουργού των Ναυτικών, Αθανασίου Μιαούλη, παραγγέλθηκαν πέντε ατμοκίνητες ημιολίες προς αστυνόμευση των θαλασσών. Αυτή υπήρξε η αρχή της αντικαταστάσεως όλων των ιστιοφόρων πλοίων του Ελληνικού Στόλου με ατμοκίνητα. Οι ατμογολέτες αυτές, όπως χαρακτηριστικά ονομάστηκαν, ήταν οι «ΘΕΟΥΣΑ», «ΠΑΝΟΠΗ», «ΠΛΗΞΑΥΡΑ» και «ΣΦΕΝΔΟΝΗ». Η ναυπήγησή τους ανατέθηκε σε δυο μεγάλες ελπίδες του Πολεμικού Ναυτικού, τους υποπλοίαρχους Εμμανουήλ Τομπάζη και Σπυρίδωνα Αθανασίου. Η «ΠΑΝΟΠΗ» ναυάγησε, όμως οι άλλες τρεις κατέφθασαν επιτυχώς από τη Γλασκώβη στην Ελλάδα και προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στο Ναυτικό για πολλά χρόνια.

Ο Σ. Αθανασίου, μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της πρώτης του αποστολής, ανέλαβε τη ναυπήγηση τριών άλλων ατμοημιολιών στην Αγγλία τα οποία θα ονομάζονταν «ΠΑΡΑΛΟΣ», «ΣΑΛΑΜΙΝΙΑ» και «ΠΑΝΟΠΗ» (ομώνυμο με το πλοίο που ναυάγησε). Μέχρι και το 1859 είχαν καταπλεύσει και τα τρία πλοία στην Ελλάδα. Αυτό υπήρξε σταθμός στην ιστορία του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού, διότι όχι μόνο χρησιμοποιήθηκε ο έλικας ως προωστήριο μέσο, αλλά και ο σίδηρος ως ναυπηγική. Μπορεί αυτά τα πλοία να μην ήταν μάχιμα, εντούτοις εξυπηρέτησαν κρατικές ανάγκες για πολλά χρόνια.

Κορυφαία στιγμή όμως της πορείας προς τον ατμό ήταν η ναυπήγηση ατμοδρόμων (ατμοφρεγάτα) «ΑΜΑΛΙΑ». Ήταν το πρώτο μεγάλο πολεμικό πλοίο του Ελληνικού Στόλου. Ήταν ο καρπός της αγαστής συνεργασίας δύο εξαιρετων αξιωματικών, του υποναυπηγού Αθανασίου και από την πλευρά του Υπουργείου του Λεωνίδα Παλάσκα. Παράλληλα ζητήθηκαν και οι συμβουλές του πεπειραμένου ναυπηγού πλοίαρχου Γεωργίου Τομπάζη, ο οποίος ήταν τότε διευθυντής του Ναυστάθμου. Βοηθός του Σ. Αθανασίου ορίστηκε ο υποπλοίαρχος Εμμανουήλ Τομπάζης, ο οποίος την εποχή εκείνη διέμενε στην Αγγλία.

Η ναυπήγηση του πλοίου αυτού άρχισε το 1858

στην Αγγλία. Το 1860 έγινε η καθέλκυσή του στον Τάμεση υπό τις επευφημίες του εκεί συγκεντρωμένου πλήθους, ενώ παιάνιζε η αγγλική Εθνοφυλακή. Πρώτος κυβερνήτης ορίστηκε ο πλωτάρχης Λεωνίδας Παλάσκας. Αυτό το πλοίο σηματοδοτεί τη μετάβαση του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού στη νέα εποχή προσφέροντας τις υπηρεσίες του για πολλά χρόνια στο ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό με την ονομασία «ΕΛΛΑΣ». Με το «ΕΛΛΑΣ» θα καταφθάσει στην Ελλάδα ο Γεώργιος ο Α' για να αναλάβει τη Βασιλεία μερικά χρόνια αργότερα.

Επίλογος

Ο βασιλιάς Όθωνας υπήρξε αληθινός φιλέλληνας και πραγματικά προσπάθησε να οδηγήσει το Βασίλειο στη νέα εποχή. Εντούτοις δεν είχε την απαραίτητη πολιτική εμπειρία και ικανότητα να φέρει αυτό το έργο εις πέρας.

Το Βασίλειο το 1862 ήταν αρκετά διαφορετικό από αυτό του 1833, αφού πολλές μεταρρυθμίσεις είχαν συντελεστεί σε όλους τους

τομείς. Όμως πολλά ήταν να γίνουν ακόμα στον πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό τομέα. Ιδίως στα στρατιωτικά, εκεί φάνηκε η αδυναμία του Κράτους, στα Παρκερικά και στον Κριμαϊκό Πόλεμο. Εκεί, φάνηκε ότι το μικρό ελληνικό Βασίλειο θα αδυνατούσε να προστατεύσει τους υπόδουλους αδερφούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Το Πολεμικό Ναυτικό συγκεκριμένα απέκτησε μια διοικητική οργάνωση, πολλά σημαντικά ζητήματα ιεραρχίας, προσωπικού, στολής είχαν διευθετηθεί, ενώ στο τέλος της εποχής αυτής ο Ελληνικός Στόλος έχει περάσει οριστικά στην εποχή του ατμού. Άλλα όμως σημαντικά ζητήματα παρέμεναν άλυτα, όπως η εκπαίδευση, ο εκσυγχρονισμός του Ναυστάθμου και το αξιόμαχο του Στόλου. Το Ναυτικό, όπως και όλη η Ελλάδα, είχε κάνει σημαντικά βήματα προόδου το 1862, αλλά απείχε πόρρω από το να θεωρείται ένα σύγχρονο, ευρωπαϊκό, αξιόμαχο Ναυτικό.

Το Υγρό Πυρ και η χρήση του από το Βυζαντινό Ναυτικό

Του **Κωνσταντίνου Καρατόλιου**
Εκπαιδευτικού

Η βασιλεία του Κωνσταντίνου Δ' (668-685 μ.Χ.) θεωρείται σταθμός για τη βυζαντινή ιστορία. Στα χρόνια αυτά κατακτά έδαφος η αρχή της κληρονομικής διαδοχής από τον πατέρα στον πρωτότοκο γιο και συνδέεται με την απόκτηση της βασιλικής ιδιότητας από τον διάδοχο. Στα χρόνια της βασιλείας του αποक्रούστηκαν για πρώτη φορά οι Άραβες κάτω από τα τείχη της Κωνσταντινουπόλεως. Ο Κωνσταντίνος Δ' στέκεται στη μέση με τη βαρύτιμη αυτοκρατορική στολή (Ραβέννα, Άγιος Απολλινάριος της Κλάσσης).

Ο Κωνσταντίνος Καρατόλιος γεννήθηκε στην Αθήνα το 1982. Είναι απόφοιτος του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Κρήτης, του Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου και τελειόφοιτος του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Βυζαντινές Σπουδές» του Τμήματος Ιστορίας - Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης. Έχει εργαστεί στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Αθηνών και σε ερευνητικά προγράμματα του Πανεπιστημίου Κρήτης. Διδάσκει σε σχολεία της δημόσιας εκπαίδευσης.

Βυζαντινό πλοίο εξαπολύει υγρό πυρ κατά αραβικού κάτω από τα τείχη της Κωνσταντινούπολης κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της από τους Άραβες το 717.

Εισαγωγή

Το θαύμα της χιλιόχρονης Βυζαντινής Αυτοκρατορίας θα ήταν αδύνατο να συντελεστεί χωρίς τον στρατό της που της επέτρεψε να διατηρήσει την υπόστασή της επί τόσους αιώνες. Και αυτό παρά τις συνεχείς εξωτερικές προκλήσεις που αντιμετώπιζε από εχθρούς που διέφεραν σημαντικά μεταξύ τους. Στα πλαίσια αυτά η ρωμαϊκή κληρονομιά ήταν το ίδιο σημαντική με την υιοθέτηση νέων όπλων και τακτικών στη μάχη. Το «υγρόν πυρ», αν δεν ήταν το πιο σημαντικό από τα όπλα αυτά, σίγουρα είναι το όπλο που κατάφερε να αποκτήσει τη μεγαλύτερη φήμη όλων. Χρησιμοποιήθηκε καθ' όλη τη διάρκεια της βυζαντινής αυτοκρατορίας και χάρισε περιφανείς νίκες στο ναυτικό της. Η χρήση του αγγίζει τα όρια του θρύλου και όμως σχεδόν τα πάντα γύρω από αυτό και τη χρήση του παραμένουν για εμάς θολά εξαιτίας της αοριστίας των πηγών που το αναφέρουν. Αναφέρεται με πλείστα ονόματα όπως «ελληνικό πυρ», «θαλάσσιο πυρ», «σκευαστόν πυρ», «εσκευασμένο πυρ», «θαλάσσιον πυρ» και «μυδικόν έλαιον», όμως έμεινε στην ιστορία με το φοβερό, αντιφατικό με πρώτη ματιά, όνομα «υγρόν πυρ».

Η ιστορία του όπλου

Το όπλο βρισκόταν σε χρήση ήδη από την πρώιμη βυζαντινή περίοδο. Μνεία σε αυτό κάνουν ο Αμμιανός Μαρκελλίνος, ο Ιωάννης Μαλάλας και ο Προκόπιος, ενώ ο Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος αναφέρει ότι χρησιμοποιούνταν ήδη από τα χρόνια του Μ. Κωνσταντίνου.¹ Αξίζει να δούμε τι μνημονεύουν οι πηγές σχετικά με τη χρήση του όπλου πιο αναλυτικά.

Κατά την πρώτη απόπειρα κατάληψης της Κωνσταντινούπολης από τους Άραβες κατά τα έτη 674 - 678, όταν βασιλεύε ο Κωνσταντίνος Δ', φαίνεται ότι το υγρό πυρ χάρισε τη νίκη στους Βυζαντινούς. Ο Θεοφάνης στη Χρονογραφία του αποδίδει την υιοθέτηση του όπλου από τους Βυζαντινούς στον αρχιτέκτονα Καλλίνικο από την Ηλιούπολη της Συρίας, ο οποίος το έθεσε στην υπηρεσία της αυτοκρατορίας ακριβώς για να κατακάψουν με αυτό τον αραβικό στόλο.²

1 KOPPE Θ., «Υγρόν πῦρ»: Ένα Όπλο της Βυζαντινής Ναυτικής Τακτικής, σελ. 21.

2 DE BOOR C., *Theophanis chronographia*, vol. 1, 354. 13-17. «τότε Καλλίνικος αρχιτέκτων ἀπὸ Ἡλιουπόλεως Συρίας προσφυγῶν τοῖς Ῥωμαίοις πῦρ θαλάσσιον κατασκευάσας τὰ τῶν Ἀράβων σκάφη ἐνέπρησε καὶ σύμψυχα κατέκαυσε. καὶ οὕτως οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ νίκης ὑπέστρεψαν καὶ τὸ θαλάσσιον πῦρ εὗρον».

Ο Λέων ο Γ΄. Στέφθηκε αυτοκράτορας της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας το 717 και εγκαίνιασε τη συριακή δυναστεία των Ισαύρων. Απέκρουσε την αραβική επίθεση του 717 που κατέληξε στην πολιορκία της Κωνσταντινούπολης. Λόγω αυτής της ήττας και αυτής που ακολούθησε στην πόλη των Πικτάβων (Poitiers) από τους Φράγκους οι Άραβες απέβαλαν το όραμα της παγκόσμιας κυριαρχίας.

Πλήθος επιφανών βυζαντινολόγων βεβαιωμένοι στο χωρίο του Θεοφάνη θεώρησαν ότι ο Καλλίνικος πράγματι υπήρξε ο εφευρέτης του μίγματος. Ανάμεσά τους βρίσκονται οι A. Vasiliev, G. Ostrogorsky, J. Haldon, K. Άμαντος, Δ. Ζακυθνός και άλλοι.³ Ωστόσο η βεβαιότητα αυτών των ιστορικών μας κάνει εντύπωση αν λάβουμε υπόψη ότι ο ίδιος ο Θεοφάνης σε άλλο σημείο του έργου του αναφέρεται σε προγενέστερη χρήση του υγρού πυρός, όπως θα δούμε στη συνέχεια. Επιπρόσθετα υπάρχει πλήθος μαρτυριών από άλλες πηγές που κατατείνουν στην άποψη ότι εμπρηστικά υγρά χρησιμοποιήθηκαν πολύ πριν από τους Βυζαντινούς από άλλους λαούς. Και σε αυτό το θέμα όμως θα επανέλθουμε στη συνέχεια.

Αλλά και η δεύτερη απόπειρα των Αράβων κατά τα έτη 717 - 718 ανακαίτιστηκε από τους Βυζαντινούς, σύμφωνα με τον Θεοφάνη, με τη χρήση

του υγρού πυρός και μάλιστα δύο φορές.⁴ Το 941 ήταν σειρά των Ρώσων να δοκιμάσουν την ισχύ του όπλου όταν οι υπέρτερες δυνάμεις τους⁵ που εφόρμησαν εναντίον της Βασιλεύουσας έγιναν στάχτη από τη φωτιά λίγων βυζαντινών πυρφόρων δρομώνων.⁶ Το 1043 θα δοκιμάσουν ξανά την ίδια τύχη όταν θα αποπειραθούν να πολιορκήσουν με 400 μονόξυλα την Κωνσταντινούπολη. Η πυρπόληση μόλις επτά εξ αυτών στάθηκε αρκετή για να τρέψει σε φυγή το σύνολο του ρωσικού στόλου, κατά τη διάρκεια της οποίας βρήκαν τον θάνατο χιλιάδες πολεμιστές.⁷

Χρήση του υγρού πυρός μνημονεύεται σε δύο ακόμα περιπτώσεις: ο Νικηφόρος Φωκάς το χρησιμοποίησε κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του εναντίον των Αράβων το 960 που είχε σαν αποτέλεσμα την απελευθέρωση της Κρήτης⁸, ενώ και το 1099 στη ναυμαχία της Ρόδου

4 DE BOOR C., op. cit., supra, υποσ. 2, 396.6-15 και 397. 9-15. «εὐδίας δὲ καταλαβούσης αὐτὰς ἐν τῷ ρεύματι, καὶ τοῦ Στενοῦ μικρὸν πνεύσαντος, ὤθησεν αὐτὰς ἐπὶ τὰ ἔξω. ὁ δὲ εὐσεβῆς βασιλεὺς παραχρήμα τὰς ἐμπύρους ναῦς κατ' αὐτῶν ἐκπέμψας ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως τῆ θείᾳ συμμαχίᾳ πυρραλιῶτους αὐτὰς ἐποίησεν· καὶ αἱ μὲν εἰς τὰ παράλια τεῖχη ἐμπυριζόμεναι ἀπερρίφθησαν, αἱ δὲ εἰς τὸν βυθὸν αὐτανδρὸι κατεποντίσθησαν, ἕτεροι δὲ μέχρι τῆς Ὀξείας καὶ Πλατείας νήσου λαυρίζουσαι ἀπηνέχθησαν. ἐντεῦθεν οὖν οἱ μὲν τῆς πόλεως θάρσος ἔλαβον, οἱ δὲ πολέμιοι μεγάλως κατέπηξαν τὴν τοῦ ὑγροῦ πυρός ἐγκλωτῆς δραστικωτάτην». «μαθῶν δὲ δι' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς περὶ τῶν κρυπτομένων δύο στόλων ἐν τῷ κόλπῳ, σίφωνας πυροσφόρους κατασκευάσας εἰς δρομῶνας τε καὶ διήρεις τούτους ἐμβάλων κατὰ τῶν δύο στόλων ἐξέπεμψεν. τοῦ δὲ θεοῦ συνεργήσαντος διὰ τῶν πρεσβειῶν τῆς παναχαρνάνου θεοτόκου ἐπιποτίως ἐβυθίσθησαν οἱ ἐχθροὶ καὶ λαβρόντες τὰ σκόλα οἱ ἡμέτεροι καὶ τὰς διαπάνας αὐτῶν μετὰ χαρᾶς καὶ νίκης ὑπέστρεψαν ἐνέργειαν».

5 Για τη συζήτηση γύρω από το μέγεθος του στόλου των Ρώσων και τις βυζαντινές δυνάμεις ὄρα KOPPE Θ., op. cit., supra, υποσ. 1, σελ. 22, υποσημ. 12.

6 BEKKER I., *Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus*. 424. 7-14 «καὶ δὴ πρῶτος τῷ οἰκίῳ δρόμῳ διεκπελεύσας τὴν τε σύναξιν τῶν Ρουσικῶν πλοίων διέλυσεν καὶ τῷ ἐσκευασμένῳ πυρὶ πλείστα κατέφλεξεν, τὰ δὲ λοιπὰ τούτων ἐτρέψατο εἰς πληγὴν καὶ φυγὴν· ὧ ἀκολουθῶν καὶ οἱ λοιποὶ δρομῶνες καὶ αἱ τριήρεις ἐπεκδρομοῦσαι τελείαν εἰργάσαντο τὴν τροπήν, καὶ πολλὰ μὲν πλοῖα κατέδυσαν αὐτανδρὰ, πολλοὺς δὲ κατέστρωσαν, πλείστους δὲ ζώντας συνέλαβον. οἱ περιλειφθέντες οὖν εἰς τὸ τῆς ἀνατολῆς μέρος εἰς τὰ Σγόρα λεγόμενα καταπλέουσι».

7 KOPPE Θ., op. cit., supra, υποσ. 1, σελ. 23.

8 BEKKER I., op. cit., supra, υποσ. 6, 475. 16-20. «καὶ ἐξοπλίσας καὶ ρογεύσας τὸν στρατὸν, καὶ τῷ μαγίστρῳ χρήματα δούς, ἀπεκίνησεν μετὰ τοῦ κοιωνίτου Μιχαῆλ τοῦ ἐπιστάτου, μηνὶ Ἰουλίῳ ἰνδικτικῶνος πέμπτης. νῆες γὰρ ὑπήρχον μετὰ ὑγροῦ πυρός δισχίλια, δρομῶνες χίλιοι, καράβια καματηρὰ σπήσεις ἕχοντα καὶ ὄπια πολεμικὰ τριακόσια ἑπτὰ».

3 KOPPE Θ., op. cit., supra, υποσ. 1, σελ. 65.

το όπλο χρησιμοποιήθηκε από τους Βυζαντινούς εναντίον των Πιζάνων, σύμφωνα με την Άννα Κομνηνή. Μάλιστα στην περίπτωση αυτή οι Βυζαντινοί τοποθέτησαν στις πλώρες των πλοίων τους χάλκινους και σιδερένιους λέοντες και κεφαλές από άλλα φοβερά ζώα, τα συνέδεσα με τα σιφώνια που εκτόξευαν υγρό πυρ και το καυστικό πυρ εκτοξεύθηκε εναντίον των εχθρών μέσα από τα στόματά τους για να τους τρομοκρατήσει!⁹

Η χρήση του όπλου μνημονεύεται όμως και εναντίον στασιαστών. Η πρώτη αναφορά μάλιστα χρήσης υγρού πυρός στα βυζαντινά χρόνια αφορά ακριβώς μία περίπτωση καταστολής στάσης. Ο Ιωάννης Μαλάλας περιγράφει την καταστροφή των πλοίων του Βιταλιανού, που είχε στασιάσει εναντίον του Αναστασίου Α' το 514, με τη βοήθεια του υγρού πυρός. Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή εγείρονται ερωτήματα σχετικά με την πιστότητα της πηγής, αφού ο Μαλάλας ακολουθεί σχετικό χωρίο του Ιουλίου Αφρικανού. Επιπρόσθετα ο Ιωάννης Ζωναράς παραθέτει μία διαφορετική εκδοχή της μάχης, κατά την οποία τα πλοία του Βιταλιανού κάρκιναν με τη χρήση κατόπτρων που η εφεύρεσή τους ανάγεται στον Πρόκλο και τον Αρχιμήδη.¹⁰ Η μαρτυρία ωστόσο του Ζωναρά δεν φαίνεται πολύ αξιόπιστη εξαιτίας των 6 αιώνων που μεσολαβούν ανάμεσα στα γεγονότα και το έργο του (ο συγγραφέας γράφει την Ιστορία του τον 12ο αιώνα). Πρέπει ακόμα να σημειωθεί, σε σχέση με τις ομοιότητες της περιγραφής του Μαλάλα με αυτήν του Ιουλίου Αφρικανού, ότι οι Βυζαντινοί παρέθεταν ακόμα και αυτούσια αποσπάσματα από έργα άλλων συγγραφέων, και αυτό αποτελούσε μάλιστα ένδειξη της μόρφωσής τους. Η τακτική μπορεί να ξενίζει τον σύγχρονο ερευνητή, αλλά πρέπει να

αναλογιστούμε ότι η έννοια της λογοκλοπής είναι μεταγενέστερο εφεύρημα. Τα «δάνεια» αυτά από έργα άλλων συγγραφέων επιλέγονταν με γνώμονα να ταιριάζουν με τις περιγραφές των γεγονότων που ήθελαν οι ίδιοι να αποδώσουν. Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι η περιγραφή του Μαλάλα είναι αρκούντως αξιόπιστη για να μας κάνει να υποθέσουμε ότι η πρώτη χρήση του όπλου από τους Βυζαντινούς που μας παραδίδεται, έλαβε χώρα πράγματι το 514.

Πρέπει να σημειώσουμε ακόμα ότι ο Σ. Καργάκος θεώρησε ότι όταν πρωτοχρησιμοποιήθηκε το όπλο εναντίον του Βιταλιανού από τους Βυζαντινούς η εφεύρεσή του είχε αποδοθεί στον αθηναίο φιλόσοφο Πρόκλο.¹¹ Φαίνεται ωστόσο ότι ο γνωστός ερευνητής βασίζεται σε εσφαλμένη ανάγνωση του σχετικού χωρίου του Ζωναρά, στο οποίο δεν γίνεται βέβαια λόγος για το υγρό πυρ.¹²

Χαρακτηριστικές είναι και οι περιπτώσεις των στάσεων του Στεφάνου, Αγαλλιανού και Κοσμά εναντίον του Λέοντα Γ' το 727¹³, που έχει συνδεθεί με τα γεγονότα της εικονομαχίας, αλλά και η

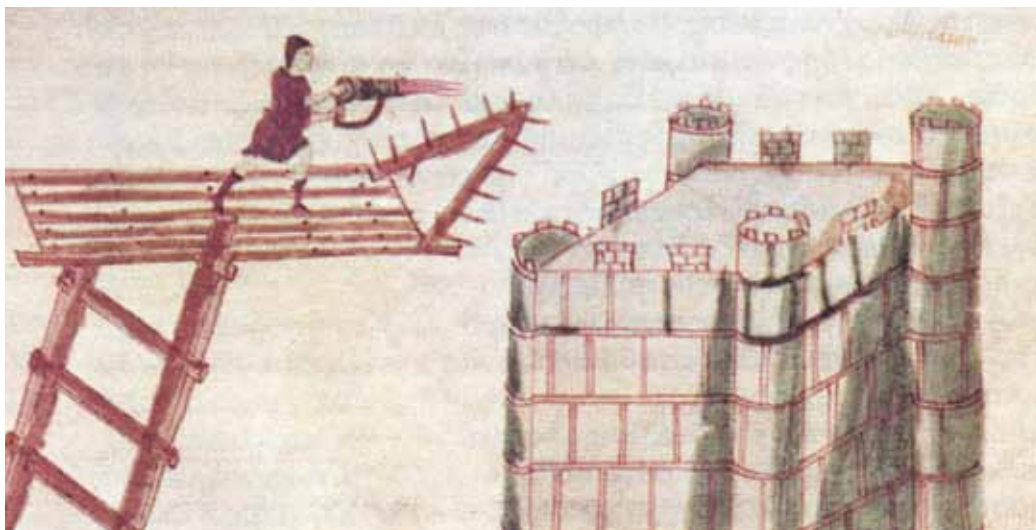
11 ΚΑΡΓΑΚΟΥ Σ.Ι., Το Βυζαντινό Ναυτικό: η επίδραση της θάλασσας ισχύος στην ακμή και την πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, σελ. 36.

12 BUTTNER- WOBST T., *Ioannis Zonarae epitomae historiarum libri xviii*, vol. 3, 137.13-138.11. «των δὲ Ἀγαρηνῶν τὴν ἑὼαν ληζομένων, σπονδὰς πρὸς αὐτοὺς ἐποίησατο Ἀναστάσιος. τοῦ μόντου Ἐρακὸς Βιταλιανοῦ τυραννίδι ἐπικεχειρηκός, Μυσσοῦς τε καὶ Σκύθας προσεταιρισμένου, καὶ ἅμα τούτοις τὰ περὶ τὴν βασιλίδα ληζομένου τῶν πόλεων, ἀλλὰ μὴν καὶ στόλῳ κατ' αὐτῆς ἐπελθόντος, ἀντικατέστη τούτῳ διὰ Μαρριανοῦ τοῦ ὑπάρχου ὁ Ἀναστάσιος, καὶ ναυμαχίας γενομένης ἕκ τινος μηχανῆς παρὰ Πρόκλου τοῦ πάνυ γεγενημένης (τότε γὰρ ἦνθε ἐπὶ φιλοσοφία καὶ ἐν τοῖς μηχανήμασι, τὰ τε τοῦ περιβοήτου ἐν τούτοις Ἀρχιμήδους ἅπαντα διελθῶν καὶ αὐτὸς ἐκείνοις προσεξευρών) τὸ ναυτικὸν τῶν ἐναντίων κατεπολεμήθη. κάτοπτρα γὰρ ἄδειται χαλκεῦσαι πυρφόρα ὁ Πρόκλος, καὶ ταῦτα ἐκ τοῦ τείχους τῶν πολεμίων νεῶν ἀπαιωρῆσαι κατέναντι, τούτοις δὲ τῶν τοῦ ἡλίου ἀκτίνων προσβαλουσῶν πῦρ ἐκείθεν ἐκκεραυνοῦσθαι καταφλέγον τὸν νήπτην τῶν ἐναντίων στρατῶν, καὶ τὰς νῆας αὐτὰς, ὃ πάλαι τὸν Ἀρχιμήδην ἐπινοῆσαι ὁ Δίῳ ἰστόρησε, τῶν Ῥωμαίων τότε πολιορκούντων Συράκουσαν».

13 DE BOOR C., op. cit., supra, υποσ.2, 405 14-21 «ἐν τούτοις οὖν θείῳ κινούμενοι ζήλω στασιάζουσι κατ' αὐτοῦ μεγάλη ναυμαχία συμφωνήσαντες Ἑλλαδικοὶ τε καὶ οἱ τῶν Κυκλάδων νήσων Κοσμάν τινα συνεπικόκυντον Συρακούς εἰς τὸ στεφθῆναι, Ἀγαλλιανὸς δὲ, τουρμάρχης τῶν Ἑλλαδικῶν, ἠγεῖτο τῆς στρατῆς, καὶ Στέφανος· οἱ καὶ προσπελάσαντες τῆ βασιλίδι πόλει ἠ' τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς τῆς ἰ' ἰνδικτιῶνος ἠττώνται συμβαλόντες τοῖς Βυζαντίοις, ἐμπρησθέντων αὐτῶν τῶν νηῶν τῷ σκευαστῷ πυρῖ».

9 KAMBYLIS A. et al, *Annae Comnenae Alexias*, De Gruyter, Βερολίνο- Νέα Υόρκη 2001. 11.10.5-13. «γινώσκων δὲ τοὺς Πισσαίους τοῦ περὶ τὴν θάλαπταν πολέμου ἐπιστήμονας καὶ δεδιῶς τὴν μετ' αὐτῶν μάχην, ἐν ἐκάστη πλώρῃ τῶν πλοίων διὰ χαλκῶν καὶ σιδήρων λεόντων καὶ ἄλλοιων χερσαίων ζῶων κεφαλὰς μετὰ στομάτων ἀνεωγμένων κατασκευάσας χρυσοῦ τὲ περιστερίας αὐτὰ ὡς ἐκ μόνης θεᾶς φοβερὸν φαίνεσθαι, τὸ διὰ τῶν στρεπτῶν κατὰ τῶν πολεμίων μέλλον ἀφίεσθαι πῦρ διὰ τῶν στομάτων αὐτῶν παρεσκεύασε διένειναι, ὥστε δοκεῖν τοὺς λέοντας καὶ τᾶλλα τῶν τοιοῦτων ζῶων τοῦτο ἐξερεύεσθαι. οὕτω γοῦν ταῦτα κατασκευάσας».

10 Για τα αποσπάσματα και τη σχετική επιχειρηματολογία ὄρα ΚΟΡΡΕ op. cit., supra, υποσ.1, σελ. 62-63.

Χρήση υγρού πυρός κατά την πολιορκία του Χάνδακα από τους Βυζαντινούς. Το 961 οι Βυζαντινοί υπό τον Νικηφόρο Φωκά κατέλαβαν την Κρήτη από τους Άραβες (Ρώμη, Βιβλιοθήκη Βατικανού).

εξέγερση του Θωμά του Σλάβου το 822, που αμφότερες καταστέλλονται με χρήση υγρού πυρός.¹⁴

Η σύσταση του υγρού πυρός

Μελετητές από διάφορα επιστημονικά πεδία ερίζουν γύρω από το ζήτημα της σύστασης του υγρού πυρός. Σε αυτό συμβάλλει το γεγονός ότι παρά το πλήθος των αναφορών των πηγών στο καυστικό αυτό μείγμα, οι περιγραφές που μας παραδίδονται δεν είναι ιδιαίτερα διαφωτιστικές. Και η απόδοση όμως ναυμαχιών από τη βυζαντινή τέχνη σπάνια μας διαφωτίζει περισσότερο. Η συμβολική απόδοση των όσων αποδίδονται στη βυζαντινή τέχνη δεν μας βοηθάει να ξεδιαλύνουμε το αίνιγμα του υγρού πυρός, αν και σε κάποιες περιπτώσεις υπάρχουν συμπεράσματα που μπορούμε να εξαγάγουμε από την εικονογράφηση, κυρίως των χειρογράφων, που μας σώζονται.¹⁵ Φυσικά η σύσταση του υγρού πυρός αποτελούσε κρατικό μυστικό και επομένως δεν θα μπορούσαμε να ελπίζουμε

ότι θα ανακαλύψουμε τη σύνθεσή του σε κάποιο σωζόμενο βυζαντινό εγχειρίδιο.

Χαρακτηριστικά είναι όσα γράφει ο Βυζαντινός αυτοκράτορας του 10ου αιώνα Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος. Ο Κωνσταντίνος ισχυρίζεται ότι το υγρό πυρ «από το Θεό μέσω αγγέλων στον μεγάλο και πρώτο χριστιανό άγιο Κωνσταντίνο (εννοεί τον Μέγα Κωνσταντίνο) φανερώθηκε και διδάχτηκε». Δείχνει τη σπουδαιότητα με την οποία περιέβαλλαν οι Βυζαντινοί το όπλο, αφού για την παράδοσή του επιστρατεύουν στον μύθο που πλέκουν τη θεική προέλευση και τη διαμεσολάβηση αγγέλων, για να παραδοθεί το όπλο σε έναν αυτοκράτορα έμβλημα για τους Βυζαντινούς.¹⁶ Ο Πορφυρογέννητος συνεχίζει ισχυριζόμενος ότι πολλοί επιθύμησαν να μάθουν το μυστικό του όπλου αυτού, αλλά ο Θεός μόνο στους χριστιανούς (εννοεί τους Βυζαντινούς) το παρέδωσε για να παρασκευάζεται στην Κωνσταντινούπολη και πουθενά αλλού. Μάλιστα ο αυτοκράτορας διατείνεται ότι ο ίδιος ο Μ. Κωνσταντίνος έγραψε κατάρες πάνω στην Αγία Τράπεζα εναντίον όποιου τολμήσει να προδώσει το μυστικό σε άλλο έθνος. Σύμφωνα

14 BEKKER C., op. cit., supra, υποσ. 6, 64.4-9. «καὶ ὁ βασιλικὸς δὲ πυρφόρος στόλος τούτοις μηδὲν ἐγνωκόσιν ἐκείσε ἐπιπεθεῖς πολλὰς μὲν αὐτάνδρους αἰρεῖ τῶν νηῶν, τινὰς δὲ καὶ πυρπολεῖ δυνατωτάτη χειρὶ, ὀλίγων παντελῶς ἔξω γενομένων τοῦ πάθους καὶ πρὸς τὸν τῶν Βλαχερνῶν κόλπον καταίρειν λόγον ποιουμένων πολλῶν, ὡς ἂν εἶεν ὀμῶσ τῆ κατὰ γῆν στρατιᾶ· ὃ καὶ γέγονεν».

15 ΚΟΛΙΑ Γ.Τ., Τεχνολογία και Πόλεμος στο Βυζάντιο, σελ. 20.

16 Το όνομα του Κωνσταντίνου σηματοδοτούσε για τους Βυζαντινούς ένα σύμβολο ενότητας αφού ανακαλούσε στη μνήμη ένα κοινό ένδοξο παρελθόν. Χρησιμοποιήθηκε μάλιστα ως προσωνύμιο πολλών αυτοκρατόρων όπως του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, του Βασιλείου Α' και του Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου. Βλ. και MAGDALINO, Introduction, σελ. 3.

με αυτές, ο δράστης έπρεπε να μην ονομάζεται πλέον χριστιανός και να μην έχει καμία αξία και στους αιώνες να αναθεματίζεται, είτε αυτός είναι βασιλιάς, είτε πατριάρχης, είτε οποιοσδήποτε άλλος. Προέτρεπε μάλιστα τους πάντες να γίνουν εγγυητές της συμφωνίας αυτής και να παραδώσουν στον θάνατο όποιον αποτολήσει μία τέτοια πράξη.¹⁷

Στα νεότερα χρόνια αρκετοί μελετητές έχουν προσπαθήσει να ξεδιαλύνουν το αίνιγμα του υγρού πυρός βασισμένοι στα στοιχεία που έχουμε και στη σύγχρονη τεχνολογία. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ο Γάλλος χημικός Berthelot διατύπωσε τη θεωρία ότι ο Καλλίνικος ανέμειξε γνωστές για την περίοδο εμπρηστικές ύλες με το άγνωστο έως τότε νίτρο. Για να τεκμηριώσει την άποψή του βασίστηκε αφενός στο χωρίο των Ναυμαχικών όπου αναφέρονται καπνοί, βροντές και λάμπεις που συνόδευαν τη χρήση του όπλου, και

αφετέρου στην πληροφορία της Άννας Κομνηνής ότι οι Βυζαντινοί μπορούσαν να κατευθύνουν το μείγμα αυτό εναντίον των εχθρών.¹⁸ Ο Γερμανός ερευνητής H. Diels αποδέχτηκε την άποψη του Berthelot και προσέθεσε ότι το μείγμα θα έπρεπε να θεωρηθεί πρόδρομος της πυρίτιδας.¹⁹ Με την ίδια άποψη θα συνταχτούν αργότερα οι μελετητές C. Zenghelis και L.W. Barnard.²⁰

Μία δεύτερη άποψη που διατυπώθηκε συνέδεε το υγρό πυρ με τον ασβέστη. Η άποψη αυτή πρωτοδιατυπώθηκε το 1914 και εισηγητής της υπήρξε ο βρετανός H.W.L. Hime. Ο Hime, εστιάζοντας στο γεγονός ότι το υγρό πυρ φέρεται να αναφλεγόταν με την επαφή του με το νερό, κατέληξε ότι κάτι τέτοιο θα μπορούσε να δικαιολογηθεί μόνο με την ύπαρξη ασβέστη στο μείγμα. Υποστηρικτής της άποψης αυτής υπήρξε και ο E.O. von Lippman.²¹

Νεότερες έρευνες, που έγιναν κατά το δεύτερο ήμισυ του 20ού αιώνα, υποστηρίζουν ότι και οι δύο παλαιότερες απόψεις ευσταθούσαν. Ο M. Marcier, ο R.J. Forbes και η E. Davidson υποστήριξαν ότι το μείγμα πρέπει να περιείχε τόσο νάτριο όσο και ασβέστη αναμειγμένο με άλλα υλικά, και κυρίως με νάφθα. Οι παραπάνω μελετητές ισχυρίστηκαν μάλιστα ότι το μείγμα που χρησιμοποιούνταν δεν ήταν πάντοτε σταθερό αλλά ποίκιλλε και ότι αυτό δικαιολογεί το πλήθος των ονομάτων με τα οποία το όπλο μας παραδίδεται.²²

Μια ακόμα ομάδα μελετητών, τέλος, που αποτελείται από τον βυζαντινολόγο J. Haldon και τον φυσικό Byrne, αλλά και τον J.R. Partington, που εργάστηκε αυτόνομα από τους άλλους δύο, υποστηρίζει ότι το βασικό στοιχείο του υγρού πυρός ήταν το αργό πετρέλαιο.²³

Ο βυζαντινολόγος Θ. Κορρές, του οποίου η εργασία μπορεί να θεωρηθεί ως η πιο πλήρης στις μέρες μας, καταλήγει στα εξής συμπεράσματα σε σχέση με τη φύση του υγρού πυρός: υπάρχουν διαφορετικά μείγματα που μας παραδίδονται κάτω από τον γενικό όρο «υγρόν πυρ». Το κοινό τους στοιχείο είναι ότι ως βασικό συστατικό είχαν τη νάφθα αλλά και το θειάφι μαζί με άκαυστο ασβέστη. Μπορούσαν ωστόσο να προστεθούν και άλλα

17 MORAVCSIK G., *Constantine Porphyrogenitus. De administrando imperio*, 13.73-103 «Ωσαύτως χρῆ σε καὶ περὶ τοῦ ὑγροῦ πυρός, τοῦ διὰ τῶν σιφῶνων ἐκφερομένου μεριμανῆ τε καὶ μελετᾶν, ὡς εἴπερ ποτὲ τολμήσωσι τινες καὶ αὐτὸ ἐπιζητήσαι, καθὼς καὶ παρ' ἡμῶν πολλὰκις ἐζήτησαν, τοιοῦτοις αὐτοῦ ἔχει ἀποκρούεσθαι καὶ ἀποπέμπεσθαι ῥήμασιν, ὅτι: «Καὶ αὐτὸ ἀπὸ τοῦ <Θεοῦ> δι' ἀγγέλου τῷ μεγάλῳ καὶ πρώτῳ βασιλεῖ Χριστιανῷ, ἀγίῳ Κωνσταντίνῳ ἐφανερῶθη καὶ ἐδιδάχθη. Παραγγελίας δὲ μεγάλας καὶ περὶ τοῦτου παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἀγγέλου ἐδέξατο, ὡς παρὰ πατέρων καὶ πάππων πιστωθέντες πληροφοροῦμεθα, ἵνα ἐν μόνοις τοῖς Χριστιανοῖς καὶ τῇ ὑπ' αὐτῶν βασιλευομένῃ πόλει κατασκευάζηται, ἀλλαχοῦ δὲ μηδ' ἑπομένῳ, μήτε εἰς ἕτερον ἔθνος τὸ οἰονδήποτε παραπέμψηται, μήτε διδάσκηται. Ὅθεν καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ὁ μέγας οὗτος βασιλεὺς ἐξασφαλιζόμενος περὶ τοῦτου ἐν τῇ ἀγίᾳ τραπέζῃ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἀράς ἐγγραφήναι πεποίηκεν, ἵνα ὁ ἐκ τοῦ τοιοῦτου πυρός εἰς ἕτερον ἔθνος δοῦναι τολμήσας μήτε Χριστιανὸς ὀνομάζεται, μήτε ἀξίας πινὸς ἢ ἀρχῆς ἀξιοῦται· ἀλλ' εἴ τινα καὶ ἔχων τύχη, καὶ ἀπὸ ταύτης ἐκβάλῃται καὶ εἰς αἰῶνας αἰῶνων ἀναθεματίζεται καὶ παραδειγματίζεται, εἴτε βασιλεὺς, εἴτε πατριάρχης, εἴτε τις ἄλλος ὁ οἰοσούνθρωπος, εἴτε ἄρχων, εἴτε ἀρχόμενος τυγχάνοι ὁ τὴν τοιαύτην ἐντολήν παραβαίνων (90) πειρώμενος. Καὶ προετρέψατο πάντας τοὺς ζῆλον καὶ φόβον Θεοῦ ἔχοντας, ὡς κοινὸν ἔχθρον καὶ παραβάτην τῆς μεγάλης ταύτης ἐντολῆς, τὸν τοιοῦτον ἐπιχειροῦντα ποιεῖν ἀναιρεῖν σπουδάζειν, καὶ ἐχθίστῳ <καὶ> χαλεπῷ παραπέμπεσθαι θανάτῳ. Συνέβη δὲ ποτε, τῆς κακίας αἰεὶ χώραν εὐρισκούσης, πᾶσι τῶν ἡμετέρων στρατηγῶν δῶρα παρὰ τινος ἐθνικῶν πᾶμπολλα εἰληφῶτα μεταδοῦναι αὐτοῖς ἐκ τοῦ τοιοῦτου πυρός, καὶ μὴ ἀνεχομένου τοῦ Θεοῦ ἀνεκδίκητον καταλιπεῖν τὴν παράβασιν, ἐν τῷ μέλλειν αὐτὸν ἐν τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ εἰσεῖναι ἐκκλησίᾳ πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατελθόν τοῦτον κατέφαγε καὶ ἀνάλωσεν. Καὶ ἀπὸ τότε φόβος μέγας καὶ τρόμος ἐν ταῖς ἀπάντων ἐνετέθη ψυχᾶς, καὶ οὐκέτι οὐδεὶς τοῦ λοιποῦ, οὔτε βασιλεὺς, οὔτε ἄρχων, οὔτε ἰδιώτης, οὔτε στρατηγός, οὔτε ὁ οἰοσούνθρωπος ἀνθρώπος κατετόλμησέ τι τοιοῦτον ἐνθυμηθῆναι, μή τι γε καὶ ἔργῳ ἐπιχειρήσαι ποιῆσαι ἢ διαπραξασθαι.»

18 KOPPE Θ., *op. cit.*, *supra*, *υποσ.* 1, σελ. 26-27.

19 KOPPE Θ., *op. cit.*, *supra*, *υποσ.* 1, σελ. 27-28.

20 KOPPE Θ., *op. cit.*, *supra*, *υποσ.* 1, σελ. 28.

21 KOPPE Θ., *op. cit.*, *supra*, *υποσ.* 1, σελ. 28-29.

22 KOPPE Θ., *op. cit.*, *supra*, *υποσ.* 1, σελ. 29-31.

23 KOPPE Θ., *op. cit.*, *supra*, *υποσ.* 1, σελ. 32-33.

Η ρωσική εκστρατεία του ηγεμόνα του Κιέβου το 941 μ.Χ., η οποία κατέληξε στα τείχη της Κωνσταντινουπόλεως, οδήγησε τα ρωσικά πλοία σε ολοκληρωτική καταστροφή λόγω του υγρού πυρός.

συστατικά όπως η ρητίνη και το κοινό λάδι, ή άλλα μείγματα που ως στόχο θα είχαν να κάνουν το υγρό πυρ πιο βραδύκαυστο. Θεωρεί ακόμα ότι το μείγμα δεν θα μπορούσε να αυτοαναφλεγεί, αφού μεταξύ άλλων κάτι τέτοιο θα το καθιστούσε επικίνδυνο για τους χρήστες του, αλλά χρειαζόταν φωτιά ή κάποια χημική αντίδραση για την ανάφλεξή του.²⁴

Η εκτόξευση του υγρού πυρός

Ακόμα όμως και αν λύναμε το ζήτημα του μίγματος που αποτελούσε το υγρό πυρ, αίτιγμα θα εξακολουθούσε να παραμένει ο τρόπος εκτόξευσής του. Ο όρος «σιφών» που χρησιμοποιούν οι πηγές έχει ερμηνευτεί ποικιλοτρόπως και έχει προκαλέσει έντονη αντιπαράθεση ανάμεσα στους μελετητές.

Ο H.W. Hime θεώρησε ότι ο «σιφών» ήταν κάποια αντλία με τη βοήθεια της οποίας εκτοξευόταν νερό μαζί με το ασβεστούχο μείγμα και ότι η πυροδότηση πραγματοποιούνταν από την ένωση του νερού με τον ασβέστη. Ο E.O. Lippman διατύπωσε την άποψη ότι ο ρόλος της αντλίας αυτής θα ήταν να δημιουργεί πίεση ούτως ώστε το μείγμα να εκτοξεύεται μέσω μακριών μεταλλικών σωλήνων. Περί αντλίας που βοηθάει στην εκτόξευση του υγρού πυρός κάνουν ακόμα λόγο ο R.J. Forbes και ο J.R. Partington.²⁵

Από την άλλη πλευρά ο C. Zenghelis και ο M. Marcier υποστηρίζουν ότι η εκτόξευση ήταν το αποτέλεσμα της ωστικής δύναμης που προκαλούσε η πυροδότηση κάποιας μορφής πυρίτιδας.²⁶ Διατυπώθηκε όμως και μία τρίτη άποψη που ως θιασώτη έχει την E. Davidson. Σύμφωνα με την αυτήν, το υγρό πυρ φυλασσόταν μέσα σε σωλήνες σφραγισμένους με ρητίνη. Η ρητίνη έλιωνε μόλις θερμαινόταν και το υγρό του σωλήνα εκτοξευόταν με θόρυβο εναντίον των εχθρών. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι η E. Davidson χρησιμοποίησε μια πηγή με την οποία δεν είχαν ασχοληθεί οι προγενέστεροι μελετητές, το Yngvar's Saga, μια σκανδιναβική εξιστόρηση των ταξιδιών του Σουηδού πρίγκηπα Yngvar, η δράση του οποίου τοποθετείται στο πρώτο μισό του ενδέκατου αιώνα. Σύμφωνα με την πηγή αυτή, ο πρίγκηπας και οι άντρες του δέχτηκαν επίθεση από Βυζαντινούς εφοδιασμένους με υγρό πυρ. Η περιγραφή της μάχης μιλάει καθαρά για μια εστία πάνω στην οποία θερμαίνονταν οι σωλήνες που περιείχαν το υγρό πυρ, γεγονός που οδήγησε την Davidson στη θεωρία της. Ανάμεσα στα άλλα, μάλιστα, υποστήριξε το ενδεχόμενο να θερμαίνονταν οι σωλήνες με το υγρό πυρ πάνω σε άλλα σκάφη και να μεταφέρονταν στα πυρφόρα πλοία κατά τη διάρκεια της ναυμαχίας²⁷, ενδεχόμενο το οποίο μας φαίνεται ανεφάρμοστο στην πράξη.

24 KOPPE Θ., op. cit., supra, υποσ. 1, σελ. 81.

25 KOPPE Θ., op. cit., supra, υποσ. 1, σελ. 37-39.

26 KOPPE Θ., op. cit., supra, υποσ. 1, σελ. 39-40.

27 KOPPE Θ., op. cit., supra, υποσ. 1, σελ. 43-46.

Οι J. Haldon και ο M. Byrne, τέλος, ανέπτυξαν μία συνδυαστική θεωρία, σύμφωνα με την οποία για την εκτόξευση του υγρού πυρός χρειαζόταν τόσο η θερμότητα όσο και η ύπαρξη αντλίας.²⁸

Η χρήση του στη θάλασσα

Για να κατανοήσουμε πλήρως το όπλο θα πρέπει να γνωρίσουμε τη σύστασή του και τον τρόπο χρήσης του, αλλά και κάτω από ποιες συνθήκες γινόταν η χρήση του. Φαίνεται, λοιπόν, ότι το υγρό πυρ χρησιμοποιούνταν από τους Βυζαντινούς κυρίως στη θάλασσα. Οι τρεις πρώτες αναφορές σε αυτό, που προέρχονται από τον Μαλάλα και τον Θεοφάνη, είδαμε ότι αφορούν την πυρπόληση των πλοίων του Βιταλιανού και του αραβικού στόλου κατά την πρώτη και τη δεύτερη απόπειρά τους να καταλάβουν την Βασιλεύουσα. Οι περιγραφές που έπονται χρονολογικά αφορούν ως επί το πλείστον τον κατά θάλασσα πόλεμο και φτάνουν μέχρι και τη στερνή βυζαντινή αναφορά του όπλου, που παραδίδεται από τον Φραντζή, και αφορά τα χρόνια της Άλωσης της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους.²⁹ Θα άξιζε λοιπόν να δούμε λίγο πιο αναλυτικά τις επιχειρησιακές δυνατότητες του βυζαντινού ναυτικού και τις τακτικές που οι Βυζαντινοί μεταχειρίζονταν, για να μπορούμε να εκτιμήσουμε την πραγματική συμβολή του υγρού πυρός στις μάχες στη θάλασσα.

Σχετικά με τον βυζαντινό στόλο οι πληροφορίες μας αφορούν κυρίως τη Μέση και την Ύστερη περίοδο, χωρίς όμως να στερούμαστε εντελώς πληροφορίες για την Πρώιμη Βυζαντινή περίοδο. Το Βυζαντινό Ναυτικό φαίνεται ότι υπήρξε συνεχιστής των αντίστοιχων της Αρχαίας Ελλάδας και της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Βασιζόμενοι στη σχετική πληροφορία του Ζώσιμου συμπεραίνουμε ότι κατά την πρώιμη περίοδο ο βυζαντινός στόλος απαρτιζόταν κυρίως από μικρά και ευέλικτα πλοία με μία σειρά κουπιών. Τον 6ο αιώνα βέβαια είναι η χρήση των ταχύτατων δρομώνων που μεταχειρίζονταν τα πανιά αλλά σε περίπτωση ανάγκης το πλήρωμα τους κατέφευγε και στη χρήση των κουπιών. Μέχρι τον 10ο αιώνα προστέθηκαν νέοι

τύποι πλοίων όπως τα κελάνδια, οι πάμφυλοι, τα ουσιακά, τα δρομώνια, οι γαλέρες και άλλα, τα οποία πλαισιώναν τους δρόμωνες, που εξακολουθούσαν να είναι σε χρήση.³⁰

Τα δρομώνια ήταν μικρά και γρήγορα πλοία. Χρησίμευαν κυρίως στο να μεταφέρουν μηνύματα.³¹ Τα κελάνδια ήταν ένας συνδυασμός πολεμικού πλοίου με μεταφορικό και στη σύλληψή του οδήγησε η ανάγκη για ένα πλοίο που θα μπορούσε ταυτόχρονα να μάχεται και να μεταφέρει βαριά φορτία. Μπορούσαν να μεταφέρουν μέχρι 12 ίππους ενώ ήταν και πυρφόρα. Τα κελάνδια αναφέρονται πρώτη φορά από το Θεοφάνη τον 8ο αιώνα.³² Βελτιωμένος τύπος του κελανδίου ήταν τα ουσιακά. Μεταγωγικά πλοία που ήταν όμως ταυτόχρονα και εξοπλισμένα για μάχη ήταν και τα καματηρά, που μπορούσαν να μεταφέρουν ακόμα και πολιορκητικές μηχανές. Οι πάμφυλοι ήταν μικρότερα σε διαστάσεις πλοία και το πλήρωμά τους αποτελούσαν επίλεκτοι πολεμιστές.³³ Πάμφυλος ήταν η ναυαρχίδα του βυζαντινού στόλου κατά τον 10ο αιώνα.³⁴ Το «βασιλικόν πλώμιον», δηλαδή ο στόλος των Βυζαντινών, αποτελούνταν και από άλλους τύπους πλοίων, όπως οι μονήρεις γαλέρες, που ρόλος τους ήταν να περιπολούν για να αποτρέπουν καταδρομικές επιχειρήσεις του εχθρού, και τα σανδάλια, που ήταν πεντάκωπες βάρκες που λειτουργούσαν ως βοηθητικά σκάφη.³⁵

Το κύριο πλοίο που χρησιμοποιούσαν όμως οι Βυζαντινοί στις ναυμαχίες τους ήταν ο δρόμωνας. Τους δρόμωνες τους συναντάμε με παραλλαγές στον τύπο και στις διαστάσεις του, αλλά γενικά μπορούμε να πούμε ότι ήταν πλοίο ελαφρύ και ευκίνητο. Μπορούσε να διαθέτει δύο ή τρεις ιστούς και δύο ή τρεις σειρές κουπιών. Οι διαστάσεις του μπορούσαν να φτάσουν τα 55μ. σε μήκος και τα 6μ. σε πλάτος. Το πλήρωμά του αποτελούσαν 100 έως 300 άνδρες διακρινόμενοι σε κωπηλάτες και πολεμιστές. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της μάχης οι κωπηλάτες είχαν επίσης επικουρικό πολεμικό

30 ΚΟΡΠΕ Θ., *op. cit.*, *supra*, υποσ. 1, σελ. 84.

31 ΚΟΡΠΕ Θ., *op. cit.*, *supra*, υποσ. 1, σελ. 84-85.

32 ΚΑΡΑΠΛΙ Κ., Shalandi- Chelandonion, σελ. 31.

33 ΣΑΚΕΛΛΙΑΔΗ Β., Οι ναυτικές δυνάμεις των Βυζαντινών, σελ. 51-52.

34 ΚΑΡΓΑΚΟΥ Σ.Ι., *op. cit.*, *supra*, υποσ. 11, σελ. 30.

35 ΣΑΚΕΛΛΙΑΔΗ Β., *op. cit.*, *supra*, υποσ. 33, σελ. 51.

28 ΚΟΡΠΕ Θ., *op. cit.*, *supra*, υποσ. 1, σελ. 43-46.

29 ΚΟΡΠΕ Θ., *op. cit.*, *supra*, υποσ. 1, σελ. 83.

ρόλο.³⁶ Οι δρόμωνες μπορούσαν να εκτοξεύσουν υγρό πυρ από πολλά σημεία. Στην πλώρη και την πρύμνη διέθεταν μεταλλικά «σιφώνια» για αυτή τη δουλειά, ενώ διέθεταν επίσης εκτοξευτήρες όπως καταπέλτες και βαλλίστρες που χρησίμευαν επίσης για την εκτόξευση του καυστικού υγρού. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η πληροφορία των «Ναυμαχικών» ότι από το Ξυλόκαστρο³⁷ που ήταν στερωμένο στο κατάρτι μπορούσαν να εκτοξεύσουν εναντίον παραπλέοντων πλοίων όχι μόνο υγρό πυρ, πέτρες και μεταλλικά αντικείμενα, αλλά ακόμα και πήλινα δοχεία που περιείχαν φίδια, σαύρες και σκορπιούς!³⁸

Για να αποκτήσουμε μια πληρέστερη εικόνα για τον τρόπο χρήσης του υγρού πυρός κατά τη διάρκεια μιας ναυμαχίας θα πρέπει να ανατρέξουμε στα σχετικά κεφάλαια του Λέοντος ΣΤ'.³⁹ Σύμφωνα με αυτά, ο ναύαρχος έπρεπε από πριν να μπορεί να προβλέψει τις καιρικές συνθήκες που θα επικρατούσαν και με τη βοήθεια κατασκόπων να εκτιμήσει το πλήθος και τους τύπους των εχθρικών πλοίων.

Στη συνέχεια παρέτασε τα πλοία του για μάχη ενώ ο ίδιος βρισκόταν στο μέσο της παράταξης. Όσο οι δύο στόλοι βρίσκονταν μακριά οι Βυζαντινοί έβαλλαν εναντίον των εχθρών με καταπέλτες και βαλλίστρες. Το υγρό πυρ χρησιμοποιούνταν όταν οι δύο στόλοι προσέγγιζαν ο ένας τον άλλον. Ωστόσο η χρήση του υγρού πυρός αποφευγόταν όταν επικρατούσε τρικυμία, αντίθετος άνεμος ή κατά τη διάρκεια κυκλωτικών κινήσεων, αφού αυτό θα έθετε σε κίνδυνο τα φίλια πλοία. Η ιδανική συνθήκη πυρπόλησης εχθρικών πλοίων προϋπέθετε την αποκοπή τους από τον υπόλοιπο στόλο. Όταν αυτό δεν ήταν δυνατό, τότε αναλάμβανε ειδική μοίρα πυρφόρων δρομώνων που διείσδυε στην αμυντική γραμμή του αντιπάλου. Η τελική φάση της ναυμαχίας ήταν όταν τα πλοία πλεύριζαν και οι άνδρες μάχονταν εκ του σύνεγγυς.⁴⁰

36 ΣΑΚΕΛΛΙΑΔΗ Β., *op. cit.*, *supra*, υποσ. 31, σελ. 50-51.

37 Για τα Ξυλόκαστρα και τα μικρότερα τους ψευδοπάτια βλ. CHRISTIDES V., *Burdj- Xylokastron (Castle)* σελ. 33.

38 ΚΟΡΠΕ Θ., *op. cit.*, *supra*, υποσ. 1, σελ. 86.

39 Τα κεφάλαια του Λέοντα Στ' μαζί με τα υπόλοιπα κείμενα που απαρτίζουν τα λεγόμενα «Ναυμαχικά» έχουν συγκεντρωθεί σε μία εύκολα προσβάσιμη έκδοση με απόδοση στα νέα ελληνικά στο: ΛΕΟΝΤΟΣ ΣΤ' *et al.*, *Ναυμαχικά*.

40 ΚΟΡΠΕ Θ., *op. cit.*, *supra*, υποσ. 1, σελ. 86-89.

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι παρόλο που διαθέτουμε μερικές δεκάδες αναφορές για το υγρό πυρ, από αυτές λίγες μόνο αφορούν μάχες σε ξηρά. Η πρώτη περίπτωση αφορά κατάληψη βυζαντινού πολεμικού υλικού από τους Βουλγάρους το έτος 812 στη Μεσημβρία. Ανάμεσα στη λεία των Βουλγάρων ξεχωρίζουν 36 χάλκινοι σιφώνες εκτόξευσης υγρού πυρός και αρκετή ποσότητα εμπρηστικού υγρού. Ωστόσο το όπλο δεν χρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της μάχης από τους Βυζαντινούς αλλά ούτε από τους Βουλγάρους στην κατοχή περιήλθε. Αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η παρουσία του υγρού πυρός στη Μεσημβρία συνδέεται με το γεγονός ότι η τελευταία ήταν ναυτική βάση και κέντρο ανεφοδιασμού του στόλου και δεν προοριζόταν για μάχες στην ξηρά.⁴¹

Το 904 κατά την Άλωση της Θεσσαλονίκης από τους Άραβες έχουμε χρήση του όπλου και από τις δύο πλευρές. Οι μεν Βυζαντινοί επιχειρούν να κατακάψουν με αυτό τα αραβικά πλοία εκτοξεύοντάς το από τα τείχη της πόλης, οι δε Άραβες πυρπολούν με αυτό τμήμα των τειχών της Θεσσαλονίκης που είχε επιδιορθωθεί πρόχειρα με ξύλα.⁴²

Η επόμενη περίπτωση αφορά την πληροφορία του Ιωάννη Σκυλίτζη ότι το 1004 ο Βασίλειος Β' εκτόξευσε εναντίον της παραδουνάβιας βουλγαρικής πόλης Βιδίνης υγρό πυρ. Είναι πολύ πιθανό ότι η εκτόξευση αυτή έγινε από βυζαντινά πλοία που έπλεαν στον Δούναβη.⁴³ Πενήντα χρόνια αργότερα, το 1054, κατά τη μάχη του Ματζικέρτ οι Βυζαντινοί πυρπόλησαν με το καυστικό υγρό τις ξύλινες πολιορκητικές μηχανές των Τούρκων.⁴⁴

Η τελευταία αναφορά σχετίζεται με τα γεγονό-

41 ΚΟΡΠΕ Θ., *op. cit.*, *supra*, υποσ. 1, σελ. 99-100.

42 ΚΟΡΠΕ Θ., *op. cit.*, *supra*, υποσ. 1, σελ. 100-103.

43 ΚΟΡΠΕ Θ., *op. cit.*, *supra*, υποσ. 1, σελ. 104-105.

44 ΒΕΚΚΕΡ Ι., *Michaelis Attalioae historia*, 46.20-47.6 «ἀλλ' ὁ πάντα δυναμένος καὶ μετασκευάζων πρὸς τὸ συμφέρον θεός, ὁ τὸ Χριστιανικὸν φύλον περιέπων αἰεὶ, τινὶ τῶν Λατίνων ἰσχύν καὶ βουλῆν ὑπερτέραν ἔννοιας ἐνέπνευσε· καὶ λαβὼν οὗτος ἄγγος τὴν φέρον ἔνδον τοῦ Μηδικοῦ πυρὸς συσκευήν, τῆς τοῦ ἀστεως πύλης δρομαῖος ἐξήλασε, καὶ καθίεις ἑαυτὸν εἰς μέσους τοὺς ἐναντίους, πῦρ τε τῷ στόματι τοῦ ἄγγου ἐναπερείσας, τοῦτο συντρίβει πρὸς τὸ μηχανήμα. καὶ αὐτίκα πῦρ ἀναφθὲν ἅπαν ἐξέληξε καὶ κατενεμήσατο· συνήρητητο γὰρ αὐτῷ καὶ τὴν πέπλα, τὰς ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀποτειχίζοντα προσβολὰς».

τα της Άλωσης της Πόλης από τους Τούρκους και παραδίδεται από τον Φραντζή. Σύμφωνα με αυτή όταν ο Μωάμεθ διέταξε τους στρατιώτες του να σκάψουν στοές κάτω από τα τείχη της Βασιλεύουσας οι Βυζαντινοί τους αντιλήφθηκαν, έσκαψαν δικές τους στοές και περιέλουσαν τους Τούρκους με υγρό πυρ.⁴⁵

Ανακεφαλαιώνοντας, βλέπουμε ότι οι λιγαστές πηγές που κάνουν λόγο για ύπαρξη υγρού πυρός στην ξηρά είτε δεν μας μιλούν για χρησιμοποίησή του αλλά μιλούν μόνο για την παρουσία του (όπως στην περίπτωση της Μεσημβρίας), είτε στη χρήση του εμπλέκονται με τον έναν ή τον άλλο τρόπο πλοία (όπως στις περιπτώσεις της Θεσσαλονίκης και της Βιδίνης), είτε αφορούν πυρπόληση ξύλινων πολιορκητικών μηχανών ή ξύλινου τείχους (όπως στις περιπτώσεις της Θεσσαλονίκης και του Μαντζικέρτ). Αξίζει να σημειωθεί ότι τόσο στις περιπτώσεις του Μαντζικέρτ και της Θεσσαλονίκης, όσο και στην περίπτωση της Άλωσης της Κωνσταντινούπολης, που είναι η μόνη που δεν εμπίπτει στις παραπάνω περιπτώσεις, οι συγγραφείς τονίζουν ότι η χρήση του υγρού πυρός είναι ένα «τέχνασμα» που πηγάζει από την έμπνευση του επικεφαλής των Βυζαντινών που δίνει κάθε φορά τη διαταγή. Εύλογα προκύπτει το συμπέρασμα ότι το υγρό πυρ δεν χρησιμοποιήθηκε από τους Βυζαντινούς ή εναντίον των Βυζαντινών σε μάχες στην ξηρά παρά μόνο σε ειδικές περιστάσεις και εκεί πάντοτε για να πυρποληθούν ξύλινες κατασκευές. Φαίνεται πως η δυνατότητα του όπλου να κατακαίει ξυλεία και μάλιστα από κοντινή απόσταση καθόρισε και το πεδίο χρήσης του, περιορίζοντάς το κυρίως στον θαλάσσιο πόλεμο.

Γνώριζαν άλλοι λαοί το υγρό πυρ;

Το ότι το υγρό πυρ κατείχε εξέχουσα θέση ανάμεσα στα ναυμαχικά όπλα των Βυζαντινών είναι αδιαμφισβήτητο. Ενδιαφέρον όμως θα είχε να εξετάσουμε αν το όπλο αυτό ή κάποιο άλλο παρεμφερές εμπρηστικό μείγμα γνώριζαν και χρησιμοποιούσαν και άλλοι λαοί, είτε πριν από τους Βυζαντινούς είτε ταυτόχρονα με αυτούς. Στα πλαίσια αυτά μια αναφορά του Προκοπίου ότι οι

Πέρσες γνώριζαν τη νάφθα μάς βάζει σε σκέψεις.⁴⁶ Άλλωστε η ίδια η λέξη «νάφθα» φαίνεται ότι προέρχεται από τη συνένωση των περσικών λέξεων «na» και «rtha» που σημαίνουν αντίστοιχα «έλαιον» και «πυρ».⁴⁷

Αν ανατρέξουμε στις προγενέστερες των Βυζαντινών πηγές, θα δούμε ότι ήδη ο Πλίνιος ο Πρεσβύτερος τον 1ο αι. μ.Χ. αναφέρεται σε ένα επεισόδιο του Μιθριδατικού πολέμου (74 π.Χ.) κατά το οποίο οι κάτοικοι των Σαμόσατων υπερασπίστηκαν τα τείχη τους ενάντια στον Λούκουλο κάνοντας χρήση μιας «εύφλεκτης λάσπης», η οποία όταν εκτοξευόταν εναντίον των εχθρών τους κατέκαιε. Μάλιστα η «λάσπη» αυτή, σύμφωνα με την πηγή, φούντωνε με το νερό αντί να σβήνει. Χρήση του ίδιου μείγματος έγινε και κατά την πολιορκία της Τιγρανάκερτας το 69 π.Χ. από τον Λούκουλο, σύμφωνα με τον Δίωνα Κάσσιο. Το ίδιο διαβάζουμε και από τον Ηρωδιανό σε σχέση με την πολιορκία της Ακυλνίας από τον Μαξιμίνο Α' την ίδια περίοδο. Επιπλέον ο Ιούλιος Αφρικανός τον 3ο αι. παραθέτει συνταγή για την παρασκευή ενός μείγματος το οποίο αναφλεγόταν με την έκθεσή του στον ήλιο. Ο Vegetius τον 4ο αι. κάνει λόγο για «μια σιδερένια κεφαλή τυλιγμένη με στουπί νοτισμένο με εμπρηστικές ουσίες». Στα τέλη του ίδιου αιώνα ο Αμμιανός Μαρκελλίνος κάνει λόγο για ένα παχύρρευστο είδος ελαίου από την Περσία που ονομάζεται νάφθα.⁴⁸

Τη χρήση του υγρού πυρός φαίνεται να γνώριζαν και οι Πέρσες κατά τη διάρκεια του βυζαντινοπερσικού πολέμου των ετών 550-551. Ο Προκόπιος αναφέρει ότι οι Πέρσες εκτόξευσαν αγγεία κατά των Βυζαντινών γεμισμένα με θείο, ασφαλτο και νάφθα με τα οποία πυρπόλησαν τις βυζαντινές πολιορκητικές μηχανές.⁴⁹

Ο M. Marcier διατείνεται όμως ότι και οι Άραβες χρησιμοποίησαν εμπρηστικά μείγματα από τον 8ο αιώνα και μετά. Βασισζόμενος σε αραβικές πηγές υποστηρίζει ότι το 782 μ.Χ. εκτόξευσαν νάφθα με καταπέλτες εναντίον της

45 KOPPE Θ., op. cit., supra, υποσ. 1, σελ.107.

46 KOPPE Θ., op. cit., supra, υποσ. 1, σελ. 60.

47 ΚΑΡΓΑΚΟΥ Σ.Ι., op. cit., supra, υποσ. 11, σελ. 35.

48 KOPPE Θ., op. cit., supra, υποσ. 1, σελ. 60-62.

49 KOPPE Θ., op. cit., supra, υποσ. 1, σελ. 64.

Χειροβομβίδες υγρού πυρός, 10ου και 12ου αιώνα, από το Φρούριο των Χανίων (Εθνικό και Ιστορικό Μουσείο Αθήνας).

πόλης Narbad στην Ινδία που βρισκόταν υπό πολιορκία. Με τον ίδιο τρόπο εξανάγκασαν την Ηράκλεια της Κιλικίας να παραδοθεί το έτος 806. Μάλιστα φαίνεται ότι συγκροτήθηκε ένα σώμα ειδικό για την εκτόξευση της νάφθας σε πόλεμο σε ξηρά ή θάλασσα, με την επωνυμία «naffatin». ⁵⁰ Αλλά και κατά τη διάρκεια των Σταυροφοριών οι Άραβες έκαναν χρήση του όπλου που οι δυτικοί ονόμαζαν «ελληνικό πυρ», και με τη βοήθειά του κατέκαψαν κατά την πολιορκία της Τύρου από τον Βαλδουίνο της Βουλώνης (1111-1112) τις πολιορκητικές του μηχανές. Το ίδιο έπραξαν οι Άραβες και κατά την πολιορκία της Άκρας από τον Ριχάρδο τον Λεοντόκαρδο το 1191. ⁵¹

Η γνώση του όπλου αυτού τόσο από τους

Βυζαντινούς όσο και από τους εχθρικούς γειτονικούς λαούς τους, όπως ήταν οι Άραβες, δεν πρέπει να μας κάνει εντύπωση. Και αυτό παρά τις εργώδεις προσπάθειες των Βυζαντινών να κρατήσουν το υγρό πυρ μυστικό. Η γεινίαση και ο ανταγωνισμός των δύο δυνάμεων που μεταφραζόταν σε πλήθος μαχών, πολλών αιμαλώτων και καταλήψεις πολεμικού υλικού της μιας δύναμης από την άλλη, ήταν παράγοντες που δεν ευνοούσαν τη μονοπώληση όπλων και τακτικών. ⁵² Στα πλαίσια αυτά γνωρίζουμε για την ύπαρξη ακόμα και αντιπυρικών στολών που είχαν εφεύρει οι Άραβες για την αντιμετώπιση του υγρού πυρός ⁵³, οι οποίες βέβαια αποτελούν εκπληκτική σύλληψη για τα δεδομένα της εποχής.

50 ΚΟΠΠΕ Θ., *op. cit.*, *supra*, υποσ. 1, σελ. 60.

51 ΚΟΠΠΕ Θ., *op. cit.*, *supra*, υποσ. 1, σελ. 68.

52 CHRISTIDES V. *et al.*, Shini- Dromon, σελ. 25, ΚΟΠΠΕ, *op. cit.*, *supra*, υποσ. 1, σελ. 70.

53 ΚΟΛΙΑ Γ.Τ., *op. cit.*, *supra*, υποσ.15, σελ. 20.

Η γνώση όμως των εμπρηστικών μειγμάτων φαίνεται ότι ήταν παλαιότερη και από τους Βυζαντινούς και από τους Άραβες. Κατά πόσο τα εκρηκτικά μείγματα της ρωμαϊκής εποχής μπορούν να ταυτιστούν με το υγρό πυρ είναι αβέβαιο, όμως η πολεμική παρακαταθήκη που κληροδότησε η Ρώμη στο Βυζάντιο, που περιλαμβάνει και τα μείγματα αυτά, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί. Μπορούμε να πιθανολογήσουμε, χωρίς να αναλαμβάνουμε μεγάλο ρίσκο, ότι οι Βυζαντινοί εξέλιξαν και τελειοποίησαν τα μείγματα αυτά. Ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Τ. Κόλιας χαρακτηρίζει το υγρό πυρ ως «κατεξοχήν τεχνολογικό επίτευγμα των Βυζαντινών». Δεν παραγνωρίζει τη συνεισφορά άλλων λαών στην ανακάλυψη των καυστικών υγρών, αλλά ορθά παρατηρεί ότι αυτό που το κατέστησε τόσο σημαντικό συγκρινόμενο με τις παλαιότερες εμπρηστικές ύλες είναι η ιδιότητα του υγρού πυρός να μη σβήνει όταν έρχεται σε επαφή με το νερό, αλλά και ο νέος τρόπος εκτόξευσής του. Στα πλαίσια αυτά ο Καλλίνικος μπορεί να μην ήταν εφευρέτης του υγρού πυρός αλλά υπήρξε κατά πάσα πιθανότητα ο άνθρωπος που το κατέστησε πιο αποτελεσματικό. Μάλιστα φαίνεται ότι η εξέλιξή του ήταν μια συνεχής διαδικασία που κατόρθωσε να το καταστήσει ένα όπλο καταλυτικό για την έκβαση των μαχών, ειδικά σε ό,τι αφορά τις ναυμαχίες. Σε αυτό κατατείνει και η σημείωση του Λέοντος Στ' ότι στα χρόνια του κατασκευάστηκαν για πρώτη φορά «χειροσίφωνα» που χειρίζονταν οι «σιφωνάτορες» στη μάχη εκ του σύνεγγυς.⁵⁴ Η πληροφορία είναι σημαντική γιατί επιβεβαιώνει την άποψή μας ότι υπήρχε μία συνεχής προσπάθεια βελτίωσης του όπλου από τους Βυζαντινούς. Άλλωστε σήμερα γνωρίζουμε ότι η κατηγορία για μια υποτιθέμενη στατικότητα που είχε αποδοθεί παλαιότερα στον υλικό και πνευματικό βίο των Βυζαντινών δεν ευσταθεί. Οι Βυζαντινοί αντιλαμβάνονταν ότι η επινοτικότητα ήταν ιδιαίτερα σημαντική σε σχέση με τον πόλεμο και τις τακτικές του, αφού μία νέα μέθοδος ή ένα νέο όπλο έδινε συγκριτικά πλεονεκτήματα σε όποιον το κατείχε και ανάγκαζε τον αντίπαλο να προσαρμοστεί στον νέο τρόπο πολέμου που του επιβαλλόταν.⁵⁵

54 ΚΟΛΙΑ Γ.Τ., *op. cit.*, *supra*, υποσ.15, σελ.20.

55 ΚΟΛΙΑ Γ.Τ., *op. cit.*, *supra*, υποσ.15, σελ. 18-19.

Συμπέρασμα

Τα εκρηκτικά μείγματα προϋπήρχαν των Βυζαντινών. Οι Ρωμαίοι τα γνώρισαν κατά τη διάρκεια των πολέμων τους και τα κληροδότησαν στους Βυζαντινούς. Εκείνοι με τη σειρά τους τα τελειοποίησαν και τα ενέταξαν στην πολεμική τακτική του κατά θάλασσα κυρίως πολέμου. Ο Καλλίνικος φαίνεται ότι δεν υπήρξε μεν ο εφευρέτης του όπλου, η συνεισφορά του όμως υπήρξε μεγάλη με το να καταστήσει το υγρό πυρ αποτελεσματικότερο. Από την εποχή που αναφέρεται στο όπλο ο Ιωάννης Μαλάλας για πρώτη φορά, μέχρι την τελευταία αναφορά από τον Φραντζή εννιάμισι αιώνες αργότερα, το όπλο συνέχιζε να εξελίσσεται και να βελτιώνεται.

Δεν φαίνεται να υπήρξε μία αλλά πολλές συνταγές υγρού πυρός. Η νάφθα, ο ασβέστης, το πετρέλαιο είναι κάποια από τα στοιχεία που έχουν προταθεί για τη σύστασή του. Εκτοξευόταν είτε από τους δρόμωνες με τη βοήθεια μεταλλικών σωλήνων ή αντλιών, είτε με βαλλιστικές μηχανές, είτε με το χέρι μέσα σε δοχεία που έσπαζαν. Το υγρό πυρ υπήρξε ένα όπλο που έκρινε σε πολλές περιπτώσεις την έκβαση μαχών και ναυμαχιών και απέτρεψε σε κρίσιμες στιγμές για την Αυτοκρατορία την άλωση της πρωτεύουσάς του από τους εχθρούς.

Βιβλιογραφία

- BEKKER I., *Michaelis Attalioiae historia*, Weber, Βόννη 1853.
- BEKKER I., *Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus*, Weber, Βόννη 1838.
- BUTTNER- WOBST T., *Ioannis Zonarae epitomae historiarum libri xviii*, vol. 3, Weber, Βόννη 1897.
- CHRISTIDES V., Burdj- Xylokastron (Castle) στο *Θησαυροί της Αραβο-βυζαντινής ναυσιπλοΐας (7ος-13ος αι.)*, Contemporary Delphic Amphiktyonia Institute for Graeco- Oriental and African Studies, Αθήνα 2004, σελ. 33.
- CHRISTIDES V., HADJITHEODOROU N.M., SPANOU-DIS CH., Shini- Dromon στο *Θησαυροί της Αραβο-βυζαντινής ναυσιπλοΐας (7ος-13ος αι.)*, Contemporary Delphic Amphiktyonia Institute for Graeco- Oriental and African Studies, Αθήνα 2004, σελ. 24-29.
- DE BOOR C., *Theophanis chronographia*, vol. 1,

Βυζαντινός Στόλος υπό τον Νικηφόρο Φωκά έφθασε στον Χάνδακα της Κρήτης τον Ιούλιο του 960 μ.Χ. . Στις 7 Μαρτίου του 961 ύστερα από στενή πολιορκία, καταλήφθηκε η πόλη και τους θερινούς μήνες συμπληρώθηκε η κατάκτηση του νησιού (Μαδρίτη, Εθνική Βιβλιοθήκη).

Teubner, Λειψία 1883 (επανεκτύπωση Olms, Χίλνεσχάιμ 1963).

KAMBYLIS A., REINSCH D.R., *Annae Comnenae Alexias*, De Gruyter, Βερολίνο- Νέα Υόρκη 2001.

KARAPLI K., Shalandi- Chelandion στο *Θησαυροί της Αραβο-βυζαντινής ναυσιπλοΐας (7ος-13ος αι.)*, Contemporary Delphic Amphiktyonia Institute for Graeco- Oriental and African Studies, Αθήνα 2004, σελ. 31-32.

MAGDALINO P., «Introduction» στο Magdalino P., *New Constantines, the rhythm of imperial renewal in Byzantium, 4th-13th centuries*, Papers from the Twenty-sixth Spring Symposium of Byzantine Studies, St. Andrews, March 1992, Variorum 1994, σελ. 1-10.

MORAVCSIK G., *Constantine Porphyrogenitus. De administrando imperio*, β' έκδοση, Dumbarton Oaks, Ουάσινγκτον 1967. Ουάσινγκτον 1967.

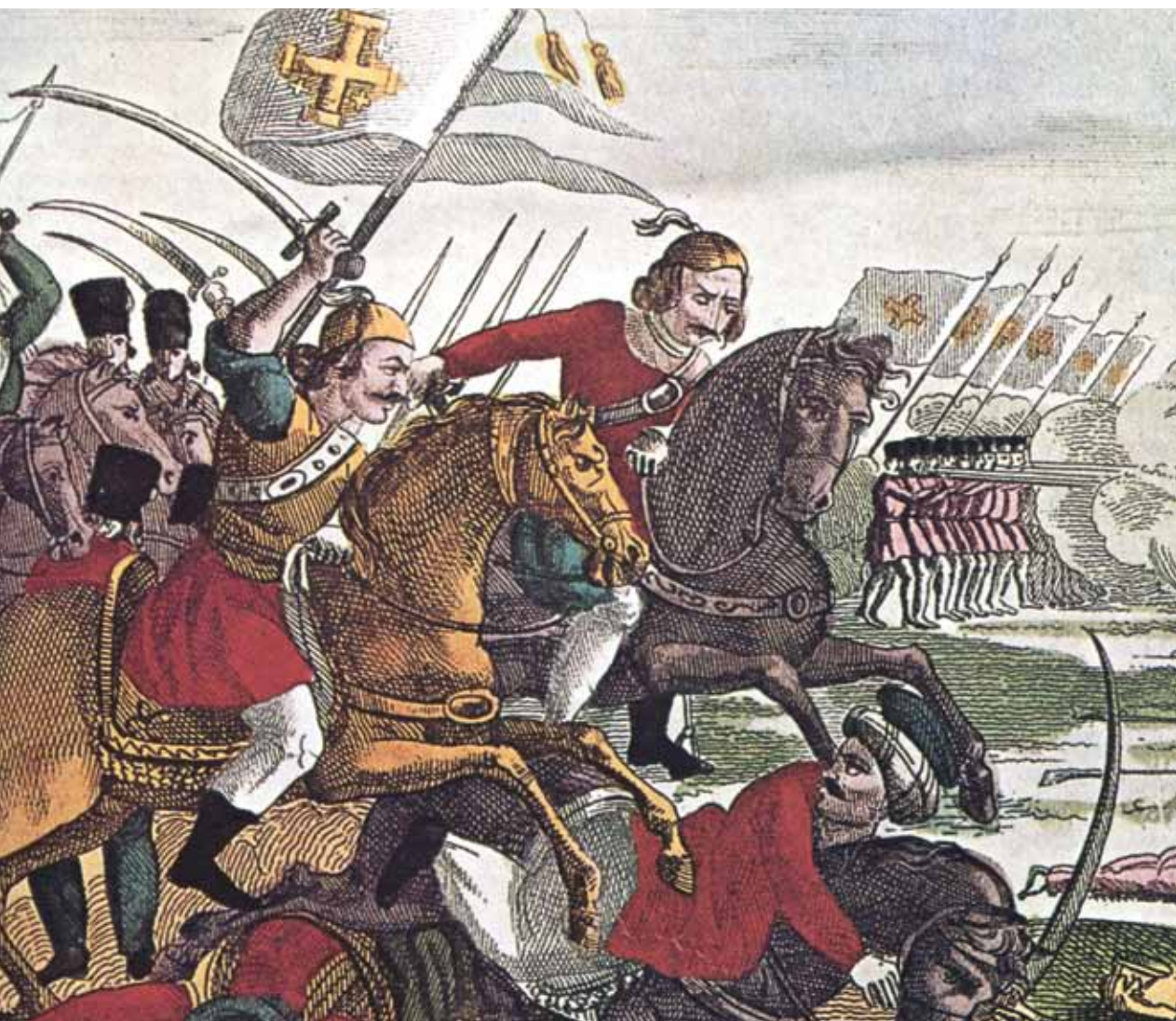
ΚΑΡΓΑΚΟΥ Σ.Ι., *Το Βυζαντινό Ναυτικό: η επίδραση της θαλάσσιας ισχύος στην ακμή και την πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2007.

ΚΟΛΙΑ Γ.Τ., *Τεχνολογία και Πόλεμος στο Βυζάντιο, Αρχαιολογία και Τέχνες*, τεύχος 96, Αθήνα, 2005, σελ. 18-22.

ΚΟΡΡΕ Θ.Κ., «Υγρόν πῦρ»: Ένα Όπλο της Βυζαντινής Ναυτικής Τακτικής, γ' έκδοση, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1995.

ΛΕΟΝΤΟΣ ΣΤ', ΜΑΥΡΙΚΙΟΥ, ΣΥΡΙΑΝΟΥ ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ, ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ, ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΟΥΡΑΝΟΥ, *Ναυμαχικά*, εκδόσεις Κανάκη, Αθήνα 2005.

ΣΑΚΕΛΛΙΑΔΗ Β., *Οι ναυτικές δυνάμεις των Βυζαντινών στο Ταξίδι στις Βυζαντινές Θάλασσες*, Υπουργείο Πολιτισμού, Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, Αθήνα 1997, σελ. 46-53.

Οι Γάλλοι Φιλέλληνες στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας

Της **Αναστασίας Τσαγκαράκη**
ΜΠΥ Β' βαθμού Υπουργείου Εθνικής Άμυνας

Έγχρωμη γαλλική γκραβούρα που παριστάνει τους Έλληνες ως σταυροφόρους (Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- Υποψήφια Διδάκτωρ στο Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας (στον τομέα ελληνογαλλικών στρατιωτικών σχέσεων του 19ου αιώνα).
- Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος της ίδιας σχολής (στον τομέα των ελληνογαλλικών στρατιωτικών σχέσεων του 19ου αιώνα). Βαθμός: ΑΡΙΣΤΑ (9,6)
- Απόφοιτος του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΕΚΠΑ (έτος αποφοίτησης 1997)
- Απόφοιτος του τμήματος δίγλωσσας επαγγελματικής μετάφρασης του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών σε συνεργασία με το Centre Européen de Formation à la Traduction Professionnelle (τριετής φοίτηση – έτος απόκτησης 1998).

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:

Η Αναστασία Τσαγκαράκη εργάζεται από το 1993 στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας ως Μόνιμη Υπάλληλος. Το 1997 με την αναγνώριση του πτυχίου της έλαβε την ειδικότητα Μεταφραστών Γαλλικής Γλώσσας. Για πολλά έτη εργάστηκε στο τμήμα Διεθνών Σχέσεων (σχέσεις με ΕΕ και ΝΑΤΟ) της Γενικής Δνσης Εξοπλισμών του Υπουργείου Άμυνας. Από το Σεπτέμβριο του 2008 ως σήμερα, εργάζεται ως μεταφράστρια γαλλικής και αγγλικής γλώσσας, στη Δνση Διεθνών Σχέσεων της Γενικής Διεύθυνσης Πολιτικής Εθνικής Άμυνας και Διεθνών Σχέσεων του Υπουργείου.

ΞΕΝΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: Ομιλεί άπταιστα την Αγγλική, την Γαλλική, την Ιταλική και πολύ καλά την Ισπανική Γλώσσα.

Γερμανική λαϊκή γκραβούρα με σκηνές από την μάχη στη μονή Σλατίνας. Συνοδεύεται από επιγραφή στα γερμανικά που λέει «Διήμερη ηρωική μάχη 97 Ελλήνων εναντίον 1.500 Τούρκων στη μονή Σλατίνας της Βλαχίας, την 25η-26η Ιουλίου 1821». Κατά τον Φιλήμονα η μάχη διήρκεσε τρεις μέρες και οι Τούρκοι ήταν πολύ λιγότεροι (Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

Όταν το 1821 ξέσπασε η Ελληνική Επανάσταση, δόθηκε η εντύπωση ότι επρόκειτο για μια επανάσταση που είχε προβλεφθεί από καιρό και απαντούσε στις επιθυμίες της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης.¹ Ήδη από τα τέλη του 18ου αιώνα, εποχή που άρχισαν να επισκέπτονται την Ελλάδα οι πρώτοι Ευρωπαίοι περιηγητές, η Ελλάδα αποτελούσε τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που βρισκόταν στην «εξωτική Ανατολή». Στη συνείδησή τους όμως, οι Ευρωπαίοι περιηγητές δεν ταύτιζαν ποτέ την Ελλάδα με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι Έλληνες διαφοροποιούνταν από τους κατακτητές τους λόγω της γλώσσας τους, της θρησκείας τους και κυρίως λόγω της κλασικής τους κληρονομιάς. Κατά συνέπεια, στις προσωπικές τους αναμνήσεις που συγγράφουν πριν από το ξέσπασμα της Επανάστασης, αναζητούν το όραμα της Αρχαίας Ελλάδας μέσω

των ερειπίων που αντικρίζουν και επιδιώκουν να συνδέσουν τα αρχαία υψηλά ιδανικά με τη σύγχρονη και λυπηρή εικόνα της Ελλάδας που στενάζει υπό τον οθωμανικό ζυγό. Η γαλλική περιηγητική λογοτεχνία της εποχής αντανακλά με τον πιο εύλογο τρόπο τον ιδεολογικό διχασμό των ταξιδιωτών της εποχής από τη στιγμή που η μιζέρια και η φτώχεια που συναντούσαν διέψευδαν οικτρά την ιδανική εικόνα για την Ελλάδα που θεωρούσαν ότι θα συναντήσουν, εικόνα που είχαν καλλιεργήσει βασιζόμενοι αποκλειστικά στην κλασική τους μόρφωση. Και ακριβώς αυτό, το πάθος αυτών των φωτισμένων θαυμαστών της Κλασικής Ελλάδας και η επιθυμία τους να ξαναδούν την Ελλάδα «έτσι όπως έπρεπε να είναι» βρίσκεται στη βάση του φιλελληνικού κινήματος που άρχισε να αναπτύσσεται στην Ευρώπη στα τέλη του 18ου αιώνα.²

1 DRIAULT Édouard et LHÉRITIER Michel, *Histoire diplomatique de la Grèce, de 1821 à nos jours, tome 1er*, Paris, Les presses universitaires de France, 1925, σελ. 155.

2 Από την εισαγωγή του βιβλίου της ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ Όλγας, *Ιδανικά ταξίδια. Η Ελλάδα στη γαλλική ταξιδιωτική λογοτεχνία, 1550-1821*, Αθήνα, ΜΙΕΤ, 2003.

Από την άλλη μεριά, το έργο και η επαναστατική δράση του Ρήγα, ο οποίος είχε οραματιστεί τη δημιουργία μιας «Βαλκανικής Ομοσπονδίας», αντικατοπτρίζουν το επαναστατικό πνεύμα που βασιλεύει στην Ευρώπη. Ευνοημένη από τις συνθήκες, η ελληνική διασπορά της Ρωσίας προχωρά στη σύσταση της «Φιλικής Εταιρείας», ενός μυστικού συνασπισμού με σκοπό την προετοιμασία της Επανάστασης σε όλη τη βαλκανική χερσόνησο, ξεκινώντας από τις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες. Ο επικεφαλής της, ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, έδωσε το σύνθημα του ξεσηκωμού στο Ιάσιο στις 25 Φεβρουαρίου 1821. Ακολουθώντας τις επαναστάσεις στην Ιταλία και την Ισπανία –που ήταν όμως εντελώς διαφορετικού χαρακτήρα– η Ελληνική Επανάσταση έλαβε αρχικά την καταδίκη των ευρωπαϊκών διπλωματικών κύκλων αλλά την έγκριση των φιλελεύθερων ανθρώπων του πνεύματος.³ Για τους οπαδούς του «Διαφωτισμού» η Ελληνική Επανάσταση αποτελούσε την τέλεια ευκαιρία για την «αναγέννηση» της Ελλάδας, του λίκνου του πολιτισμού. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο Φιλελληνισμός υποκινούμενος αρχικά από φιλανθρωπικά και ρομαντικά αισθήματα, συνδέθηκε άμεσα με την Ελληνική Επανάσταση καλύπτοντας την περίοδο από το 1821 έως το 1829.

Στην πορεία του το φιλελληνικό κίνημα γνώρισε διάφορες φάσεις. Από την άνοιξη του 1821 μέχρι το τέλος του 1822, ο ευρωπαϊκός τύπος παρακολουθεί στενά τα γεγονότα στην Ελλάδα. Τα βιβλία και τα φυλλάδια για το «ελληνικό ζήτημα» πολλαπλασιάζονται. Αρχίζουν να δημιουργούνται έρανοι με συνδρομές φιλελλήνων. Κυρίως όμως από όλες τις χώρες φεύγουν εθελοντές για να πολεμήσουν στο πλευρό των Ελλήνων. Η πλειονότητά τους προέρχεται από τη Γερμανία και τη Γαλλία, όπου δημιουργήθηκαν Επιτροπές για να τους συντονίσουν. Επιτροπές δημιουργήθηκαν και στην Ελβετία. Ανάμεσά τους φεύγουν και πολλοί Γάλλοι για να πολεμήσουν στην Ελλάδα. Οι εθελοντές γίνονται όλο και περισσότεροι και οργανώνονται όλο και καλύτερα. Στις 22 Νοεμβρίου 1822, φεύγει από τη Μασσαλία, λιμάνι του Φιλελληνισμού, η μεγαλύτερη

αποστολή αποτελούμενη από 132 εθελοντές, εκ των οποίων οι 95 Γερμανοί.⁴

Το σύνολο των Φιλελλήνων που έλαβαν μέρος στην Ελληνική Επανάσταση ανέρχεται σε 1.200 άτομα περίπου. Ανατρέχοντας στις λίστες επιβίβασης των αρχείων της Αστυνομίας της Μασσαλίας, βρίσκουμε πολλούς εθελοντές Γερμανούς (γύρω στους 280) και Γάλλους (γύρω στους 220), περίπου 60 Ιταλούς, 50 Ελβετούς, γύρω στους 20 Αμερικάνους και ομάδες πιο περιορισμένες Πολωνών, Δανών, Ισπανών και Σουηδών. Περίπου μια εκατοντάδα Άγγλοι φτάνουν στην Ελλάδα ακολουθώντας άλλη διαδρομή. Από όλους αυτούς, γύρω στους 300 είναι στρατιωτικοί ή πρώην στρατιωτικοί όλων των βαθμών. Η πλειονότητα είναι νέοι και μάλιστα πολύ νέοι: από τους 581 για τους οποίους γνωρίζουμε την ηλικία, 418 είναι κάτω των 30 ετών, 10 είναι μεταξύ 14 και 17 ετών, 61 είναι μεταξύ 18 και 20 ετών και οι λοιποί 163 κυμαίνονται μεταξύ 30 και 56 ετών.⁵ Από τους 1.200, περίπου 300 βρήκαν τραγικό θάνατο στην Ελλάδα, εκ των οποίων οι 60 ή 61 είναι Γάλλοι. Οι περισσότεροι πέθαναν από τις αρρώστιες και τις κακουχίες παρά από τη συμμετοχή τους στον Αγώνα.⁶

Την ίδια στιγμή στην Ελλάδα γεννιέται η ιδέα αλλά και η ανάγκη για τη δημιουργία ενός ελληνικού τακτικού στρατού. Μέχρι εκείνη τη στιγμή όλες οι επιχειρήσεις διεξάγονταν αποκλειστικά από τα άτακτα στρατεύματα. Οι ευρωπαϊκοί στρατοί –και κυρίως ο γαλλικός και ο βαυαρικός– οι οποίοι επιχειρούσαν ήδη στην Ευρώπη και διέθεταν μακροχρόνια πείρα, αποτελούσαν τα καλύτερα παραδείγματα για την οργάνωση ενός Ελληνικού Τακτικού Στρατού εκ του μηδενός. Εξάλλου, Έλληνες αξιωματικοί που είχαν εκπαιδευτεί στις στρατιωτικές σχολές της Ευρώπης και είχαν ήδη υπηρετήσει στους

4 BARAU Denys, «La mobilisation des philhellènes en faveur de la Grèce, 1821-1829», σελ. 43 σε CAMBRÉZY L, LASSAILLY-JACOB V., *Populations réfugiées. De l'exil au retour*, Paris, IRD, 2001, (coll. colloques et séminaires), σελ. 37-76.

5 Στο ίδιο σελ. 52.

6 ΤΡΑΪΜΠΕΡ Ερρίκου, *Αναμνήσεις από την Ελλάδα, 1822-1828, ανέκδοτο χρονικό του Αγώνος*, Αθήναι, 1960 σελ. 137. Τον ίδιο αριθμό δέχεται και η Λουκία ΔΡΟΥΛΙΑ στο «Χρονολόγιο της Επανάστασης» σε *Επίτ' Ημέρες Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 23 Μαρτίου 1997 σελ. 4.

3 DRIAULT Édouard et LHÉRITIER Michel, ο.π. σελ. 118, 124-126, 195-196.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας.

εν λόγω στρατούς, έτρεξαν ευθύς αμέσως μετά το ξέσπασμα της Επανάστασης να προσφέρουν τις υπηρεσίες και τις γνώσεις τους στην επαναστατημένη πατρίδα. Κατά τρόπο ανάλογο, κατέφθασαν και οι ξένοι αξιωματικοί οι οποίοι ονομάστηκαν «Φιλέλληνες» και οι οποίοι εντάχθηκαν στον Ελληνικό Στρατό που είχε άτυπα μόλις σχηματιστεί, αποτελώντας τις περισσότερες φορές ξεχωριστά τάγματα. Ανάμεσά τους βρίσκουμε μεγάλο αριθμό διακεκριμένων αξιωματικών ή και απλών στρατιωτών Γάλλων, οι οποίοι έχοντας τεθεί σε «αργία» ή «εκτός υπηρεσίας» μετά το πέρας των ναπολεόντειων πολέμων, βρέθηκαν ξαφνικά χωρίς απασχόληση, καταδικασμένοι στην αδράνεια ή εκδιώχθηκαν για πολιτικούς λόγους. Για όλους αυτούς τους αξιωματικούς ο μικρός τότε Ελληνικός Στρατός αποτέλεσε μια νέα ευκαιρία για απασχόληση και προσωπική διάκριση στο πεδίο της μάχης.

Μέσα σε αυτό το ιδιαίτερα σύνθετο πλαίσιο, ο ρόλος των Γάλλων αξιωματικών στην οργάνωση του Ελληνικού Τακτικού Στρατού κατά τα πρώτα έτη της Επανάστασης και μέχρι το 1831, έτος της δολοφονίας του Κυβερνήτη, παρουσιάζει ιστορικό ενδιαφέρον. Η συμβολή τους στον Αγώνα, είτε πρόκειται για αποτέλεσμα προσωπικής ορμής,

είτε αποτελεί καρπό ενός συγκεκριμένου πολιτικού σχεδίου της κυβέρνησής τους, παραμένει αδιαμφισβήτητα σημαντική. Οι οργανωτικές τους προσπάθειες, παρά τις αντιδράσεις που συνάντησαν οι ίδιοι, είχαν μεγάλο αντίκτυπο στη μετέπειτα ελληνική στρατιωτική παράδοση και έθεσαν τις βάσεις για τη δημιουργία του αυστηρά ιεραρχημένου Στρατού Ήφρας. Ορισμένα από τα στοιχεία αυτής της επιρροής διατηρήθηκαν και κατά τη βασιλεία του Όθωνα και κάποια από αυτά παραμένουν ζωντανά μέχρι και σήμερα.

Οι «παλαιοί» Γάλλοι Φιλέλληνες στον πρώτο Ελληνικό Στρατό και στο Τάγμα των Φιλελλήνων (1821-1824)

Κατά τα πρώτα χρόνια της Επανάστασης, η συμμετοχή Φιλελλήνων στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας ήταν, όπως προειπώθηκε, αποτέλεσμα προσωπικής τους πρωτοβουλίας. Οι πρώτοι Φιλέλληνες, οι οποίοι ονομάστηκαν στη συνέχεια και «παλαιοί Φιλέλληνες» για να ξεχωρίζουν από τους υπόλοιπους που κατέφθασαν οργανωμένοι από Φιλελληνικές Επιτροπές ή έπειτα από εντολή της κυβέρνησής τους, το έκαναν από προσωπική τους φιλοδοξία ή από ρομαντικά αισθήματα. Για τον λόγο αυτό δεν ήταν όλοι στρατιωτικοί, αλλά κυρίως άτομα της αστικής τάξης όπως έμποροι και μαθητές κυριευμένοι από ενθουσιασμό και φιλελληνικά συναισθήματα.

Η συμμετοχή των Γάλλων αξιωματικών στον Ελληνικό Στρατό εντοπίζεται ήδη πριν από τη δημιουργία του επίσημου ελληνικού κράτους, όταν ακόμα δεν είχε συγκροτηθεί Ελληνικός Στρατός με εθνικό και θεσμοθετημένο χαρακτήρα. Ως γνωστόν ο πρώτος στρατός που δημιουργήθηκε- εκτός ελληνικού εδάφους- αλλά για τους σκοπούς της Επανάστασης ήταν ο «Ιερός Λόχος» του Αλέξανδρου Υψηλάντη, έμπνευση του Μεγάλου Διδασκάλου του Γένους Γεννάδιου, ο οποίος στρατός καταστράφηκε στο Δραγατσάνι τον Ιούνιο του 1821. Σε αυτόν γνωρίζουμε την ύπαρξη ενός Γάλλου αξιωματικού ο οποίος συνέβαλε στη διάσωση του Αλέξανδρου Υψηλάντη από βέβαιο θάνατο την τελευταία στιγμή.⁷

⁷ ΣΑΚΚΑ Γεωργίου, *Ο Ιερός Λόχος*, Αθήνα, 1973, σελ. 191-192 και ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΥ Δημητρίου, *Αλέξανδρος Υψηλάντης, ο εθνικός ήρωας του Εικοσιένα*, Αθήνα, Ελευθερουδάκης, 1940 σελ. 64-65.

Ο κορσικανικής καταγωγής Γάλλος αξιωματικός Βαλέστ (Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

Ακολουθώντας ο Δημήτριος Υψηλάντης θα ιδρύσει στην Καλαμάτα τον πρώτο σε ελληνικό έδαφος Τακτικό Στρατό, επικεφαλής και εκπαιδευτή του οποίου θα ορίσει τον Γάλλο Συνταγματάρχη Balleste (Παλέσσα ή Παλάσσα στα ελληνικά), ενώ επικεφαλής του Πυροβολικού θα θέσει έναν άλλο Γάλλο Συνταγματάρχη, τον Olivier Voutier. Από όλους τους Γάλλους Φιλέλληνες, ο Balleste είναι αδιαμφισβήτητος εκείνος που βρίσκεται στην απαρχή της ελληνικής στρατιωτικής ιστορίας. Άνδρας γενναίος και ευγενής, καταγόταν από τη Μασσαλία και ήταν πρώην Ταγματάρχης του ναπολεόντειου στρατού.⁸ Ο πατέρας του ήταν έμπορος και έμενε στα Χανιά.⁹ Ο υιός του, τον οποίο ο ίδιος ο Σπηλιάδης ονομάζει «ο Έλλην Παλάσσας», μιλούσε ελληνικά, καθώς είχε

ζήσει 6 χρόνια στα Χανιά και οι Κρητικοί τον θεωρούσαν συμπατριώτη τους.¹⁰

Ο Balleste ανέλαβε αρχικά χρέη εκπαιδευτού του ελληνικού στρατεύματος, αμέσως μετά την άφιξή του στα Βέρβενα τον Ιούλιο του 1821, κι έπειτα ακολούθησε τον Στρατό στην Καλαμάτα, όπου ο Υψηλάντης τού ανέθεσε την οργάνωση και τη διοίκηση. Για τον λόγο αυτό ο Υψηλάντης ο ίδιος τον προήγαγε σε Συνταγματάρχη:

Ο δε Παλέσσας, άμα τη αφίξει, περί τα τέλη Ιουνίου εις Καλαμάς, του προειρημένου πλοίου και αποβιβάσει τα εν αυτώ εις την πόλιν ταύτην, ήρχισεν, ως παρηγγέθη υπό του Υψηλάντου, να διοργανίξη τακτικόν σώμα, κατατάττων εθελοντάς, ενδύων αυτούς με ιματίδιον τζόκινον, πανταλόνιον πάνινον και πύλον, εν είδει σκούφιας, μετά εθνοσήμου τριχρώου, και οπλίζων με λοχοφόρον τουφέκιον και την αναγκαίαν αποσκευήν, απάντων εκ μελανού χρώματος· επομένως δια των μετ'αυτού ελθόντων Φιλελλήνων εξήσκει αυτούς εις τα γαλλικά πεζικά γυμνάσια [...]. Προς δε, κατά πρότασιν του Παλέσσα ωνόμασεν ο Υψηλάντης τους εις τους λόχους αναγκαίους αξιωματικούς, ήτοι λοχαγούς, υπολοχαγούς και ανθυπολοχαγούς.¹¹

Οι άνδρες αυτοί, τους οποίους ο Balleste εκπαίδευε κατά τα «ευρωπαϊκά πρότυπα», επρόκειτο να αποτελέσουν τον πυρήνα του πρώτου συντάγματος του Ελληνικού Στρατού που φιλοδοξούσε να δημιουργήσει ο Υψηλάντης.

Ο Συνταγματάρχης Olivier Voutier είναι ένας άλλος γνωστός Φιλέλληνας που έφτασε στην Ελλάδα για προσωπικούς λόγους. Το όνομά του έχει συνδεθεί περισσότερο με την ανακάλυψη της Αφροδίτης της Μήλου¹² παρά με την υπηρεσία του στον Ελληνικό Τακτικό Στρατό. Ο πατέρας του τον ώθησε να καταταγεί στο Γαλλικό Βασιλικό Ναυτικό σε ηλικία μόλις 15 ετών. Όταν ξέσπασε η Ελληνική Επανάσταση ο «κ. Voutier», όπως τον αποκαλούν οι συνάδελφοί του, «είχε

10 Στο ίδιο σελ. 214-215.

11 ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ Σ. Χρήστου, *Ιστορία των κατά την Ελλην. Επανάστασιν εκστρατειών και μαχών και των μετὰ ταύτα συμβάντων, ων συμμετέσχεν ο Τακτικός Στρατός, από του 1821 μέχρι του 1833*, εν Αθήναις, εκ του τυπογραφείου Κ. Αντωνιάδου, 1874, (2η έκδοση), σελ. 21.

12 Βλ. επ'αυτού: ΧΑΛΚΟΥΤΣΑΚΗ Μ. Πάννη, *Η ιστορία της Αφροδίτης της Μήλου*, Αθήνα, 1988.

8 ΔΙΑΜΑΝΤΗ Κωνσταντίνου, *Δημήτριος Υψηλάντης (1793-1832)*, Μέρος Πρώτον, Αθήναι, 1966, σελ. 46 και RAYBAUD Maxime, dans ses *Mémoires sur la Grèce*, Tome I, Paris, Tourmache-Molin libraire, 1824, σελ. 424-425.

9 ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ Νικολάου, *Απομνημονεύματα*, Τόμος Α', Αθήναι, εκδ. Παναγιώτου-Φ. Χριστοπούλου, 1972, σελ. 169-170.

Ο Δημήτριος Υψηλάντης.

μόλις χάσει ένα πολύ αγαπητό του πρόσωπο, γεγονός που έκανε τη ζωή του απαίσια. Αποκομμένος από όλους τους δεσμούς του, [...] έφυγε για να πολεμήσει [στην Ελλάδα] υπό τη χριστιανική σημαία: επιζητούσε τον θάνατο μαζί με λίγη δόξα».¹³

Ο Voutier αναχώρησε από τη Μασσαλία την 1η Αυγούστου 1821, μέσω ενός πλοίου που μετέφερε όπλα και πολεμοφόδια, πλοίο το οποίο είχε ναυλώσει ο Σκοτσέζος Φιλέλληνας Συνταγματάρχης Thomas Gordon. Αρχικά, πήγε στην Ύδρα και από εκεί σταδιακά στην Καλαμάτα για να φτάσει στο στρατόπεδο του Υψηλάντη. Μόλις έφτασε εκεί, εντύπωση του προκάλεσε η ένδειξη των στρατιωτών, οι περισσότεροι των οποίων ήταν ντυμένοι με κουρέλια και οπλισμένοι με χαλασμένα τουφέκια, ενώ άλλοι δεν είχαν παρά μόνο ξιφολόγχες τις οποίες είχαν κατασκευάσει μόνοι τους. Φτάνοντας στον Υψηλάντη τον βρήκε, όπως οι περισσότεροι από τους Φιλέλληνες,

στερούμενο εξωτερικής ομορφιάς αλλά προικισμένο με ιδιαίτερη μόρφωση και κυρίως αγνό πατριώτη. Ο Voutier, που κατατάσσει τον εαυτό του ανάμεσα «στους πρώτους ξένους αξιωματικούς που ήρθαν στην Ελλάδα», ανέλαβε όπως λέει «τη διεύθυνση των εργασιών» του Πυροβολικού για την πολιορκία της Τριπολιτσάς¹⁴, ενώ αργότερα συμμετείχε στην πολιορκία της Ακροναυπλίας και της Κορίνθου.¹⁵

Ο Voutier, που έχαιρε του σεβασμού της Ελληνικής Κυβέρνησης, ανήκει σε αυτή τη μικρή κατηγορία των Φιλελλήνων που «βρήκαν τους Έλληνες πιο άξιους συμπόνιας παρά περιφρόνησης, και οι οποίοι δεν είδαν στα ελαττώματα του εξευτελισμού τους παρά μονάχα νέους λόγους για να απεχθάνονται τους βάρβαρους κατακτητές τους».¹⁶ Σε αντίθεση με πολλούς συμπatriώτες του, κατανοεί πλήρως τις διαφορές ανάμεσα στους Έλληνες και τους Τούρκους, τα δεινά που υπέστη το ελληνικό έθνος και τους λόγους που το οδήγησαν στην Επανάσταση. Στα *Απομνημονεύματα* που συγγράφει, περιγράφει την ιστορική διαδρομή των Ελλήνων και τους λόγους που επέβαλαν τη δημιουργία των Κλεφτών, ενώ ταυτόχρονα εμφανίζεται βαθύτατα θρήσκος. Στη σελίδα 49 του έργου του γράφει:

Πέρασαν τέσσερις αιώνες υποφέροντας στην υποδούλωση, και τους κρίνουμε με αυστηρότητα, αντί να μας προκαλεί εντύπωση που, κάτω από παρόμοιες συνθήκες, θα ήταν αδύνατο να διατηρήσουν οποιαδήποτε αρετή. Δεν φοβάμαι ότι θα παρεξηγηθώ από κανέναν που θα έκρινε χωρίς συμπόνια. Ίσως, κανένας άλλος λαός δεν θα είχε επιβιώσει μετά από τόσες βαναυσότητες. Η ισχυρή και καρτερική τους πίστη ήταν για αυτούς η σανίδα σωτηρίας.

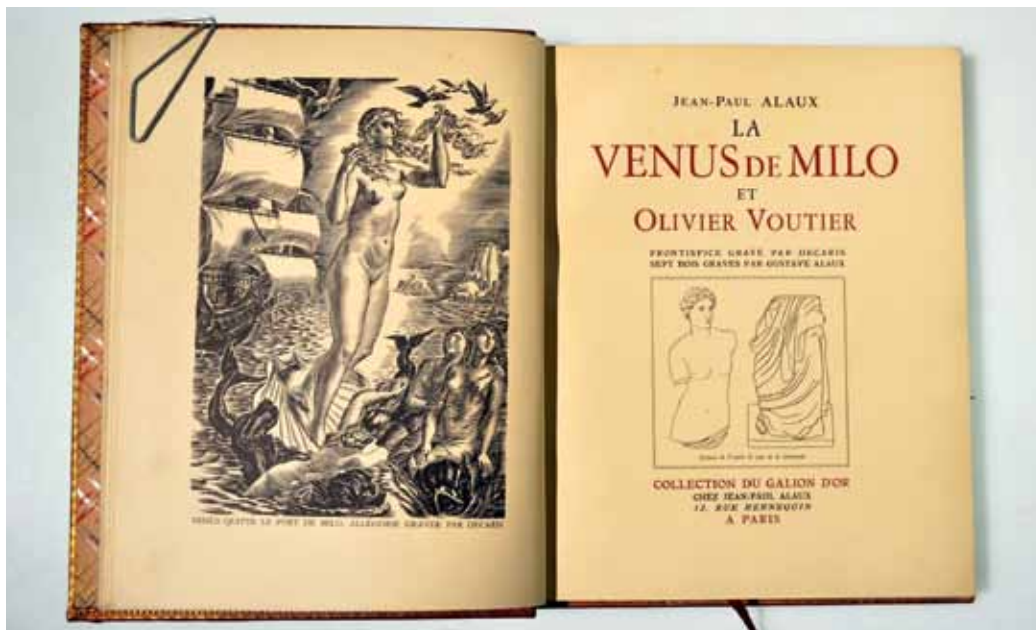
Κατ' ανάλογο τρόπο δικαιολογεί τις ωμότητες του πολέμου λέγοντας πως στην ουσία δεν ήταν τίποτε άλλο από φρικτές αντεκδικήσεις που διέπρατταν οι δύο πλευρές, κατακρίνει όμως «την αρπακτικότητα των αρχηγών» και την «τάση για λαφυραγωγία των στρατιωτών» ως τακτικές που εμποδίζουν τους θησαυρούς των πολιορκημένων Τούρκων να φτάσουν στο δημό-

13 VOUTIER Olivier, *Mémoires du Colonel Voutier, sur la guerre actuelle des grecs*, Paris, Bossange frères libraires, 1823, σελ. 19. Τα παραθέματα στο παρόν άρθρο από γαλλική βιβλιογραφία είναι σε μετάφραση της γράφουσας.

14 Βλ. στο ίδιο σελ. 67, σελ. 69 κ.ε.

15 Στο ίδιο σελ. 188.

16 Στο ίδιο σελ. (x) της Εισαγωγής.

Ο φιλέλληνας Olivier Voutier έμεινε γνωστός για την Αφροδίτη της Μήλου.

σιο ταμείο και να βοηθήσουν τον Αγώνα.¹⁷ Εντύπωση εξάλλου προκαλεί και η περιγραφή που παραθέτει της αγνής και αφελούς αντίδρασης του πληθυσμού στο πέρασμα των Φιλελλήνων από τα χωριά. Γράφει χαρακτηριστικά:

Δεν θα ξεχάσω σε όλη μου τη ζωή τη χαρά και τον ενθουσιασμό του πληθυσμού της Αργολίδας, που έτρεχε μπουλουκι μπροστά μας. Οι γυναίκες, προσκυνώντας στη γη, έκαναν αμέτρητους σταυρούς, βλέποντάς μας ως αγέλους που ήρθαν από τον ουρανό για να τις σώσουν. Οι άνδρες, οπλισμένοι και παραταγμένοι στοιχηδόν, μας χαιρετούσαν με πυροβολισμούς από τα τουφέκια τους και μας επευφημούσαν δυνατά.¹⁸

Ο Voutier είναι επίσης συγγραφέας και ενός άλλου βιβλίου που αναφέρεται στην Ελλάδα.¹⁹ Πρόκειται για μια συλλογή που έγραψε και η οποία εκδόθηκε «υπέρ της Ελλάδας», δηλαδή προκειμένου τα έσοδα από την έκδοσή της να διατεθούν υπέρ του Αγώνα. Η συλλογή αυτή, εκτός των άλλων, περιλαμβάνει και μία μελέτη που εξετάζει τις

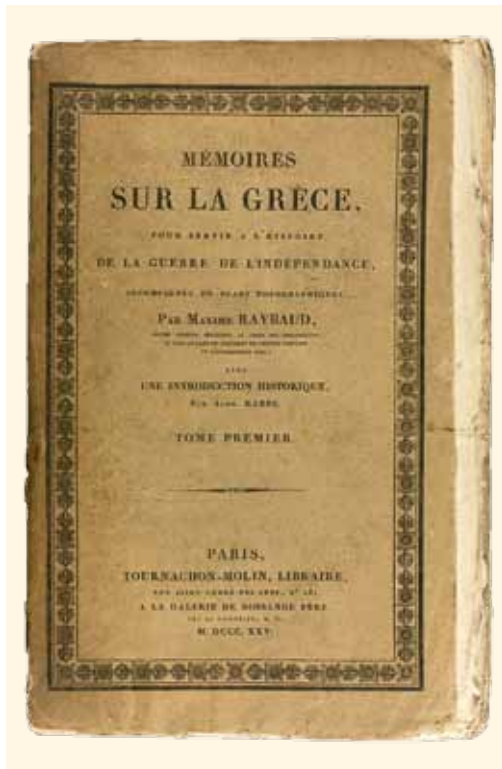
δυσκολίες που αντιτίθεντο στη δημιουργία τακτικών στρατευμάτων στην Ελλάδα, καθώς επίσης και ορισμένες μεταφράσεις ελληνικών παραδοσιακών τραγουδιών στρατιωτικού περιεχομένου. Το σημαντικότερο όμως κομμάτι της συλλογής είναι η «Μελέτη σχετικά με τα τακτικά στρατεύματα της Ελλάδας», όπου παρουσιάζεται η πεποίθηση ότι το είδος του πολέμου που είχαν υιοθετήσει οι Έλληνες, δηλαδή ο ανταρτοπόλεμος, πόλεμος που βασίζεται στη γνώση των μέσων και των συνθηκών του αντιπάλου, «δεν απαιτεί άλλου είδους στρατιώτες παρά τα Παλικάρια», καθώς επίσης και ότι «η λευτεριά των Ελλήνων εξαρτάται περισσότερο από τον πόλεμο στη θάλασσα παρά από τον πόλεμο στην ηπειρωτική χώρα».²⁰ Οι σκέψεις αυτές του Voutier κρίνονται ιδιαίτερα σημαντικές από τη στιγμή που δημοσιοποιούνται στη Γαλλία σε μια περίοδο όπου ο συμπατριώτης του Φαβιέρος παλεύει στην Ελλάδα για τον σχηματισμό ενός Τακτικού Σώματος το οποίο μάλιστα χρηματοδοτεί η Γαλλική Κυβέρνηση. Δεν θα πρέπει να μας παραξενεύουν όμως, καθώς εντάσσονται στο γενικότερο πλαίσιο των αμφιβολιών που ενίοτε εξέφραζαν διάφοροι Φιλέλληνες σχετικά

17 Στο ίδιο σελ. 91-92.

18 Στο ίδιο σελ. 171.

19 VOUTIER Olivier, *Lettres sur la Grèce, notes et chants populaires, extraits du portefeuille du colonel Voutier*, Paris, Firmin Didot et autres, 1826.

20 Στο ίδιο σελ. xiii-xxxi.

Απομνημονεύματα από την Ελληνική Επανάσταση του Maxime Raybaud.

με τη χρησιμότητα που θα μπορούσε να έχει ένας τακτικός στρατός στην Ελλάδα και τη δυνατότητα αφομοίωσης των ατάκτων στρατευμάτων από το Τακτικό Σώμα. Όπως και να έχει όμως, η μελέτη αυτή του Voutier είναι ενδεικτική του γεγονότος ότι ακόμα και Φιλέλληνες αξιωματικοί παραδέχονταν την άποψη ότι οι κλέφτες και οι αρματολοί ήταν οι καλύτερα προσαρμοσμένοι πολεμιστές στη μορφολογία του ελληνικού εδάφους και αποτελούσαν τους ιδανικούς αγωνιστές ενάντια σε έναν εχθρό με μεγάλη αριθμητική υπεροχή.

Στην περίοδο της διακυβέρνησης του Μαυροκορδάτου, ο Voutier προήχθη σε Αντισυνταγματάρχης και ανέλαβε ως ένας από τους υπασπιστές του, μαζί με τον Maxime Raybaud και τον François Gaillard.²¹ Τον Νοέμβριο του 1826,

21 Απόφαση υπ'αριθμ. 102 του Προέδρου του Εκτελεστικού με ημερ. 10 Μαΐου 1822, η οποία μνημονεύεται στο ΖΟΥΒΑ Παναγής, *Η οργάνωση τακτικού στρατού κατά τα πρώτα έτη της Επανάστασής του 1821*, Αθήναι, 1969 σελ. 70 και σελ. 108 αντίστοιχα.

ο Voutier συμμετείχε με τον προαναφερόμενο Raybaud σε μια αποτυχημένη αποστολή στην Αταλάντη υπό την καθοδήγηση του Ιωάννη Κωλέττη.²² Πέθανε στις 18 Απριλίου του 1877, στις Hyères. Η επιτύμβια στήλη του αναφέρει ότι είναι «ήρωας της Ελληνικής Ανεξαρτησίας».²³

Συνολικά, στο στράτευμα που είχε οργανωθεί από το Δημήτριο Υψηλάντη και αριθμούσε γύρω στα 300 με 500 άτομα, γνωρίζουμε από ιστορικές μαρτυρίες την ύπαρξη 43 Φιλελλήνων.²⁴ Εκτός από τον Baleste, ο οποίος θα βρει ιδιαίτερα τραγικό θάνατο στην Κρήτη, και τον Voutier, συναντάμε και τον Maxime Raybaud ο οποίος συγκαταλέγεται ανάμεσα στους πιο σεβαστούς και στους πιο αντικειμενικούς στις κρίσεις τους Φιλέλληνες. Ο Maxime Raybaud έφυγε από τη Μασσαλία με ένα πλοιάριο από την Ύδρα, φορτωμένο με όπλα και πολεμοφόδια, το οποίο είχε ναυλώσει ο Μαυροκορδάτος, στον οποίο τον είχαν παρουσιάσει λίγες μέρες πριν από την αναχώρηση.²⁵ Όταν έφτασε στο στρατόπεδο, ο Raybaud εντάχθηκε στο σώμα του Thomas Gordon μαζί με πολλούς άλλους Γάλλους, Άγγλους και Έλληνες.²⁶ Ο ίδιος ο Raybaud ήταν αξιωματικός του Πυροβολικού.

Στο δίτομο έργο του *Αναμνήσεις από την Ελλάδα*, του οποίου Έλληνες και ξένοι ιστορικοί αναγνωρίζουν την αντικειμενικότητα, δεν παραβλέπει να περιγράψει, όπως οι περισσότεροι άλλωστε από τους σύγχρονούς του, την επιρροή που ασκούσε ο Υψηλάντης στο στράτευμα καθώς και τη λαφυροθηρία των οπλαρχηγών, με εξαίρεση «τον γενναίο Νικήτα». Επιπλέον, δικαιολογεί τη διαμάχη ανάμεσα στους τακτικούς και στους ατάκτους και την αποδίδει στα συμφέροντα των οπλαρχηγών.²⁷

Ο Raybaud συνέχισε τη στρατιωτική του δι-

22 BYZANTIOY Σ. Χρήστου, ο.π. έκδοση 1910, σελ. 203.

23 Βλ. LEMAIRE Jean, *Autour d'Olivier Voutier*, Συμπόσιο της «Société Hyéroise d'Histoire et d'Archéologie», 16 Νοεμβρίου 2010, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://lashha.perso.sfr.fr>, όπου πορτρέτο του Σ/χην Voutier και φωτογραφία του τάφου του και του εγγονού του το 1986.

24 Βλ. επιστολή σε ANNINOY Μπάμπη, «Οι Φιλέλληνες του 1821», *Ιστορικά Σημειώματα*, Εν Αθήναις, Τυπογραφείον «Εστία», 1925, σελ. 206-207.

25 RAYBAUD Maxime, ο.π. σελ. 269.

26 Στο ίδιο σελ. 409.

27 Εννοεί τον Νικήτα Σταματελόπουλο. Βλ. στο ίδιο σελ. 495 και σελ. 456-458 αντίστοιχα.

Μνημείο υπέρ των Γάλλων Φιλελλήνων στο Ναύπλιο (1903).

αδρομή στην Ελλάδα, υπό την προστασία του Μαυροκορδάτου τον οποίο υπηρέτησε ως υπασπιστής. Εξαιτίας ενός τυχαίου γεγονότος δεν έλαβε μέρος στη καταστροφική για το Σώμα των Φιλελλήνων μάχη του Πέτα και γλίτωσε τον θάνατο. Μετά την ήττα στο Πέτα και τη διάλυση του «Τάγματος των Φιλελλήνων», στα τέλη του 1822, πήρε την απόφαση να επιστρέψει στη Γαλλία.²⁸ Παρ' όλα αυτά επέστρεψε στην Ελλάδα το 1825, συνοδεύοντας εθελοντές και πολεμοφόδια για τον Αγώνα. Το 1826, σύμφωνα με τις σημειώσεις του Henri Fornèsy, έλαβε μέρος στη μάχη του Χαϊδαρίου, όπου τραυματίστηκε από εκφυροσκόρηση της καρμπίνας του.²⁹ Το 1828, ακολούθησε ύστερα από αίτησή του το εκστρατευτικό σώμα του στρατηγού Maison στον

Μωριά, αναλαμβάνοντας το ρόλο του επίσημου τυπογράφου του σώματος.³⁰ Με τη βοήθεια της τυπογραφικής μηχανής που είχε φέρει και την οποία εγκατέστησε τελικά στην Πάτρα, εξέδωσε τη γαλλόφωνη εφημερίδα *Le Courier d'Orient*, εφημερίδα εβδομαδιαία, πολιτική, εμπορική και λογοτεχνική, μία από τις πρώτες της Πάτρας και την πρώτη γαλλόφωνη σε ελεύθερο έδαφος. Η εφημερίδα αυτή κυκλοφόρησε μέχρι το τέλος του 1829 και έκτοτε αντικαταστάθηκε από την εφημερίδα *Le Courier de la Grèce*.³¹

Ο ταγματάρχης Maurice Persat είναι ένας άλλος αξιωματικός Γάλλος, «ημι-αμειβόμενος» του οποίου η περίπτωση είναι πολύ ενδιαφέ-

28 Στο ίδιο, Τόμος II, σελ. 315 και 461.

29 FORNÈSY Henri, *Le monument des philhellènes*, «Catalogue nominatif des philhellènes qui ont quitté la Grèce», n° 95, 1860, χειρόγραφο υπ' αριθμ. 1697, Εθνική Βιβλιοθήκη.

30 ΘΕΜΕΛΗ-ΚΑΤΗΦΟΡΗ Δέσποινα, *Το Γαλλικό Ενδιαφέρον για την Ελλάδα στην Περίοδο του Καποδίστρια 1828-1831*, Αθήνα, εκδ. Επικαιρότητα, 1987, σελ. 85.

31 Βλ. σχετικά: ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Γεώργιος, «Αι εφημερίδες *Courier d'Orient-Le Courier de la Grèce*», Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος, τόμ. 21, 1978, σελ. 469-497.

Οι αναμνήσεις του ταγματάρχη Persat.

ρουσα. Για αυτόν ο Henri Fornèsy γράφει ότι ήταν «πρώην λοχαγός του ιππικού στη Γαλλία» με «χαρακτήρα ανήσυχος και περιπετειώδης».³² Ταξίδευε και αυτός με το πλοίο που είχε ναυλώσει ο Thomas Gordon, μαζί με τον Voutier τον οποίο ονομάζει ως «ένα από τους Γάλλους Φιλέλληνες της πρώτης στιγμής», καθώς και με άλλους Έλληνες οι οποίοι έρχονταν στην Ελλάδα προκειμένου να καταταγούν στο Στρατό.

Κατά συνέπεια, στα Απομνημονεύματά του περιγράφει την ίδια πορεία μέχρι την άφιξή του στο στρατόπεδο της Καλαμάτας. Μονάχα ο τόνος της περιγραφής του είναι εντελώς διαφορετικός από εκείνον του Voutier, τον οποίο δεν παραλείπει να κριτικάρει ειρωνικά αρκετές φορές.³³ Όσον αφορά τον Υψηλάντη, αναφέρει ότι τους επεφύ-

λαξε θερμή υποδοχή και ότι μόλις έφτασαν όλο το στρατόπεδο πήρε τα όπλα για να τους χαιρετίσει με πυροβολισμούς που διήρκησαν σχεδόν μια ώρα ως ένδειξη χαράς και ευγνωμοσύνης. Γράφει σχετικά: «Αλλά παρόλο που έλειπαν από τον Πρίγκιπα τα δώρα της φύσης, είχε άλλα χαρίσματα πολύ ανώτερα στην ψυχή και στα συναισθήματα, καθώς είχε μια γενναιότητα καθαρά γαλλική, αν και πιο εξεζητημένη, και ο πατριωτισμός του ήταν αληθινός και χωρίς δόλο. Ήταν επίσης πολύ ανώτερος στη μόρφωση από όλους τους Έλληνες που είχα γνωρίσει στην Ελλάδα».³⁴

Αυτό που κρατάμε από τα Απομνημονεύματά του είναι η περιγραφή των παλικαριών («rallikares»), δηλαδή των ασκεριών του Κολοκοτρώνη, του Πέτρου Μαυρομικάλη και του Γιατράκου, λέγοντας ότι οι πολεμιστές ήταν οπλισμένοι με τουφέκια χωρίς ξιφολόγη και μερικοί από αυτούς διέθεταν γιαταγάνια και πιστόλες.³⁵ Αναφέρει επίσης τα ονόματα πλήθους άλλων Γάλλων Φιλελλήνων που βρίσκονταν στο στρατόπεδο εκείνη την εποχή, όπως ο Delavillasse, ο Blondel και ο Raybaud³⁶, ο Margeski³⁷, ο Justin, ο Guilbert, ο Delaurey, ο Eustache Micolon, ο Monier, ο Volguemont και ο Chauvassagne.³⁸ Ο Υψηλάντης, μετά την πολιορκία του Ναυπλίου, «είχε την καλοσύνη» να ονομάσει τον Persat ταγματάρχη και πρώτο υπασπιστή του. Ονόμασε επίσης τους κυρίους Chauvassagne, Eustache Micolon και Delaurey υπασπιστές του.³⁹

Παρ' όλα αυτά, μετά την αναχώρηση του Baleste και πολλών άλλων Φιλελλήνων, κυρίως Γερμανών που εγκατέλειψαν την Ελλάδα εκείνη την εποχή, δίνει και αυτός την παραίτησή του και αναχωρεί για τη Γαλλία μαζί με άλλους Γάλλους, μεταξύ των οποίων οι Justin, Guilbert, Delaurey, Eustache Micolon κτλ.⁴⁰ Επίσης, ο Paulet και ο Vidal.⁴¹ Ο λόγος της αναχώρησής του είναι η γνωριμία του και η σύνδεσή του με μια Τουρκάλα που ονομαζόταν Adélé.

34 Στο ίδιο σελ. 81.

35 Στο ίδιο σελ. 82.

36 Στο ίδιο σελ. 87.

37 Στο ίδιο σελ. 93.

38 Στο ίδιο σελ. 94. Βλ. επίσης, RAYBAUD Maxime, ο.π., Τόμος II, σελ. 23.

39 PERSAT Maurice, ο.π. σελ. 98.

40 Στο ίδιο σελ. 104.

41 Στο ίδιο σελ. 108.

32 FORNÉS Y Henri, *Le monument des philhellènes*, «Catalogue nominatif des philhellènes qui ont quitté la Grèce», n° 88, 1860, χειρόγραφο υπ' αριθμ. 1697, Εθνική Βιβλιοθήκη.

33 Βλ. PERSAT Maurice, *Mémoires du Commandant Persat*, 1806 à 1844, Paris, Plon-Nourrit & Co, 1910, σελ. 80, 83 και 87.

Έχοντας χάσει την οικογένειά της, προσπαθεί να τη σώσει και την παίρνει μαζί του. Απογοητευμένος από την τύχη που τον περίμενε στην Ελλάδα, φεύγει παίρνοντας μαζί του την Adélé. Όταν φτάνει στη Μασσαλία, προσπαθεί να μεταπείσει ένα μεγάλο αριθμό φιλελλήνων οι οποίοι ετοιμάζονταν να φύγουν για την Ελλάδα και μαρτυρά ότι δέχτηκε και απειλές κατά της ζωής του για την πράξη του αυτή. Την ίδια στιγμή εκφράζει επίσημα την επιθυμία του να παντρευτεί την Adélé την οποία ονομάζει εις το εξής με το γαλλικό «Adèle».

Σύμφωνα με τη μαρτυρία του, φαίνεται ότι οι Φιλέλληνες διατηρούσαν σχέσεις με Τουρκάλες γυναίκες τις οποίες στη συνέχεια πουλούσαν.⁴² Ο ίδιος επιστρέφει εντούτοις στην Ελλάδα δύο φορές, μία φορά αφού επανεντάχθηκε στον Γαλλικό Στρατό το 1828-1829 με το εκστρατευτικό σώμα του Μωριά και μία, κατά το 1831-1833, ως μέλος εκστρατευτικού σώματος το οποίο είχε σταλεί για να βοηθήσει στη διατήρηση της τάξης, μετά το χάος που δημιουργήθηκε έπειτα από τη δολοφονία του Κυβερνήτη και μέχρι την άφιξη του Όθωνα. Στο ενδιάμεσο διάστημα, συμμετείχε στην κατάκτηση της Αλγερίας.⁴³

Μια τελευταία εικόνα που θα πρέπει να αναφέρουμε εδώ είναι –σε αντίθεση με το ό,τι συνήθως πιστεύεται– η δραματική κατάσταση στην οποία βρισκόταν μεγάλος αριθμός από τους φιλέλληνες που έφτασαν στην Ελλάδα, και οι οποίοι πλήττονταν από τις στερήσεις και τη μιζέρια. Γράφει επ'αυτού: «Οι περισσότεροι από τους Φιλέλληνες ήρθαν στην Ελλάδα χωρίς χρήματα και χωρίς όπλα, και εκείνο τον καιρό δεν υπήρχαν ούτε ταμεία ούτε καταστήματα. Βλέπαμε επομένως στις υπαίθριες αγορές Έλληνες να πουλούν τα ρούχα και τα υποκάμισα αυτών που δεν είχαν τίποτε, ενώ εκείνοι που είχαν φέρει όπλα τα πουλούσαν επίσης, για να αγοράσουν ψωμί».⁴⁴

Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει επίσης στον Φιλέλληνα Delavillasse, για τον οποίο ο Maxime Raybaud εκφράζει τα θερμότερα αισθήματα. Ο Henri Fornèsy στις σημειώσεις του

για τους Φιλέλληνες γράφει ότι ήταν «Φιλέλληνας του 1822. Έχειρε καλής φήμης σαν στρατιώτης. Έφερε το βαθμό του Συνταγματάρχη στα άτακτα στρατεύματα».⁴⁵ Αποτελεί ιδιάζουσα περίπτωση Φιλέλληνα καθώς κατάφερε να υιοθετήσει τα έθιμα και τις συνήθειες των ατάκτων πολεμιστών και έγινε και ο ίδιος ένας γενναίος αρματολός. Ο Maxime Raybaud γράφει για αυτόν τα εξής:

Η επιτυχία αυτή οφείλεται σε μεγάλο μέρος στο γενναίο Delavillasse, ο οποίος, επικεφαλής μερικών άτακτων Μωραϊτών, εισχώρησε πρώτος στην πόλη και κατεδίωξε τον εχθρό μέχρι έξω από τα τείχη του φρουρίου. Όντας ικανοποιημένος λίγο, από τις υπηρεσίες στις οποίες θα έπρεπε να περιοριστεί με τους στρατιώτες του, ημιτακτικούς, σχεδόν πάντα δυσαρεστημένους, υποσιτισμένους και κακοπληρωμένους, ο Αξιωματικός αυτός αποφάσισε, λίγες εβδομάδες μετά την επιστροφή του Υψηλάντη στην Τριπολιτσά, να εγκαταλείψει το Τάγμα του Baleste για να πάει λίγο έξω από την Πάτρα. Λόγω της γενναιοτήτάς του γρήγορα συγκέντρωσε γύρω του μια εκατοστή από τους αρματολούς της Αχαΐας. Εγκαταλείποντας τη στολή του για να ντυθεί με τα ρούχα των κλεφτών, τα κατεχοκίη ρούχα του πολέμου, ακολουθούσε σε όλους τους τομείς τα έθιμα των νέων πολεμικών συντρόφων του, μοιραζόταν μαζί τους τις δυσκολίες, τις στερήσεις, ακόμα και αυτή την ολοκληρωτική απουσία καθαριότητας που χαρακτηρίζει τον τρόπο ζωής τους.

Και εξηγεί ότι «σε αυτήν την εύκολη εγκατάλειψη των πολιτισμένων συνηθειών προς χάρη τόσο σκληρών εθίμων, κρύβεται ίσως μια μεγαλύτερη αξία από εκείνη που μπορούμε εξ αρχής να φανταστούμε, αξία που γίνεται κατανοητή καλύτερα αν αναλογιστούμε ότι είναι ο μόνος ξένος που κατάφερε να προσαρμοστεί σε αυτό τον τρόπο ζωής».⁴⁶

45 FORNÈSY Henri, *Le monument des philhellènes*, «Catalogue nominatif des philhellènes qui ont quitté la Grèce», n° 68, 1860, χειρόγραφο υπ'αριθμ. 1697, Εθνική Βιβλιοθήκη.

46 RAYBAUD Maxime, ο.π. Τόμος II, σελ. 39. Χαρακτηριστικό της ένδειας της εποχής είναι επιστολή του Delavillasse προς τον Ιωάννη Κωλέττη, Υπουργό Πολέμου, με την οποία ζητά να του αποστείλει «φάρμακο από καπνό και ένα υποκάμισο γαλλικό ή αλβανικό». *Αρχείο Ιωάννη Κωλέττη Τόμος Α', Μέρος Πρώτο, Αύγουστος 1788-Ιούνιος 1824*, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα, 1996, σελ. 215-216. έγγρ. υπ'αριθμ. 250, 28 Απριλίου/10 Μαΐου 1822.

42 Έτσι, μιλώντας για τον Vautier, γράφει: «είχε, είναι αλήθεια, μια Τουρκάλα γυναίκα, όπως και οι περισσότεροι φιλέλληνες και νομίζω ότι δεν την πούλησε όπως έκαναν οι υπόλοιποι», Στο ίδιο σελ. 87.

43 BARAU Denys, ο.π. σελ. 53.

44 PERSAT Maurice, ο. π. σημείωση (1) σελ. 93.

«Ο αξιωματικός αυτός, για μάρτυρες των λαμπρών πράξεών του δεν είχε παρά ανθρώπους που τον ξέχασαν: πάρα πολλές φορές, είδε να πέφτουν Τούρκοι από τα χτυπήματά του, όμως αφήνει στους φίλους του τη φροντίδα να το καταστήσουν γνωστό στην κοινή γνώμη».⁴⁷ Και πράγματι, φαίνεται ότι ο Hyacinthe Delavillasse συνέχισε τη δράση του στην Ελλάδα και πιο συγκεκριμένα στη Ρούμελη για πολλά χρόνια. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται από επιστολή που απέστειλε προς τον Υπουργό Πολέμου στις 31 Μαΐου/12 Ιουνίου 1830 και η οποία διατηρείται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους. Με την επιστολή του αυτή, ζητά από τον Υπουργό να επιτρέψει την κατάταξή του στο «Τυπικόν Σώμα» το οποίο είχε οργανώσει ο Στρατηγός Gerard, σώμα που συγκέντρωσε μεγάλο αριθμό πρώην ατάκτων πολεμιστών.⁴⁸

Ακολουθώς ο αριθμός των Φιλελλήνων θα αυξηθεί, ώστε θα αποτελέσουν ιδιαίτερο Τάγμα με επίτιμο αρχηγό τον Μαυροκορδάτο. Δημιουργείται το πρώτο Σύνταγμα Πεζικού βάσει νόμου της Συνελεύσεως της Επιδαύρου 1822, στο οποίο επιβάλλεται επίσημα ο γαλλικός Στρατιωτικός Κώδικας, ελλείψει ελληνικού, και η γαλλική ποινική νομοθεσία. Αξίζει να αναφέρουμε εδώ ότι η χρήση της γαλλικής στρατιωτικής και ποινικής νομοθεσίας στην Ελλάδα ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη. Ο Χρήστος Βυζάντιος, εκτός από ιστοριογράφος του Τακτικού Σώματος, είναι ο αξιωματικός εκείνος που πρώτος συγκέντρωσε τη γαλλική στρατιωτική νομοθεσία που εφαρμόζονταν τότε στον Ελληνικό Στρατό και την εξέδωσε σε μια συλλογή.⁴⁹ Ένας άλλος Στρατοδίκης, ο Πέτρος Κυράλης, μεταφράζοντας μια «*Συλλογή ζητημάτων του Στρατιωτικού Δικαίου*» του Chenier θα επισημάνει στον πρόλογο του έργου του, απευθυνόμενος προς τον Βασιλέα Όθωνα, την ανάγκη αναθεώρησης της γαλλικής στρατιωτικής νομοθεσίας που εφαρμοζόταν στην Ελλάδα για 50 χρόνια χωρίς τροπο-

ποιήσεις, ενώ στη Γαλλία η ίδια νομοθεσία είχε επικαιροποιηθεί και ανανεωθεί.⁵⁰

Επίσης, νομιμοποιήθηκε η κατάταξη των Φιλελλήνων οι οποίοι κέρδισαν δύο βαθμούς και ίδια δικαιώματα με τους Έλληνες. Συνολικά στην Κόρινθο εκείνη την εποχή υπηρετούσαν 300 Φιλέλληνες, εκ των οποίων οι 56 ήταν Γάλλοι.⁵¹ Άλλοι επιφανείς Φιλέλληνες ήταν, εκτός των προαναφερομένων, ο Francois Gaillard και ο Louis-Stanislas Daniel, οι οποίοι υπηρέτησαν ως υπασπιστές του Δημήτριου Υψηλάντη.

Ο Francois Gaillard (1793-1863), Φραγκίσκος Γκραιγιάρ στα ελληνικά, λοχαγός του Επιτελείου του Μαυροκορδάτου, ήταν ένας από τους Γάλλους Φιλέλληνες που εγκαταστάθηκαν μόνιμα στην Ελλάδα.⁵² Ήταν αξιωματικός του Μηχανικού, απόφοιτος της Στρατιωτικής Σχολής του Παρισιού και υιός Συνταγματάρχη του Γαλλικού Στρατού. Έχοντας τεθεί σε διαθεσιμότητα μετά το 1820, έφτασε στο Άργος στις 20 Νοεμβρίου 1821, αφού αποβιβάστηκε αρχικά στην Καλαμάτα μαζί με άλλους Γάλλους: τον Chauvassaigne, τον Micolon, τον Delorey (ή Delaurey), τον Paulet (νεαρό χειρούργο από το Nancy) και τον Volgemuth.⁵³ Συμμετείχε σε μία αποστολή στην Αθήνα μαζί με τον Raybaud⁵⁴ και έλαβε μέρος και στην άλωση του Μεσολογγίου, τον Οκτώβριο του 1822, μαζί με τους Daniel, Renecke και Brengeri.⁵⁵ Το 1823 έφυγε μαζί με τον Daniel για τη Γαλλία, έχοντας πάρει παρατεταμένη άδεια, όμως ξαναγύρισε το 1824 στο Μεσολόγγι, προτού φύγει εκ νέου για τη Γαλλία, πάλι μαζί με τον Daniel. Είχε σταλεί αυτή τη φορά, όμως, από τον Δημήτριο Υψηλάντη με σκοπό να κινητοποιήσει τους φιλελληνικούς κύκλους του Παρισιού προς όφελος του

50 ΚΥΡΑΛΗΣ Π. *Εγχειρίδιον των Πολεμικών Συμβουλιών ή Συλλογή ζητημάτων του Στρατιωτικού Δικαίου, Μεταφρασθέν εκ του Γαλλικού*, Εν Αθήναις, 1851.

51 ΖΟΥΒΑ Παναγή, ο.π. σελ. 65.

52 Σχετικά με τη ζωή του και τις πολιτικές του ιδέες για την ανάπτυξη της Ελλάδος βλ. ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Χαρίκλεια, *Ο Σαιν-σιμονιστής Francois Gaillard περί των ελληνικών πολιτικών πραγμάτων*, ανάπτυχον εκ του 22ου τόμου του Δελτίου Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος, Αθήναι, 1979, σελ. 368-394.

53 RAYBAUD Maxime, ο.π. Τόμος II σελ. 23 και 43.

54 Στο ίδιο σελ. 232.

55 Στο ίδιο σελ. 459.

47 RAYBAUD Maxime, ο.π. Τόμος I, σημείωση σελ. 258.

48 ΓΑΚ, Γραμματεία Στρατιωτικών, Φ. 12, επιστολή της 31 Μαΐου/12 Ιουνίου 1830.

49 ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ Χρήστος, *Συλλογή Στρατιωτικών Νόμων και Διατάξεων. Από το 1821 μέχρι του 1853*, Αθήνα, χ. ε, 1853.

Η λίστα Φιλελλήνων του Στρατηγού Μακρυγιάννη.

ζητήματος της Ελλάδας.⁵⁶ Και αυτό γιατί τόσο ο Υψηλάντης όσο και ο Κωλέττης δεν είχαν αποδεχτεί το *Ψήφισμα Υποτέλειας* προς την Αγγλία και εργάζονταν για την ενδυνάμωση της γαλλικής επιρροής στην Ελλάδα, συνεπικουρούμενοι από τους Γάλλους εθελοντές που εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα της γαλλικής διπλωματίας. Όταν επέστρεψε στην Ελλάδα, πήρε μέρος στη μάχη στους Μύλους όπου τραυματίστηκε. Συνέχισε να υπηρετεί στον Στρατό του Δημητρίου Υψηλάντη και λέγεται μάλιστα ότι τέθηκε επικεφαλής ενός κινήματος τον Δεκέμβριο του 1826 που σκοπό είχε την εγκαθίδρυση στρατιωτικής κυβέρνησης υπό τον Υψηλάντη.⁵⁷ Κατά την καποδιστριακή περίοδο, υπηρέτησε ως αρχηγός Επιτελών στο Στράτευμα της Ανατολικής Ελλάδας και συμμετείχε στη μάχη των Θηβών αλλά και στις Πέτρες το 1829. Κατά την περίοδο της διακυβέρνησης

56 ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ Νικολάου, ο.π., τόμος Β', σελ. 237.
57 ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Χαρίκλεια, ο.π., σελ. 372.

του Αυγουστίνου Καποδίστρια, ανέλαβε τη μυστική αποστολή να διαβιβάσει στον Στρατηγό Γυιέθέου παρακλήση των φιλογαλλικών κύκλων του Ναυπλίου, για πρόταση Γάλλου μονάρχη ο οποίος θα αναλάμβανε το στέμμα της Ελλάδας.⁵⁸ Η αποστολή αυτή ήταν ιδιαίτερα σημαντική, καθώς έλαβε χώρα σε μία περίοδο όπου, μετά την παραίτηση του Δούκα Λεοπόλδου του Σαξ-Κόμπουργκ, πραγματοποιούνταν διαρκείς συσκέψεις στο Λονδίνο, όπου υποστηρίζονταν δύο υποψηφιότητες για το στέμμα της Ελλάδας, αυτή του Βυρτεμβεργιανού Πρίγκιπα Παύλου και αυτή του Όθωνα της Βαυαρίας. Μετά την αναχώρηση του Αυγουστίνου Καποδίστρια, ο λοχαγός Graillard ανέλαβε, ύστερα από εισήγηση του Υψηλάντη, τη διοίκηση του Τακτικού Στρατού.⁵⁹

Κατά την περίοδο της βασιλείας του Όθωνα, ο Graillard ονομάστηκε αρχηγός του στρατιωτικού οίκου του βασιλιά και στη συνέχεια τέθηκε επικεφαλής της πρώτης Εθνικής Χωροφυλακής που ο ίδιος οργάνωσε σύμφωνα με τα γαλλικά πρότυπα τον Ιούνιο του 1833.⁶⁰ Έμεινε σε αυτή τη θέση μέχρι το 1834, αλλά τέθηκε γρήγορα σε διαθεσιμότητα πιθανότατα λόγω των σαινισμονιστικών του ιδεών, τις οποίες η Αντιβασιλεία φυσικά δεν ενέκρινε. Ανέλαβε και πάλι χρέη διοικητού της Χωροφυλακής για ένα σύντομο διάστημα, το 1848.

Αυτό που είναι πιο σημαντικό αδιαμφισβήτητα, είναι η προσπάθειά του να συμβάλει στην ανάπτυξη της ελληνικής κοινωνίας, την οποία είχε μελετήσει κατά τη διάρκεια της μακροχρόνιας παραμονής του στην Ελλάδα. Ο καρπός των σκέψεών του με τίτλο *Υπόμνημα σχετικά με τον νόμο για την ανάπτυξη του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού* υπεβλήθη στον Όθωνα, λίγο πριν αναλάβει τα καθήκοντά του ως μονάρχης, προκειμένου να το λάβει υπόψη για τη διακυβέρνηση του νέου ελληνικού κράτους.

58 Στο ίδιο σελ. 373.

59 Βλ. παρακάτω.

60 Για τη δημιουργία της Χωροφυλακής με βάση τους αντίστοιχους γαλλικούς κανονισμούς βλ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ Σ. Κωνσταντίνου, *Ιστορία Ελληνικής Βασιλικής Χωροφυλακής 1833-1967*, Τόμος Α', εκδ. Οίκος Χρηματοστήριον του βιβλίου Γ. Λαδιάς κ' ΣΙΑ ΕΠΕ, Αθήνα, 1964, σελ. 67-104. Η μετάφραση των κανονισμών στα ελληνικά και γερμανικά ανετέθη στον Ταγματάρχη Σκαρλάτο Σούτσο. Βλ. επίσης, ΚΤΕΝΙΑΔΗ Σ. Νικολάου, *Ελληνική Χωροφυλακή, Ιστορικά Σελίδες*, Τόμος πρώτος, 2η έκδοσις, Αθήνα, 1960, σελ. 71-80.

Κάρολος Φαβιέρος.

Δυστυχώς, οι προτάσεις του, αρκετά προοδευτικές, δεν εισακούστηκαν.⁶¹ Ο Graillard ανέλαβε έκτοτε άλλες κατώτερες θέσεις. Πέθανε στην Κηφισιά, στις 9 Μαΐου 1863 φέροντας τον βαθμό του Αρχιστρατήγου εν αποστρατεία και έχοντας αποκτήσει την ελληνική υπηκοότητα.

Ο συμπατριώτης του, Louis Stanislas Daniel, καταγόταν από την Beauvais, ήταν αξιωματικός του Γαλλικού Στρατού, ημι-αμειβόμενος στην αρχή και στη συνέχεια τέθηκε σε αποστρατεία το 1821. Ήρθε στην Ελλάδα το 1821 μαζί με τον François Graillard και κατατάχθηκε στον Ελληνικό Στρατό υπό τις διαταγές του Στρατηγού Normann. Πολέμησε στο Μεσολόγγι τον Οκτώβριο του 1822 και

στο Πέτα. Στη συνέχεια, πέρασε στην υπηρεσία του Υψηλάντη και συμμετείχε στις προαναφερθείσες προσπάθειες, μαζί με τον Graillard, για την ενίσχυση της γαλλικής επιρροής στην Ελλάδα. Έφερε τον τίτλο του υπασπιστή στο Στράτευμα του Υψηλάντη στην Ανατολική Ελλάδα αλλά εγκατέλειψε τη δράση του στις 24 Ιουνίου 1829. Πέθανε στο Ναύπλιο στις 21 Δεκεμβρίου 1829 (ή σύμφωνα με μία άλλη εκδοχή, πέθανε το 1831, από λοιμό).⁶²

Μετά την καταστροφή του Τάγματος των Φιλελλήνων στο Πέτα τον Ιούλιο του 1822 και μέχρι το 1825 που θα αναλάβει την αρχηγία του Στρατού ένας άλλος Φιέλληνας, ο Κάρολος Φαβιέρος, το Τακτικό Σώμα σχεδόν θα διαλυθεί λόγω έλλειψης πόρων και οι άνδρες του θα ενσωματωθούν στα άτακτα στρατεύματα.

61 ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Χαρίκλεια, ο.π., σελ. 387. Το Υπόμνημα βρίσκεται στο ίδιο, σελ. 395 κ.ε. Υφίσταται όμως και μία άλλη εκδοχή του στην Εθνική Βιβλιοθήκη, στο Τμήμα Χειρογράφων με ταξιδιωτικό αριθμό 3159 και τίτλο: *Μελέτη επί των Ηθών των Νέων Ελλήνων.*

62 ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Χαρίκλεια, ο.π. σημείωση υπ'αριθμ. 2, σελ. 370-371.

«Η Ελλάς Ευγνωμονούσα» του Θεόδωρου Βρυζάκη (1858).

Οι Γάλλοι Φιλέλληνες στον Τακτικό Στρατό υπό τον Κάρολο Φαβιέρο και οι Αξιωματικοί της Γαλλικής Στρατιάς του Μωριά (1825-1831)

Ο βαρόνος Charles-Nicolas Fabvier ή Φαβιέρος, ο πιο γνωστός Γάλλος Φιλέλληνας στρατιωτικός, βρισκόταν στην Ελλάδα ήδη από τον Δεκέμβριο του 1824 σε μυστική αποστολή της Γαλλικής Κυβέρνησης με το ψευδώνυμο Borel ή Morel.⁶³ Το 1825, μετά την καταστροφή της Πελοποννήσου από τον Ιμραήμ, η ελληνική κυβέρνηση θα του αναθέσει επίσημα τη διοργάνωση του Στρατού. Ο Φαβιέρος θα φέρει μαζί του ένα δεύτερο κύμα Φιλελλήνων, οι περισσότεροι από τους οποίους ήταν πρώην στρατιωτικοί και όχι ρομαντικοί ιδεαλιστές. Πρόκειται πλέον για ανοικτή επιβολή της γαλλικής επιρροής στον Στρατό. Εν μέσω αντιδράσεων από τους Έλληνες αξιωματικούς –πολλοί από τους οποίους είχαν εκπαιδευτεί στη Γαλλία– θα αναπτύξει εντυπωσιακά το Στράτευμα προσπαθώντας να παρέχει τα αναγκαία ώστε να μη λιποτακτούν οι στρατιώτες, βοηθούμενος αποκλειστικά από τις συνδρομές της «Ελληνικής Εταιρείας του Παρισιού». Για την καλύτερη οργάνωσή του θα μεταφέρει το Στράτευμα στα Μέθανα, σε χώρο που θα ονομαστεί *Τακτικούπολη*. Στις μέρες του ο Τακτικός Στρατός θα φτάσει τους 4.000 άνδρες.⁶⁴ Η εκπαίδευσή τους βασιζόταν στον γαλλικό κανονισμό εκστρατείας του 1818 και ακολουθούσαν η γαλλική ιεραρχία βαθμών που δεν προϋπέθετε χρονικό διάστημα παραμονής σε κάθε βαθμό, αλλά την προαγωγή ύστερα από κένωση της θέσης.

Παράλληλα, το 1825 θα λειτουργήσει στο Ναύπλιο εργοστάσιο επισκευής τυφεκίων και πυροβόλων υπό τον Γάλλο αξιωματικό P. L. Arnauld, με υλικά που είχε φέρει ο ίδιος από τη Γαλλία⁶⁵, ενώ θα συγκροτηθεί και Στρατιω-

τικό Νοσοκομείο στα Αμπελάκια από τον Γάλλο ιατρό Étienne-Maurice Bailly, ο οποίος θα είναι υπεύθυνος και για τη διανομή της στρατιωτικής και οικονομικής βοήθειας από τη Γαλλία. Ο Bailly, μαζί με τον ανιψιό του Félix Blondeau, θα επιτύχει τη διάσωση πάνω από 30.000 ατόμων από ασθένειες και θα συμβάλει στη συστηματική οργάνωση της ιατρικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα.⁶⁶ Οι Γάλλοι γιατροί και φαρμακοποιοί που δραστηριοποιούνταν εκείνη την εποχή στον Ελληνικό Στρατό και για τους οποίους έχουμε πληροφορίες είναι 17⁶⁷, ενώ συνολικά γνωρίζουμε τα ονόματα 48 Γάλλων στρατιωτικών που υπηρετούσαν στον Τακτικό στρατό υπό τον Φαβιέρο.⁶⁸ Η εκπαίδευση των στρατιωτικών θα ανατεθεί στον Γάλλο αξιωματικό Mailliet ή Mayes, ο οποίος θα ιδρύσει εντός του Στρατεύματος ένα «Σχολείο Διοίκησης» (École d'Administration) διδάσκοντας το Γαλλικό Σύστημα Επιμελητείας του Στρατού.⁶⁹ Μέσα σε αυτό το Τακτικό Σώμα, εντάχθηκε και ένα μικρό Σώμα Ιππικού υπό τη Διοίκηση του Γάλλου Επίλαρχου Angely Régnault-de-St-Jean, ο οποίος είχε φέρει από τη Γαλλία τα μέσα που ήταν αρχικά απαραίτητα για τη συγκρότηση του Σώματος.⁷⁰

Ο Φαβιέρος θα συμμετάσχει με το Τακτικό Σώμα σε διάφορες πολεμικές επιχειρήσεις, άλλες επιτυχημένες άλλες όχι, η σπουδαιότερη εκ

66 Για το φιλελληνικό έργο και τη ζωή του Bailly βλ. ΠΡΟΒΑΤΑ Δέσποινα, *Bailly Étienne-Marin 1796-1837, ένας σαινισμιονιστής στην επαναστατημένη Ελλάδα*, Αθήνα, εκδ. Σοκόλη, 2008.

67 Βλ. ΠΟΥΡΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ Κ. Γεωργίου, *Ιατρική και Ιατροί κατά την Εθνεγερσίαν* (Ανάτυπον από το περιοδικόν ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ, Χριστούγεννα 1970, τεύχος 1043), Αθήνα 1970, και κυρίως σελ. 13.

68 Με βάση όλους τους καταλόγους στο έργο του FORNÉSY Henri, *Le monument des philhellènes*, 1860, χειρόγραφο υπ'αριθμ. 1697, Εθνική Βιβλιοθήκη.

69 Για τη μέθοδο διδασκαλίας που ακολουθούσε βλ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ Σ. Χρήστου, ο.π., σελ. 94-95.

70 Ο Auguste Régnault (ή Régnaud) de St-Jean d'Angely όπως είναι το πλήρες όνομά του προερχόταν από οικογένεια με ευγενική καταγωγή. Μετά την ήττα στην Κάρυστο όπου το Σώμα του έχασε είκοσι περίπου άνδρες καθώς και τη φημισμένη σημαία του, την οποία είχαν κεντήσει Φιλελλήνιδες κόρες στο Παρίσι και είχε επιδοθεί στον ίδιο λίγο πριν την αναχώρησή του από τη Γαλλία, βαθιά λυπημένος, υπέβαλε την παραίτησή του και έφυγε για τη χώρα του. Εκεί συνέχισε την καριέρα του φτάνοντας μέχρι τον βαθμό του Στρατάρχη: ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ Σ. Χρήστου, ο.π., σελ. 120-121 και ANNINOY Μπάμπη, «Οι Φιλέλληνες του 1821», ο.π., σελ. 150.

63 ST-CLAIR William, *That Greece might still be free: The Philhellenes in the War of Independence*, vol. 1, Oxford University Press, 1972, σελ. 247.

64 ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ιστορία του Ελληνικού Στρατού, 1821-1997*, Αθήνα, ΔΙΣ, 1997, σελ. 10 και ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ Σ. Χρήστου, ο.π., σελ. 100-101, 139.

65 ΓΕΣ/ΔΙΣ, ο.π., σελ. 10 και ANNINOY Μπάμπη, «Οι Φιλέλληνες του 1821», ο.π., σελ. 238.

των οποίων είναι η επιχείρηση για την άρση του αποκλεισμού της Ακροπόλεως από τους Τούρκους το 1826. Θα αποχωρήσει εν μέσω θλίψης από την Ελλάδα το 1827, αλλά θα επανέλθει με τη Στρατιά του Μωριά το 1828 ζητώντας να του δοθεί πλήρης ελευθερία δράσης από τον Κυβερνήτη. Τελικά, θα αναχωρήσει και πάλι, αυτή τη φορά οριστικά, κατόπιν διαφωνίας με τον Κυβερνήτη.⁷¹

Η άφιξη της Γαλλικής Στρατιάς του Μωριά υπό τον Γάλλο Στρατηγό Maison τον Αύγουστο του 1828 θα αποτελέσει την πιο ξεκάθαρη έκφραση επιβολής της γαλλικής πολιτικής στα ελληνικά πράγματα. Σε εκτέλεση του πρωτοκόλλου του Λονδίνου του 1828 θα αποβιβαστεί στην Πελοπόννησο η Γαλλική Στρατιά του Στρατηγού Maison αποτελούμενη από 15.000 άτομα, έργο της οποίας θα είναι η εκκένωση της Πελοποννήσου από τα αιγυπτιακά στρατεύματα και η αποκατάστασή της. Με την άφιξη της, η γαλλική κυβέρνηση θα υποβάλει στον Κυβερνήτη αίτημα για την οργάνωση του Ελληνικού Στρατού με γαλλική οικονομική βοήθεια της τάξεως των 100.000 φράγκων το μήνα, υπό την προϋπόθεση ότι ο Διοικητής θα είναι Γάλλος, αλλά και ο διαχειριστής της βοήθειας. Έργο επίσης του Γάλλου Διοικητού θα είναι και η εκπόνηση σχεδίου για την απορρόφηση των ατάκτων και την «τακτικοποίησή» τους.⁷² Μετά από συμφωνία με τον Κυβερνήτη, τον Ιούλιο του 1829, διορίστηκε τελικά επικεφαλής του Στρατεύματος ο Συνταγματάρχης Camille-Alphonse Trézel⁷³ και η Επιμελητεία του Στρατού ανατέθηκε στον αξιωματικό Saint Martin.

Τα ποσά που δαπανήθηκαν επίσημα από τη γαλλική κυβέρνηση για την οργάνωση και συντήρηση του Τακτικού Στρατού ανέρχονται για

την τριετία 1828-1830 σε 6.623.960 φράγκα.⁷⁴ Όμως, η παροχή οικονομικής βοήθειας θα σταματήσει απότομα τον Ιούλιο του 1830, μετά τις πολιτικές αναταραχές στη Γαλλία και την αλλαγή του καθεστώτος. Παρ' όλα αυτά οι Γάλλοι, και παρά την πίεση των Άγγλων, θα πετύχουν την παραμονή μέρους της Στρατιάς (5.000 από τις 14.000 άνδρες) στην Πελοπόννησο και μετά την εκκένωσή της. Επιθυμία του Κυβερνήτη ήταν η χρήση των στρατευμάτων αυτών προς απελευθέρωση της Εύβοιας και της Στερεάς. Το Σώμα αυτό μετονομάστηκε απροκάλυπτα σε «Ταξιαρχία Κατοχής του Μωρέως»⁷⁵ ενώ παράλληλα με διαταγή του Συνταγματάρχη Trézel εντάχθηκαν στον Ελληνικό Στρατό συνολικά 151 ή 156 Γάλλοι αξιωματικοί.⁷⁶ Ο Συνταγματάρχης Pellion ορίστηκε Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου, ο αξιωματικός Saint Martin παρέμεινε Στρατιωτικός Επιμελητής, ο Auguste Guerin διορίστηκε Στρατιωτικός Υποεπιμελητής, ο Pouchet ανέλαβε το οπλοστάσιο, ενώ επίσης θεσμοθετήθηκε μόνιμο στρατοδικείο το οποίο εφάρμοζε επισήμως τον γαλλικό στρατιωτικό ποινικό κώδικα. Οι στολές του Στρατού ήταν ίδιες με τις γαλλικές, το σύστημα προαγωγής επίσης. Ο Saint Martin, όπως και ο Mayes πρωτίτερα, οργάνωσε «Σχολή Διοίκησης» όπου Έλληνες αξιωματικοί, γνώστες της γαλλικής γλώσσας, διδάσκονταν την εφαρμογή του γαλλικού συστήματος λογιστικότητας και επιμελητείας. Οι αξιωματικοί αυτοί έδιναν όρκο στον Γάλλο προϊστάμενό τους, φορούσαν στολές όμοιες με των Γάλλων οικονομικών υπαλλήλων και συνέτασσαν τους λογαριασμούς στη γαλλική γλώσσα. Έτσι, «άπας ο Ελληνικός τακτικός στρατός τακτοποιηθείς κατ'ουδέν διέφερε του γαλλικού», όπως θα σημειώσει ο Χρήστος Βυζάντιος.⁷⁷ Τέλος, εφαρμόστηκε η υποχρεωτική στρατολογία και θεσπίστηκε ο θρησκευτικός όρκος για λόγους πειθαρχίας (ύστερα από πρόταση του Συνταγματάρχη Trézel).

Εκτός από τους ανωτέρω, θα φτάσουν στην Ελλάδα στα τέλη του 1827 κατόπιν αιτήσεως του Κυβερνήτη και υπόδειξης του Γάλλου Υπουργού

71 Για τα διάφορα στάδια των σχέσεων του Καποδίστρια και του Κάρουλου Φαβιέρου καθώς και την αλληλογραφία τους, βλ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ Σπυρίδων, «Ιω. Καποδίστριας και Καρ. Φαβιέρου», *Μνημοσύνη*, τόμος Β', Αθήνα, 1968-1969, σελ. 217-277.

72 ΜΠΑΛΩΤΗ Ξένη, *Μαιζών, ένας Μεγάλος Φιλέλληνας*, Αθήνα, Ελληνική Ευρωεκδοτική, 1993, σελ. 195. Για τις λεπτομέρειες της συμφωνίας βλ. ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ Βασίλης, «Ο Γαλλικός στρατός στην Πελοπόννησο», *Πελοποννησιακά*, τόμος ΙΒ', Αθήνα, 1976-1977, σελ. 87.

73 Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, αρ. 56, 22 Ιουλίου 1829.

74 ΛΟΥΚΟΣ Χρήστος, *Η αντιπολίτευση κατά του Κυβερνήτη Ιω. Καποδίστρια 1828-1831*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1988, σελ. 64-65.

75 ΘΕΜΕΛΗ-ΚΑΤΗΦΟΡΗ Δέσποινα, ο.π., σελ. 66.

76 Στο ίδιο, σελ. 67.

77 ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ Σ. Χρήστου, ο.π., σελ. 304-305.

Στολές του Πεζικού 1832.

Άμυνας, ο μηχανικός Σταμάτης Βούλγαρης και οι απόφοιτοι της Γαλλικής Πολυτεχνικής Σχολής Auguste-Théodore Garnot, ο γεωγράφος Jean-Pierre-Eugène-Félic Peytier και ο Jean-Henri Rauzié-Banne, προκειμένου να βοηθήσουν στην αρχιτεκτονική αναδόμηση της χώρας.⁷⁸ Ο Σταμάτης Βούλγαρης, αξιωματικός του Γαλλικού Στρατού μαζί με τον Garnot, θα καταρτίσουν το πολεοδομικό σχέδιο της Τριπολιτσάς και της Κορίνθου που ο Garnot θα ολοκληρώσει μόνος. Ο Βούλγαρης θα εκπονήσει το νέο σχέδιο της Πάτρας και μέρος του σχεδίου του Ναυπλίου.⁷⁹ Ο Peytier θα μείνει γνωστός στην Ελληνική Ιστορία για τους χάρτες της Πελοποννήσου αλλά και για το λεύκωμά του, ενώ ένας άλλος μηχανικός, ο Audoy, θα υπολογίσει με λεπτομέρεια όλα τα άυλα και υλικά μέσα που ήταν απαραίτητα για τη διάνοιξη της διώρυγας της Κορίνθου.⁸⁰ Ο Garnot θα τεθεί επικεφαλής του Σώματος Οχυρωματοποιίας και Αρχιτεκτονικής, το οποίο συστάθηκε το 1829 και αποτελείτο από 20 μόλις μέλη,

78 ΘΕΜΕΛΗ-ΚΑΤΗΦΟΡΗ Δέσποινα, ο.π., σελ. 44 και ΜΠΑΛΩΤΗ Ξένη, ο.π., σελ. 186.

79 KARDAMITSI-ADAMI Maro, «Les études des architectes Grecs en France: modèles, approches, influences», ανακοίνωση στο Συμπόσιο του «Fondation Hellénique de Paris», σελ. 2-3 διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://www.fondation-hellenique.fr>.

80 Υπόμνημα του Audoy στο Στρατηγό Maison, 11 Δεκεμβρίου 1828, στο ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ Βασίλης, ο.π., σελ. 95.

εκ των οποίων οι 12 αξιωματικοί, όλοι υψηλά αμειβόμενοι και με σπουδές στη Γαλλία, όπως και ο Εμμανουήλ Μανιτάκης και ο Εμμανουήλ Καλέργης. Ένας άλλος αξιωματικός του σώματος αυτού, ο Ιωάννης Γεννησαρλής, θα εγκαταστήσει κατά το διάστημα 1870-1875 το πρώτο σύστημα υδροδότησης στην Ελλάδα, φέρνοντας τους σωλήνες αποκλειστικά από τη Γαλλία.⁸¹ Τον Garnot θα αντικαταστήσει μετά την αποχώρησή του το 1830 ο Αριστείδης Βαλλιάνος.

Αξίζει να σημειωθεί ότι μέχρι το 1878 ο όρος «μηχανικός» ήταν κοινός τόσο για τον στρατιωτικό όσο και για τον πολιτικό μηχανικό. Ο πρώτος που χρησιμοποίησε τον όρο «πολιτικός μηχανικός» ήταν ο Τηλέμαχος Βλασσόπουλος το 1859, ο οποίος σε άρθρο του συγκρίνει τις σχολές αρχιτεκτονικής της Γαλλίας και της Ελλάδας καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η εκπαίδευση που παρέχόταν στο Σώμα Οχυρωματοποιίας και Αρχιτεκτονικής του Στρατού ήταν ανώτερη από εκείνη που παρέχόταν σε αντίστοιχες σχολές του Παρισιού. Ο διαχωρισμός μεταξύ πολιτικού και στρατιωτικού μηχανικού θα καθιερωθεί μετά το 1878 με τη σύσταση Σώματος Πολιτικών Μηχανικών που υπαγόταν στην Υπηρεσία Δημοσίων Έργων του Υπουργείου Εσωτερικών.⁸²

Τον Ιανουάριο του 1829 εξάλλου, ο Henri Rauzié θα υποβάλει σχέδιο νόμου στον Κυβερνήτη για τη δημιουργία Κεντρικού Πολεμικού Σχολείου (σημερινή Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων) στα πρότυπα της Γαλλικής Πολυτεχνικής Σχολής του Παρισιού. Το σχέδιο θα εγκριθεί και ο Rauzié θα αναλάβει τη διοίκηση της Σχολής. Τα μαθήματα που διδάσκονταν στη Σχολή ήταν πολύ εξειδικευμένα και για τη διδασκαλία τους χρησιμοποιούνταν εγχειρίδια απευθείας στα γαλλικά ή μεταφράσεις γαλλικών κανονισμών προσαρμοσμένων στα ελληνικά δεδομένα. Η θέση της γαλλικής γλώσσας ήταν εξέχουσα εκείνη την εποχή και η εκμάθησή της θεωρείτο απαραίτητη και επιβεβλημένη σε τέτοιο βαθμό, ώστε το

81 ASSIMACOPOULOU Fotini, CHATZIS Konstantinos and MAVROGONATOU Georgia, «Implanter les “ponts et chaussées” européens en Grèce: Le rôle des ingénieurs du corps du génie, 1830-1880», στο *Quaderns d'Història de l'Enginyeria*, Volum X, 2009, σελ. 331-350.

82 ASSIMACOPOULOU Fotini κ.α., ο.π., σελ. 333 και 337.

1832 μαθητής της Σχολής θα απευθύνει γράμμα προς τον Έλληνα Διοικητή της Σχολής γραμμένο στη γαλλική γλώσσα. Η ύλη των γαλλικών μαθημάτων τότε ήταν διπλάσια από την αντίστοιχη των ελληνικών.⁸³

Τέλος, τον Οκτώβριο του 1829 συγκροτήθηκε το «Σώμα των Ακολούθων», με νέους εκπαιδευόμενους από τα παιδιά των οπλαρχηγών, τα οποία υπηρετούσαν στο Σώμα αυτό ως αξιωματικοί. Το σώμα αυτό είχε αρχικά ορισθεί να συγκροτηθεί από 20 άτομα, όμως τελικά το σχέδιο δεν στέφθηκε με επιτυχία.⁸⁴ Επιπλέον, τον Νοέμβριο του 1829, ο Στρατηγός Τρέζελ αντικαταστάθηκε από τον Στρατηγό Gerard, ο οποίος επιφορτίστηκε με σχέδιο από τη Γαλλία για την «τακτικοποίηση» των ατάκτων. Ο Στρατηγός Gerard θεωρείται πατέρας του «Τυπικού Τάγματος», που επέβαλλε τη συνεκπαίδευση τακτικών και ατάκτων στρατιωτών ως μέσο για τη στρατιωτική κατάρτισή τους. Και το σχέδιο αυτό σταδιακά ναυάγησε.⁸⁵

Εκτός των ανωτέρω, ένας άλλος Γάλλος αξιωματικός με σημαντικό έργο ο οποίος δεν είναι πολύ γνωστός, ήταν ο Στρατηγός Dentzel ο οποίος έδρασε στη Ρούμελη (στη Στρατιά της Δυτικής Ελλάδας) αρχικά μαζί τον Άγγλο Στρατάρχη Church και στη συνέχεια αντικαθιστώντας τον, έχοντας υπό τις διαταγές του και άλλους Γάλλους αξιωματικούς. Ο Dentzel στην προσπάθειά του να καταπολεμήσει τις οικονομικές απάτες στον Στρατό, εισηγήθηκε στον Κυβερνήτη μια σειρά από προτάσεις, ανάμεσα στις οποίες συγκαταλέγονται και η ανάγκη για την έκδοση ταυτότητας και ατομικού μπτρώου για τους Στρατιωτικούς, πρόταση που εφαρμόστηκε.⁸⁶ Ο Αξιωματικός αυτός πέθανε στη Βόνιτσα από λοιμώδη ασθένεια το 1829.

83 ΚΑΣΤΑΝΗΣ Ανδρέας, *Η Στρατιωτική Σχολή των Ευελπίδων κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας της 1828-1834*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2000, σελ. 99.

84 Για τα ονόματα των «Ακολούθων» (Attachés) και τα μαθήματα που διδάσκονταν οι εκπαιδευόμενοι, βλ. στο ίδιο, σελ. 63-68.

85 Για το «Τυπικόν Τάγμα» και την ιστορία του, βλ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ Απόστολος, *Τα Ελληνικά Στρατεύματα του 1821*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Βάνιας, 1991, σελ. 273-279.

86 Βλ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Ι. Στέφανου, «Η οργάνωση του στρατού της Δυτικής Στερεάς Ελλάδας επί Καποδίστρια», *Ανάπτυξη από τα Ελληνικά*, τόμος 18ος, Θεσσαλονίκη, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, 1964, σελ. 154-157 για τον Dentzel, τη δράση του και την αλληλογραφία του με τον Καποδίστρια.

Επιστολή του Κυβερνήτη Καποδίστρια σχετικά με την επιθεώρηση του στρατεύματος από τον Γάλλο Στρατηγό Gerard (ΓΑΚ, Γραμματεία Στρατιωτικών, Φακ. 120).

Τέλος, ακόμα ένας άλλος Γάλλος αξιωματικός της ίδιας περιόδου, ο Auguste-Hilarion Touret, έπειτα υπασπιστής του Βασιλιά Όθωνα και φρούραρχος Αθηνών, θα εργαστεί για τη δημιουργία του πυροσβεστικού σώματος στην Αθήνα, το 1850, με βάση γαλλικούς κανονισμούς. Και εκείνος θα αφήσει την τελευταία του πνοή στην Αθήνα και μάλιστα στον Πειραιά, εν πλω από τη συγκίνησή του κατά την επιστροφή του από τη Γαλλία ύστερα από ταξίδι που πραγματοποίησε για λόγους υγείας.⁸⁷ Ο Αντισυνταγματάρχης Hilarion Touret είναι γνωστός για τη λίστα των Φιλελλήνων που συνέταξε και η οποία περιέχει τα ονόματα 276 ανδρών που πέθαναν για την Ελλάδα. Μέσα σε αυτά τα ονόματα βρίσκουμε 61 Γάλλους.⁸⁸ Με μέριμνα του ιδίου κατασκευάστηκε το 1841 στην καθολική εκκλησία της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα στο Ναύπλιο, μνημείο το οποίο φέρει τα ονόματα των Φιλελλήνων που πέθα-

87 Ίδιες πληροφορίες στο ANNINOY Μπάμπη, «Οι Φιλέλληνες του 1821», ο.π., σελ. 154-155 και «Αι Αθήναι κατά το 1850», ο.π., σελ. 331. Επίσης βλ. Δρ. ΡΟΥΣΣΟΥ-ΜΗΛΙΔΩΝΗ Ν. Μάρκου, Επιτρόπου Καθολικής Εκκλησίας Ναυπλίου, «Auguste Hilarion Touret 1797-1858», σε *Ναυπλιακά Ανάλεκτα, VII*, Έκδοση Δήμου Ναυπλιέων, Δεκέμβριος 2009, σελ. 233-235.

88 ΤΡΑΪΜΠΕΡ Ερρίκου, ο.π., σελ. 137.

ναν εξαιτίας του πολέμου ή λόγω αρρώστιας, την εθνικότητά τους, τον τόπο και την ημερομηνία θανάτου τους.⁸⁹ Ο Μπάμπης Άννινος, στο έργο του «οι Φιλέλληνες του 1821», μεταφέρει τη λίστα του Touret.⁹⁰ Ο Ελβετός αξιωματικός Henri Fornèsy το 1860, συμπλήρωσε τη λίστα αυτή και τη δημοσίευσε στο έργο του *Το μνημείο των Φιλελλήνων (Le Monument des Philhellènes)*. Το έργο αυτό περιέχει μια λίστα με τα ονόματα 286 Φιλελλήνων που πέθαναν στην Ελλάδα, από το 1821 ως το 1860, καθώς και μια δεύτερη λίστα η οποία περιέχει τα ονόματα 121 Φιλελλήνων που ήρθαν στην Ελλάδα αλλά αναχώρησαν πριν το 1860, και τέλος μια τρίτη, η οποία περιέχει τα ονόματα των Φιλελλήνων που ήρθαν στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του πολέμου και παρέμειναν σε αυτή ακόμα και μετά το 1860. Η λίστα αυτή δεν περιέχει παρά μονάχα 16 ονόματα.⁹¹ Και οι τρεις αυτές λίστες, οι οποίες περιέχουν ένα σύνολο 423 ονομάτων, δημοσιεύθηκαν στα ελληνικά, στον πρώτο τόμο της εφημερίδας *ΕΒΔΟΜΑΣ* που κυκλοφορούσε στην Αθήνα μέχρι το 1891.⁹² Πέραν των ανωτέρω, ο Στρατηγός Μακρυγιάννης είναι επίσης γνωστό ότι

Auguste Hilarion Touret.

συνέταξε μια λίστα η οποία περιέχει τα ονόματα 390 Φιλελλήνων.⁹³

Μετά την άνοδο του βασιλιά Λουδοβίκου Φίλιππου στον θρόνο της Γαλλίας το 1830, σταμάτησε η βοήθεια που μέχρι τότε απέστελλε η Γαλλική Κυβέρνηση και άλλαξε άρδην η στάση των Γάλλων αξιωματικών, οι οποίοι άρχισαν να διατυπώνουν κατηγορίες κατά του Κυβερνήτη. Θα ακολουθήσει η δολοφονία του Κυβερνήτη, η αποχώρηση των περισσότερων Γάλλων και η εμπλοκή ορισμένων από αυτών στη διαδικασία διαλεύκανσης της δολοφονίας.⁹⁴ Την αρχηγία του Τακτικού Σώματος θα αναλάβει τότε προσωρινά ο «παλαιός Φιλέλληνας» François Gaillard, μέχρι την άφιξη του Όθωνα και εν μέσω ταραχώδους κλίματος.

Είναι σαφές ότι οι Γάλλοι Φιλέλληνες που έδρασαν στον πρώτο Ελληνικό Στρατό δεν εξαντλούνται σε αυτούς που παρουσιάστηκαν πα-

89 Βλ. επ'αυτού: Δρ. Μάρκος Ν.ΡΟΥΣΣΟΣ-ΜΗΛΙΔΩΝΗΣ, «Το μνημείο των Φιλελλήνων στο Ναύπλιο», περιοδικό *Σύγχρονα Βήματα*, τεύχος 68, Αθήνα, 1991, σελ. 224-254.

90 ANNINOY Μπάμπη, «Οι Φιλέλληνες του 1821», ο.π., σελ. 131-250 (κατάλογος σελ. 245-250). Σε αυτό το έργο ο Μπάμπης Άννινος μεταγράφει –στα ελληνικά– μεγάλο μέρος των πληροφοριών που αφορούν τους Φιλέλληνες όπως αυτές αναφέρονται στο χειρόγραφο του Henri Fornèsy, το οποίο είχε αναμφίβολα λεπτομερώς μελετήσει.

91 Οι κατάλογοι αυτοί καθώς και «πληροφορίες για την ταφή και τα εγκαίνια του Μνημείου του Φιλελλήνων που πραγματοποιήθηκε στην καθολική εκκλησία του Ναυπλίου στις 4/16 Ιουλίου 1842, προς τιμήν των Φιλελλήνων που πέθαναν για την Ανεξαρτησία της Ελλάδας» βρίσκονται ενωμένοι σε ένα τόμο και αποτελούν τα μέρη του έργου του FORNÈSY Henri, *Le monument des philhellènes*, 1860, έργο χειρόγραφο που βρίσκεται στο Τμήμα Χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης με ταξιδιωτικό αριθμό 1697. Ένα άλλο χειρόγραφο του Fornèsy, το οποίο όμως δεν είναι ευρέως γνωστό είναι: *l'Histoire du corps régulier de la Grèce depuis sa première organisation en 1821 jusque 1831*» (δηλ. η *Ιστορία του τακτικού σώματος της Ελλάδας από την οργάνωσή του το 1821 μέχρι το 1831*) που αποτελεί στην ουσία μετάφραση του ομότιτλου έργου του Χρήστου Βυζαντίου. Αποτελείται από 210 σελίδες και εκτίθεται στο ίδιο τμήμα της Βιβλιοθήκης, με αριθμό 1736.

92 «Οι Φιλέλληνες», Εφημερίδα *ΕΒΔΟΜΑΣ*, εκδομένη «κατά Κυριακήν», Έτος Α' (1884), Τόμος Α' αρ. 1, κ.η.μ., ως και αρ. 27, 2 Σεπτεμβρίου 1884.

93 Για τον κατάλογο, βλ. Στρατηγού ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ, *Απομνημονεύματα*, Τόμος Β', Αθήνα, εκδ. Βεργίνα, κ.η.μ., σελ. 554. Ο κατάλογος φέρει τον τίτλο «Η Ελλάς ευγνωμονούσα γράφει εις την πλάκα της Αθανασίας τα ονόματα των αγωνισθέντων υπέρ της Ελευθερίας της Φιλελλήνων».

94 ΑΣΠΡΕΑ Γεωργίου, *Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος (1821-1912)*, Αθήνα, εκδ. Χρήσιμα βιβλία, 1930, σελ. 102.

ραπάνω. Τα ονόματά τους είναι πολλά για να χωρέσουν σε ένα μικρό άρθρο. Το έργο τους και η δράση τους σε αυτή τη δύσκολη δεκαετία από το 1821 ως το 1831 χωρά περισσότερη ανάλυση και σχολιασμό. Η συμβολή τους όμως στην οργάνωση του Τακτικού Στρατού είχε σημαντικές συνέπειες στην ελληνική στρατιωτική παράδοση. Μέσω της δράσης των γαλλικών Φιλελληνικών Εταιρειών κατά την περίοδο 1824-1828, αλλά κυρίως μέσω της κατάταξης Γάλλων αξιωματικών στον Ελληνικό Στρατό κατά την καποδιστριακή περίοδο, ο μικρός Ελληνικός Τακτικός Στρατός θα διαποτιστεί από το γαλλικό στρατιωτικό πνεύμα και θα οργανωθεί «κατά γαλλικό τρόπο». Από τη μια πλευρά ο Συνταγματάρχης Φαβιέρος κι από την άλλη οι αξιωματικοί του Εκστρατευτικού Σώματος του Μωριά, όλοι τους, οδηγούμενοι άλλοτε από προσωπικές φιλοδοξίες και άλλοτε ενεργώντας ως εκτελεστικά όργανα της κυβέρνησής τους, θα εμπλακούν ασυνείδητα ή εκούσια στην προσπάθεια της χώρας τους να αυξήσει την επιρροή που ασκούσε στο μικρό ελληνικό κράτος και θα αφήσουν το αποτύπωμά τους στην οργάνωση του Στρατού στους βασικούς τομείς: στρατιωτική νομοθεσία, κανονισμοί εκπαίδευσεως, τρόπος προαγωγής, στολές, στρατιωτικός εξοπλισμός, ακόμα και αυτή η Στρατιωτική Σχολή, θα φέρουν

γαλλικά χαρακτηριστικά. Κατά συνέπεια, το ελληνικό έθνος θα δεχθεί στα πρώτα του βήματα τη γαλλική επιρροή, μαζί και ο Στρατός κατά τα αρχικά στάδια της οργάνωσής του.

Η προσπάθεια αυτή εξυπηρετούσε βέβαια τα συμφέροντα της γαλλικής διπλωματίας, της οποίας το ενδιαφέρον για την Ελλάδα και ειδικότερα για τον Μωριά είχε από καιρό εκδηλωθεί. Έτσι, η Γαλλία θα ακολουθήσει για την Ελλάδα τακτική παρόμοια με εκείνη που είχε ακολουθήσει στην περίπτωση της Αιγύπτου και επιπλέον θα υποδείξει και Γάλλο υποψήφιο μονάρχη για τον ελληνικό θρόνο. Στο τέλος, όμως, το σχέδιο αυτό θα αποτύχει. Μονάχα η γαλλική στρατιωτική παράδοση θα παραμείνει ζωντανή στους κόλπους του Ελληνικού Στρατού, που έκτοτε θα αναδιοργανωθεί πολλές φορές. Μέσα στα επόμενα χρόνια, οι τακτικές γαλλικές στρατιωτικές αποστολές που θα ακολουθήσουν θα διατηρήσουν ζωντανή τη γαλλική επιρροή στην οργάνωση του Στρατεύματος, καλλιεργώντας σε απόλυτο βαθμό το δόγμα «Ελλάς-Γαλλία, συμμαχία».⁹⁵

---

95 Σύνθημα που κυριάρχησε στις σχέσεις μεταξύ Ελλάδος-Γαλλίας μετά το 1974 και επανέλαβε ο Πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας Νικολά Σαρκοζί μιλώντας στην Ελληνική Βουλή τον Ιούνιο του 2008 (βλ. <http://www.amb-grece.fr>).

An effective initiative for Maritime Security in Southeast Asia

ΤΩΜ.ΦΥΡΚΑΝ ΜΕΔΑΡ'ΙΝ ΟΥΖΓΕΧΜΙΣ ΒΕ ΙΛΕΤΙΣΙΜ ΒΙΛΓΙΛΕΡΙ

ReCAAP¹
Furkan MEDAR²

1. Introduction

Exploitation of seas is almost as old as human history. As seas are formerly used just for transportation, it has become an important facility for trade. Rules and regulations in international maritime laws have been developed based on common experiences generated for centuries. Although technology is rapidly and continuously being expanded in today's maritime world, security at sea could not be de-

veloped as much as security on land. As approximately 70% of world trade consists of seaborne trade, it is understandable why interests of illegal organisations that desire to benefit from this economic circulation recently increase.

One important reason of why prevalence of piracy and armed robbery against ships cannot be decreased is closely related to the lack of successful regional cooperation. Regional Cooperation Agreement on Combating Piracy and Armed Robbery against Ships in Asia (ReCAAP) is considered to be one of the best examples on regional cooperation to foster safety of international maritime transportation. Thus, this paper aims to present an introduction of ReCAAP, summarize the environment and circum-

---

1 Regional Cooperation Agreement on Combating Piracy and Armed Robbery against Ships in Asia.

2 Ensign, Instructor of Maritime Law, Turkish Naval Academy.

stances before and after ReCAAP and explain interventions to incidents around the Malacca Strait by means of ReCAAP Information Sharing Centre.

2. Some Facts about Malacca Strait

Chokepoints are geographically narrow, but widely used straits or channels utilised actively as global sea routes. They have a vital importance for global energy lines, as high volume of oil is traded and transported through those narrow channels or straits. The Malacca Strait, providing a corridor between Indian Ocean and South China Sea, and thus linking Indian and Pacific Oceans, is considered to be one of the most strategic chokepoints in the World (Figure 1 and Figure 2). It has a crucial importance for seaborne trade, as it provides a connection between the continent of America and Asian and Middle East countries.

Malacca Strait is 960 km long and its

Ens.Furkan Medar was born in Istanbul in 1990. He obtained his Bachelor's Degree in Law from Bahcesehir University in 2013. After graduation from Law School, he joined the Navy as Instructor of Maritime Law in 2013.

Ens.Medar took English Proficiency courses in Washington DC/USA between 2008-2009. He still continues his Master's Degree in Maritime Law at Kocaeli University.

E-Mail: fmedar@dho.edu.tr

Figure 1. Strait of Malacca

Figure 2. Malacca Strait as a strategic sea line for global merchant shipping.

width varies between 2.8 km and 70 km³. According to the recent statistics, an estimated 15 million barrels of oil is carried by tankers daily through the strait⁴, number of vessels passing through the Malacca Strait is about 90.000 per year which constitutes about half of all commercial maritime vessels around the world. Moreover, almost half of the world's petroleum trade⁵, almost 60% of the world's liquid natural gas trade, and more than 30% of the world's merchandise trade passes through the Malacca Strait.⁶ Intensity of seaborne trade circulation and vulnerability of existing maritime security measures around the Strait caused an increase in the number of illegal organisations in this region. Moreover, due to its geographical narrowness, closeness to several other channels, and having several small islands or islets nearby, the Malacca Strait is tempting maritime terrorists and open to piracy and armed robbery attacks. Amongst all important sea lines, Malacca Strait is the region, which has been attacked the most often by pirates in Southeast Asia.

3 Tetsuo Kotani (2009). "Antipiracy measures: Japan's experience in the Malacca Strait and its implications for the Horn of Africa", Paper presented at the Legal Expert's Workshop on Maritime Piracy in the Horn of Africa, <https://www.usnwc.edu/getattachment/49c55ddb-d2a3-4c8a-a013-b8d72ee36beb/Kotani.aspx> (29.06.2014).

4 Joshua Ho (May 2011), "Indian Ocean Region: Critical sea lanes for energy security", RSIS Commentaries, Nanyang Technological University, Singapore.

5 Pirates in the Strait of Malacca, <http://factsanddetails.com/asian/cat63/sub412/item2592.html> (29.06.2014).

6 Ada Suk Fung Ng (2011), "A maritime security framework for fighting piracy", Working Paper ITLS-WP-11-21.

3. Piracy around Malacca Strait

The history of cooperation about maritime security in the South Asian region does not have a long history. Pirate attacks have had a growth in this region, notably, since the beginning of 1990s. The first invincible incident occurred in 1992 against a fuel tanker.⁷ The International Maritime Bureau, an arm of the Paris-based International Chamber of Commerce, reported that in 2003 there were 170 pirate attacks in the region, one of the world's busiest sea lines.⁸ As piracy incidents showed a considerable increase in Southeast Asian region, in particular the Malacca Strait, the companies operating in the shipping industry and several international maritime organisations started to seek effective solutions against the threat of piracy. Several countries sent their naval assets to the region to protect merchant shipping from attacks. Several national and international governmental institutions and organisations launched cooperation projects and established dedicated expert teams to enhance the situation and recover their burden.

The primary cooperation attempts were not enough to struggle with growing piracy and armed robbery against ships in Southeast Asia. Especially after 9/11 terrorist attacks in New York, USA realized the importance of coordination about maritime and air safety with other countries. Thus, USA initiated cooperative actions against terrorist attacks all around the world to avoid possible terrorist attacks in the future.⁹ As Southeast Asian region is of critical importance also to the USA, USA launched a Regional Maritime Security Initiative (RMSI) in 2004 to share intelligence about maritime security with Asian countries and to deploy pa-

7 Kashyap (2013), "Combating piracy and maritime terrorism: Strategic response of ASEAN", *Journal of Politics & Governance*, 2 (3/4), p.251.

8 Indonesia, Malaysia, Singapore Launch Coordinated Patrol of Malacca Strait, <http://yaleglobal.yale.edu/content/indonesia-malaysia-singapore-launch-coordinated-patrol-malacca-strait> (19.06.2014).

9 Sofia Kax (2012), "Regional cooperation as part of the solution to piracy – The importance of ReCAAP in Southeast Asia", Unpublished Master's Thesis, Lund University, Sweden.

trol around the Malacca Strait against piracy or terrorist incidents.¹⁰

On the other hand, instead of using foreign assistance, Malaysia, Indonesia and Singapore initiated a cooperative action and established a “Trilateral Coordinated Patrol” in July 2004 to protect Malacca Strait against piracy. This initiative was named as MALSINDO and consisted of three countries’ military forces to deal with piracy and armed robbery against ships.¹¹ In the scope of MALSINDO, each navy committed to providing between five and seven ships to patrol the Malacca Strait. They also established a communication line to better coordinate the operation, particularly when a vessel from one of the countries is in pursuit of pirates.

Conflicts on territorial waters have always worked in favor of pirates. Pirates consciously navigate on borders of territorial waters to avoid intervention of coastal country. They shift to other country’s waters to avoid from being caught. When forces of a country chase a pirate ship up to another’s territorial waters, they can attack that pirate ship only if the coastal state endorses an official permission, which may take a very long time. Otherwise, it will be regarded as intervening in the internal affairs of a country.

4. ReCAAP

Similar to other attempts to prevent piracy, after growing incidents of piracy and armed robbery against ships, and murders during pirate attacks, Japan brought forward a suggestion of a regional cooperation among Asian countries in ASEAN Summit which is an annual meeting held by the member of the Association of Southeast Asian Nations in 1999.¹² Other Asian countries supported this proposal of Japan and

Regional Cooperation Agreement on Combating Piracy and Armed Robbery against Ships in Asia (ReCAAP) was established by 16 countries’ signatures on 11 November 2004. After long negotiations and some revisions, ratifications from participating countries were authorized and the agreement was put into force on September 4th, 2006.

The Regional Cooperation Agreement on Combating Piracy and Armed Robbery against Ships in Asia (ReCAAP) was among the first multilateral government-to-government initiatives to establish a cooperative action to fight against illegal organisations, piracy and armed robbery at sea in Asia. Today, there are 19 participating countries of ReCAAP, which are Australia, Bangladesh, Brunei, Cambodia, China, Denmark, India, Japan, South Korea, Laos, Myanmar, Netherlands, Norway, Philippines, Singapore, Sri Lanka, Thailand, the United Kingdom and Vietnam.¹³

In Agreement Preamble, topics agreed by all the participating countries are listed, some of which are presented below.¹⁴

- Taking precautions about safety of vessels and crews as indicated in 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS)
- Cooperation concerning intervention in piracy and armed robbery against ships
- Continuation of arranging meetings, in which ReCAAP was being formulated
- Deliberating about IMO Resolutions related to ReCAAP
- Focusing on capacity building

In general terms, the agreement is composed of 5 sections and 22 articles. In the first section entitled as “Introduction”, ‘piracy’ and ‘armed robbery against ships’ were defined as utilised by different sources.¹⁵ Introduction section also includes some obligatory rules and regulations. In the sec-

10 Nong Hong & Adolf K.Y. Ng (2010), “The international legal instruments in addressing piracy and maritime terrorism: A critical review”, *Research in Transportation Economics*, 27, p.57.

11 Indonesia, Malaysia, Singapore Launch Coordinated Patrol of Malacca Strait, <http://yaleglobal.yale.edu/content/indonesia-malaysia-singapore-launch-coordinated-patrol-malacca-strait> (19.06.2014).

12 Joshua Ho (2009), “Combating piracy and armed robbery in Asia: The ReCAAP Information Sharing Centre (ISC)”, *Marine Policy*, 33, p.432-434.

13 About ReCAAP, <http://www.recaap.org/AboutReCAAPISC.aspx> (17.06.2014).

14 ReCAAP Preamble.

15 Piracy is defined in accordance with Article 101 of the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS). Armed robbery against ships is defined in accordance with the Code of Practice for the Investigation of Crimes of Piracy and Armed Robbery against Ships, IMO Assembly Resolution A.1025(26).

ond section entitled “Information Sharing Center (ISC)”, includes formulation of ISC as the main component of ReCAAP, and defines location, organisation, financial resourcing and its operational execution. Section 3 gives details on the process of sharing information and requesting cooperation. Section 4 clarifies context of cooperation, such as extradition, mutual legal assistance, capacity building, cooperative arrangements, and protection measures for ships. In the last section (Section 5) entitled “Final Provisions”, dispute settlement, signature and entry into force, and withdrawal procedure are clearly described.

4.1. ReCAAP Information Sharing Centre

Information Sharing Centre (ISC) is the main organ of ReCAAP. It is actively used for incident reporting and information sharing among participating countries. The main purpose of ReCAAP ISC is described as follows “...is hereby established to promote close cooperation among the Contracting Parties in preventing and suppressing piracy and armed robbery against ships.” in Section 2 of the subject agreement.

ReCAAP ISC is a communication and coordination centre, which collects and sends data to previously determined Focal Points about piracy or armed robbery against ships continuously on 24/7 basis. By means of Focal Points ReCAAP ISC allows each participating country immediately to know the location of pirates which will possibly try to attack a ship. Focal Points are controlled by different governmental authorities in each country. Important information is rapidly exchanged among Focal Points through a secured web-based platform, which is called Information Network System (IFN). According to the ReCAAP Agreement, when a participating country requests data about any incident from others, sharing information is obligatory.¹⁶ Besides all, ReCAAP ISC also promulgates warnings to vessels having pirates in close surrounding and being under possible threat.

In piracy and armed robbery incidents, the most important point is speed. In most incidents, pirates leave the ships they attack before coast guard or marine police come to the scene. Because of the weakness or the lack of regional information sharing, coastal country was usually aware of the situation after a substantial amount of time from the attack. From this viewpoint, ReCAAP ISC closes a significant gap in this region by providing timely information and ensuring prompt interventions against pirates.

To sum up, ReCAAP Information Sharing Center makes it possible to;

1. Exchange information among Focal Points by means of Information Network System (IFN) to prevent piracy and armed robbery against ships,
2. Share experience and find solutions to conflicts among participating countries,
3. Save timely and correct statistics consistently about incidents,
4. Develop capability of combined intervention by participating countries against piracy,
5. Work closely in coordination with international organisations and cooperate with them on behalf of participating countries.

The center is mainly composed of the Governing Council and the Secretariat.¹⁷ The Governing Council is composed of one representative from each participating country. The Governing Council meets at least once a year, decides policies concerning all the matters of the Center and adopts its own rules of procedures. The Governing Council takes its decisions by consensus.¹⁸ The Executive Director who is selected by the Governing Council heads the Secretariat. The Executive Director is responsible for the administrative, operational and financial matters of the Center in accordance with the policies as determined by the Governing Council and the provisions of ReCAAP agreement.¹⁹

¹⁶ Miha Hribernik (2013), “Countering maritime piracy and robbery in Southeast Asia: The role of the ReCAAP agreement”, *European Institute for Asian Studies*, p.5.

¹⁷ ReCAAP Agreement Article 4/3.

¹⁸ ReCAAP Article 4/4-5-6.

¹⁹ ReCAAP Article 4/7-8-9.

5. Strengths and Weaknesses of ReCAAP

As a regional multilateral government-to-government initiative, ReCAAP has many strengths in its operations. First, ReCAAP requires each participating country identify and designate focal points, which would act as the national point of information exchange. The focal point of each country has some pre-identified roles, some of which are (1) to manage the piracy and armed robbery incidents within its territorial waters, (2) to act as a point of contact, and thus to facilitate exchange of important information with the ISC, (3) to smooth the application and enforcement of its own country's laws through investigations, and (4) to coordinate surveillance and patrolling activities for piracy and armed robbery with neighboring countries.²⁰ Furthermore, since the focal points can be the relevant country's Coast Guard, Marine Police, Naval Forces or Port Authorities, it may be effortless and straightforward for ReCAAP ISC to initiate the required procedures for inter-agency cooperation.

Second, ReCAAP is an all-encompassing organisation from the start. Besides governments, shipping communities and companies dealing with seaborne trade also bear the burden of negative consequences of piracy and armed robbery against ships. Therefore, governments are not the only ones who have the required expertise on how to deal with this issue. Being aware of this matter, ReCAAP also initiates cooperative arrangements with relevant organisations other than the governments. These organisations include non-governmental organisations, research institutes, etc. Some of the partner organisations of ReCAAP include the Asian Ship-Owners' Forum (ASF), the Baltic and International Maritime Council (BIMCO), the International Maritime Organisation (IMO), and the International Independent Tanker Owners' Organisation (INTERTANKO).²¹

On the other hand, ReCAAP has some limitations in practice. First, it does not have an active operational role. It receives relevant data and information from the focal points according to a pre-identified procedure and thus this procedure may create a considerable delay in reporting and more importantly in deploying responsible forces to prevent piracy incidence. Second, according to the Safety of Life at Sea (SOLAS) convention, all ships are required to have security alert systems on board and it is mandatory to send security alert to designated authorities in case of an incidence. Nevertheless, ReCAAP is not one of the authorities which ships are required to send alert in the first place. Thus, ReCAAP receives information from the local authorities and a significant delay may occur. As timeliness of a response against a security threat has a crucial importance, delay of exchanging information because of some procedural issues limits the effectiveness of ReCAAP to some extent.

6. Situation after ReCAAP

Although establishment of ReCAAP is very effective as being an inclusive international multilateral initiative in the region, statistics also show the positive influence of ReCAAP in practice. After ReCAAP was effectuated, number of incidents of piracy and armed robbery against ships in the Southeast Asian region has shown a considerable decline since 2003. According to the official reports and recorded information provided by International Bureau of the International Chamber of Commerce, number of incidents in the relevant region dropped from 170 in 2003 to 54 in 2008²² (Please also see Figure 3 below). Although, one important reason of this decline might be the political and economic stability of the regional countries, establishment of ReCAAP is considered the main component and reason underlying this influence in the region.

20 Joshua Ho (2009), "Combating piracy and armed robbery in Asia: The ReCAAP Information Sharing Centre (ISC)", *Marine Policy*, 33, p.432-434.

21 Joshua Ho (2009), "Combating piracy and armed robbery in Asia: The ReCAAP Information Sharing Centre (ISC)", *Marine Policy*, 33, p.432-434.

22 Fumio Ota (2012), "Lessons learned by the Japanese Navy and Coast Guard from maritime security operations", In F.Bora Uzer (Ed.), *Maritime Security and Defense against Terrorism*, p.93-102.

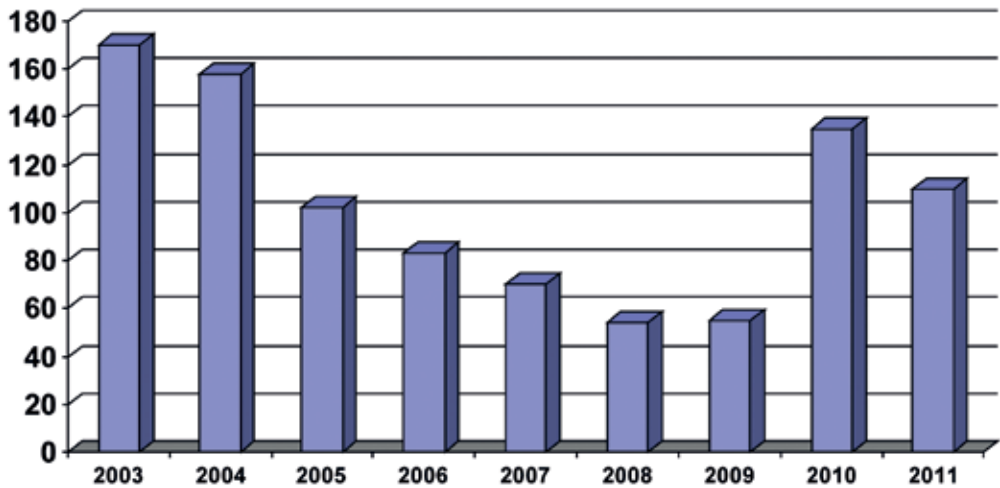

Figure 3. Number of Piracy Attacks in the Southeast Asian Region by Year.

However, the number of incidents has shown a slight increase in 2011 and 2012 (Figure 3). One possible reason for this increase might be the financial crisis experienced by regional countries after 2008.²³ The resources of ReCAAP participating countries are limited and thus their contribution gradually decreased. Nevertheless, unlike other dangerous regions, such as West Africa, there is a considerable maritime situational awareness by means of ReCAAP ISC, and this mechanism is still the most important initiative to promptly organize a combined assistance for a merchant vessel under piracy attack.

It is also significant that the chance of being successful in a piracy attack while the merchant ship is proceeding at full speed is considerably lower in the Southeast Asian region than in the other part of the World. Merchant vessels, therefore, should focus their attention and plan to implement their

preventive measures while the ship is at anchor or in port.²⁴

7. Conclusions

It is an obvious reality that the most prevalent threat today for maritime security is piracy and armed robbery against ships. It has been mentioned that the crucial point as for incidents of piracy and armed robbery against ships is the weakness or vulnerability of security for seaborne trade. As aforementioned above, it is clear from recent examples of piracy in the subject region that a country cannot easily cope with terrorist organisations at sea by itself. In order to prevent piracy and armed robbery against ships, there are two vital measures: effective regional cooperation and sharing intelligence immediately.

While statistics and official reports show that the situation in some areas, such as Malacca Strait and Southeast Asian region,

23 Sascha Pristrom, Kevin X. Li, Zaili Yang & Jin Wang (2013). "A study of maritime security and piracy", *Maritime Policy & Management: The Flagship Journal of International Shipping and Port Research*, 40(7), p.675-693.

24 Sascha Pristrom, Kevin X. Li, Zaili Yang & Jin Wang (2013). "A study of maritime security and piracy", *Maritime Policy & Management: The Flagship Journal of International Shipping and Port Research*, 40(7), p.675-693.

have improved to some extent, most of the passage ways and transportation lines in the World have been and will be insecure for some time. Districts suffered most from piracy, including neighboring countries of Gulf of Aden and Gulf of Guinea, Bangladesh, West and East Africa and in particular the region close to Somalia, even South America, have been experiencing considerable increases in the number of piracy incidents. Lessons learned from this collaborative fight against piracy and armed robbery against ships by means of this multilateral cooperative initiative, i.e. ReCAAP, should be carefully examined and adapted to the other regions to make them more secure for merchant shipping and seaborne trade. Thus, it would be very beneficial to analyze how South-east Asian countries succeeded to generate a coordinated action to fight against illegal organisations at sea and to instigate new international initiatives to deal with piracy and maritime terrorist activities.

References

- About ReCAAP. <http://www.recaap.org/AboutReCAAPISC.aspx> (17.06.2014).
- Ho, Joshua (2009). "Combating piracy and armed robbery in Asia: The ReCAAP Information Sharing Centre (ISC)", *Marine Policy*, 33.
- Ho, Joshua (May 2011). "Indian Ocean Region: Critical sea lanes for energy security", RSIS Commentaries, Nanyang Technological University, Singapore.
- Hong, Nong & Ng, Adolf K.Y. (2010). "The international legal instruments in addressing piracy and maritime terrorism: A critical review", *Research in Transportation Economics*, 27.
- Hribernik, Miha (2013). "Countering maritime piracy and robbery in Southeast Asia: The role of the ReCAAP Agreement", European Institute for Asian Studies.
- Indonesia, Malaysia, Singapore Launch Coordinated Patrol of Malacca Strait. <http://yaleglobal.yale.edu/content/indonesia-malaysia-singapore-launch-coordinated-patrol-malacca-strait> (19.06.2014).
- Kashyap, Vimal K. (2013). "Combating piracy and maritime terrorism: Strategic response of ASEAN", *Journal of Politics & Governance*, 2 (3/4).
- Kax, Sofia (2012). "Regional cooperation as part of the solution to piracy – the importance of ReCAAP in Southeast Asia", Unpublished Master's Thesis, Lund University, Sweden.
- Kotani, Tetsuo (2009). "Antipiracy measures: Japan's experience in the Malacca Strait and its implications for the Horn of Africa", Paper presented at the Legal Expert's Workshop on Maritime Piracy in the Horn of Africa, <https://www.usnwc.edu/getattachment/49c55dbb-d2a3-4c8a-a013-b8d72ee36beb/Kotani.aspx> (29.06.2014).
- Ng, Ada Suk Fung (2011). "A maritime security framework for fighting piracy", Working Paper ITLS-WP-11-21.
- Ota, Fumio (2012). "Lessons learned by the Japanese Navy and Coast Guard from maritime security operations", In F.Bora Uzer (Ed.), *Maritime Security and Defense against Terrorism*, p.93-102.
- Pirates in the Strait of MALACCA. <http://factsanddetails.com/asian/cat63/sub412/item2592.html> (29.06.2014).
- Pristrom, Sascha; Li, Kevin X.; Yang, Zaili & Wang, Jin (2013). "A study of maritime security and piracy", *Maritime Policy & Management: The Flagship Journal of International Shipping and Port Research*, 40(7), 675-693.
- ReCAAP (2006). Regional Cooperation Agreement on Combating Piracy and Armed Robbery against Ships in Asia (ReCAAP) Agreement.
- ReCAAP Information Sharing Center Report (2014). Quarterly Report 1st January – 31st March 2014.

**Μεταβολές Αξιωματικών
Ανθυπασπιστών - Υπαξιωματικών**

Αυτοί που έφυγαν

Εκδηλώσεις - Αποστολές

Συνδρομές

Ανακοινώσεις Τύπου

Βράβευση Εν Ενεργεία Αξιωματικού (ΥΙ)

Διατιθέμενες Εκδόσεις Ναυτικού

Επετειολόγιο

Δελτίο Ενημέρωσης

ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΣ

• Προήχθη στο βαθμό της **Αρχιπλοιάρχου** και τέθηκε σε αυτεπάγγελτη αποστρατεία η **Πλοίαρχος Υγειονομικού/Νοσηλευτικής** Αικατερίνη Καβιδοπούλου, προαγωγή λογιζομένη από 4 Ιουνίου 2014, ημερομηνία που είναι η προηγούμενη του θανάτου της.

• Προήχθησαν στο βαθμό του **Πλοιάρχου** και τέθηκαν σε αποστρατεία μετά από αίτησή τους οι παρακάτω **Αντιπλοίαρχοι**:

Μάχιμοι: Χρήστος Ούτος, Ζαχαρίας Βρούβας.

Υγειονομικού/Ιατροί: Χρήστος Μπίσιος, Κωνσταντίνος Παπαδημητρίου.

Υγειονομικού/Νοσηλευτικής: Αναστασία Κούση.

• Τέθηκε σε αποστρατεία μετά από αίτησή του ο **Αντιπλοίαρχος (Μ)** Αριστομένης Χρυσοσπάθης.

• Τέθηκε σε αυτεπάγγελτη αποστρατεία ο **Πλωτάρχης (Ε)** Γεώργιος Δημητροκάλης.

• Προήχθησαν στο βαθμό του **Πλωτάρχη** και τέθηκαν σε αποστρατεία μετά από αίτησή τους οι παρακάτω **Υποπλοίαρχοι (Ε)**: Βαρύτιμος Βαρύτιμος, Σπυρίδων Αναργύρου, Δημήτριος Χατζόβουλος, Λάζαρος Κουτσόπουλος, Γεώργιος Αλικάκος, Νικόλαος Παραγιός, Γεώργιος Μπουγέλης, Σωτήριος Γκόνης.

• Τέθηκε σε αυτεπάγγελτη αποστρατεία ως ευδοκίμως τερματίσας τη σταδιοδρομία του ο **Υποπλοίαρχος Μάχιμος** Κυριάκος Λιατάκης.

• Τέθηκε σε αποστρατεία μετά από αίτησή του ο **Υποπλοίαρχος (Μ)** Νικόλαος Κατσώρης.

• Τέθηκαν σε αποστρατεία μετά από αίτησή τους οι παρακάτω **Υποπλοίαρχοι (Ε)**: Άγγελος Φίλος, Αντώνιος Κελέσης.

• Προήχθη στο βαθμό του **Υποπλοιάρχου** και

τέθηκε σε αποστρατεία μετά από αίτησή του ο **Ανθυποπλοίαρχος (Ε)**, Κομνηνός Κοτσιλίτης.

• Τέθηκαν σε αυτεπάγγελτη αποστρατεία ως ευδοκίμως τερματίσαντες τη σταδιοδρομία τους οι παρακάτω **Ανθυποπλοίαρχοι (Ε)**: Άγγελος Μέξης, Θωμάς Φιλιππούσης.

• Τέθηκαν σε αποστρατεία μετά από αίτησή τους οι παρακάτω **Ανθυποπλοίαρχοι (Ε)**: Σταυρούλα Χιλιάρχου, Δημήτριος Λαγός, Στυλιανή Σιόγκα, Χαρίκλεια Παπαδόγιαννη, Χρήστος Παχής, Απόστολος Αναγνωστάκης.

• Τέθηκαν σε αποστρατεία μετά από αίτησή τους οι παρακάτω **Σημαιοφόροι (Ε)**: Χριστόφορος Γάρδιας, Ευάγγελος Μήτσος.

• Τέθηκε σε αυτεπάγγελτη αποστρατεία η **Ανθυπασπιστής (ΔΙΑΧ/ΧΤ)** Άννα Βαλαγκούτη.

• Τέθηκε σε αποστρατεία μετά από αίτησή του ο **Ανθυπασπιστής (ΜΟΥΣ)** Νικόλαος Αθανασόπουλος.

• Τέθηκε σε αυτεπάγγελτη αποστρατεία η **Αρχικελευστής ΕΜΘ (ΔΙΑΧ)** Αικατερίνη Καραδημήτρη.

ΠΡΟΑΓΩΓΕΣ

• Προήχθησαν στο βαθμό του **Αρχιπλοιάρχου** οι παρακάτω **Πλοίαρχοι**:

Μάχιμοι: Ιωάννης Παρτσαλίδης, Ιωάννης Κοστρίβας.

Μηχανικοί: Ιωάννης Μωραϊτάκης.

• Προήχθησαν στο βαθμό του **Πλοιάρχου** οι παρακάτω **Αντιπλοίαρχοι**:

Μάχιμοι: Ιωάννης Σαρηγιάννης, Γεώργιος Σταυρόπουλος.

Μηχανικοί: Ιωάννης Κεκάκος.

• Προήχθησαν στο βαθμό του **Αντιπλοιάρχου** οι παρακάτω **Πλωτάρχες**:

Μηχανικοί: Βασίλειος Νίκου, Βασίλειος Παπαλιθάκος, Σπυρίδων Κίντζιος, Αναστάσιος Γαραντζιώτης.

Υγειονομικού/Ιατροί: Ιωάννης Ζαχαρόπουλος, Κωνσταντίνος Κουζούνας, Δημήτριος Μπούτσος, Σπυρίδων Σγούρος, Αντώνιος Σερέτης, Θεοφάνης Γρέντζελος, Παναγιώτης Χουντής, Αχιλλέας Γιακουμάκης, Χριστόδουλος Γεωργούλιας, Κωνσταντίνος Μπουγουλιάς.

• Προήχθησαν στο βαθμό του **Πλωτάρχη** οι παρακάτω **Υποπλοίαρχοι**:

Μάχιμοι: Δημήτριος Μέγας, Ελευθέριος Παναγιωτίδης.

Υγειονομικού/Ιατροί: Μαρίνα Κωνσταντίνου.

• Προήχθησαν στο βαθμό του **Πλωτάρχη** οι παρακάτω **Υποπλοίαρχοι (Ε)**: Γεώργιος Γελασάκης, Αναστάσιος Τσιναρίδης, Αθανάσιος Νάννος, Γεώργιος Λιβάνιος, Σπυρίδων Τσιλιμπάρης.

• Προήχθησαν στο βαθμό του **Πλωτάρχη** οι παρακάτω **Υποπλοίαρχοι Ειδικής μονιμότητας Χ/Ε**: Μανούσος Τρακαλάκης, Ευάγγελος Χάγιας.

• Προήχθησαν στο βαθμό του **Υποπλοιάρχου** οι παρακάτω **Ανθυποπλοίαρχοι**:

Μάχιμοι: Δημήτριος Αγγελής, Ευάγγελος Σκουμής, Χαράλαμπος Μουζάκης, Ιωάννης Φούκης.

Μηχανικοί: Ιωάννης Μυλωνάς, Βασιλική Κασταντώνη.

Υγειονομικού/Ιατροί: Βασίλειος-Στέφανος Καλλές, Φώτιος Παπαγεωργίου, Μιχαήλ Ιωακείμης, Αθανάσιος Καλογερόπουλος, Ορέστης Καββαδάς.

Υγειονομικού/Οδοντίατρος: Σταματίνα Πασσαλίδου.

Υγειονομικού/Φαρμακοποιός: Βάιος Τσανάκας.

• Προήχθησαν στο βαθμό **Υποπλοιάρχου** οι παρακάτω **Ανθυποπλοίαρχοι (Ε)**: Κωνσταντίνος Κωστόπουλος, Αικατερίνη Κυριάκη.

• Προήχθησαν στο βαθμό του **Υποπλοιάρχου** οι παρακάτω **Ανθυποπλοίαρχοι Ειδικής μονιμότητας Χ/Ε**: Παναγιώτης Λαλόπουλος, Πολυχρόνης Ψάλτης.

• Προήχθησαν στο βαθμό του **Ανθυποπλοιάρχου** οι παρακάτω **Σημαιοφόροι**:

Οικονομικοί: Ευανθία Κομπορόζου, Αλέξης Μπιρμπίλης, Αγγελική Κυμιωνή, Σταυρούλα Παλελή, Νικόλαος Μωυσιάκος, Χριστίνα Κοντογιάννη, Δημήτριος Τομπέας, Σπυρίδων Τερεζάκης, Ιωάννης Αδαλής.

Υγειονομικού/Ιατροί: Γεώργιος Διάκος, Νικόλαος Ζάϊος, Χριστόδουλος Δημάκης, Χαράλαμπος Χαραλάμπους, Αικατερίνη Λέτσικα, Βασίλειος Μακρής, Δήμητρα Καββούρη.

Υγειονομικού/Ψυχολόγος: Αγγελική Τσιλιώτη.

Υγειονομικού/Νοσηλευτικές: Βασιλική Αντωνοπούλου, Βασιλική Κολοκάθη, Θεοδώρα Οικονόμου, Αλέξανδρος Ζεϊμπέκης, Χαράλαμπος Καρανάσιος.

• Προήχθησαν στο βαθμό του **Ανθυποπλοιάρχου** οι παρακάτω **Σημαιοφόροι (Ε)**: Παναγιώτης Ροστάν, Γεώργιος Ζίγκιρης, Ιωάννης Μαχαίρας, Γεώργιος Καπνιάς, Βασίλειος Μπρέκης, Λεωνίδας Μπεκύρας, Νεκτάριος Τσιτωνάκης, Χρήστος Κουτέλας, Νικόλαος Δημουλάς, Εμμανουήλ Χανιωτάκης, Ξενοφώντας Σακελλαρίου, Μιλτιάδης Σουλδάτος, Γρηγόριος Αλεξίου, Πλούταρχος Κολοφώτης, Γεώργιος Ράπτης, Κωνσταντίνος Λυμπερόπουλος, Χρήστος Γεωργούλης, Δημήτριος Μύρκος, Ευάγγελος Μενούνος, Απόστολος Κασκαράς, Ιωάννης Πίσσας, Λεωνίδας Τζάνης, Θεόδωρος Αδαμόπουλος, Ευάγγελος Νάκης, Νικόλαος Μήτσιος, Κωνσταντίνος Κωνσταντίνου, Ιωάννης Λίτινας, Χρήστος Ιορδανίδης, Αντώνιος Σταματούκος, Θωμάς Παπαγεωργίου, Ελευθέριος Σταμπάμπας, Ιωάννης Μανιατάκος, Μιχαήλ Τζεφεράκος, Αλέξανδρος Ναλμπάνης, Σπύρος Κοντζαναστασόγλου, Χρήστος Μαραγκάκης, Παναγιώτης Φιλόπουλος, Χρήστος Κούτκιας, Αναστάσιος Τσακάλης, Νεκτάριος Γιωτάκης, Σπυρίδων Κασκαράς, Φώτιος Αθανασόπουλος, Βασίλειος Καρκαλέτσος, Παντελεήμων Θανασιάς, Γεώργιος Μουρκόγιαννης, Δημήτριος Γεωργακόπουλος, Νικόλαος Μπουτάκογλου, Νικόλαος Μπολοιάς, Νικόδημος Παρακάτης, Δημήτριος Μπυσόπουλος, Βασίλειος Πασχάλης, Γεώργιος Παναγόπουλος, Δημήτριος Ευαγγελόπουλος, Νικόλαος Ματθαίου, Δημήτριος Βέργος, Συμεών Θεοδοσίου, Δημήτριος Πιπέρος, Γεώργιος Μπακαράς, Παναγιώτης Χάλας, Κωνσταντίνος Κούντριας, Γεώργιος Χωρίκης, Ελευθέριος Μαρούγκας, Δημήτριος Μπούτρος, Παντελεήμων Κάμπριος, Αντώνιος Τσεπελίδης, Πα-

ναγιώτης Μούρτος, Σταύρος Καντάς, Ιωάννης Δελ-
κάρης, Αλέξανδρος Τσάλτας, Κωνσταντίνος Μανω-
λιάς, Γεώργιος Χατζηδάκης, Εμμανουήλ Λυγηρός,
Αναστάσιος Καζάνης, Δημήτριος Δημητρόπουλος,
Θεόδωρος Αποστολόπουλος, Θωμάς Φερεντίνος,
Δημήτριος Μπουρίτης, Χρυσόστομος Φελεμέγκας,
Άγγελος Βατίκαλος, Δημήτριος Ρονιώτης, Γεώργι-
ος Μπέλλος, Σπυρίδων Γεωργίου, Δημήτριος Δαν-
δουλάκης, Αντώνιος Χαλκέας, Παναγιώτης Λύρας,
Δημήτριος Βιθυνός, Νικόλαος Τσινιδέλος, Αντώνιος
Φράγκος, Ιωάννης Οικονόμου, Αθανάσιος Νούτσος,
Σταύρος Αποστόλου, Μανώλης Κουμπής, Άγγελος -
Ιωάννης Χατζόπουλος, Νικόλαος Σκρεπετιός, Ιωάν-
νης Ακριώτης, Ιωάννης Μαργιολακιώτης, Βασίλειος
Νταβός, Μιχαήλ Χατζηγιάννης, Γεώργιος Κωλλέτης,
Νεκτάριος Γεωργιάδης, Μάριος Λουκάτος, Παύλος
Σιούλας, Νικόλαος Πρέκας, Βασίλειος Αδάμ, Γεώργι-
ος Αργυρόπουλος, Δημήτριος Χριστοδούλου, Γεώρ-
γιος Ιωαννίδης, Κωνσταντίνος Σαράφογλου, Ιωάν-
νης Μπαλάσκας, Ευάγγελος Λάνης, Πέτρος Τσιτσό-
πουλος, Στυλιανός Ιωαννίδης, Δημήτριος Κουλάς,
Δημήτριος Φραγκάκη, Γεώργιος Κιτζής, Άγγελος
Πραχαλιάς, Βασίλειος Κορύζης, Δημήτριος Κυρ-
τάτας, Παναγιώτης Αλεξανδρόπουλος, Ευάγγελος
Πουλάκης, Δημήτριος Λαζόπουλος, Κωνσταντίνος
Παυλίδης, Δημήτριος Χατζόβουλος, Παναγιώτης-
Σταύρος Ξενάκης, Σωτήριος Σπυρόπουλος, Αλέ-
ξανδρος Μυλωνάκης, Παναγιώτης Λύκος, Αστέριος
Γκατζιώνης, Κωνσταντίνος Μαμούρας, Λεονάρδος
Μάτσας, Βασίλειος Ατματσίδης, Μιχαήλ Μπο-
λουδάκης, Χρήστος Γεωργίου, Μιχαήλ Καούνης,
Βασίλειος Πέζος, Ευάγγελος Αλεξάκης, Αλέξαν-
δρος Βλαστός, Βασίλειος Γεωργίου, Κωνσταντίνος
Μεταξάς, Μιχαήλ Πατσουλάκης, Αντώνιος Πασσάς,
Παναγιώτη Κωνσταντάρας, Γεράσιμος Κουκουλάς,
Ιωάννης Μόλβαλης, Βλάσιος Χατζημελετιάδης, Αλέ-
ξανδρος Στέρπης, Δημήτριος Παπακωνσταντίνου,
Γεράσιμος Κορακιανίτης, Φώτης Παυλόπουλος, Αλ-
κιβιάδης Καλοειδής, Νικόλαος Χατζηκωνσταντίνου,
Γρηγόριος Κουτσιδής, Νικόλαος Κλειδής, Παναγιώ-
της Πάνου, Κωνσταντίνος Καρανδρέας, Παναγιώτης
Βασιλάκης, Γαβριήλ Τσεσμεζή, Κωνσταντίνος Κανά-
ρης, Αλέξανδρος Μαλισιόβας, Νικόλαος Καρυώτης,
Ιωάννης Χειράκης, Δημήτριος Περούλιας, Στυλιανός
Μητσιώτης, Παρασκευάς Νίτσος, Βασίλειος Γερο-
ντιώτης, Αναστάσιος Αρβανίτης, Στέφανος Φακίνος,
Αντώνιος Αμερικάνος, Αχιλλέας Σακελλαρίου, Πα-
ναγιώτης Μπούτιβας, Γρηγόριος Τζίνος, Τρύφωνας

Παπαντωνίου, Ιωάννης Κορμηνός, Νικόλαος Ακτύ-
νης, Ευάγγελος Κυράννας, Παναγιώτης Καρβου-
νιάρης, Νικόλαος Γεωργιακάκης, Νικόλαος Πανταζής,
Νικόλαος Κονιδάρης, Ευάγγελος Κρανιδιώτης, Χρή-
στος Αρφάνης, Παναγιώτης Σκαρναβής, Χρήστος
Μουρκούσης, Αργύριος Βασιλικής, Ευθύμιος Θεο-
δοσιάδης, Αθανάσιος Κοτσαρίνης, Ιωάννης Αντω-
νάκης, Αριστοτέλης Τσάκας-Αμπατζής, Παναγιώτης
Ζαχαράτος, Παναγιώτης Πάστρας, Σταματούλα Αρ-
τεμάκη, Παναγιώτα Κεχαγιόγλου, Ανδριάντα Τόμπα,
Ευθυμία Μπασδέκη, Ευθαλία Καρυτοπούλου.

• Προήχθησαν στο βαθμό του **Ανθυποπλοιάρχου** οι παρακάτω **Σημαιοφόροι Ειδικής μονιμό-
τητας Χ/Ε**: Βασίλειος Κάμτσης, Ιωάννης Ζαχαράκης.

• Προήχθη στο βαθμό του **Ανθυποπλοιάρχου**
η **Σημαιοφόρος Παγκοσμιοτικής** Αναστασία Πα-
παθανασίου.

ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ

• Ονομάζονται **Μόνιμοι Σημαιοφόροι** και κα-
τατάσσονται στο Πολεμικό Ναυτικό οι παρακάτω
μαθητές/τριες που αποφοίτησαν ευδόκιμα από τη
ΣΣΑΣ, ακαδημαϊκού έτους 2013-2014:

Οικονομικού: Ευαγγελία Ζαρκάδα, Δήμητρα
Μπασδέκη, Ανδρέας Καράτσης, Κωνσταντίνα-Ειρή-
νη Μπουραζάνα, Ηλιάντα Ταυρή, Απόστολος Γκατζάς,
Γρηγόριος Τσιακούμης, Νικόλαος Τσαλαβούρας, Ιω-
άννης Καλαϊτζής.

Υγειονομικού/Ιατροί: Αλεξάνδρα Κοντού-
λα, Ματθαίος Δαγιάσης, Ευαγγελία Παλατσίδα
Γεώργιος Φέστας, Πέτρος Αναγνωστόπουλος,
Αντώνιος Μαρτίνος, Λεωνίδας Κολιαστάσης, Ευ-
θυμία Ασημακοπούλου, Νικόλαος Τάσης, Ιωάννης
Τσουκνίδας.

Υγειονομικού/Φαρμακοποιός: Αθανασία
Μάλαμα.

• Ονομάζονται **Μόνιμοι Σημαιοφόροι** και κα-
τατάσσονται στο Πολεμικό Ναυτικό οι παρακάτω
μαθητές/τριες που αποφοίτησαν ευδόκιμα από τη
ΣΑΝ, ακαδημαϊκού έτους 2013-2014: Σοφία-Αση-
μίνα Γαβάθουλου, Έλενα-Μπριγκίτε Ζυγούλη, Στα-
ματίνα Σαράγια, Απόστολος-Χαράλαμπος Αποστο-
λάκης, Αγγελική Παγουλάτου.

Αρχιπλοίαρχος ε.α.

Στυλιανός Πανάγος ΠΝ

Απεβίωσε την 12η Οκτωβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1956 στην Αθήνα. Το 1975 εισήλθε στη ΣΝΔ, το 1979 αποφοίτησε ως Σημαιοφόρος Μάχιμος, το 1982 προήχθη σε Ανθυποπλοίαρχο, το 1986 σε Υποπλοίαρχο, το 1991 σε Πλωτάρχη, το 1997 σε Αντιπλοίαρχο, το 2003 σε Πλοίαρχο, το 2008 σε Αρχιπλοίαρχο και τον ίδιο χρόνο τέθηκε σε αποστρατεία.

Είχε τιμηθεί με τις εξής Ηθικές Αμοιβές:

ΠΑΡΑΣΗΜΑ: Χρυσός Σταυρός του Τάγματος του Φοίνικος, Χρυσός Σταυρός του Τάγματος της Τιμής, Ταξιάρχης τους Τάγματος της Τιμής, Ταξιάρχης του Τάγματος του Φοίνικος.

ΜΕΤΑΛΛΙΑ: Στρατιωτικής Αξίας Γ', και Β' Τάξεως.

ΔΙΑΜΝΗΜΟΝΕΥΣΕΙΣ: Ευδοκίμου Διοικήσεως Γ' και Β' Τάξεως, Ηγεσίας Μεγάλης Μονάδος Γ' Τάξεως, Υπηρεσίας σε Επιτελείο Β' Τάξεως.

Αντιπλοίαρχος (Ε) ε.α.

Κυριάκος Βασιλειάδης ΠΝ

Απεβίωσε την 18η Νοεμβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1939 στη ν. Κρήτη. Το 1955 κατετάγη στο ΠΝ, ως Ναυτόπαις, το 1959 προήχθη σε Δίοπο, το 1961 σε Υποκελευστή Β', το 1965 σε Υποκελευστή Α', το 1968 σε Αρχικελευστή, το 1974 σε Ανθυπασπιστή, το 1979 σε Σημαιοφόρο, το 1982 σε Ανθυποπλοίαρχο, το 1986 σε Υποπλοίαρχο, το 1987 σε Πλωτάρχη, το 1990 σε Αντιπλοίαρχο, και τον ίδιο χρόνο τέθηκε σε αποστρατεία.

Αντιπλοίαρχος (Ε) ε.α.

Ιωάννης Λέττας ΠΝ

Απεβίωσε την 2α Οκτωβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1940 στο Καρδαρίτσιο Ηλείας. Το 1955 κατετάγη στο ΠΝ, ως Ναύτης, το 1959 ονομάσθηκε Δίοπος, το 1963 προήχθη σε Υποκελευστή Β', το 1966 σε Υποκελευστή Α', το 1969 σε Αρχικελευστή, το 1975 σε Ανθυπασπιστή, το 1981 σε Σημαιοφόρο, το 1984 σε

Ανθυποπλοίαρχο, το 1987 σε Υποπλοίαρχο και Πλωτάρχη, το 1990 σε Αντιπλοίαρχο και τον ίδιο χρόνο τέθηκε σε αποστρατεία.

Αντιπλοίαρχος (Ε) ε.α.

Βασίλειος Παππάς ΠΝ

Απεβίωσε την 16η Σεπτεμβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1932 στην Αθήνα. Το 1953 κατετάγη στο ΠΝ, ως Μόνιμος Υποκελευστής Β', το 1958 προήχθη σε Υποκελευστή Α', το 1962 σε Κελευστή, το 1965 σε Ανθυπασπιστή, το 1968 σε Σημαιοφόρο, το 1971 σε Ανθυποπλοίαρχο, το 1975 σε Υποπλοίαρχο, το 1981 σε Πλωτάρχη, το 1988 σε Αντιπλοίαρχο και το 1992 τέθηκε σε αποστρατεία.

Αντιπλοίαρχος (Ε) ε.α.

Νικόλαος Κάρμπος ΠΝ

Απεβίωσε την 12η Οκτωβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1938 στην ν. Κέρκυρα. Το 1956 κατετάγη στο ΠΝ, ως Ναύτης πρότακτος μουσικός, το 1960 ονομάσθηκε Δίοπος, το 1963 προήχθη σε Υποκελευστή Β', το 1967 σε Υποκελευστή Α', το 1970 σε Αρχικελευστή, το 1976 σε Ανθυπασπιστή, το 1981 σε Σημαιοφόρο, το 1985 σε Ανθυποπλοίαρχο, το 1989 σε Υποπλοίαρχο, το 1991 σε Πλωτάρχη και Αντιπλοίαρχο και τον ίδιο χρόνο τέθηκε σε αποστρατεία.

Πλωτάρχης (Ε) ε.α.

Χαράλαμπος Βελιανίτης ΠΝ

Απεβίωσε την 30ή Οκτωβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1929 στην ν. Κέρκυρα. Το 1947 κατετάγη στο ΠΝ, ως Ναύτης, το 1953 προήχθη σε Δίοπο, το 1955 σε Υποκελευστή Β', το 1957 σε Υποκελευστή Α', το 1961 σε Κελευστή, το 1965 σε Αρχικελευστή, το 1969 σε Σημαιοφόρο, το 1972 σε Ανθυποπλοίαρχο, το 1978 σε Υποπλοίαρχο, το 1982 σε Πλωτάρχη και τον ίδιο χρόνο τέθηκε σε αποστρατεία.

Πλωτάρχης (Ε) ε.α.

Αθανάσιος Καραγεώργος ΠΝ

Απεβίωσε την 2α Νοεμβρίου 2014. Γεννήθηκε

το 1939 στη Στυλίδα Φθιώτιδος. Το 1958 κατετάγη στο ΠΝ, ως Υποκελευστής Β΄, το 1962 προήχθη σε Υποκελευστή Α΄, το 1966 σε Κελευστή, το 1969 σε Ανθυπασπιστή, το 1974 σε Σημαιοφόρο, το 1977 σε Ανθυποπλοίαρχο, το 1982 σε Υποπλοίαρχο, το 1984 σε Πλωτάρχη και τον ίδιο χρόνο τέθηκε σε αποστρατεία.

Πλωτάρχης (Ε) ε.α.

Αθανάσιος Ζέρβας ΠΝ

Απεβίωσε την 20η Σεπτεμβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1942 στην Αργολίδα. Το 1958 κατετάγη στο ΠΝ, ως μαθητής τεχνίτης, το 1967 προήχθη σε Μόνιμο Κελευστή, το 1971 σε Επικελευστή, το 1974 σε Αρχικελευστή, το 1980 σε Ανθυπασπιστή, το 1984 σε Σημαιοφόρο, το 1987 σε Ανθυποπλοίαρχο και Υποπλοίαρχο (αναδρ.), το 1988 σε Πλωτάρχη και τον ίδιο χρόνο τέθηκε σε αποστρατεία.

Πλωτάρχης (Ε) ε.α.

Νικόλαος Μπέλος ΠΝ

Απεβίωσε την 16η Οκτωβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1943 στη Λάρισα. Το 1958 κατετάγη στο ΠΝ, ως μαθητευόμενος Ναύτης, το 1962 ονομάστηκε Δίοπος, το 1965 προήχθη σε Υποκελευστή Β΄, το 1968 σε Επικελευστή, το 1971 σε Αρχικελευστή και Ανθυπασπιστή, το 1983 σε Σημαιοφόρο, το 1986 σε Ανθυποπλοίαρχο, το 1987 σε Υποπλοίαρχο, το 1989 σε Πλωτάρχη και τον ίδιο χρόνο τέθηκε σε αποστρατεία.

Υποπλοίαρχος (ΥΙ) ε.α.

Ευστάθιος Λαγάνης ΠΝ

Απεβίωσε την 20η Σεπτεμβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1924 στην Αρεόπολη Λακωνίας. Το 1952 κατετάγη στο ΠΝ, ως Σημαιοφόρος Ιατρός, το 1953 προήχθη σε Ανθυποπλοίαρχο, το 1957 σε Υποπλοίαρχο και το 1965 τέθηκε σε αποστρατεία.

Είχε τιμηθεί με τις εξής Ηθικές Αμοιβές:

ΠΑΡΑΣΗΜΑ: Στρατιωτικής Αξίας Δ΄ Τάξεως.

Υποπλοίαρχος (Ε) ε.α.

Βασίλειος Δαγκλής

Απεβίωσε την 18η Νοεμβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1947 στον Πόρο Τροιζηνίας. Το 1960

κατετάγη στο ΠΝ, ως Ναυτόπαις, το 1963 ονομάστηκε Δίοπος, το 1966 προήχθη σε Υποκελευστή Β΄, το 1969 σε Επικελευστή, το 1972 σε Αρχικελευστή, το 1978 σε Ανθυπασπιστή, το 1984 σε Σημαιοφόρο, το 1987 σε Ανθυποπλοίαρχο και Υποπλοίαρχο και το 1989 τέθηκε σε αποστρατεία.

Υποπλοίαρχος (Ε) ε.α.

Χρήστος Πάνου ΠΝ

Απεβίωσε την 10η Σεπτεμβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1955 στον Πόρο Τροιζηνίας. Το 1968 κατετάγη στη ΣΔΥΝ, ως Ναυτόπαις, το 1971 προήχθη σε Δόκιμο Κελευστή, το 1973 σε Κελευστή, το 1977 σε Επικελευστή, το 1980 σε Αρχικελευστή, το 1985 σε Ανθυπασπιστή, το 1992 σε Σημαιοφόρο, το 1995 σε Ανθυποπλοίαρχο, το 2000 σε Υποπλοίαρχο και το 2001 τέθηκε σε αποστρατεία.

Υποπλοίαρχος (Ε) ε.α.

Γεώργιος Κυπραίος ΠΝ

Απεβίωσε την 11η Νοεμβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1970 στην ν. Ρόδο. Το 1988 κατετάγη στη ΣΜΥΝ, ως Δόκιμος Κελευστής, το 1990 προήχθη σε Κελευστή, το 1992 σε Επικελευστή, το 1995 σε Αρχικελευστή, το 2001 σε Ανθυπασπιστή, το 2008 σε Σημαιοφόρο, το 2011 σε Ανθυποπλοίαρχο και Υποπλοίαρχο και τον ίδιο χρόνο τέθηκε σε αποστρατεία.

Υποπλοίαρχος (Ε) ε.ε.

Ευστράτιος Γιουσιμάς ΠΝ

Απεβίωσε την 11η Νοεμβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1968 στην Αθήνα. Το 1986 κατετάγη στη ΣΜΥΝ, το 1987 προήχθη σε Δόκιμο Κελευστή, το 1989 σε Κελευστή, το 1991 σε Επικελευστή, το 1994 σε Αρχικελευστή, το 2000 σε Ανθυπασπιστή, το 2007 σε Σημαιοφόρο, το 2010 σε Ανθυποπλοίαρχο και το 2012 σε Υποπλοίαρχο. Τον τελευταίο χρόνο υπηρετούσε στην ΒΤΣ.

Ανθυποπλοίαρχος (Ε) ε.α.

Κωνσταντίνος Γκούζος ΠΝ

Απεβίωσε την 11η Νοεμβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1941 στη Μεσσηνία. Το 1957 κατετάγη στο ΠΝ, ως Ναυτόπαις, το 1960 ονομάστηκε

Δίοπος, το 1965 προήχθη σε Υποκελευστή Β΄, το 1968 σε Επικελευστή, το 1977 σε Ανθυπασιστή, το 1982 σε Σημαιοφόρο, το 1985 σε Ανθυποπλοίαρχο και τον ίδιο χρόνο τέθηκε σε αποστρατεία.

Ανθυποπλοίαρχος (Ε) ε.α.

Ελευθέριος Κιμιγκέλης ΠΝ

Απεβίωσε την 22α Σεπτεμβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1953 στον Πόρο Τροιζηνίας. Το 1966 κατετάγη στο ΠΝ, ως Ναυτόπαις, το 1970 ονομάσθηκε Κελευστής Δόκιμος, το 1972 προήχθη σε Κελευστή, το 1975 σε Επικελευστή, το 1978 σε Αρχικελευστή, το 1984 σε Ανθυπασιστή, το 1988 σε Σημαιοφόρο, το 1991 σε Ανθυποπλοίαρχο και το 1993 τέθηκε σε αποστρατεία.

Σημαιοφόρος (Ε) ε.α.

Πάυλος Χαρίτος ΠΝ

Απεβίωσε την 29η Σεπτεμβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1938 στο Κοντόσταυλο Κορινθίας. Το 1953 κατετάγη στο ΠΝ, ως Ναυτόπαις, το 1956 ονομάσθηκε Ναύτης Β΄, το 1957 Ναύτης Α΄ και τον ίδιο χρόνο ονομάσθηκε Δίοπος, το 1959 προήχθη σε Υποκελευστή Β΄, το 1964 σε Υποκελευστή Α΄, το 1967 σε Κελευστή, το 1971 σε Αρχικελευστή, το 1972 σε Ανθυπασιστή, το 1977 σε Σημαιοφόρο και το 1978 τέθηκε σε αποστρατεία.

Σημαιοφόρος (Ε) ε.α.

Μιχαήλ Μποζίκης ΠΝ

Απεβίωσε την 31η Οκτωβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1944 στην ν. Κέρκυρα. Το 1958 κατετάγη στο ΠΝ, ως Ναυτόπαις, το 1962 ονομάσθηκε Δίοπος, το 1965 προήχθη σε Υποκελευστή Β΄, το 1968 σε Επικελευστή, το 1971 σε Αρχικελευστή, το 1977 σε Ανθυπασιστή, το 1984 σε Σημαιοφόρο και το 1985 τέθηκε σε αποστρατεία.

Ανθυπασιστής (Ε) ε.α.

Γεώργιος Αναστασάκης

Απεβίωσε την 12η Νοεμβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1960 στα Χανιά ν. Κρήτης. Το 1974 κατετάγη στη ΣΔΥΤΕΝ, ως Δόκιμος Υπαξιωματικός, το 1977 ονομάσθηκε Δόκιμος Κελευστής, το 1979 προήχθη σε Κελευστή, το 1982 σε Επικελευστή, το 1986 σε Αρχικελευστή και Ανθυπασιστή και το 1994 τέθηκε σε αποστρατεία.

Κελευστής (ΦΑΡ) ε.ε.

Πάυλος Σεβασλίδης

Απεβίωσε την 5η Νοεμβρίου 2014. Γεννήθηκε το 1976 στο Σιδηρόκαστρο Σερρών. Το 2003 κατετάγη στο ΚΕ.ΠΑΛ ως Ναύτης, το 2004 προήχθη σε Δίοπο και το 2009 σε Κελευστή. Τον τελευταίο χρόνο υπηρετούσε στους "ΡΑΔΙΟΦΑΡΟΥΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ".

Εκ μέρους του Πολεμικού Ναυτικού εκφράζονται τα πιο ειλικρινή συλλυπητήρια προς τις οικογένειες και τους συγγενείς των εκλιπόντων.

Ευχόμεθα ο Πανάγαθος να τους προσφέρει παρηγορία και δύναμη ψυχής.

1. Συμμετοχή σε Συμμαχικές – Διακρατικές Ασκήσεις

■ Από 7 έως 10 Σεπτεμβρίου 2014, η Φ/Γ «ΑΙΓΑΙΟΝ» και το Υ/Β «ΠΟΣΕΙΔΩΝ» εκτέλεσαν συνεκπαίδευση με τη δύναμη επιχειρήσεων του Ην. Βασιλείου «UTKF COUGAR 14».

■ Από 11 έως 22 Σεπτεμβρίου 2014, το Ν/ΘΗ «ΕΥΡΩΠΗ» στο πλαίσιο συμμετοχής του στη Μόνιμη Ναυτική Αντιναρκική Δύναμη του ΝΑΤΟ SNMCMG-2 (Standing NRF Mine - Counter Measures Group 2), συμμετείχε στην άσκηση «SPANISH MINEX».

■ Την 11η Οκτωβρίου 2014, το Υ/Β «ΠΟΣΕΙΔΩΝ» κατέπλευσε στην Καρθαγένη Ισπανίας, στο πλαίσιο συμμετοχής του στη συμμαχική άσκηση «NOBLE MARINER 14».

■ Την 1η Οκτωβρίου 2014, διεξήχθη η διασυμμαχική άσκηση «RAMSTEIN GUARD 14», στην περιοχή του Αιγαίου, με συμμετοχή των Φ/Γ «ΣΑΛΑΜΙΣ», Φ/Γ «ΝΑΒΑΡΙΝΟΝ», Φ/Γ «ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ», Α/Φ της ΠΑ και συμμαχικών.

■ Από 16 έως 24 Οκτωβρίου 2014, το Ν/ΘΗ «ΕΥΡΩΠΗ» στο πλαίσιο συμμετοχής του στη Μόνιμη Ναυτική Αντιναρκική Δύναμη του ΝΑΤΟ SNMCMG-2 (Standing Naval Mine - Counter Measures Group 2), συμμετείχε στη συμμαχική άσκηση «NOBLE MARINER 14», η οποία διεξήχθη στη θαλάσσια περιοχή νοτίως Ισπανίας - δυτικά Γιβραλτάρ.

■ Από 13 έως 26 Οκτωβρίου 2014, το Υ/Β «ΠΟΣΕΙΔΩΝ», συμμετείχε στη συμμαχική άσκηση «NOBLE MARINER 14».

■ Από 06 έως 17 Νοεμβρίου 2014, η Φ/Γ «ΑΔΡΙΑΣ», το Ν/ΘΗ «ΚΑΛΥΨΩ», Ν/ΘΗ «ΚΑΛΛΙΣΤΩ» και η Κ/Φ «ΚΑΣΟΣ» συμμετείχαν στην άσκηση «ΑΡΙΑΔΗΝΗ 14».

■ Την 12η Νοεμβρίου 2014, η ΤΠΚ «ΔΑΝΙΟΛΟΣ» συμμετείχε σε άσκηση ενεργοποίησης της μονάδας ετοιμότητας (stby unit) της επιχείρησης «ACTIVE ENDEAVOUR».

2. Επισκέψεις Ξένων Αντιπροσωπειών

■ Την 9η Σεπτεμβρίου 2014, ο Διοικητής του Μαυροβούνιου Ναυτικού πραγματοποίησε επίσκεψη στη ΔΤΣ, τη ΣΝΔ και συναντήθηκε με τον Αρχηγό ΓΕΝ. Την 10η Σεπτεμβρίου 2014, πραγματοποίησε επίσκεψη στο ΠΝΜ Θ/Κ «Γ. ΑΒΕΡΩΦ».

■ Την 16η Οκτωβρίου 2014, ο Διοικητής της Διακλαδικής Διοίκησης Συμμαχικών Δυνάμεων Νεαπόλεως (COM JFC) και Διοικητής των Ναυτικών Δυνάμεων των ΗΠΑ σε Ευρώπη και Αφρική (COM US NAVEUR-NAVAF), Ναύαρχος Mark E. Ferguson USN, στο πλαίσιο της επίσημης επισκέψεώς του στην Ελλάδα, συναντήθηκε με τον Αρχηγό ΓΕΝ και στη συνέχεια επισκέφθηκε το Αρχηγείο Στόλου, καθώς και τα Υ/Β «ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΣ» - ΤΠΚ «ΡΟΥΣΣΕΝ». Την 23η Οκτωβρίου, συνοδευόμενος από τον Αρχηγό ΓΕΝ, επισκέφθηκε το Κέντρο Εκπαίδευσης Ναυτικής Αποτροπής (ΚΕΝΑΠ) στην Κρήτη.

3. Διασυμμαχικές / Πολυεθνικές Επιχειρήσεις / Ν. Δυνάμεις

α. Επιχείρηση UNIFIL MAROPS

■ Από 23 Ιουλίου έως 27 Αυγούστου 2014, η ΤΠΚ «ΜΠΛΕΣΣΑΣ».

■ Από 27 Αυγούστου έως 08 Οκτωβρίου 2014, η ΤΠΚ «ΣΙΜΙΤΖΟΠΟΥΛΟΣ».

■ Από 08 Οκτωβρίου έως 19 Νοεμβρίου 2014, η ΤΠΚ «ΚΑΒΑΛΟΥΔΗΣ».

■ Από 19 Νοεμβρίου 2014, η ΤΠΚ «ΡΟΥΣΣΕΝ».

β. Επιχείρηση ACTIVE ENDEAVOUR (OAE)

■ Από 1 έως 31 Αυγούστου 2014, η ΤΠΚ «ΣΙΜΙΤΖΟΠΟΥΛΟΣ».

■ Από 01 έως 30 Σεπτεμβρίου 2014, η ΤΠΚ «ΔΑΝΙΟΛΟΣ».

■ Από 1 έως 22 Νοεμβρίου 2014, το Υ/Β «ΠΡΩΤΕΥΣ».

γ. Συμμετοχή σε Μόνιμες Ναυτικές Δυνάμεις NATO

■ Από 18 Αυγούστου έως 30 Νοεμβρίου 2014, το ΝΘΗ «ΕΥΡΩΠΗ» συμμετείχε στη Μόνιμη Ναυτική Αντιναρκική Δύναμη του NATO SNMCMG-2 (Standing NRF Mine - Counter Measures Group 2).

δ. Συμμετοχή σε Αποστολές Ευρωπαϊκής Ενώσεως

Ουδέν.

4. Κοινωνική προσφορά των Ενόπλων Δυνάμεων

α. Αποστολές Εσωτερικού – Εξωτερικού

■ Από 18 Ιουλίου 2014, 3 Κ/Φ και 5 ΠΠ διεξάγουν περιπολίες στο ανατολικό Αιγαίο στο πλαίσιο συνδρομής του ΠΝ στην αποτροπή συμβάντων παράνομης μετανάστευσης και στο πλαίσιο ετοιμότητας Έρευνας-Διάσωσης.

■ Από 27 έως 28 Αυγούστου 14, διατέθηκε το Α/Γ «ΡΟΔΟΣ» για μεταφορά 220 Παρανόμως Εισερχομένων Προσώπων από τις ν. Σάμο, Χίο και Λέσβο στη Νέα Καρβάλη Καβάλας.

■ Από 2 έως 12 Σεπτεμβρίου 2014, πραγματοποιήθηκε το πρόγραμμα Προληπτικής Ιατρικής αναβαθμισμένης δυνατότητας σε νήσους Δωδεκανήσων, με συμμετοχή του ΠΓΥ «ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ» και διευρυμένης διακλαδικής ομάδας 8 ιατρών και 4 νοσηλευτών, με σκοπό την κάλυψη των αναγκών προληπτικής ιατρικής και πρωτοβάθμιας περίθαλψης των κατοίκων νησιών Αιγαίου. Το πρόγραμμα του πλοίου είχε ως εξής:

■ 3 Σεπτεμβρίου 2014 στη ν. Κάσο, όπου εξετάστηκαν συνολικά 20 κάτοικοι.

■ 4 Σεπτεμβρίου 2014 στη ν. Κάρπαθο, όπου εξετάστηκαν συνολικά 40 κάτοικοι

■ 6 Σεπτεμβρίου 2014 στη ν. Μεγίστη, όπου εξετάστηκαν συνολικά 63 κάτοικοι.

■ 7 Σεπτεμβρίου 2014 στη ν. Χάλκη, όπου εξετάστηκαν συνολικά 8 κάτοικοι.

■ 8 Σεπτεμβρίου 2014 στη ν. Τήλο, όπου εξετάστηκαν συνολικά 14 κάτοικοι.

■ 9 Σεπτεμβρίου 2014 στη ν. Νίσυρο, όπου εξετάστηκαν συνολικά 23 κάτοικοι.

■ 10 και 11 Σεπτεμβρίου 2014 στη ν. Αστυπάλαια, όπου εξετάστηκαν συνολικά 99 κάτοικοι.

■ Από 5 έως 9 Σεπτεμβρίου 14, διατέθηκε το Υ/Φ «ΚΑΛΛΙΡΟΗ» για υδροδότηση της ν. Μεγίστης.

■ Την 11η Σεπτεμβρίου 2014, στο πλαίσιο εφαρμογής προγράμματος προληπτικής Ιατρικής στις νήσους ανατολικού Αιγαίου, διατέθηκε το ΤΠΚ «ΡΟΥΣΣΕΝ» για μεταφορά του σωματείου «Ανοιχτή Αγκαλιά» από τη ν. Κάρπαθο στη ν. Κάσο και την 14η Σεπτεμβρίου 2014, από τη ν. Κάσο στη ν. Κάρπαθο.

■ Από 13 έως 14 Σεπτεμβρίου 2014, διατέθηκε το Α/Γ «ΡΟΔΟΣ» για μεταφορά 400 παρανόμως εισερχομένων προσώπων από τη ν. Σάμο στην Ελευσίνα.

■ Από 19 έως 20 Σεπτεμβρίου 2014, διατέθηκε το Α/Γ «ΙΚΑΡΙΑ» για μεταφορά 415 Παρανόμως Εισερχομένων Προσώπων από τις ν. Λέσβο (146) και Σάμο (269) στην Ελευσίνα.

■ Από 26 Σεπτεμβρίου έως 08 Οκτωβρίου 2014, διατέθηκαν το Φ/Θ «ΘΕΤΙΣ», το Ρ/Κ «ΙΑΣΩΝ» και ομάδα Υποβρυχίων Καταστροφών (8 ατόμων), στο πλαίσιο συνδρομής του ΠΝ σε υποβρύχιες έρευνες/ανασκαφές στη θαλάσσια περιοχή ν. Αντικυθήρων.

■ Στο πλαίσιο συμμετοχής του ΠΝ στο πρόγραμμα Προληπτικής Ιατρικής σε συνεργασία με το σωματείο «Ανοιχτή Αγκαλιά» για τη μεταφορά ομάδας ιατρών διατέθηκαν:

■ Την 15η Οκτωβρίου 2014, η Κ/Φ «ΑΗΤΤΗΤΟΣ» από ν. Ικαρία σε ν. Φούρνοι.

■ Την 18η Οκτωβρίου 2014, η Κ/Φ «ΚΡΑΤΑΙΟΣ» από ν. Φούρνοι σε ν. Λειψούς.

■ Την 21η Οκτωβρίου 2014, η Κ/Φ «ΚΡΑΤΑΙΟΣ» από ν. Λειψούς σε ν. Κω.

■ Την 10η Νοεμβρίου 2014, στο πλαίσιο συμμετοχής του ΠΝ στο πρόγραμμα Προληπτικής Ιατρικής σε συνεργασία με το σωματείο «Ανοιχτή Αγκαλιά», διατέθηκε η Φ/Γ «ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ» για μεταφορά δεκαμελούς ομάδας ιατρών από τη ν. Αστυπάλαια στη ν. Ανάφη.

■ Από 11 έως 20 Νοεμβρίου 2014, πραγματοποιήθηκε το πρόγραμμα Προληπτικής Ιατρικής αναβαθμισμένης δυνατότητας σε νήσους νοτιοανατολικού Αιγαίου και Δωδεκανήσων, με συμμετοχή του ΠΓΥ «ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ» και διακλαδικής ομάδας 10 ιατρών και 2 νοσηλευτών, με σκοπό την κάλυψη αναγκών προληπτικής ιατρικής και πρωτοβάθμιας περίθαλψης των κατοίκων ως ακολούθως:

■ Την 12η και 13η Νοεμβρίου 2014, κατέπλευσε στη ν. Κάσο, όπου εξετάστηκαν συνολικά 34 κάτοικοι.

■ Την 14η Νοεμβρίου 2014, κατέπλευσε στη ν. Μεγίστη, όπου εξετάστηκαν συνολικά 4 κάτοικοι.

■ Την 15η Νοεμβρίου 2014, κατέπλευσε στη ν. Σύμη, όπου εξετάστηκαν συνολικά 44 κάτοικοι.

■ Την 16η Νοεμβρίου 2014, κατέπλευσε στη ν. Χάλκη, όπου εξετάστηκαν συνολικά 16 κάτοικοι.

■ Την 17η Νοεμβρίου, κατέπλευσε στη ν. Νίσυρο, όπου εξετάστηκαν συνολικά 30 κάτοικοι.

■ Την 18η και 19 Νοεμβρίου, κατέπλευσε στη ν. Αμοργό, όπου εξετάστηκαν συνολικά 78 κάτοικοι.

■ Από 19 έως 20 Νοεμβρίου 2014, διατέθηκαν οι Υ/Φ «ΚΑΛΛΙΡΟΗ» και Υ/Φ «ΠΡΕΣΠΑ» για υδροδότηση της ν. Κιμώλου.

β. Κατάσβεση πυρκαγιών - Περιπολίες - Επιτήρηση

■ Την 30ή Αυγούστου 2014, διατέθηκε από ΝΚ ένα πυροσβεστικό όχημα με τρία άτομα προσωπικό για συνδρομή σε πυρκαγιά που εκδηλώθηκε στην περιοχή Αμυγδαλοκεφαλίου νομού Χανίων.

■ Την 23η Σεπτεμβρίου 2014, διατέθηκε από ΝΚ ένα πυροσβεστικό όχημα με δύο άτομα προσωπικό για συνδρομή σε πυρκαγιές που εκδηλώθηκαν στις περιοχές Σεβρόνας και Βαθύ Πηγάδι νομού Χανίων.

■ Την 25η Σεπτεμβρίου 2014, διατέθηκαν από ΝΚ δύο πυροσβεστικά οχήματα για συνδρομή σε κατάσβεση πυρκαγιάς σε κτίριο (εστιατόριο) στο Μαράθι νομού Χανίων.

■ Την 30ή Σεπτεμβρίου 2014, διατέθηκαν από ΝΣ ένα πυροσβεστικό όχημα, ένα υδροφόρο όχημα, ένα τζιπ και 14 άτομα προσωπικό, για συνδρομή σε πυρκαγιά που εκδηλώθηκε στην περιοχή Ξένου ν. Σαλαμίνας.

■ Την 4η Οκτωβρίου 2014, διατέθηκαν από ΝΣ ένα πυροσβεστικό όχημα, ένα υδροφόρο όχημα, ένα τζιπ και 14 άτομα προσωπικό για συνδρομή σε πυρκαγιά που εκδηλώθηκε στην περιοχή Μπιζάνι ν. Σαλαμίνας.

■ Την 18η Οκτωβρίου 2014, διατέθηκε από ΥΝΤΕΛ ένα πυροσβεστικό όχημα με 4 άτομα προσωπικό, για συνδρομή σε πυρκαγιά που εκδηλώθηκε στην περιοχή Γούρνα ν. Λέρου.

γ. Έρευνα - Διάσωση

■ Την 25η Αυγούστου 2014, διατέθηκε το ΠΠ «ΚΥΚΝΟΣ» για συμμετοχή σε επιχείρηση Έρευνας - Διάσωσης και περισυλλογής παρανόμως εισερχομένων προσώπων έπειτα από ανατροπή της πνευστής λέμβου στην οποία επέβαιναν, στη θαλάσσια περιοχή βορείως ν. Σάμου. Υπό του πλοίου περισυλλέγησαν δύο άτομα.

■ Την 15η Σεπτεμβρίου 2014, διατέθηκε η Κ/Φ «ΑΡΜΑΤΩΛΟΣ» για συμμετοχή σε επιχείρηση Έρευνας - Διάσωσης και περισυλλογής παρανόμως εισερχομένων προσώπων, έπειτα από ανατροπή της πνευστής λέμβου στην οποία επέβαιναν, στη θαλάσσια περιοχή βορειοδυτικά ν. Λέσβου. Από του πλοίου περισυλλέγησαν 40 άτομα τα οποία αποβίβασε στο λιμένα Σίγρι ν. Λέσβου.

■ Την 6η Οκτωβρίου 2014, το ΠΠ «ΤΟΞΟΤΗΣ» περισυνέλεξε 32 παρανόμως εισερχόμενα πρόσωπα στη θαλάσσια περιοχή νοτιοανατολικά ν. Λέσβου, έπειτα από ανατροπή της πνευστής λέμβου στην οποία επέβαιναν.

■ Την 7η Οκτωβρίου 14, το ΠΠ «ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ» περισυνέλεξε 12 παρανόμως εισερχόμενα πρόσωπα στη θαλάσσια περιοχή νότια ν. Λέσβου, έπειτα από ανατροπή της πνευστής λέμβου στην οποία επέβαιναν.

■ Την 17η Οκτωβρίου 2014, διατέθηκε η Κ/Φ «ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ» για συμμετοχή σε επιχείρηση Έρευνας - Διάσωσης σκάφους που βρισκόταν σε δυσχερή θέση με επιβαίνοντες παρανόμως εισερ-

χόμενα πρόσωπα, στη θαλάσσια περιοχή 30 ν.μ. νοτιοανατολικά ν. Ρόδου.

■ Την 23η Οκτωβρίου 2014, το ΤΠΚ «ΚΑΒΑΛΟΥ-ΔΗΣ» συμμετείχε σε επιχείρηση Έρευνας - Διάσωσης δύο ατόμων που επέβαιναν σε πολιτικό αεροσκάφος, στη θαλάσσια περιοχή 45 ν.μ νοτιοανατολικά Λάρνακας Κύπρου.

■ Την 25η Οκτωβρίου 2014, η Φ/Γ «ΑΙΓΑΙΟΝ» διατέθηκε για συμμετοχή σε επιχείρηση Έρευνας - Διάσωσης σκάφους που βρισκόταν σε δυσχερή θέση με επιβαίνοντες παρανόμως εισερχόμενα πρόσωπα, στην περιοχή βορειοανατολικά ν. Αστυπάλαιας. Υπό πλοίου περισυλλέγησαν 12 άτομα.

■ Την 19η και 20η Νοεμβρίου 2014, διατέθηκε Ε/Π S-70 για συμμετοχή σε επιχείρηση Έρευνας - Διάσωσης του αγνοούμενου ιστιοπλοϊκού «ΘΑΛΑΣΣΟΜΑΧΟΣ» με έναν επιβαίνοντα, στην περιοχή δυτικά ν. Κύθνου.

■ Την 22η Νοεμβρίου 2014, το ΠΠ «ΤΟΞΟΤΗΣ» διατέθηκε για συμμετοχή σε επιχείρηση Έρευνας - Διάσωσης νότια ν. Λέσβου.

6. Αεροδιακομιδές

■ Την 27η Αυγούστου 2014, διατέθηκε ένα Ε/Π S-70 (ΠΝ-56) για διάσωση και μεταφορά μέλους πληρώματος (τουρκικής υπηκοότητας) του πλοίου «M/V ALTAMIRA», σημαίας Λιβερίας, το οποίο έπλεε στη θαλάσσια περιοχή νοτιοδυτικά Πελοποννήσου, στο αεροδρόμιο Καλαμάτας.

■ Την 20ή Σεπτεμβρίου 2014, διατέθηκε ένα Ε/Π S-70 (ΠΝ-52) για μεταφορά τραυματία από περιοχή του Ολύμπου στο 424 Γενικό Στρατιωτικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης.

■ Την 26η Οκτωβρίου 2014, διατέθηκε Ε/Π S-70 (ΠΝ-60) για μεταφορά ασθενή (βρετανικής υπηκοότητας) από το κρουαζιερόπλοιο «NAUTICA», το οποίο έπλεε νοτιοδυτικά Πελοποννήσου, στο Α/Δ Καλαμάτας.

5. Εκδηλώσεις – Επισκέψεις

■ Από 27 έως 28 Αυγούστου 2014, η Φ/Γ «ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ» και το Α/Γ «ΛΕΣΒΟΣ» στο πλαίσιο του ΘΕΠ/ΣΝΔ κατέπλευσαν στην Πάτρα,

ενώ την 27η Αυγούστου 2014 πραγματοποιήθηκε επισκεπήριο επί των πλοίων.

■ Από 23 έως 24 Αυγούστου 2014, η Κ/Φ «ΑΗΤ-ΤΗΤΟΣ» συμμετείχε στις εορταστικές εκδηλώσεις της 79ης επετείου από το θάνατο του Ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτη στη ν. Ύδρα.

■ Από 13 έως 14 Σεπτεμβρίου 2014, το ΤΠΚ «ΔΑΝΙ-ΟΛΟΣ» κατέπλευσε στο λιμένα ν. Σπετσών, στο πλαίσιο συμμετοχής επετείου ναυμαχίας ΣΠΕΤΣΩΝ "ΑΡΜΑΤΑ 2014". Στην ανωτέρω εκδήλωση παρέστη ο Αρχηγός Στόλου, ως εκπρόσωπος του Αρχηγού ΓΕΝ, ο οποίος κατέθεσε στεφάνι στο μνημείο πεσόντων.

■ Την 13η και 14η Σεπτεμβρίου 2014, το Υ/Β «ΠΡΩΤΕΥΣ» κατέπλευσε στις ν. Σκόπελο και Σκιάθο, στο πλαίσιο συμμετοχής σε εκδηλώσεις μνήμης για τη βύθιση του Υ/Β «ΚΑΤΣΩΝΗΣ» (Υ-1) και μνήμης ΑΝΘΣΤΗ (ΑΡΜ) Ν. ΚΑΡΑΔΟΥΚΑ, αντίστοιχα.

■ Την 13η Σεπτεμβρίου 2014, το Κ/Φ «ΜΑΧΗ-ΤΗΣ» κατέπλευσε στη ν. Μεγίστη, στο πλαίσιο συμμετοχής σε εκδήλωση για την 71η επέτειο απελευθέρωσης της νήσου. Στην εν λόγω εκδήλωση παρέστη ο Υπαρχηγός ΓΕΝ, ως εκπρόσωπος του Αρχηγού ΓΕΝ.

■ Από 16 έως 19 Σεπτεμβρίου 2014, ο Αρχηγός ΓΕΝ συμμετείχε στο 21ο συμπόσιο ISS 2015 (International Sea Power Symposium) στη Βιρτζίνια των ΗΠΑ.

■ Την 24η Σεπτεμβρίου 2014, διατέθηκε το ΤΠΚ «ΜΠΛΕΣΣΑΣ» για συμμετοχή στις εκδηλώσεις εορτασμού Παναγίας Μυρτιδιώτισσας Κυθήρων. Για τις ανωτέρω εκδηλώσεις διατέθηκε και τμήμα μουσικής ΠΝ (13 άτομα).

■ Από 25 έως 26 Σεπτεμβρίου 2014, η Φ/Γ «ΣΑΛΑΜΙΣ» και η Κ/Φ «ΑΗΤΤΗΤΟΣ» κατέπλευσαν στο λιμένα Λακκί ν. Λέρου στο πλαίσιο των εκδηλώσεων της 71ης Επετείου Βύθισης του Α/Τ «Β. ΟΛΓΑ». Στην εν λόγω εκδήλωση παρέστησαν ο ΥΦΕΘΑ Ι. Λαμπρόπουλος συνοδευόμενος από τον Αρχηγό ΓΕΝ.

■ Από 26 έως 28 Σεπτεμβρίου 2014, ένα Ε/Π S-70 και ένα Ε/Π ΑΒ-212 καθώς και ομάδα Υποβρυχίων Καταστροφών, συμμετείχαν στη διεθνή αεροπορική επίδειξη «Athens Flying Week 2014», η οποία πραγματοποιήθηκε στο Α/Δ Τατοΐου.

■ Την 1η Οκτωβρίου 2014, ο Αρχηγός ΓΕΝ συνοδευόμενος από τον Αρχηγό Στόλου, επέβη στα Α/Γ «ΡΟΔΟΣ», ΤΠΚ «ΜΠΛΕΣΣΑΣ», Κ/Φ «ΚΑΣΟΣ», Κ/Φ «ΜΑΧΗΤΗΣ» και Π/ΦΑ «ΚΑΡΑΒΟΓΙΑΝΝΟΣ», για παρακολούθηση επιχειρησιακών δραστηριοτήτων τους στο πλαίσιο της διακλαδικής ασκήσεως «ΠΑΡΜΕΝΙΩΝ '14», ενώ στη συνέχεια επισκέφτηκε τον ΝΑΣΣΚΥ.

■ Στο πλαίσιο διεθνούς φόρουμ «Εβδομάδα Ρωσίας στα Ιόνια Νησιά» το ρωσικό Κ/Δ ΜΟΣΚΒΑ κατέπλευσε στην Κεφαλληνία από 30 Σεπτεμβρίου έως 03 Οκτωβρίου 2014, καθώς και στη Ζάκυνθο από 03 έως 06 Οκτωβρίου 2014. Είχαν προηγηθεί οι ακόλουθες επισκέψεις:

(1) Κέρκυρα 26-28 Σεπτεμβρίου

(2) Λευκάδα 28-30 Σεπτεμβρίου

■ Την 6η Οκτωβρίου 2014, πραγματοποιήθηκε η τελετή καθέλκυσης του Υ/Β «ΠΙΠΙΝΟΣ» στα ναυπηγεία Σκαρμαγκά, παρουσία Πρωθυπουργού, ΥΕΘΑ, ΑΝΥΕΘΑ, ΥΦΕΘΑ και Αρχηγών ΓΕΕΘΑ, ΓΕΝ, ΓΕΑ, ΓΕΣ.

■ Την 8η Οκτωβρίου 2014, η Κ/Φ «ΝΑΥΜΑΧΟΣ» κατέπλευσε στη Μύρινα ν. Λήμνου, στο πλαίσιο των εορταστικών εκδηλώσεων της 102ης Επετείου της ν. Λήμνου.

■ Την 15η Οκτωβρίου 2014, ο ΥΕΘΑ συνοδευόμενος από τον Αρχηγό ΓΕΝ και Αρχηγό Στόλου επισκέφθηκε το Αρχηγείο Στόλου, τη Φ/Γ «ΣΠΕΤΣΑΙ», το Υ/Β «ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΣ», το Ν/ΘΗ «ΚΑΛΥΨΩ», το ΤΠΚ «ΡΟΥΣΣΕΝ» καθώς και εγκαταστάσεις του επισκευαστικού τομέα ΝΣ.

■ Την 15η Οκτωβρίου 2014, ο Αρχηγός του ΛΣ/ΕΛ.ΑΚΤ. πραγματοποίησε εθιμοτυπική επίσκεψη στο ΠΠ «ΤΟΞΟΤΗΣ», εν όρμω Μυτιλήνης.

■ Από 18 έως 20 Οκτωβρίου 2014, η Φ/Γ «ΑΙΓΑΙΟΝ» κατέπλευσε στο λιμένα Πύλου Μεσσηνίας για συμμετοχή σε εορταστικές εκδηλώσεις 107ης επετείου Ναυμαχίας του Ναβαρίνου. Στην εν λόγω εκδήλωση παραβρέθηκε ο Αρχηγός Στόλου, ο οποίος κατέθεσε στεφάνι στο Ηρώο Τριών Ναυάρχων ως εκπρόσωπος Αρχηγού ΓΕΝ. Πρόγραμμα εκδηλώσεων πλοίου ως ακολούθως:

■ Επίσκεψη στο πλοίο του ΥΦΕΘΑ, του Μητροπολίτη Μεσσηνίας, του Διοικητή ομάδος πλοίων Ρωσικού Ναυτικού, Κυβερνήτη της Κ/Β SAMUN και του βοηθού Στρατιωτικού Ακολούθου της Πρεσβείας Ρωσικής Ομοσπονδίας στην Αθήνα.

■ Δεξίωση στο πλοίο υπό του ΑΣ, στην οποία παραβρέθηκαν οι Πρέσβεις της Ρωσικής Ομοσπονδίας και του Ην. Βασιλείου στην Αθήνα, μετά των Ακολούθων Άμυνας, εκπρόσωποι της Πρεσβείας Γαλλίας και θρησκευτικών, πολιτικών, στρατιωτικών τοπικών αρχών, καθώς και αντιπροσωπείες των συνορμούντων ρωσικών πλοίων (Κ/Β SAMUN και Ρ/Κ ΜΒ31).

■ Κυβερνήτης πλοίου, αντιπροσωπεία πληρώματος καθώς και ένοπλο άγημα συμμετείχαν στις εθιμοτυπικές εκδηλώσεις εορτασμού και στην παρέλαση.

■ Πραγματοποιήθηκε επισκεπτήριο κοινού στο πλοίο (1600 επισκέπτες).

■ Την 20ή Οκτωβρίου 2014, πραγματοποιήθηκε η τελετή καθέλκυσης του εκσυγχρονισμένου Υ/Β «ΩΚΕΑΝΟΣ» στα ναυπηγεία Σκαρμαγκά, παρουσία της ΑΕ Προέδρου της Δημοκρατίας, του ΥΕΘΑ, της ΑΝΥΕΘΑ και των Αρχηγών ΓΕΕΘΑ, ΓΕΝ, ΓΕΑ και ΓΕΣ.

■ Από 25 έως 28 Οκτωβρίου 2014, η Φ/Γ «ΝΑΒΑΡΙΝΟΝ», το Α/Γ «ΧΙΟΣ», το Α/Γ «ΣΑΜΟΣ» και το Υ/Β «ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΣ» κατέπλευσαν στη Θεσσαλονίκη για συμμετοχή στις εορταστικές εκδηλώσεις εθνικής επετείου 28ης Οκτωβρίου. Κατά τη διάρκεια παραμονής πλοίων στο λιμένα Θεσσαλονίκης πραγματοποιήθηκαν επισκεπτήρια κοινού.

■ Από 24 έως 29 Οκτωβρίου 2014, το ΤΠΚ «ΔΑΝΙΟΛΟΣ» και το Υ/Β «ΠΟΝΤΟΣ» κατέπλευσαν στον Πειραιά στο πλαίσιο προβολής σημαίας ΠΝ. Κατά τη διάρκεια παραμονής πλοίων στο λιμένα Πειραιώς πραγματοποιήθηκαν επισκεπτήρια κοινού.

■ Την 30ή Οκτωβρίου 2014, ο ΥΕΘΑ μαζί με τον Γενικό Γραμματέα του ΝΑΤΟ, συνοδευόμενοι από τον Αρχηγό ΓΕΕΘΑ και τους Αρχηγούς των Γενικών Επιτελείων, μετέβησαν στη Φ/Γ «ΣΑΛΑΜΙΣ» από όπου παρακολούθησαν μέρος της άσκησης «ΠΥΡΠΟΛΗΤΗΣ 8/14».

■ Από 10 έως 11 Νοεμβρίου 2014, το ΠΠ «ΣΤΑΜΟΥ» συμμετείχε στις εορταστικές εκδηλώσεις 102ης επετείου απελευθέρωσης της ν. Χίου.

■ Από 13 έως 14 Νοεμβρίου 2014, ο Αρχηγός ΓΕΝ πραγματοποίησε επίσκεψη στο Ην. Βασίλειο όπου συναντήθηκε με τον Διοικητή MARCOM (ΝΑΤΟ Allied Maritime Command) και τον Βρετανό ομόλογό του.

■ Την 15η Νοεμβρίου 2014, η ΑΝΥΕΘΑ συνοδευόμενη από τον Αρχηγό ΓΕΝ, πραγματοποίησε επίσκεψη στο ΠΓΥ «ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ» στη ν. Σύμη, στο πλαίσιο διεξαγωγής προγράμματος Προληπτικής Ιατρικής αναβαθμισμένης δυνατότητας σε νήσους ανατολικού Αιγαίου και Δωδεκανήσων.

■ Την 15η Νοεμβρίου 2014, στο λιμένα Πατρών πραγματοποιήθηκε επισκεπτήριο κοινού στη Φ/Γ ΑΔΡΙΑΣ (1700 επισκέπτες).

■ Την 20ή Νοεμβρίου 2014, ο ΥΕΘΑ συνοδευόμενος από τον Αρχηγό ΓΕΕΘΑ και Αρχηγό ΓΕΝ, επισκέφθηκε το Αρχηγείο Στόλου και το Ναύσταθμο Σαλαμίνας, καθώς και την Φ/Γ «ΣΠΕΤΣΑΙ», το ΤΠΚ «ΔΑΝΙΟΛΟΣ», το Υ/Β «ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΣ» και συνεργεία του Ναυστάθμου.

■ Από 24 έως 27 Νοεμβρίου 2014, πραγματοποιήθηκε επίσημη επίσκεψη του Αρχηγού ΓΕΝ στο Ισραήλ, όπου έχει συναντήσεις με τον ομόλογό του.

6. Διάφορα Θέματα

■ Την 30ή Αυγούστου 2014, ολοκληρώθηκε το ΘΕΠ/ΣΝΔ, στο οποίο συμμετείχαν η Φ/Γ «ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ» και το Α/Γ «ΛΕΣΒΟΣ».

■ Την 16η και 18η Σεπτεμβρίου 2014, διεξήχθησαν οι ασκήσεις «ΟΡΜΗ 4/14 και 5/14» στη

θαλάσσια περιοχή Σαρωνικού κόλπου και με τη συμμετοχή μονάδων της ΔΤΣ.

■ Από 29 Σεπτεμβρίου έως 02 Οκτωβρίου 2014, διεξήχθη η διακλαδική άσκηση «ΠΑΡΜΕΝΙΩΝ '14», στην περιοχή Αιγαίου πελάγους, με συμμετοχή του συνόλου των σε ενέργεια Ναυτικών Μονάδων (ΠΠ και Ε/Π) του ΑΣ, μονάδων της ΔΔΜΝ και Ανεξάρτητων Υπηρεσιών.

■ Την 21η Οκτωβρίου 2014, έλαβε χώρα στο ΓΕΝ ο 7ος Κύκλος Συνομιλιών με το Ναυτικό Ην. Βασιλείου.

■ Την 30ή Οκτωβρίου 2014, πραγματοποιήθηκε στην περιοχή Σαρωνικού η Διακλαδική Άσκηση "ΠΥΡΠΟΛΗΤΗΣ 8/14" με συμμετοχή Φ/Γ, ΤΠΚ, Κ/Φ, Υ/Β, ΠΤΜ και Ε/Π του Στόλου.

■ Από 16 έως 20 Νοεμβρίου 2014, διεξήχθη η άσκηση "ΑΙΓΙΑΛΟΣ 14" με συμμετοχή των Α/Γ «ΣΑΜΟΣ», Α/Γ «ΛΕΣΒΟΣ», Α/Γ «ΧΙΟΣ», Α/Γ «ΙΚΑΡΙΑ», Α/Γ «ΡΟΔΟΣ» και μονάδων του ΣΞ και της ΠΑ, στην περιοχή του κεντρικού Αιγαίου.

■ Από 24 έως 29 Οκτωβρίου 2014, πραγματοποιήθηκε οι χειμερινοί εκπαιδευτικοί πλόες των ΣΝΔ και ΣΜΥΝ, με τα Φ/Γ «ΝΑΒΑΡΙΝΟΝ» - Α/Γ «ΧΙΟΣ» και Α/Γ «ΣΑΜΟΣ», αντίστοιχα.

ΕΞΟΥΔΕΤΕΡΩΣΗ ΠΥΡΟΜΑΧΙΚΩΝ ΑΠΟ ΟΜΑΔΕΣ ΥΠΟΒΡΥΧΙΩΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ

α.α	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΠΕΡΙΟΧΗ
1	01-09-2014	Στη θαλάσσια περιοχή Καλλικράτειας Χαλκιδικής
2	04-09-2014	Στη θαλάσσια περιοχή Πρασούδι Ηγουμενίτσας
3	15-09-2014	Στη θαλάσσια περιοχή Κουλούρι ν. Λέρου
4	17-09-2014	Στη θαλάσσια περιοχή Πηγάδια ν. Καρπάθου
5	18-09-2014	Στις θαλάσσιες περιοχές ακρωτήρι Βρασίδας Νέας Περάμου Καβάλας και Τρεις Βάγιες Αμμουδάρας Ηρακλείου ν. Κρήτης
6	23-09-2014	Στη θαλάσσια περιοχή Ύψου ν. Κέρκυρας
7	26-09-2014	Στη θαλάσσια περιοχή κόλπου Νέα Χώρα ν. Χανίων
8	17-10-2014	Στη θαλάσσια περιοχή Λιμανάκι Περάματος Αττικής
9	30-10-2014	Στη θαλάσσια περιοχή Βελανιδιάς Σκανδάλης Λήμνου
10	06-11-2014	Στην παραλία Αγίων Αποστόλων Νοτίου Ευβοϊκού

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Ετήσια Συνδρομή Εσωτερικού

- Στρατιωτικό προσωπικό ε.ε., ε.α.
και πολιτικό προσωπικό Πολεμικού Ναυτικού 10€
  - Ιδιώτες & νομικά πρόσωπα 12€
- Ετήσια Συνδρομή Εξωτερικού 40 Δολ. ΗΠΑ

Η εγγραφή των νέων στελεχών του Π.Ν. διενεργείται σύμφωνα με το έγγραφο ΓΕΝ/ΔΕΔΗΣ Φ.800/05/05 από 6 Σεπτεμβρίου 2005. Η εγγραφή ιδιωτών, νομικών προσώπων και πολιτικού προσωπικού Π.Ν. υλοποιείται ως ακολούθως: Οι ενδιαφερόμενοι παρακαλούνται να καταθέσουν την ετήσια συνδρομή τους στον λογαριασμό 437.00.2001.000022 Εμπορικής - Alpha Τράπεζας (χωρίς χρέωση εξόδων κατάθεσης) IBAN GR 970120030000000083737115, δηλώνοντας στην κατάθεση αυτή τα στοιχεία τους και να αποστείλουν την παρακάτω αίτηση επισυνάπτοντας την απόδειξη της κατάθεσης συνδρομής τους, στην ακόλουθη διεύθυνση, ΦΑΞ και e-mail της ΥΙΝ.

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

«ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ»
ΜΑΡΚΟΝΙ 20 – ΒΟΤΑΝΙΚΟΣ
104 47 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ: 210-3484 243 ΦΑΞ: 210-3484 234
e-mail: yin_naftep@navy.mil.gr

Η επανεγγραφή/διαγραφή των συνδρομητών υλοποιείται κατόπιν αίτησης των ενδιαφερομένων στην ΥΙΝ εντός του μηνός Οκτωβρίου, για τη συνδρομή του επόμενου έτους.

ΑΙΤΗΣΗ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΗ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΗ

ΕΠΩΝΥΜΙΑ: .....

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: .....

ΙΔΙΟΤΗΤΑ: .....

ΟΔΟΣ: ..... ΑΡΙΘΜΟΣ: ..... Τ.Κ.: .....

ΠΟΛΗ: .....

ΤΗΛ: .....

E-MAIL: .....

ΑΡ. ΚΑΤΑΘΕΣΗΣ: .....

Από τη συμμετοχή της ΤΠΚ «ΞΕΝΟΣ» στην επιχειρησιακή εκπαίδευση μονάδων του Στόλου, "ΑΣΤΡΑΠΗ 2/14" και "ΟΡΜΗ 2/14".

Επίσκεψη Διοικητή του Ναυτικού του Μαυροβουνίου

Από το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού ανακοινώνεται ότι την 9η Σεπτεμβρίου 2014, ο Αρχηγός ΓΕΝ, Αντιναύαρχος Ευάγγελος Αποστολάκης ΠΝ, συναντήθηκε με το Διοικητή του Ναυτικού του Μαυροβουνίου,

Πλοίαρχο Darko Vukovic, στο πλαίσιο προγραμματισμένης επισκέψεώς του στην Ελλάδα. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του, ο Διοικητής του Ναυτικού του Μαυροβουνίου θα επισκέπτονταν επίσης τη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων (ΣΝΔ), τη Διοίκηση Ταχέων Σκαφών (ΔΤΣ), εγκαταστάσεις και συνεργεία του Ναυστάθμου Σαλαμίνας (ΝΣ) στην περιοχή Αμφιάλης καθώς και το ΠΝΜ Θ/Κ «Γ. ΑΒΕΡΩΦ».

Συνεκπαίδευση ΠΝ με Δύναμη «COUGAR 14» - Παρακολούθηση Δραστηριοτήτων από Α/ΓΕΝ

Από το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού ανακοινώνεται ότι την 9η και 10η Σεπτεμβρίου 2014, το ΠΝ με

τη συμμετοχή της Φρεγάτας «ΑΙΓΑΙΟΝ» και του Υποβρυχίου «ΠΟΣΕΙΔΩΝ», εκτέλεσε συνεκπαίδευση με τη Δύναμη «COUGAR 14», του Πολεμικού Ναυτικού του Ην. Βασιλείου, σε ένα ευρύ φάσμα τεχνικών αντικειμένων στην περιοχή Ιονίου. Την 10η Σεπτεμβρίου 2014, ο Αρχηγός ΓΕΝ, Αντιναύαρχος Ευάγγελος Αποστολάκης ΠΝ, επέβη του «HMS BULWARK», πλοίο διοικήσεως της Δύναμης, προκειμένου να παρακολουθήσει φάση της εν λόγω συνεκπαιδεύσεως. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στο πλοίο, ο Αρχηγός ΓΕΝ συναντήθηκε με το Διοικητή της Δυνάμεως, Αρχιπλοίαρχο J.P. Kyd RN, καθώς και τον Ταξίαρχο C.R. Stickland OBE, Διοικητή της 3ης Ταξιαρχίας Πεζοναυτών.

Διαδερμική Εμφύτευση Αορτικής Βαλβίδας από το Ναυτικό Νοσοκομείο Αθηνών

Το Ναυτικό Νοσοκομείο Αθηνών (NNA) κατόπιν έγκρισης του Κεντρικού Συμβουλίου Υγείας (ΚΕ.Σ.Υ), έλαβε πιστοποίηση για τη διενέργεια επεμβάσεων Διαδερμικής Εμφύτευσης Αορτικής Βαλβίδας. Πρόκειται για μια νέα πρωτοποριακή μέθοδο αντικατάστασης της αορτικής βαλβίδας χωρίς χειρουργική τομή, δεδομένου ότι η εμφύτευση γίνεται διαδερμικά και ο ασθενής δεν υφίσταται γενική αναισθησία. Τα πρώτα περιστατικά θα αντιμετωπιστούν στα τέλη Σεπτεμβρίου.

Το Ναυτικό Νοσοκομείο Αθηνών (NNA) κατόπιν έγκρισης του Κεντρικού Συμβουλίου Υγείας (ΚΕ.Σ.Υ), έλαβε πιστοποίηση για τη διενέργεια επεμβάσεων Διαδερμικής Εμφύτευσης Αορτικής Βαλβίδας. Πρόκειται για μια νέα πρωτοποριακή μέθοδο αντικατάστασης της αορτικής βαλβίδας χωρίς χειρουργική τομή, δεδομένου ότι η εμφύτευση γίνεται διαδερμικά και ο ασθενής δεν υφίσταται γενική αναισθησία. Τα πρώτα περιστατικά θα αντιμετωπιστούν στα τέλη Σεπτεμβρίου.

Παρακολούθηση Ασκήσεως «ΠΑΡΜΕΝΙΩΝ 2014»

Από το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού ανακοινώνεται ότι την 1η Οκτωβρίου 2014, ο Αρχηγός ΓΕΝ, Αντιναύαρχος Ευάγγελος Αποστολάκης ΠΝ συνοδευόμενος από τον Αρχηγό Στόλου, Αντιναύαρχο Παναγιώτη Λίτσα ΠΝ, παρακολούθησε επιχειρησιακές δραστηριότητες ναυτικών μονά-

δων, στο πλαίσιο της ασκήσεως «ΠΑΡΜΕΝΙΩΝ 2014». Ειδικότερα, ο Αρχηγός ΓΕΝ επέβη στο Α/Γ «ΡΟΔΟΣ», στις Κ/Φ «ΚΑΣΟΣ» και «ΜΑΧΗΤΗΣ», στο ΠΦΑ «ΚΑΡΑΒΟΓΙΑΝΝΟΣ» και στην ΤΠΚ «ΜΠΛΕΣΣΑΣ», ενώ στη συνέχεια επισκέφθηκε εγκαταστάσεις του Ναυτικού Σταθμού Σκύρου (ΝΑΣΣΚΥ).

Επίσκεψη τ. ΥΕΘΑ Δ. Αβραμόπουλου στο Αρχηγείο Στόλου και σε Πολεμικά πλοία στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας

Ο τ. Υπουργός Εθνικής Άμυνας Δημήτρης Αβραμόπουλος επισκέφθηκε σήμερα το πρωί το Αρχηγείο Στόλου, στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας και στη συνέχεια μετέβη σε πολεμικά πλοία. Επίσης, ο κ. Αβραμόπουλος επισκέφθηκε τον ναυπηγοε-

πισκευαστικό τομέα του Ναυστάθμου, στις εγκαταστάσεις της Διοικήσεως Διοικητικής Μερίμνης Ναυτικού, όπου ενημερώθηκε για τις εργασίες επισκευής και συντήρησης μονάδων του Στόλου. Τον τ. Υπουργό Εθνικής Άμυνας συνόδευαν ο Αρχηγός ΓΕΝ Αντιναύαρχος Ευάγγελος Αποστολάκης ΠΝ και ο Αρχηγός Στόλου Αντιναύαρχος Παναγιώτης Λίτσας ΠΝ.

Επίσκεψη Σπουδαστών Ανθυπασπιστών Β' Σειράς 2014, στη Βουλή των Ελλήνων

Εκπαιδευτική επίσκεψη των σπουδαστών του Σχολείου Γενικής Επιμόρφωσης Ανθυπασπιστών Β' Σειράς 2014 στη Βουλή των Ελλήνων την 14η Νοεμβρίου 2014, συνοδεία του Τμηματάρχη της Σχολής Πυροβολικού Πλωτάρχη Π. Ανδριώτη ΠΝ

και του Διοικητή του ΚΕ ΠΑΛΑΣΚΑΣ Πλοιάρχου Π. Σινάνογλου ΠΝ.

Ολοκλήρωση ανέγερσης μνημείου του Υ/Β «ΠΡΩΤΕΥΣ» (Υ-3) στο ακριτικό νησί των Οθωνών

Ολοκληρώθηκε η ανέγερση του μνημείου του Υ/Β «ΠΡΩΤΕΥΣ» (Υ-3) στο ακριτικό νησί των Οθωνών, τα εγκαίνια του οποίου θα πραγματοποιηθούν το καλοκαίρι του 2015. Άμεση η ανταπόκριση και η βοήθεια του Πολεμικού Ναυ-

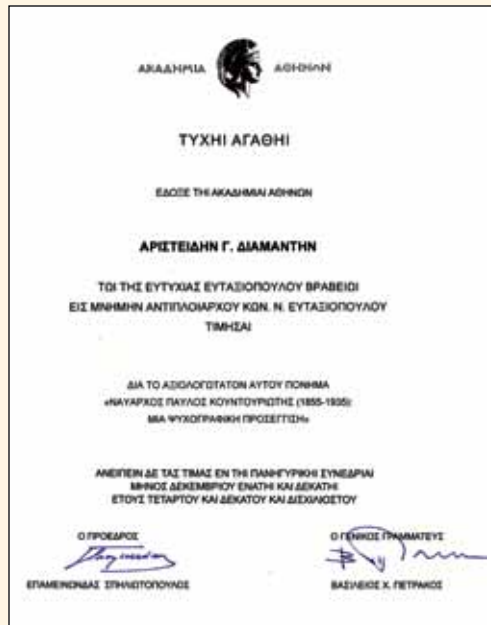

τικού να παραχωρήσει μια τορπίλη και ένα τορπιλοσωλήνα για να εμπλουτισθεί ο χώρος του μνημείου.

ΒΡΑΒΕΥΣΗ ΕΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥ (ΥΙ)

Ο Πλοίαρχος (ΥΙ) Αριστείδης Διαμαντής Π.Ν. βραβεύθηκε από την Ακαδημία Αθηνών την 19η Δεκεμβρίου 2014, για το βιβλίο του «Ναύαρχος Π. Κουντουριώτης (1855-1935): μία ψυχογραφική προσέγγιση».

Διατιθέμενες Εκδόσεις Ναυτικού από ΥΙΝ

Α/Α	ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ/ΤΙΤΛΟΣ	ΕΤΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ/ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ	ΤΙΜΗ
1.	Τα νέα όπλα και η στρατηγική και τακτική χρησιμοποίησή των ..... Αντιναυάρχου ε.α. Γρ. Μεζεβίρη ΠΝ	1959	2,93€
2.	Ιστορικό περί φάρων των Ελληνικών ακτών ..... Σ. Λυκούδη		5,50€
3.	Πολεμικός Ναύσταθμος Σαλαμίνας ..... Υποναυάρχου (ο) ε.α. Ν. Γ. Τσαπράζη ΠΝ	1992	4,40€
4.	Ανθολογία Θαλασσινής Ποίησης ..... Υποναυάρχου (ο) ε.α. Δ. Γιακουμάκη ΠΝ	1996	11,74€
5.	Το Πολεμικό Ναυτικό στην Ελληνική Τέχνη ..... Υποναυάρχου (ο) ε.α. Δ. Γιακουμάκη ΠΝ	1996	11,74€
6.	Θαλασσινά Χαρακτικά ..... Υποναυάρχου (ο) ε.α. Δ. Γιακουμάκη ΠΝ	1996	5,87€
7.	Χρονικά του Ελληνικού Β. Ναυτικού 1833 – 1873 ..... Αντιναυάρχου ε.α. Δ. Φωκά ΠΝ	1923/2007	7,00€
8.	Η θαλάσσια δύναμις εις την ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας ..... Ναυάρχου ε.α. Κ. Α. Αλεξανδρή ΠΝ	1957/2006	9,00€
9.	Ο Στόλος του Αιγαίου 1912 – 13. Έργα και ημέραι ..... Αντιναυάρχου ε.α. Δ. Φωκά ΠΝ	1940/2006	7,00€
10.	Το Ναυτικό στην Ιστορία των Ελλήνων (4τομο) ..... Αρχιπλοίαρχου (ο) ε.α. Μ. Σίμψα ΠΝ	1982/2007	73,00€
11.	Βιογραφικό Λεξικό των Αποφοίτων ΣΝΔ Τόμοι 1-2, οι τάξεις Εισόδου 1884-1950..... Τόμος 3, οι τάξεις Εισόδου 1951-1973 ..... Αντιναυάρχου ε.α. Α. Δημητρακόπουλου ΠΝ	2006 2006	15,00€ 8,50€
12.	Ιστορικό Φωτογραφικό Λεύκωμα Σχολής Ναυτοπαίδων ..... ΣΔΥΝ – ΣΜΥΝ 1946 – 2000 Ε. Σφρακτού	2007	8€
13.	Υδραίοι Πρόδρομοι και Ναυμάχοι του '21 ..... Αντιναυάρχου ε.α. Δ. Λισιάνη ΠΝ	2008	7€
14.	Θ/Κ Γ. ΑΒΕΡΩΦ Χρονικό του θωρηκτού της νίκης του ..... Νίκου Α. Σταθάκη	Β' Εκδ. 1999	15€
15.	Λεύκωμα φωτογραφιών των Αποφοίτων της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων (1884-1973) ..... Αντιναυάρχου ε.α. Α. Δημητρακόπουλου ΠΝ	2009	8,50€
16.	Υποβρύχιον «Υ-1 Α. Κατσώνης» ..... Πλοίαρχου ε.α. Ηλία Π. Τσουκαλά ΠΝ	Ε' Εκδ.	11,00€
17.	Η Μεσόγειος και η στρατηγική της σημασία ..... Αντιναυάρχου ε.α. Γρ. Μεζεβίρη ΠΝ	1957	2,93€
18.	«Θ/Κ Γ. Αβέρωφ 100 χρόνια» ..... ΥΙΝ - Ναυτική Επιθεώρηση	2011	5€
19.	1912-2012, Εκατό χρόνια από την Ναυτική Εποποιία των Βαλκανικών Πολέμων ..... ΥΙΝ - Ναυτική Επιθεώρηση	2012	5€
20.	Ιστορία της Μπάντας του Πολεμικού Ναυτικού ..... Υποπλοίαρχου (Ε) ΠΝ ε.α. Αντωνίου Ζερβού	2012	5,50€
21.	«Ναύαρχος Παύλος Κουντουριώτης (1855-1935) μια ψυχογραφική προσέγγιση ..... Πλοίαρχου (ΥΙ) Αριστείδη Γ. Διαμαντή ΠΝ	2013	5€

Σημ: Οι ενδιαφερόμενοι παρακαλούνται όπως επικοινωνήσουν με ΥΙΝ (τηλ. 210-3484 236-237-233, fax 210-3484 234 και e-mail yin1935@gmail.com). Οι εκδόσεις με α/α 2,3 διατίθενται και από το ΤΕΣ (τηλ: 210-3829 575).

Ανωτέρω εκδόσεις διατίθενται και από NBNE (ΘΑΝ) κατά τους θερινούς μήνες.

Διατιθέμενες Εκδόσεις Ναυτικού από ΠΟΝ

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ	ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ	ΤΙΜΗ
1.	Θωρηκτό Αβέρωφ	Ν. Σταθάκης.....	15€
2.	Η δράση του ΠΝ κατά τον Πόλεμο του 1940-44 (Δίτομο)	Δ. Φωκάς	15€
3.	Ο Ναύαρχος Δ. Κακουλίδης ΠΝ.....	Ν. Νικολαΐδης.....	10€
4.	Ναβαρίνον.....	Μ. Σίμφας	3€
5.	Το ΠΝ στη δικτατορία (1967-1974).....	Α. Κακαράς.....	7€
6.	3000 χρόνια ελληνική Ναυτική Ιατρική (πανόδετο)	Α. Διαμαντής	29€
7.	3000 χρόνια ελληνική Ναυτική Ιατρική (κανονική έκδοση)	Α. Διαμαντής	20€
8.	Αμόνι και αρμόρα	Ν. Σταθάκης	15€
9.	Βότσαλα - I	Ν. Σταθάκης	12€
10.	Βότσαλα - II	Ν. Σταθάκης.....	12€
11.	Βότσαλα - III.....	Ν. Σταθάκης.....	12€
12.	Βότσαλα - IV	Ν. Σταθάκης.....	15€
13.	Πορτραίτα.....	Ν. Σταθάκης.....	16€
14.	Επιστροφή	Ν. Σταθάκης.....	12€
15.	Πολιτιστική Οδύσσεια στην Κίνα το 1994.....	Ν. Σταθάκης	12€
16.	Βαλκανικοί Πόλεμοι, ο Ναυτικός Αγώνας 1912-13	Ι. Παλούμπης (Ναυτ. Μουσείο Ελλάδας)	70€
17.	Ελληνικά φτερά στην Κύπρο	Γ. Δ. Μήτσαινας	20€
18.	Λεύκωμα στολών ΠΝ	ΓΕΝ/ΔΕΔΗΣ	1,5€
19.	Λεύκωμα ΣΜΥΝ	ΣΜΥΝ	17€
20.	Χρονικά του Ελληνικού Β. Ναυτικού	Δ. Φωκάς	7€
21.	Η θαλάσσια δύναμις εις την ιστορία της Βυζ. Αυτοκρατορίας	Κ. Α. Αλεξανδρής	9€
22.	Η ρίμα του παλιού ναυτικού	Μ. Πέτρας.....	3,5€
23.	Ο Στόλος του Αιγαίου 1912-1913. Έργα και ημέραι	Δ. Φωκάς	7€
24.	Το Ναυτικό στην ιστορία των Ελλήνων (4τομο)	Μ. Σίμφας	73€
25.	Βιογραφικό Λεξικό των Αποφοίτων ΣΝΔ Τόμοι 1-2, οι Τάξεις Εισόδου 1884 – 1950.....	Α. Δημητρακόπουλος	15€
	Τόμος 3, οι Τάξεις Εισόδου 1951 – 1973		8,50€
26.	Ιστορικό Φωτογραφικό Λεύκωμα Σχολής Ναυτοπαίδων – ΣΔΥΝ – ΣΜΥΝ 1946 – 2000	Ε. Σφακτός	8€
27.	Υδραίοι Πρόδρομοι και Ναυμάχοι του '21	Δ. Λισμάνης	7€
28.	Αρμενίζοντας τα πέλαγα των ναυτικών αναμνήσεων	Μ. Μάστρακας	15€
29.	Ιστορικών περι Φάρων των Ελληνικών Ακτών.....	Σ. Λυκούδης	5,50€
30.	Ιστορία της ΣΝΔ μετά συναφών γεγονότων, 1971 - 2010	Μ. Μάστρακας.....	15€
31.	«Ναύαρχος Παύλος Κουντουριώτης (1855-1935) μια ψυχογραφική προσέγγιση	Α. Διαμαντής	5€

Σημ: Η έκδοση με α/α 24, 26, 27, 28 διατίθεται από ΕΑΑΝ. Η έκδοση με α/α 27 διατίθεται και στο Σ.Α./ΣΜΥΝ. Το α/α 4 διατίθεται και από το ΤΕΣ.

ΕΠΕΤΕΙΟΛΟΓΙΟ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ - ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

2/12/1868. Ελληνοτουρκική συμπλοκή. Το ατμόπλοιο «ΕΝΩΣΙΣ» (σημαντικό πλοίο όσον αφορά την μεταφορά πολεμοφοδίων κατά τη διάρκεια της κρητικής επανάστασης του 1866) αντάλλαξε πυρά στα ανοικτά της Σύρου με τουρκικά πολεμικά, επικεφαλής των οποίων ήταν ο Άγγλος Χόβαρτ, και κατόρθωσε χάρη στην ετοιμότητα του Πλοιάρχου Ν. Σουρμελή να καταφύγει στο λιμάνι της Ερμούπολεως.

3/12/1912. Η Ναυμαχία της Έλλης. Ιστορική νίκη του Ελληνικού Ναυτικού κατά του Οθωμανικού (Τουρκικού) που κρίθηκε στην έμπνευση του Ναυάρχου Π. Κουντουριώτη ο οποίος διοικούσε το θωρηκτό «ΑΒΕΡΩΦ». Ο κυβερνήτης ύψωσε επί του «ΑΒΕΡΩΦ» το σήμα ότι καθιστά την κίνησή του ανεξάρτητη, το διεθνές «Ζ», αύξησε την ταχύτητα στα 20 μίλια και όρμησε ακάθεκτος με συγκλίνουσα πορεία στον εχθρό.

5/12/1943. Άφιξη αντιτορπιλικού «ΑΔΡΙΑΣ» στην Αλεξάνδρεια. Το αντιτορπιλικό «ΑΔΡΙΑΣ» χωρίς πλώρη μετά από την αποκοπή της από νάρκη, εισέρχεται στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας. Ολόκληρος ο Συμμαχικός Στόλος αποδίδει τιμές στο ένδοξο αντιτορπιλικό που «αρνήθηκε να πεθάνει».

15/12/1827. Κατάληψη Βασιλαδίου. Το πλοίο «ΚΑΡΤΕΡΙΑ» υπό τον Άστιγκα κανονιοβολεί και ακολούθως καταλαμβάνει το οχυρό του Βασιλαδίου.

15/12/1942. Βύθιση ιταλικού υποβρυχίου «JARSICIEK». Το αντιτορπιλικό «ΟΛΓΑ» σε συνεργασία με το αγγλικό αντιτορπιλικό «PETARD» βυθίζουν το ιταλικό υποβρύχιο «JARSICIEK», συλλαμβάνοντας 3 αξιωματικούς, 4 υπαξιωματικούς και 21 ναύτες.

16/12/1940. Δεύτερη επιδρομική ενέργεια των αντιτορπιλικών «ΨΑΡΑ», «ΣΠΕΤΣΑΙ» και «ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗ» υπό τον Αρχηγό Στόλου Ε. Καββαδία. Και πάλι δεν εντοπίστηκε εχθρικός στόχος.

22/12/1940. Δράση υποβρυχίου «ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΣ». Το υποβρύχιο «ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΣ» συλλαμβάνει το πλήρωμα του ιταλικού πετρελαιοκίνητου «ANTOINETTA» το οποίο στην συνέχεια βυθίζει. Εκεί ο κυβερνήτης Πλωτάρχης Ιατρίδης βρίσκει μια πάρα πολύ σημαντική απόρρητη διαταγή που είχε εκδοθεί πριν από δύο μέρες και περιείχε οδηγίες πλοιοπομπής από το Πρίντζι προς Αυλώνα κατά της οποίας θα επιτεθεί στις 24/12/1940.

2/1/1913. Προσβολή του ευδρόμου «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ». Το τουρκικό καταδρομικό «HAMIDIYE» διαφεύγοντας της προσοχής του Ελληνικού Στόλου που επιτηρούσε την έξοδο των Δαρδανελλίων, έφτασε στη νήσο Σύρο και έβαλε κατά του ευδρόμου «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ».

5/1/1850. Έναρξη βρετανικού ναυτικού αποκλεισμού του Πειραιά. Ισχυρός Αγγλικός Στόλος υπό τον Ναύαρχο Parker ενήργησε αποκλεισμό του Πειραιά και έμμεσα της Σύρου, της Κορίνθου και των Πατρών. Η ενέργεια αυτή αποσκοπούσε στην πίεση της ελληνικής κυβέρνησης να αποδεχθεί αγγλικές απαιτήσεις, που είχαν να κάνουν με χρηματικές αποζημιώσεις του ελληνικού κράτους στους Άγγλους υπηκόους Πατσίφικο και Φίνλεϋ. Είναι τα λεγόμενα «Παρκερικά».

5/1/1913. Η ναυμαχία της Λήμνου. Η ναυμαχία έληξε με νίκη των Ελλήνων. Ήταν η δεύτερη νικηφόρα ναυμαχία του Α΄ Βαλκανικού πολέμου η οποία και επισφράγισε την απόλυτη κυριαρχία των Ελλήνων στο Αιγαίο.

5/1/1941. Τρίτη επιδρομή ελληνικών αντιτορπιλικών «Β.ΟΛΓΑ», «Β.ΓΕΩΡΓΙΟΥ», «ΣΠΕΤΣΑΙ», «ΨΑΡΑ»

ΕΠΕΤΕΙΟΛΟΓΙΟ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ - ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

υπό τον Υποναύαρχο Ε. Καββαδία στο «Ontranto». Οι επιδρομές αυτού του τύπου δεν έκαναν σπουδαίες ζημιές στον εχθρό, αλλά ανύψωσαν το ηθικό του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού.

9/1/1941. Τορπιλισμός ιταλικού υποβρυχίου «NEGHELLI». Το υποβρύχιο «ΤΡΙΤΩΝ» με Κυβερνήτη τον Πλωτάρχη Δ. Ζέππο τορπιλίζει το ιταλικό υποβρύχιο «NEGHELLI».

12/1/1889. Έναρξη λειτουργίας Σχολής Ναυτοπαίδων. Η σχολή Ναυτοπαίδων αποτελεί τον πρόδρομο της μετέπειτα Σχολής Μονίμων Υπαξιωματικών Πολεμικού Ναυτικού (ΣΜΥΝ).

16/1/1829. Κατόρθωμα Ανδρέα Τενεκέ. Στολίσκος υπό τον Α. Τενεκέ κυριεύει δύο τούρκικες κανονιοφόρους στο λιμάνι της Πρέβεζας.

21/1/1944. Απόβαση στο «Αηζίο» της Ιταλίας. Στην επιχείρηση αυτή του Συμμαχικού Στόλου έλαβαν μέρος τα αντιτορπιλικά «ΚΡΗΤΗ» και «ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ» καθώς και τα αρματαγωγά «ΣΑΜΟΣ», «ΛΗΜΝΟΣ» και «ΧΙΟΣ». Η απόβαση αυτή στην Ιταλία έγινε για να πλευροκοπηθεί η αμυντική γραμμή αντίστασης των Γερμανών.

24/1/1913. Η πρώτη πολεμική επιχείρηση υδροπλάνου. Το υδροπλάνο «ΝΑΥΤΙΛΟΣ» με επιβαίνοντες τους Λοχαγό Μουτούση και Σημαιοφόρο Μωραϊτίνη, επιχειρεί πάνω από τα Δαρδανέλλια και βάλει κατά πλοίων του τουρκικού στόλου, με χειροβομβίδες.

31/1/1996. Πτώση ελικοπτερού ΠΝ 21. Το ελικόπτερο ΠΝ 21 με πλήρωμα τους Αντιπλοίαρχο Χ. Καραθανάση Π.Ν., Αντιπλοίαρχο Π. Βλαχάκο Π.Ν. και Σημαιοφόρο Ε. Γαλοψό Π.Ν. κατέπεσε στην περιοχή των Ιμίων κατά τη διάρκεια αναγνωριστικής αποστολής στα Δ. Ίμια.

2/2/1826. Ο Φραγκίσκος Άμπνεϋ Άστιγξ με το πολεμικό πλοίο «ΚΑΡΤΕΡΙΑ» φθάνει στα Αμπελάκια της Σαλαμίνας. Είναι η πρώτη ναυτική επιχείρηση ενός πλοίου, που θα εμπλακεί σε πολλές ένδοξες επιχειρήσεις του Αγώνα.

3/2/1830. Το Πρωτόκολλο του Λονδίνου. Με τα πρωτόκολλα της 3ης Φεβρουαρίου του 1830 η διάσκεψη του Λονδίνου διακήρυξε την πολιτική ανεξαρτησία της Ελλάδας καθιστώντας την μια νέα πολιτική, στρατιωτική και διπλωματική οντότητα στην Ευρώπη.

3/2/1897. Απόβαση Ελλήνων στην Κρήτη. Αποβιβάζεται στα σύνορα των επαρχιών Κυδωνίας και Κισσάμου της Κρήτης ο Τιμολέων Βάσσος με δύναμη 1500 ανδρών. Ο Τ. Βάσσος εκτελούσε διαταγή του Βασιλιά Γεωργίου Α' στα πλαίσια της επανάστασης που είχε ξεσπάσει στο νησί.

9/2/1897. Βομβαρδισμός Ακρωτηρίου Κρήτης. Το ελληνικό στρατόπεδο στο Ακρωτήρι της Κρήτης βομβαρδίζεται από τα πλοία των Μεγάλων Δυνάμεων. Οι Μ.Δ. ήθελαν να διώξουν τον Τ. Βάσσο και το εκστρατευτικό του σώμα από το νησί. Ο αντίκτυπος από την φοβερή πράξη των πλοίων των Μ.Δ. προκάλεσε διαδηλώσεις διαμαρτυρίας σε όλη την Ευρώπη.

18/2/1828. Έναρξη προσπάθειας καταστολής της πειρατείας. Ο Μιαούλης με το δίκροτο «ΕΛΛΑΣ», την κανονιοφόρο «ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣ» και μια ένοπλη τράτα αποπλέει από τον Πόρο για να καταλάβει ορμητήριο πειρατών στις Βόρειες Σποράδες. Μέσα σε λίγες μέρες οι πειρατές παραδόθηκαν αμαχητί.

ΕΠΕΤΕΙΟΛΟΓΙΟ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ - ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

20/2/1822. Η Ναυμαχία των Πατρών. Η πρώτη πραγματικά εκ παρατάξεως ναυμαχία προ των Πατρών μεταξύ του ελληνικού επαναστατικού στόλου και του Οθωμανικού διεξαχθείσα αποκλειστικώς και μόνο με το πυροβολικό και μάλιστα εκ του συστάδην. Ο Οθωμανικός Στόλος επωφελούμενος το σκοτάδι εγκαταλείπει το πεδίο της μάχης και βρίσκει καταφύγιο στο λιμάνι της Ζακύνθου που την κατείχαν οι Άγγλοι.

23/2/1941. Το υποβρύχιο «ΝΗΡΕΥΣ» με κυβερνήτη τον Πλωτάρχη Βρ. Ρώτα επιτίθεται επιτυχώς εναντίον εχθρικής νηοπομπής που φυλασσόταν από δύο αντιτορπιλικά. Αφού βύθισε τουλάχιστον ένα εμπορικό, στη συνέχεια κατάφερε να ξεφύγει από την καταδίωξη των αντιτορπιλικών.

27/2/1828. Οθωμανικός στολίσκος εμφανίζεται μεταξύ Τσεσμέ και Χίου και ύστερα από ναυμαχία με τον Ελληνικό Στόλο αναγκάζει τα ελληνικά πλοία να αποχωρήσουν.

28/2/1828. Εκκένωση της Χίου. Ο Φαβιέρος και ο Ναύαρχος Α. Μιαούλης με το Δίκροτο «ΕΛΛΑΣ» εκκενώνουν την Χίο. Σκοπός ήταν η διάσωση των κατοίκων της Χίου από επερχόμενη τουρκική εισβολή.

28/2/1862. Επανάσταση κατά του Βασιλιά Όθωνα. Ξεσπάει επανάσταση στην Ερμούπολη της Σύρου κατά του Βασιλιά Όθωνα. Πολιορκήθηκε το Νομαρχιακό Μέγαρο, άνοιξαν οι φυλακές και οι αποθήκες των πολεμοφοδίων και ακόμη καταλήφθηκαν τα δύο ατμόπλοια «ΚΑΡΤΕΡΙΑ» και «ΟΘΩΝ». Ο Όθωνας όμως έστειλε στο νησί το πλοίο «ΑΜΑΛΙΑ» (κυβερνήτης Λ. Παλάσκας) με τον 4ο λόχο υπό τον λοχαγό Τσίρο. Η Επανάσταση εξουδετερώθηκε μετά από αιματηρές μάχες στις οποίες πέθαναν σημαντικοί ηγέτες των επαναστατών.

